[HAC KİTABI'NIN] SÖZ DİZİMİ

Hilal (GENÇOĞLU) KORKMAZ

Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Funda KARA
2020
Her hakkı saklıdır

T. C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Hilal (GENÇOĞLU) KORKMAZ
Orcid: 0000-0002-7195-4720

[HAC KİTABI'NIN] SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Funda KARA

ERZURUM- 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **VII**
ABSTRACT ..... **VIII**
GENEL İŞARET ve KISALTMALAR ..... **IX**
DİL BİLGİSİYLE İLGİLİ İŞARET ve KISALTMALAR ..... **X**
ÖN SÖZ ..... **XII**
GİRİŞ **1**
I. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ **1**
II. SÖZ DİZİMİ ÇALIŞMASINDAKİ ESASLAR **2**
A. Amaç ve İlkeler 2
B. İncelenen Metin 2
C. Nüsha Tavsifi 3
D. Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar 4
E. Yöntem ve Teknikler 4
1. Örnek Alınan Çalışmalar 4
2. Künye Bilgilerinin Gösterilmesi 4
3. Tahlil ve İşaretleme Sistemi 5

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMLARIN İŞARETLENMESİ

1.1. KÖK HÂLİNDE KULLANILAN ÖGELER **6**
1.1.1. Türkçe Kökler 6
1.1.1.1. İsim Kökleri 6
1.1.1.2. Fiil Kökleri 6
1.1.2. Türkçe Olmayan Kökler 7
1.2. GÖVDE HÂLİNDEKİ ÖGELER **7**
1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler 7
1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler 9
1.2.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler 9
1.2.4. İsimden Fiil Yapan Ekler 11
1.2.5. Diğer Dillerden Alınmış Biçimbirimlerle Yapılmış Gövdeler 11
1.3. BİRLEŞİK KELİMELER **12**

1.3.1. Birleşik İsimler 12
1.3.1.1. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler 12
1.3.1.2. İsim Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler 12
1.3.1.3. Ses Kaynaşmasıyla Oluşmuş Birleşik İsimler 12
1.3.1.4. Sözcük Türlerinin Kaynaşması ile Oluşmuş Birleşik İsimler 12
1.3.2. Birleşik Fiiler 12
1.3.2.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri 13
1.3.2.1.1. bol- 13
1.3.2.1.2. kıl- 13
1.3.2.2. Nesne + Fiil Yapısıyla Oluşturulan Birleşik Fiil Gövdesi 14
1.3.2.3. Niteleme Zarfı + Fiil Yapısıyla Oluşturulan Birleşik Fiil Gövdesi 15
1.3.2.4. Asıl Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri 15
1.3.2.4.1. Sürerlik Fiili 15
1.3.2.4.2. Tezlik Fiili 15
1.3.2.4.3. Yetmezlik Fiili 16
1.3.2.5. Deyim Anlamlı Birleşik Fiiller 16
1.4. SÜREKLİ KAVRAM İLİŞKİSİ TAŞIYAN KELİME BLOKLARI 16
1.4.1. Sürekli Kavram İlişkisi Taşıyan İsim Blokları 16
1.4.1.1. Belirsiz İsim Tamlamaları 16
1.4.1.2. Belirsiz Sıfat Tamlamaları 17
1.4.1.3. Sayı Dizileri 19
1.5. ÖZEL ADLAR 20
1.5.1. Kişi Adları 20
1.5.2. Din ile İlgili Adlar 21

İKİNCİ BÖLÜM
TABAN HÂLİNDEKİ ÖGELER

2.1. İSİM TABANLARI 22
2.1.1. İsimlerde Kemiyet 22
2.1.1.1. İsimlerde Teklik 22
2.1.1.2. İsimlerde Çokluk 22
2.1.1.3. İsimlerde Genellik-Belirlilik-Belirsizlik 23

2.2. FİİL TABANLARI 24
2.2.1. Fiillerde Olumluluk-Olumsuzluk 24
2.2.2. Fiillerde Genellik 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GEÇİCİ KAVRAM İLİŞKİLERİ

3.1. İSİM ÇEKİMLERİ 25
3.1.1. İyelik 25
3.1.2. Hâl (Durum) 26
3.1.2.1 Aitlik Hâli 26
3.1.2.2. Benzerlik Hâli 26
3.1.2.3. Beraberlik Hâli 27
3.1.2.4. Bulunma Hâli 27
3.1.2.4.1. Yerde Bulunma Hâli 27
3.1.2.4.2. Zamanda Bulunma Hâli 29
3.1.2.5. Çıkma Hâli 30
3.1.2.6. Görelik Hâli 30
3.1.2.7. Hedef Hâli 31
3.1.2.8. İlgi Hâli 31
3.1.2.9. Karşılaştırma Hâli 36
3.1.2.10. Katma Hâli 36
3.1.2.11. Kaynak Hâli 36
3.1.2.12. Miktar Hâli 37
3.1.2.13. Nesne (Yükleme) Hâli 37
3.1.2.14. Nitelenen (Tamlanan) Hâli 38
3.1.2.15. Özne Hâli 44
3.1.2.16. Sebep Hâli 45
3.1.2.17. Sınırlandırma Hâli 45
3.1.2.18. Tekrar Hâli 45
3.1.2.19. Vasıta Hâli 45
3.1.2.20. Yönelme Hâli 46
3.1.2.21. Yüklem İsmi Hâli 47

3.2. FİİL ÇEKİMLERİ 48
3.2.1. İsim-Fiiller 48
3.2.2. Sıfat-Fiiller 48
3.2.3. Zarf-Fiiller 49
3.3. BELİRLİ İSİM TAMLAMALARI 49
3.4. BELİRLİ SIFAT TAMLAMALARI 57
3.5. BAĞLAMA ÖBEKLERİ 62
3.6. AÇIKLAMA ÖBEĞİ 64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE

4.1. ÖZNE 65
4.1.1. Anlamları Bakımından Özneler 65
4.1.1.1. Gerçek Özne 65
4.1.1.2. Sözde Özne 66
4.1.1.3. Belirli Özne 66
4.1.1.4. Gizli Özne 66
4.1.1.5. Tümleç Görünüşünde Özne Değerinde Olan Ögeler 67
4.1.2. Yapıları Bakımından Özneler 67
4.2. YÜKLEM 68
4.2.1. Tümleçleriyle Birlikte Yüklem Fiili 69
4.2.1.1. Yüklem Fiili 69
4.2.1.1.1. Yüklem İsmi 69
4.2.1.1.1.1. İsimden Yapılmış Yüklem İsimleri 69
4.2.1.1.1.2. Fiilden Yapılmış Yüklem İsimleri 70
4.2.1.1.2. Ek Fiil 70
4.2.1.2. Tümleçler 71
4.2.1.2.1. Ayrılma Tümleci 71
4.2.1.2.2. Bağlama Tümleci 72
4.2.1.2.3. Beraberlik Tümleci 73
4.2.1.2.4. Durum Tümleci 73
4.2.1.2.5. Görelik Tümleci 73

4.2.1.2.6. Hedef Tümleci 73
4.2.1.2.7. Kaynak Tümleci 74
4.2.1.2.8. Karşılaştırma Tümleci 75
4.2.1.2.9. Miktar Tümleci 75
4.2.1.2.10. Nesne 76
4.2.1.2.11. Sebep Tümleci 77
4.2.1.2.12. Sınırlandırma Tümleci 77
4.2.1.2.13. Şart Tümleci 78
4.2.1.2.14. Varma Tümleci 78
4.2.1.2.15. Vasıta Tümleci 78
4.2.1.2.16. Yer Tümleci 79
4.2.1.2.17. Yönelme Tümleci 81
4.2.1.2.18. Zaman Tümleci 81
4.2.2. Kip 82
4.2.2.1. Bildirme Kipi 82
4.2.2.2. Hikâye Kipi 83
4.2.2.3. Rivayet Kipi 83
4.2.2.4. Şart Kipi 83
4.2.3. Şahıs Ekleri 83

BEŞİNCİ BÖLÜM

CÜMLE DIŞI ÖGELER

5.1. CÜMLE BAĞLAÇLARI (CÜMLE BAŞI EDATLARI) 85

ALTINCI BÖLÜM

CÜMLE YAPILARI

6.1. BASİT CÜMLELER 87
6.1.1. Düz Cümleler 87
6.1.1.1. Ö + YB Yapılı Cümleler 87
6.1.1.2. Cümle Başı Ögeleriyle Başlayan Düz Cümle 93
6.1.2. Odaklaştırma Yapılmış Cümleler 99
6.1.2.1. Tümleçlerin Başa Alındığı Cümleler 99

6.1.2.2. Kırık İfadeli Cümleler 105
6.1.3. Bozuk Cümle Yapıları 105
6.2. BİRLEŞİK CÜMLELER 105

YEDİNCİ BÖLÜM
CÜMLE VE CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI

7.1. BASİT CÜMLELERİN / CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI 107
7.1.1. Basit Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 107
7.1.1.1. Ö + YB Yapılı Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 107
7.1.1.2. Cümle Başı Ögeleriyle Başlayan Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 109
7.1.2. Odaklaştırma Yapılmış Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 110
7.1.2.1. Tümleçlerin Başa Alındığı Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 111
7.1.2.2. Kırık İfadeli Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 112
7.2. BİRLEŞİK CÜMLELERİN / CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI 112
Birleşik Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları 113

SEKİZİNCİ BÖLÜM
METİN

8.1. METNİ KURARKEN TAKİP EDİLEN YOL 114

SONUÇ 127
ŞEKİL BİLGİSİ DİZİNİ 129
SÖZLÜKÇE 131
KAYNAKÇA 133
TIPKI BASIM 136
ÖZ GEÇMİŞ 224

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

[HAC KİTABI'NIN] SÖZ DİZİMİ

Hilal (GENÇOĞLU) KORKMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Funda KARA

2019, 224 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Funda KARA
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Uğur UZUNKAYA

Bu çalışma, Davut Bek Hacım tarafından yazıldığı düşünülen Hac Kitabı olarak adlandırılan metnin söz dizimi açısından incelenmesinden oluşmaktadır. Modern dil bilimi anlayışı ile ele aldığımız eserde amaç eserin yazıldığı dönemdeki dilin kullanımını göz önüne sermektir. Ele alınan eser Doğu Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Bu metinde Mekke ve Medine şehirleri anlatılırken gezilen yerlerde yapılması gerekenler üzerinde durulmuş bu nedenle sık sık tekrarlara rastlanmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda çalışma sekiz bölüm şeklinde düzenlenmiştir:

"Giriş" bölümünde eserin konusundan, eserin yazıldığı Çağatay Türkçesinden ve çalışmayla ilgili bilgilerden bahsedilmiştir. Birinci bölümde metni oluşturan kavramlarla ilgili özelliklerden, ikinci bölümde taban halindeki isim ve fiillerden söz edilmiştir.

Üçüncü bölümde kavramlar arasındaki ilişkiyi oluşturan isim ve fiil çekimleri incelenmiş, geçici kavram ilişkileri belirli isim ve belirli sıfat tamlamaları şeklinde gösterilmiştir. Dördüncü bölümde "Cümle" başlığı altında cümlenin ögeleri incelenmiştir. Beşinci bölümde cümle dışı ögeler ele alınmıştır. Altıncı bölümde örnekleriyle birlikte cümle kalıpları ele alınırken yedinci bölümde cümle ve cümle kalıplarının oranları ile birklikte istatistiki bilgiler verilmiş, sekizinci bölümde metin ve"Sonuç" bölümünde çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Çalışmada yararlanılan kaynaklar ise "Kaynakça" olarak verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise şekil bilgisi dizini ve bilinmeyen kelimeler için sözlükçe oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Mekke, Medine, Hac, Cümle, Söz Dizimi, Gezi Yazısı.

ABSTRACT

MASTER THESIS

SYNTAX [OF THE HAC BOOK]

Hilal (GENÇOĞLU) KORKMAZ

Advisor: Prof. Dr. Funda KARA

2019, 224 pages

Jury: Prof. Dr. Funda KARA
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Assist. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA

This study consists of a syntax analysis of the text of ‘’the Book of Hajj’’ which is thought to have been written by Davut Bek. The aim of this work which is considered from the aspect of modern linguistics is to reveal the use of language during the term of Chagatai Turkish period in which the text was written. This work has the characteristics of Chagatai Turkish covering the North-East branch of Turkish. In this text, while the visited cities; Mecca and Medina were portrayed, the things to be done in these places were also emphasized, accordingly; recurrent sentences are frequently seen. According to the information obtained, the study is organized in seven sections:

In the “Introduction” section, the subject of the study, the Chagatay Turkish in which the original text was written and the information about the study are mentioned. In the first part, the features related to the concepts that make up the text are focused and in the second part, the names and verbs in base form are mentioned. In the third part, the noun and verb conjugations that make up the relationship between the concepts are examined, and the temporary conceptual relations are shown as specified noun and adjective phrases. In the fourth chapter, the elements of the sentence are shown under the sentence title. In the chapter five, external elements of the sentences are examined. In the sixth chapter, sentence patterns are shown through their samples and in the seventh chapter; usage rate of sentences and sentence patterns with their statistical knowledge are examined. In the conclusion part, a morphology index and a glossary for unknown words have been compiled.

The sources used in the study are given as “Bibliography’’.

Keywords: Chatagai Turkish, Mecca, Medina, Hajj, Sentence, Syntax, Travel article.

GENEL İŞARET ve KISALTMALAR

akt. : Aktaran
Ar. : Arapça
bk. : Bakınız
bs. : Baskı
C : Cilt
çev. : Çeviren
dzl. : Düzenleyen
ET. : Eski Türkçe
Far. : Farsça
haz. : Hazırlayan
S : Sayı
T. : Türkçe
TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
vs. : ve saire
Yay. : Yayını, yayınları
yayl. : Yayımlayan

DİL BİLGİSİYLE İLGİLİ İŞARET ve KISALTMALAR

°	: ø, a, e, ı, i, u, ü
ø	: işaretsiz biçim birim (sıfır morfem)
+	: isim soylu (statique) öge
-	: fiil soylu (dinamique) öge
(. . .): x (y)	: x'in kapsamında y vardır.
[. . .]	: [x]: "x", aslında eksiktir veya işaretli değildir.
/	: ve, veya
~	: x~y: "x" veya "y", her ikisi de geçerlidir.
. . . _	: X_: x devam etmektedir, araya başka öge girmiştir (kırık ifadelerde).
_. . .	: _X: x daha önceki bir öge nin devamıdır, araya başka öge girmiştir (kırık ifade lerde).
. . . x	: X1: x, 1. cümlenin x'idir.
…aç.	: açıklayıcısı
AC	: ara cümle
+açh	: açıklama hâli
+ah	: aitlik hâli
Ar. Tam	: Arapça Tamlama
AS	: ara söz
ASS	: asıl sayı sıfatı
AT	: ayrılma tümleci
+ayh	: ayrılma hâli
B	: bağlaç
BğT	: bağlama tümleci
+bh	: beraberlik hâli
+bl	: belirlilik eki
BlS	: belirsiz sıfat
+bnh	: benzerlik hâli
b. öb	: bağlama öbeği
BT	: beraberlik tümleci
C	: cümle
CB	: cümle bağlayıcı
CSE	: cümle sonu eki
Csi	: cümlemsi
Ç	: ç, c
+çh	: çıkma hâli
+çk	: çokluk eki
ÇT	: çıkma tümleci
Eks	: eksiltili
Ffye	: fiilden fiil yapan ek
fiye	: fiilden isim yapan ek
Far. Tam	: Farsça Tamlama
G	: g, ğ
+gh	: görelik hâli
GT	: görelik tümleci
H	: hitap
+heh	: hedef hâli eki
HeT	: hedef tümleci
HT	: hâl tümleci
İ	: isim
I	: ı, i
İfe	: isim-fiil eki
ifye	: isimden fiil yapan ek
iiye	: isimden isim yapan ek
İk	: ikileme
+ilh	: ilgi hâli
İlT	: ilgi tümleci
İşS	: işaret sıfatı
İT	: isim tamlaması
+iy	: iyelik eki

İYC : isim yan cümlesi
K : k, g, ğ
-k : kip eki
KlşT : karşılaştırma tümleci
+kşlh : karşılık hâli
KşlT : Karşılık Tümleci
+krh : karşılıklılık hâli
KrT : karşılıklılık tümleci
KrşT : karşıtlık tümleci
+kth : katma hâli
KyT : kaynak tümleci
+kyh : kaynak hâli
+mh : miktar hâli
MT : miktar tümleci
N : nesne
+nth : niteleme hâli
NtS : niteleme sıfatı
Ö : özne
+öh : özne hâli
S : sıfat
sfe : sıfat-fiil eki
+sh : sebep hâli
+sıh : sınırlandırma hâli
SıT : sınırlandırma tümleci
+srh : sıralama hâli
SrS : soru sıfatı
SrT : sıralama tümleci
ST : sebep tümleci
STm : sıfat tamlaması
STT : standart Türkiye Türkçesi
SYC : sıfat yan cümlesi
+ş : şahıs eki
ŞYC : şart yan cümlesi
+tkh : tekrar hâli
TkT : Tekrar Tümleci
+tn : tamlanan eki
Tnn : tamlanan
TSS : topluluk sayı sıfatı
TYF- : tümleçleriyle birlikte yüklem fiili
Tyn : tamlayan
U : u, ü
Ü : ünlem
ÜSS : üleştirme sayı sıfatı
ÜT : üsteleme tümleci
+vh : varma hâli
+vrh : varlık hâli
+vsh : vasıta hâli
VsT : vasıta tümleci
VT : Varma tümleci
Y : yüklem
YB : yüklem bloku
+ybh : yerde bulunma hâli
+ydh : yaklaşık değer hâli
YF- : yüklem fiili
+ygh : yerine geçme
YGT : yerine geçme tümleci
+yh : yükleme hâli
+yih : yüklem ismi hâli
+ykh : yokluk hâli
+yöh : yönelme hâli
YöT : yönelme tümleci
Ysi : yüklemsi
YT : yer tümleci
Z : zarf
+zbh : zamanda bulunma hâli
+zfe : zarf-fiil eki
ZT : zaman tümleci
ZYC : zarf yan cümlesi

ÖN SÖZ

Türkçe yüzlerce yıllık birikimi ile günümüzde yaygın kullanılan bir dildir. Bu dilin zenginliğini oluşturan kollardan biri de Çağatay Türkçesi olarak adlandırılan Doğu Türkçesidir.

Elinizdeki çalışma da 19. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Davut Bek Hacım tarafından yazıldığını düşündüğümüz ve *Hac Kitabı* olarak adlandırdığımız metnin söz dizimi açısından incelenmesinden oluşmaktadır. Çalışmadaki amaç, eserin yazıldığı dönemdeki dilin kullanımını göz önüne sermektir. Bahsi geçen eser, ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda, üretici-dönüşümsel dil bilgisi yaklaşımıyla yapı, anlam ve işlev esas alınarak incelenmiştir. Değerlendirmeler neticesinde elde edilen çıkarımlar "Sonuç" bölümünde dikkatlere sunulmuştur.

Tez çalışmasının hazırlanmasında bana yol gösteren, eksiklerimi tamamlayan, yanlışlarımı düzelten danışman hocam sayın Prof. Dr. Funda KARA'ya, çalışmalarından çok fazla yararlandığım sayın Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR hocama, bana destek olup kıymetli tavsiyelerde bulunan hocalarım sayın Dr. Öğr. Üyesi Hüsna KAVAKLIÇEŞME KOTAN ve sayın Prof. Dr. Emek ÜŞENMEZ'e ve fikir alışverişi yaptığım değerli arkadaşım Arş. Gör. Muhammet Raşit ÖZTÜRK'e teşekkürü borç bilirim. Son olarak yüksek lisans sürecinde hep yanımda olan ve bana hayat boyu yol gösteren babam Kazim GENÇOĞLU'na, sabırla bana destek olan eşim Uğur KORKMAZ'a ve tüm aileme teşekkür ederim.

Erzurum-2020 **Hilal (GENÇOĞLU) KORKMAZ**

GİRİŞ

I. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ

13. yüzyılda meydana gelen Moğol istilası sebebiyle Doğu'ya göç eden Türkler Çağatay Türkçesini oluşturur. Adı ile ilgili farklı yorumlar bulunan Çağatay Türkçesi Karadeniz, Kafkaslar, Hazar Denizi bölgelerinde 15-20. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. Çağatay Türkçesinin Özbekçe veya Yeni Uygurca ile devam ettiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu dil için *Türk tili, Çagatay tili, Türkçe elfazı* gibi terimler kullanılmıştır.

Önemli Türkologlardan Samoyloviç, Çağatay kavramını sadece 15. -20. yüzyıllar Özbek Türkçesini ifade etmek için kullanmış ve bu dönemdeki Türk dilini dört döneme ayırmıştır.

1. Karahanlı Türkçesi veya Kâşgar Türkçesi (11-12. yüzyıl)
2. Kıpçak-Oğuz Türkçesi (13-14. yüzyıl)
3. Çağatay Türkçesi (15-19. yüzyıl)
4. Özbek Türkçesi (20. yüzyıl) (Eckmann 1988: XI)

Fuad Köprülü ise Çağatay Türkçesini şu şekilde sınıflandırır:

1. İlk Çağatay devri (13. -14. yüzyıl)
2. Klasik devrin başlangıcı (15. yüzyılın ilk yarısı)
3. Klasik Çağatay devri (15. yüzyılın ikinci yarısı)
4. Klasik dönemin devamı (16. yüzyıl Babür ve Şibanîler dönemi)
5. Gerileme ve çökme devri (17. 19. yüzyıl) (Köprülü 1945: 270)

Çağataycanın dönemlerini farklı ele alanlar olsa da kabul gören J. Eckmann'a ait olan:

I. Klasik Öncesi Devir (15. yüzyıl başlarından Nevâyi'nin 1465'te ilk divanını düzenlediği tarihe kadar): Bu devir, bir dizi Eski Türkçe özelliğin korunduğu bir geçiş devridir. Sekkâki, Lutfî ve Haydar Hârezmî gibi temsilcileri vardır.

II. Klasik Devir (1465-1600): Nevâyi, Hüseyin Baykara ve Bâbür gibi temsilcileri vardır.

III. Klasik Sonrası Devir (1600-1921): Bir taraftan Nevâyi dilinin dikkatli bir taklidi, diğer taraftan Özbek unsurlarının etkisi vardır. Bahadır Han bilinen en önemli temsilcisidir (Eckmann, 2012: 16).

*"Bütün sınıflandırmalarda ortak olan özellik, klasik devrin Nevâyî devri olduğudur. Çağatay Türkçesi, yazı dili ve edebî dil olarak 19. yüzyıla kadar kullanılmış olsa da 17. yüzyıldan itibaren ihtişamını kaybetmiş, gerileme hatta çöküş dönemine girmiştir" (*Kara: 2011: 1).

II. SÖZ DİZİMİ ÇALIŞMASINDAKİ ESASLAR

A. Amaç ve İlkeler

Geleneksel dilbilgisi, söz dizimi ve biçim bilgisini birbirinden ayırmıştır. Bu duruma göre biçim bilgisi ve söz dizimi arasındaki ayrım iki temel ölçüte dayanır. Birincisi, biçim bilgisini ilgilendiren "biçim" ile söz dizimini ilgilendiren "işlev"; ikincisi ise, sözcüğün temel dil birimi olarak kabul edilmesidir. Biçim bilgisi isim, sıfat, fiil gibi çeşitli söylem ulamlarını, bükümün çeşitli biçimlerini, ön ve soneklerle yapılan türetme sorunlarını, bu eklerin çeşitli görevlerini ve çekim özelliklerini inceler. Söz dizimi ise sözcüklerin cümle içinde düzenlenmelerini, dil bilgisel işlev ve uyum sorunlarını ele alır (Kıran, 2006: 242).

Bir dilin gramerini anlamak o dili tam olarak kavramak için söz dizimi çalışmaları çok önemlidir. Çünkü bu söz dizim çalışmalarında dilin genel kuralları veya istisnai durumları göz önüne serilebilir. Bunlar da dilin kurallarını veya o dönemde kullanılan dilin işlevini bize gösterir.

B. İncelenen Metin

Ele alınan eser Davut Bek Hacım tarafından yazıldığı düşünülen Mekke ve Medine ziyaretlerinin anlatıldığı Hac Kitabı'dır. Türkçe'nin Doğu kolunu kapsayan Çağatay Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Bu metinde Mekke ve Medine şehirleri anlatılırken gezilen yerlerde yapılması gerekenler üzerinde durulmuş bu nedenle sık sık tekrarlara rastlanmıştır. Eser sade, akıcı bir dille yazılmıştır. Birkaç kısımda eksik yerler bulunmak-

tadır. 88 sayfadan oluşan metnin iki sayfasında küçük tahribat bulunmaktadır. İçinde dualar, kutsal mekan isimleri ve ibadetler geniş ölçüde yer tutar. Metnin son sayfasında geçen Davut Bek Hacım isminin eserin yazarı olduğu düşünülmektedir. Yine eserin son sayfasında yer alan Hicri 1314 yılında kaleme alınmıştır. Bu tarih ise dil çalışmaları bakımından Çağatay Türkesi'nin J. Eckmann'ın tasnifine göre Klasik Sonrası Devir'ine denk gelmektedir. İncelenen eser İsveç Lund Üniversitesi G. Jarring Koleksiyonu 402 numarada kayıtlıdır.

C. Nüsha Tavsifi

Eserin bilinen tek nüshası Gunnar Jarring tarafından Kâşgar'da satın alınmıştır. Bu el yazması metnin fotoğrafları ve katalogda kayıtlı bilgiler Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu web-sayfasında yayımlanmaktadır. Koleksiyonda 560 el yazması eser 1100 belge bulunmaktadır. [1]

120*75 mm sarımsı bir kağıda talik yazı ile yazılmış olan eserin cildi ise ilkel süslemelerle koyu sarı deri bağlama şeklindedir.

Jarring Koleksiyonunda Prov. 402 numarasıyla kayıtlı nüsha 44 varaktan oluşmaktadır. Mekke'nin ve Kabe'nin anlatıldığı kısım 1^{b}-19^{a}, Medine'nin anlatıldığı kısım ise 19^{b}-44^{a} varakları arasında bulunmaktadır. Her sayfada 7 satır bulunmaktadır. Varak sonlarında karışıklığı önlemek için diğer varakta geçen ilk kelime bulunmaktadır.

[1]" *On dokuzuncu yüzyıl sonları ve yirminci yüzyıl başları çok sayıda İsveçlinin Doğu Türkistan bölgesine yoğun seyahatler gerçekleştirdikleri bir dönemdir. Bu dönemde yani 1938'e kadar 60'tan fazla misyoner, bölgeye gelmiş ve burada çalışmıştır. İlk kez 1892 baharında İsveçli bir grup misyoner Kâşgar'a gelerek burada misyonerlik faaliyetlerine başladılar. Faaliyet alanlarına daha sonraları Yarkend ve Yenihisar'ı da dâhil eden misyonerler bu bölgelerde hastane, yetimhane ve okullar kurdular. Hatta 1912'de Kâşgar"da bir basımevi dahi kurdular. Buraya gelen İsveçli misyonerler bahsi geçen aktiviteleri yanında yörenin dil ürünlerini derleyerek burada konuşulan ağzın gramerini dahi hazırladılar.*

İsveçli misyonerler, bu uzun süreli ve kapsamlı çalışmaları yanında bölgeden kültürel, arkeolojik, folklorik, lengüistik birçok malzeme elde etmiş ve bu ürünleri kendi vatanlarına götürmüşlerdir. Bu nedenle İsveç, dünyanın en kapsamlı ve değerli Doğu Türkistan eserleri koleksiyonlarına sahiptir. Bu koleksiyonlardan biri de bugün Lund Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan el yazması eserler koleksiyonudur. Koleksiyon, ilk kez 1929'da Kâşgar'a giden ve bölge ağızları üzerine doktora çalışması yapan İsveçli misyoner, Türkolog, diplomat Gunnar Jarring"in büyük bağışlarıyla oluşturulmaya başlanmış ve bu nedenle adına Jarring Koleksiyonu denmiştir (Çakmak, 2016: 16)."

D. Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar

Ele alınan eser yüksek lisans tezi olarak Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı bünyesinde Hatice Şehnaz tarafından "Çağatayca Yazılmış Mekke ve Medine Ziyareti (Metin, Dil İncelemesi, Dizin, Sözlük)" adıyla çalışılmıştır. Adı geçen tezde söz dizimi bölümü bulunmamaktadır. Ayrıca çeviri yazıda ve dil bilgisi çalışmaları kısmında bazı yanlışlar bulunmaktadır. Söz gelimi; çalışılan eserde 116. sayfada "rûze" olarak okunan kelimenin (20b/2) anlama göre "ravza" olması gerekmektedir. 49. sayfada da şimdiki zaman eki olarak değerlendirilen /-yor/ eki eseri kaleme alan kişinin yazım özelliği olarak değerlendirilmiş ve çalışmamızda geniş zaman eki /-ur/ olarak yer almıştır. Eserde "agvatler" kelimesi "agavatlar", "name" kelimesi, "nafile" "Kabis" kelimesi "Kubeys" "tayin" kelimesi "taᶜayyün", "yıldızlık" kelimesi "yaldızlık", "haylice" kelimesi "halıcı", "hıllet" kelimesi "hılt", "Huride" kelimesi "Hureyre", "kuma" kelimesi "kavmi", "tüş" kelimesi "nûş", "sane" kelimesi "sanı", "berigi" kelimesi "bergi" olarak düzeltimiştir.

E. Yöntem ve Teknikler

1. Örnek Alınan Çalışmalar

Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz'ın önderliğinde işlevsel söz dizimi çalışmaları başlamıştır. Bu yöntemle hazırlanan *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi* (Alyılmaz : 1994), *Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizimi* (Börekçi : 1994), *Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi* (Daşdemir : 2000), *Namık Kemal'in Mektuplarının Söz Dizimi* (Kara : 2001), *Yunus Emre Divanı'nın Söz Dizimi* (Kavaklıçeşme Kotan : 2015) adlı doktora tezleri ile *Tarık Buğranın Romanlarında Söz Dizimi* (Daşdemir : 1995), *Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi* (Kara : 1996) adlı yüksek lisans tezleri çalışmamızda örnek alınmıştır.

2. Künye Bilgilerinin Gösterilmesi

Eserde verilen örneklerin nerede geçtiğini göstermek için her sayfa numaralandırılmıştır. Bu numaralandırmaya (1b) ile başlanmıştır. Parantezin içindeki ilk sayı ve harf metnin hangi sayfasında ve hangi yönünde bulunduğunu gösterir. Parantezin içindeki / (eğik çizgi)'den sonra bulunan sayılar ise metnin orijinalinde satır numarasını gösterir.

Mesela (1b/3) şeklindeki gösterim de ilgili birinci sayfa b yüzü üçüncü satırda olduğunu gösterir.

3. Tahlil ve İşaretleme Sistemi

Ele alınan metinde geçen cümle yapıları parantezleme yöntemi ile işaretlenmiştir. Yüklem ve yüklem fiilin içeriği ( ), eksiltili yapılar ve işaretsiz ögeler ø, [ ] simgeleri ile gösterilmiştir.

Örnek:

Teve bile iki künde Mekke-yi Mükerreme'ge dâhil bolurlar

[Ö]+Y (TYF- (VsT+ZT+VT+YF-)) (-k+ş)

İmlâ konusuna gelince bu çalışma ses bilgisiyle ilgili bir çalışma olmadığından imlâya fazla dikkat edilmese de "yéti" ve "yigirmi" kelimelerinin sonundaki "i" harfi güzel h (ه) ile yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLARIN İŞARETLENMESİ

1.1. KÖK HÂLİNDE KULLANILAN ÖGELER

Kök, içinden yapım ve çekim ekleri çıkarılarak elde edilen ve geri kalan kısmı anlam bakımından parçalanamaz olan kelimelerdir.

1.1.1. Türkçe Kökler

Ele alınan metinde "hac yolculuğu" kavram alanına giren birçok Türkçe isim ve fiile rastlanmıştır.

1.1.1.1. İsim Kökleri

Bütün Türkçe metinlerde sık rastlanacağı gibi metnimizde de *bir, iki, yedi, üç, dört, bin, bu, şu, o, iç* gibi Türkçe isim köklerine yer verilmiştir. Bu kökler ibadet sayılarını söylediği için fazla kullanılmıştır.

1.1.1.2. Fiil Kökleri

"*Hikâye etme üslubunda eylemler ön plana çıkar*" (Kara, 2001: 6). Ele alınan metin tasvir edilen yerlerin gezilmesi üzerine yazıldığı için metinde fiiller çokça yer tutar. Bu fiiller genellikle şunlardır: *de- (%9.09), yak- (%5.59), çık- (%2.09), gel- (%1.39), koy- (%0.69), al- (%0.69), git-(%0.69)…*

Türkçe fiil köklerinin yanında Arapça Farsça isimlerle birlikte kullanılan yardımcı fiillerin sayısı tek başına kullanılan Türkçe fiil sayısından fazladır. *Kıl-* yardımcı fiili ile kullanılan yapı (%58.04) en fazla iken *bol-* yardımcı fiili ikinci sıradadır. (%6.29)

duᶜâ kıl- (2b/7), ziyaret kıl- (16a/4), dâhil bol- (2a/7), müstecâb bol- (4a/4), namâz oku- (8a/2), bûse kıl- (2b/5), edâ kıl- (9b/7), yâd kıl- (3b/6), münâsib kıl- (4a/2), fûşîde kıl- (4b/1), talâk bol- (6a/2), nâzil bol- (14a/2), ihlâs kıl- (15a/3)…

1.1.2. Türkçe Olmayan Kökler

Ele alınan eser Mekke ve Medine ziyaretini anlattığı için; içinde çok fazla Arapça Farsça gibi Türkçe olmayan kelime kökleri geçmektedir. İbadet isimleri, mekân isimleri, kişi isimleri genellikle Arapçadır: *gusl(2a/1), taharet (2a/1), ihram (2a/2), delil (2b/1), ayet (2b/2), meratebe (2b/4), ilticâh (2b/6), şükür (2b/6), dua (2b/7), zemzem (3b/2), münasip (4a/2), cennet (5b/2), Beytullah (7a/4), Cehil (12a/5), Cebel-i Kabis (12b/6), menkat (13a/5), Cafer (15b/6), Mahmud (17b/1), Arafat (18b/2), Medine-i Münevvere (20a/2), Harem-i Şerif (20a/5), Ömer (20b/7), mübarek (32b/4), Fatıma (39b/3), ziyaret (41a/7), Ali (41b/5), kubbe (41b/7)…*

Yazarın seçtiği konu ve yaşadığı dönem itibarıyla eserinde bu kadar yaygın Arapça veya Farsca kelime kullanması doğaldır. Ayrıca bu kelimelerin çoğu şu an günümüz Türkçesinde de çok yaygın kullanılır: *namaz, derya, ayet, şükür, dua, zemzem, cennet, şamdan…*

1.2. GÖVDE HÂLİNDEKİ ÖGELER

Yapım ekleri; ad ya da fiil kök ve gövdelerinden yeni ad ya da fiil gövdeleri yapan eklerdir (Korkmaz, 2009: 21). Türkçedeki yapım ekleri şunlardır:

İsim Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapan Ekler

Fiilden İsim Yapan Ekler

Fiil Yapım Ekleri

İsimden Fiil Yapan Ekler

Fiilden Fiil Yapan Ekler

1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

Ele alınan metinde bulunan isimden isim yapan ekler şunlardır:

/+cI/

Metinde bu ek meslek adı işlevinde kullanılmıştır:

*her kim bu altun nevhnin tegde bir dâne mihrâb+**cı** kılgan bir kök taş bardur (7b/6-7)*

*Resûlullâh sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin tug+**cı**+ları seyyîdinâ Mâlîk radi-yallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür (31b/6-7-32a/1-2)*

/+daş/

*zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karın+**daş**+larnı könlideki dost yâr birâder agalarnı könlige keçürüp yâd kılıp Bey-tullâh'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/3-7-4a/1-2)*

/+düz/

*Harem-i Şerîf'nin içinde keçe ve kün+**düz** hizmet kılıp müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyay agavâtları bardur (11a/1-4)*

/+karı/

Metinde yön bildirme işlevinde kullanılmıştır:

*Cennetü'l-Bakî'din taş+**karı**+sıda bir kubbe içinde İmâm Caᶜfer-i Sâdık İmâm Caᶜfer-i Tayyâr İmâm Caᶜfer-i Bâkir bu zât-ı berekât bir kubbe içindedür (42a/7-42b-1-4)*

*taş+**karı**+da çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/3-6)*

*Harem-i Şerîf'nin taş+**karı**+ları Bâbü's-Selâm'dın çıkıp on beş kadem kelip Müddeᶜâ'ga duᶜâ kılgay (31a/3-5)*

/+lIk/

*her tübürüklernin ara+**lık**+ıga asılgan tabuzga ohşar yumalak şîşe fanusdın bir min beş yüz kırk altı fânûsları bardur (6b/1)*

*bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde bir+**lik** yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâne-leri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan câydurur (7b/1-5)*

*bu agavâtlar Hacerü'l-Esved'ge âgâh+**lık** kılurlar (11a/4-5)*

/+(I)ncI/

*iki+**nci** dervâzelerinin ismini Bâbü'r-Rahmet derler (28a/7-28b/1)*

*üç+**ünci** dervâzelerinin ismini Bâbü'l-Mecîdî derler (28b/4-5)*

*tört+**inci** dervâze ᶜazîz evliyâ enbiyâlar Harem-i Şerîf'din özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur ékenler duᶜâları müstecâb bolur (28b-7-29a-1-4)*

*beş+**inci** dervâzelerinin ismî Bâbü'l-Vedâ derler (30a/4-6)*

/+rak/

*Bâbü's-Selâm min ᶜarşındın ulug+**rak**+durlar (28a/1-2)*

1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

Ele alınan metinde bulunan örnekler az olsa da aşağıdaki gibidir:

/-Iş/

*Şâfiᶜ makâm kün kir-**iş** tarafıge karap namâznı edâ kılur (9b/3-4)*

*Hanbel makâm kün çık-**ış** tarafıge karap namâznı edâ kılur (9b/6-7)*

/-ka/

*Harem-i Şerîf'nin uzun kıs-**ka**+lıg altı yüz ellig kadem kelür (27a-7-27b/1)*

1.2.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler

Türkçede kullanılan çatı ekleri özne veya nesnelerin fiillerle olan ilişkisini değiştiren fiilden fiil yapım ekleridir.

Ele alınan metinde tespit edilen fiilden fiil yapım ekleri şunlardır:

/-ø-/ (Etkenlik)

*üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çık-**ø**-arlar (2a/1)*

*teve bile iki künde Mekke-yi Mükerreme'ge dâhil bol-**ø**-urlar (2a/6-7)*

*Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullâh'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kıl- **ø**-gay (2b/5-7)*

*her namâz vaktide sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kıl **-ø**-urlar (9a/1-2)*

/-Il-/ (Edilgenlik)

*be-tamâm altundan âyetler fütü-**l**-gen (5a/6)*

*her tübürüklernin arâlıkıga as-**ıl**-gan tabuzga ohşar yumalak şîşe fânûsdın bir min beş yüz kırk altı fânûsları bardur (6b/1)*

/-n-/ (Edilgenlik)

*Harem-i Şerîf'nin içinde keçe ve kündüz hizmet kılıp müvekkil turgan ellig iki akte kıl-**ın**-gan siyây agavâtları bardur (11a/1-4)*

*be-tamâm altundın kıl-**ın**-gan (21b-2)*

/-ş-/ (Karşılıklılık)

*beşinci dervâzelerinin isimleri Bābü'l-Vedâ derler kelip yangan hâcilerimiz elve-dala-**ş**-ıp çıkarlar (30a/3-6)*

/-dIr-/ (Ettirgenlik)

*delîller âyetlerini bil-**dir**-üp Hazret-i Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek ravzalarını tavâf-ı ziyâret kıldurgay (20a/7-20b/1-2)*

/-dUr-/ (Ettirgenlik)

*Cidde-yi Mübârek'de Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri âyet bile tavâf-ı ziyâret kıl-**dur**-gay (2a/2-6)*

*Hazret-i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek ravzalarını tavâf-ı ziyâret kıl-**dur**-gay (20b/1-2)*

/-dur-/ (Oldurganlık)

*bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâne-leri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yag-**dur**-gan câydurur (7b/1-5)*

/-r-/ (Oldurganlık)

*zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder agalarnı könlige keç-**ür**-üp yâd kılıp Beytullâh'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/3-7-4a/1-2)*

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çık-**ar**-gan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın yeni togulgan dek bolgay (5b/1-7)*

*mende günâh kaldı mu éken dep könlige keç-**ür**-se özi kâfîr hatunı talâk bolgay (6a/1-2)*

/-l-/ (Dönüşlülük)

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın yeni tog-**ul**-gan dek bolgay (5b/2-7)*

*yanıda zemzemhâneleri bardur ba'd ez-[in] mikdârı yönelip kelip bir tagnın içinde tatlık su açık su katılup çıkıp mikdâr yerge kelip başka ayr-**ıl**-ıp keterler (36a/3-7)*

1.2.4. İsimden Fiil Yapan Ekler

/+A-/

*ti-l+**e**-seler (8a/3)*

/+el-/

*yön+**el**-ip (39a/3)*

1.2.5. Diğer Dillerden Alınmış Biçimbirimlerle Yapılmış Gövdeler

Ele alınan metinde çok sayıda Arapça, Farsça veya Arapça+Farsça sözcükler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

***nâ**bûd (17b/5), günâh**kâr** (19a/2), hûrma**zâr** (38a/2); zemzem**hâne** (3b/1), şamᶜ**dân** (8b/4)*

1.3. BİRLEŞİK KELİMELER

"Türkçede yeni göstergeler oluşturmanın bir yolu da birden fazla göstergenin farklı bir gösterileni işaretlemek üzere kalıcı kavram ilişkisi kurmasıdır. Yani söz dizimsel yöntemlerle de yeni göstergeler oluşturabilmektedir (Börekçi, 2009: 47). *Bu göstergeler isim, sıfat, zarf veya fiil tamlamaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır*" (Daşdemir, 2014: 43).

1.3.1. Birleşik İsimler

Anlatım kelimelerle oluşur. Tek başına anlamı olan kelimelerin anlatım zorluğu veya farklı anlam ilgileri sebebiyle bir araya getirildikleri görülür. Bu kelimelerde zaman geçtikçe bir kalıplaşma olur ve birleşik kelimeler ortaya çıkar.

1.3.1.1. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler

ak taş tübürükleri (6a/6-7)

1.3.1.2. İsim Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler

zeytun yagı (6b/5)

namâz vakti (8b/6)

1.3.1.3. Ses Kaynaşmasıyla Oluşmuş Birleşik İsimler

karındaşlarnı (3b/4) karında+eş> karındaş>kardaş (kardeş)

1.3.1.4. Sözcük Türlerinin Kaynaşması ile Oluşmuş Birleşik İsimler

"herkim" < "her+kim" (8b/2)

1.3.2. Birleşik Fiiler

"*Birleşik fiil, bir yardımcı fiille bir veya birkaç isim, isim yerine geçen sıfat-fiil veya asıl fiilin birleşmesi ile ortaya çıkan yapıdır. Asıl anlamı taşıyan isim ya da fiil unsuru başta; anlamını yitirmiş, bu yüzden artık bir sözlük ögesi değil, gramer ögesi değeri taşıyan yardımcı fiil sonda yer alır" (*Daşdemir, 2014: 44).

1.3.2.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

Türkçede isimle birleşik fiil oluşturmak için genellikle *et-, ol-, bul-, bulun-, eyle, kıl-, yap- ...* gibi yardımcı fiiller kullanılır. Bu fiiller arasında en sık kullanılanları *et-* ve *ol-*'dır (Daşdemir, 2014: 44).

Ele alınan eserde genellikle Arapça ya da Farsça kelimeler *bol-* veya *kıl-* yardımcı fiili ile birlikte fiil gövdelerini oluştururlar.

1.3.2.1.1. bol-

Beytullâh'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay sen dep duᶜâ kılsalar elbette duᶜâları ***müstecâb bol-****urlar (4a/1-4)*

mende günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse özi kâfîr hatunı ***talâk bol-****gay (6a/1-2)*

Harem-i Şerîf'de bir yüz on yéti yerde sebîlillâh zemzem-i şerîf bardur her namâz vaktide namâzdın ***fâriᶜ bol-****up nûş kılgaylar (9a/3-4-5)*

her kim bu havuzda ihlâs kılıp gusl tahâret kılıp iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılsalar yetmiş iki hılt-ı cerâhatlerige ***devâ bol-****gay*

Harem-i Şerîf'ge ***dâhil bol-****salar ᶜaşk-ı muhabbetlerinin yok cihetdin Beytullâh'nı körseler közidin katre yaş çıkmaslar (17a/4-5-6-7)*

her kim şekk keltürse ***günâhkâr bol-****gay (19a/1-2),*

ikinci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Fenâh derler Cebrâ'îl ᶜaleyhi's-selâm ***fenâh bol-****gan mihrâbdur (35a/1-2)*

1.3.2.1.2. kıl-

evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz deryâdın üç künlük yerdin gusl ***tahâret kıl-****ıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (2a/1-3)*

Hacerü'l-Esved'ni ***bûse kıl-****ıp Beytullâh'ga karap* ***ilticâh kıl-****ıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep* ***duᶜâ kıl-****gay (2b/5-7)*

Makâm-ı İbrâhîm'ga kelip iki rekᶜat nafile namâz okup Beytullâh'nın hakkıda duᶜâ kılgay ba'd ez-[in] taşkarıda çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve ***saᶜy kıl****-ıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/2-6)*

zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder agalarnı könlige keçürüp ***yâd kıl****-ıp Beytullâh'ga karap turup* ***ilticâh kıl****-ıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/3-7-4a/1-2)*

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret ***kıl****-ıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın yeni togulgan dek bolgay (5b/2-7)*

her kim bu ᶜâlemde nişânım tegmegen yer kalmadı dep ***kasem kıl****-salar şeriᶜat huzûrıda kasemi henâniyyet bolgay (8b/2-3)*

ikincisi Hanîfe makâm cenûb tarafıge karap namâznı ***edâ kıl****-ur üçüncisi Hanbel makâm kün çıkış tarafıge karap namâznı* ***edâ kıl****-ur dördüncisi Mâlik makâm şimâl tarafıge karap namâznı edâ* ***kıl****-urlar (9b/5-7-10a/1-2)*

Harem-i Şerîf'nin içinde keçe ve kündüz **hizmet kıl***-ıp müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyây aġavātları bardur (11a/1-4)*

bu agavâtlar Hacerü'l-Esved'ge ***âgâhlık kıl****-urlar (11a/4-5)*

Ammâ Mekke-yi Mükerreme'nin içinde ziyâretlernin sevâbını cemîᶜ deryâlar suvı siyâh bolsalar cemiᶜ dırahtları kalem bolsalar cemiᶜ kâtibler fütügüçi bolsalar fütüb ***tamâm kıla al****-magaylar 18b/3-19a/1*

Harem-i Şerîf'nin taşkarıları Bâbü's-Selâm'dın çıkıp on beş kadem kelip Müddeᶜâ'ga ***duᶜâ kıl****-gay (31a/3-5)*

1.3.2.2. Nesne + Fiil Yapısıyla Oluşturulan Birleşik Fiil Gövdesi

Metinde bu yapıyla kurulduğu tespit edilen sadece *namaz oku-* birleşik fiilidir:

ba'd ez-[in] Makâm-ı İbrâhim'ga kelip iki rekᶜat nafile ***namâz oku****-p Beytullah'nın hakkıda duᶜâ kılgay (3a/1-3)*

*her kim Cebel-i Nûr'ga çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat **namâz oku**-p elem neş-rahnı okup duᶜā kılgay (14a/3-5)*

1.3.2.3. Niteleme Zarfı + Fiil Yapısıyla Oluşturulan Birleşik Fiil Gövdesi

*Beytullah-ı Şerîf'nin cübb-i bûrcıda Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın **yeni togul**-gan dek bolgay (5b/1-6)*

1.3.2.4. Asıl Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

*"Tasvir fiili/tasvirî fiil olarak adlandırılan bu fiiller, /- (y)A/, /- (y)I/, /- (y)Ip/ gibi zarf-fiil eklerinin bağlandığı bir esas fiille, bu fiili gösterdiği oluş ve kılış bakımından etkilemek suretiyle ona bazı anlam incelikleri katan bil-, ver-, yaz-, dur-, gel-, git-, kal- gibi yardımcı fiillerin birleşmesi ile oluşan fiil gövdeleridir" (*Kavaklıçeşme Kotan, 2015: 107).

Ele alınan metinde sürerlik, tezlik ve yetmezlik fiiiline örnek bulunabilmiştir.

1.3.2.4.1. Sürerlik Fiili

*Beytullâh'ga kara-**p tur**-up ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay*

*yerge yaldızlık kıl-**ıp tur**-guzgan üç şîşe kandîl bardur (24b/1-2-3)*

*Hücre-i Saᶜâdet'nin içidin cennetnin bûy kel-**ip tur**-urlar (27a/5-6)*

*Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek başlarıga ak bulut sâye bol-**up tur**-gan câydur (32b/3-6)*

1.3.2.4.2. Tezlik Fiili

*Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kıl-**ıp ber**-gen yerdür (38b/1-2-3-4)*

1.3.2.4.3. Yetmezlik Fiili

*ammâ Mekke-yi Mükerreme'nin içinde ziyâretlernin sevâbını cemi^{c} deryâlar suvı siyâh bolsalar cemi^{c} dırahtları kalem bolsalar cemi^{c} kâtibler fütügüçi bolsalar fütüb betamâm kıl-**a alma**gaylar (18b/4-19a/1)*

1.3.2.5. Deyim Anlamlı Birleşik Fiiller

*Beytullâh-ı Şerîf'nin cüb bûrcıda Hakk Subhâne ve Te^{c}âlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Te^{c}âlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâfı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın **yeni togulgan dek bol**-gay 5a/7-5b/7*

1.4. SÜREKLİ KAVRAM İLİŞKİSİ TAŞIYAN KELİME BLOKLARI

"Kavramlar arası ilişkileri ifade etmek için, birden fazla sözlük biriminin kendi anlamlarını da koruyacak şekilde bir araya getirilmesiyle kelime blokları ortaya çıkmaktadır. Bunlar birer niteleme bloku olmaları itibarıyla dile ait genel unsurlardır ve bu niteliklerinden dolayı birleşik kelime olma istidadı göstererek sözlük birimine dönüşmeye son derece müsaittirler" (Daşdemir, 2014: 53).

1.4.1. Sürekli Kavram İlişkisi Taşıyan İsim Blokları

Türkçede birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle yeni anlamda ve farklı yapılarda kavram işaretleri ortaya çıkar.

1.4.1.1. Belirsiz İsim Tamlamaları

Tamlayan ögenin ek almadığı, tamlanan ögenin ise tamlanan ekini aldığı genel anlamlı kavram işaretlerine belirsiz isim tamlaması denir.

*"İki grupta incelen isim tamlamalarının niteleme grubunu en az bir tamlanan ve bir tamlayan durumundaki iki ismin bir araya gelmesiyle oluşan belirsiz isim tamlamaları oluşturur. Çünkü belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan öge durumundaki isim bir niteleme sıfatı görevi üstlenmiştir" (*Gemalmaz, 2007: 251).

1. Tyn (İ+ø)+ Tnn (İ + tn)

*üstün+**ø** kümbez+ler+i (6b/5-6)*

*şeri^{c}at+**ø** huzûr+ı (8b/4)*

*namâz+**ø** vakt+i (8b/6-7, 9a/4)*

*kiriş+**ø** taraf+ı (9b/3)*

*çıkış+**ø** taraf+ı (9b/7)*

*kubbe+**ø** iç+i (13a/2, 4-5, 15b/3, 15b/7, 16a/7-8)*

*kevser+**ø** suv+ı (13b/6)*

*hurmazâr+**ø** bâglar+ı (15a/7)*

*Sıgar+**ø** mahalle+si (15b/2)*

*deryâlar+**ø** suv+ı (18b/4-5, 43a/7)*

*altun+**ø** suv+ı (28a/5)*

*hûrma+**ø** bâzâr+ı (32a/1)*

*çehâr şenbe+**ø** kün+i (34a/7)*

*çehâr şenbe+**ø** küni+si (36b/3)*

*feyşenbe+**ø** kün+i (39a/3)*

2. Tyn (İ+ø) + Tnn (İ [+tn])

*cebel+**ø** taglar+**ø***

1.4.1.2. Belirsiz Sıfat Tamlamaları

*"Niteleme sıfatlarıyla oluşturulmuş sıfat tamlamalarına belirsiz sıfat tamlaması denir. Niteleme sıfatları, varlığın/nesnenin bünyesinde bulunan, değişmesi bir dış müdaheleye bağlı nitelikleri ifade eder; diğer bir ifadeyle varlığın "nasıl"lığını gösterir" (*Daş-demir, 2014: 54).

1. Tyn (NtS (b. öb(S+S) + Tnn (ST)

üstün tübün tamâm â^{c}zâlar

2. Tyn (NtS (b. öb(SYC+SYC))+S+S) + Tnn (İ)

her tübürüklernin arâlıkıga asılgan tabuzga ohşar yumalak şîşe fânûs (6b/1-2)

3. Tyn (NtS (eks SYC)) + Tnn (İ)

altun kemerler (4b/6)

folât fencereler (21b/5)

4. Tyn (NtS (eks SYC+ S+eks SYC)) + Tnn (İ)

mermer ak taş tübürükler

5. Tyn (NtS (İT+ah)) + Tnn (ST)

mübârek ravzalarının çehâr etrâfıdaki folat fencereler (21a/4-5)

6. Tyn (NtS (ST+nth)) + Tnn (İ)

üç künlük yer (2a/1)

7. Tyn (NtS (SYC)) + Tnn (ST)

yerge yaldızlık kılıp turguzgan hûrma sûretlik iki tof kandîl (24b/6-7)

8. Tyn (NtS (SYC) + Tnn (ST)

cayundın kılgan hûrma sûretlik altı yer (10b/3-4)

9. Tyn (NtS (SYC)) + Tnn (ST)

yerge yaldızlık kılıp turguzgan üç şîşe kandîl (24b/1-2)

10. Tyn (NtS (İ+kyh) + S) + Tnn (İ)

mundın kiçik kandîl (24a/2-3)

11. Tyn (NtS) + Tnn (İ)

nafile namaz (3a/2)

kara yalfuş (4b/1)

uzun kaykalıg (7a/2)

mübarek ravzâ (20b/1-2)

yaşıl mahmil (21b/6)

ak hatt (24b//-25a/1)

12. Tyn (S (İT+kyh) + S) + Tnn ([İ])

Bâbü's-Selâm min ᶜarşındın ulugrak [yer] (28a/1-2)

13. Tyn (ST) + Tnn (ST)

bir farça kiçik bâgçe (30b/5)

iki tof muᶜcizât hûrmazâr (30b/6-7)

iki tof meyvesiz dırahtlar (30b/7-31a/1)

1.4.1.3. Sayı Dizileri

"Türkçede kemiyeti ifade etmememizi sağlayan unsurlar çokluk eki, belirsiz sıfat/zamirler, miktar zarfları ve sayı sıfatlarıdır. Kesin miktar ifadeleri bunlar arasından yalnızca sayı sıfatları ile mümkündür. Türkçenin sayı sistemi ise bugün genel hatlarıyla medeni dünyanın birçok kültür diliyle benzerlik göstermektedir. Onlu kat sayı ve onluk taban sistemi kullanılır" (Daşdemir, 2013: 309).

İncelenen metinde de sayılar sıklıkla kullanılmıştır. Bu yapılar sıfat tamlaması ve bağlama öbeği şeklindedir.

Sıfat tamlaması şeklinde olanlar:

bir *kök taş (7b/7)*

bir *ak künbezleri* ***iki*** *minareleri (12b/6-7)*

iki *kün (2a/6)*

üç *fencere (21a/7)*

üç *mihrab (22b/1)*

üçünci *mihrâb (22b/4)*

tört *taraf (/11b4-5)*

beş *minare (22a/4)*

altı *yer (10b/4)*

yéti *merâtebe (3a/4)*

***yéti** halıcı (16a/7)*

***otuz** kün (18a/7)*

Bağlama öbeği şeklinde olanlar:

***on yéti** (11a/6)*

***yigirmi bir** (24b/4)*

***yigirmi yéti** (26a/1)*

Sıfat tamlaması ve bağlama öbeği yapılarının birlikte kullanıldığı sayılar:

***tört yüz yetmiş altı** (26b/2)*

***beş yüz seksen tokuz** (6a/6-7)*

***altı yüz ellig** (27b/1)*

***min tört yüz** (26b/6)*

***yetmiş iki min** (23a/5)*

1.5. ÖZEL ADLAR

"Özel adlar, benzeri bulunmayan yaratılışta tek olan varlıklara verilen adlardır" (Korkmaz, 2009: 199). Metinde ziyaret edilen yerler ve buralarda mezarı bulunan kişiler tanıtıldığı için çok fazla özel isim bulunmaktadır.

1.5.1. Kişi Adları

"Türklerin İslam medeniyeti alanına girişinden sonra Âdil, Ali, Akif Bekir, Cemal, İbrahim, Yahya, Ayşe… gibi Arapçadan geçme adlar yaygınlaşmıştır. Bunların bir kısmı da peygamberlerin, onların akrabalarının veya "sahabe" diye adlandırılan yakınlarının adıdır" (Korkmaz,2009: 201). Ele alınan metinde bulunan kişi adları da bu isimlerden oluşmaktadır:

Şeyh Maᶜcûb (15b/2), İmâm-ı Caᶜfer-i Sâdık (15b/5), Şeyh Mahmûd (16b/5), Şeyh Mahmûd (17b/1), Hazret-i ᶜÖmer (18a/2), Hazret-i Ebâ Bekr-i Sıddîk (20b/5), Fâtıma (21a/2), Hazret-i Sûfî Bilâl (22a/1), Mâlîk (32a/7), Hazret-i ᶜOsmân (33b/1), Hazret-i ᶜAlî

(33b/4), Hamza (36b/4), İbn el-Hattâb (39a/6), İmâm Hüseyin (39b/2), Nâfiᶜ (10b/4), Halîme Bânû (41b/2)…

1.5.2. Din ile İlgili Adlar

Dinî yer adları da metinde sıklıkla geçmektedir:

Cennetü'l-Bakî (42b/6), Medîne-yi Münevvere (43a/5), Mihrâb-ı Nâzile'l-Kurᶜân (35b/2), Mihrâb-ı Nâkat (35a/4), Bâbü's-Selâm (31a/4), Harem-i Şerîf (30b/4), Hücre-i Saᶜâdet (25b/7), ᶜArafât (18b/2), Mekke-yi Mükerreme (18b/3), Beytullâh (17b/4)…

İKİNCİ BÖLÜM

TABAN HÂLİNDEKİ ÖGELER

"*Kelimelerin çekime girmek üzere aldıkları şekle kelime tabanı denir. Herhangi bir isim kök veya gövdesi belli bir varlığı, herhangi bir fiili kök veya gövdesi de belli bir hareket veya oluşu genel ve soyut olarak ifade eder. Bir isim belli bir türdeki bir veya birden çok varlığı işaret ettiği gibi, bir fiil de belli türdeki olumlu veya olumsuz hareket veya oluşu işaret eder. Kelimeler vazife aldıklarında genel ve soyut olmaktan kurtulmak zorundadırlar. Bu nedenle isimler teklik ve çokluk şekillerine fiiller de olumluluk ve olumsuzluk şekillerine girerek tabanlaşırlar*" (Kotan Kavaklıçeşme, 2015: 184).

2.1. İSİM TABANLARI

2.1.1. İsimlerde Kemiyet

2.1.1.1. İsimlerde Teklik

İsimlerin sayıca tek olduğunu gösteren dil bilgisi kavramıdır. Metinde bulunan isimlerin tek olduğunu göstermek için /+ø/ morfemi kullanılmıştır:

yer+ø (2a/1), teve+ø (2a/6), zemzem+ø (3b/2), cay+ø (10b/3), mihrâb+ø (22b/2), kandîl+ø (24a/5)

Sayı sıfatı "bir" de bazı isimlerin önüne gelerek onların tekliğini göstermektedir:

bir *ak künbezleri (12b/6-7)*

bir *kubbe (13a/2)*

bir *taş (14a/1)*

2.1.1.2. İsimlerde Çokluk

Türkçede bir varlığın sayısının tek veya birden fazla oluşunu genellikle kelime tabanında bulunan +lAr eki ile ayırt ederiz. Ele alınan metinde /+lAr/ ekiyle yapılan çokluk yapısı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır:

*hâcî+**ler** (1b/7), mescîd+**ler** (34a/2), dervâze+**ler** (34a/5), asker+**ler** (34a/6), sahne+**ler** (36/1), zemzemhâne+**ler** (36a/2-3), tiş+**ler** (37a/2).*

Ele alınan metinde sayı sıfatları ve belgisiz sıfatlarla çokluk ifade edilmiştir:

***iki** kün (2a/6)*

***üç** fencere (21a/7)*

***tört** taraf (/11b4-5)*

***beş** minare (22a/4)*

***altı** yer (10b/4)*

***yéti** merâtebe (3a/4)*

***yéti** halıcı (16a/7)*

***otuz** kün (18a/7)*

2.1.1.3. İsimlerde Genellik-Belirlilik-Belirsizlik

Türkçede bir ismin belirli veya genel oluşu içinde bulunduğu bağlamdan anlaşılır. "*İsimler eğer metinde kendilerini belirginleştirecek herhangi bir çekim eki almamışsa ya da belirtisiz isim veya sıfat tamlaması oluşturmuşsa genel isim niteliği taşırlar" (*Kara, 2001: 168).

kiriş tarafı (9b/3), çıkış tarafı (9b/7), kubbe içi (13a/2), yer (2a/1), teve (2a/6), zemzem (3b/2), cay (10b/3), mihrâb (22b/2), kandîl (24a/5)…

"Belirli (özel) isimler ise, isim işletim eklerini alarak oluşturulan belirtili isim tamlaması, belirtili sıfat tamlaması, tümleç kuran yapılar, özel isimler, zamirler, anlama ve işleve göre şahsa zamana, yere bağlanmış isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil grupları gibi isimin hangiliğini meydana çıkaran isimlerdir" (Daşdemir, 1995: 47).

Ebâ Bekr-î Sıddîk radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleri (33a/2)

ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleri (33a/5)

tagnin içi (36a/4)

Mekke-yi Mükerreme (18b/3)

Beytullâh (17b/4)

Ûhud tagı (37a/7)

2.2. FİİL TABANLARI

2.2.1. Fiillerde Olumluluk-Olumsuzluk

Türkçede fiillerin olumlu olduğunu gösteren ek olmadığından ele alınan eserdeki olumlu fiil yapılarını /- ø/ biçimbirim ile gösterdik.

cümlesige zeytûn yag yak-ø-arlar (6b/5)

... tokuz yüz kadem kel-ø-ür (7a/3)

... özi kâfîr hatunı talâk bol-ø-gay (6a/2)

... namâznı edâ kıl-ø-ur (9b/5)

... Bâbü's-Selâm dervâzesidin kirip Harem-i Şerîf içige dâhil bol-ø-urlar (20a/4-5-6)

İncelenen metinde kılmama, yapmama anlamlarında olan yapı pek bulunmamaktadır. Tespit edilen örnekler şunladır:

*ᶜaşk-ı muhabbetlerini alıp kal-**ma**-sa (17b/2)*

*Beytullâhnı körseler közidin katre yaş çık-**ma**-slar (17a/6-7)*

*cemiᶜ kâtibler fütügüçi bolsalar fütüb betamam kıla al-**ma**-gaylar (19a/1)*

2.2.2. Fiillerde Genellik

İncelenen eserde fiillerin genelliğini gösteren biçimbirim bulunmadığından /-ø/ şeklinde gösterilmiştir:

*mende günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse özi kâfîr hatunı talâk bol-**ø**-gay (6a/1-2)*

*Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullâh'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kıl-**ø**-gay (2b/5-6-7)*

*be-tamâm aᶜzâlarıga âyet hadîs fütül-**ø**-gen (5a/6)*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİCİ KAVRAM İLİŞKİLERİ

"Belirtme blokları içinde isimle isim veya isimle fiil arasında kurulan geçici münasebetleri ifade eden isim ve fiil çekimleri, belirli isim ve sıfat tamlamaları, belirli ikilemeli isim ve fiiller, bağlama ve açıklama grupları yer alır" (Daşdemir, 2014: 63). Bu kuruluşlar geçici kavram ilişkisi kurduğundan dili kullanan herkes için değil o an iletişimde olan kişiler için belirlidir.

3.1. İSİM ÇEKİMLERİ

3.1.1. İyelik

"Adlarda işletme eklerinden biri de iyelik ekleridir. Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir" (Korkmaz, 2009: 259).

Çağatay Türkçesinde kullanılan iyelik ekleri şunlardır:

Teklik Çokluk / Nezaket

1. teklik şahıs : +m

2. teklik şahıs : +ñ

3. teklik şahıs : +ø

1. çokluk şahıs: +m+Iz

2. çokluk şahıs: +ñ+Iz

3. çokluk şahıs: +ø, +n

İncelenen metinde birinci ve üçüncü şahıs iyelik eklerinin kullanıldığı görülmüştür:

Birinci teklik şahıs iyelik eki /+m/

*(benim) nişanı+**m** (8b/2)*

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki /+ø/

*câmiᶜnin otrası+**ø** (7a/4)*

*[onun] duᶜâsı+**ø** (8a/3)*

*birbirinin arkası+**ø** (10a/5)*

Birinci çokluk şahıs eki /+m+iz/

*[bizim] hâcîleri+**m+iz** (1b/7)*

Üçüncü çokluk şahıs eki /+ø/, /+n/

*peygamberlernin nişaneleri+**ø** (7b/2-3)*

*Harem-i Şerîf'nin beş minareleri+**ø** (22a/4)*

*Harem-i Şerîf'nin sahneleri+**ø** (10b/2)*

*[onların] şamᶜdânları+**ø** (10b/5)*

*Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatları+**ø** (13a/1-2)*

3.1.2. Hâl (Durum)

3.1.2.1 Aitlik Hâli

"*Aitlik hâli, ya üzerine geldiği isme ait olan bir varlığın yerini tutan aitlik zamirleri ya da varlığın bulunduğu yeri, zamanı gösteren aitlik sıfatları yapar*" (Daşdemir, 2014: 72). Metinde aitlik hâl eki işlevinde /+dIn/ eki kullanılmıştır:

*Harem-i Şerîf üst+ü+**din** kümbezlerinin ᶜadedi de iki yüz yetmiş birdür (27a/1-2)*

3.1.2.2. Benzerlik Hâli

İsimleri benzeyen-benzetilen ilişkisi ile birbirine bağlayan hâldir. Ele alınan metinde benzerlik hâl eki işlevinde kullanılan ek /+gA/ ekidir.

/+gA/

*her tübürüklernin arâlıkıga asılgan tabuz+**ga** ohşar yumalak şîşe fânûsdın bir min beş yüz kırk altı fânûsları bardur (6b/1-4)*

*Medîne-yi Münevvere'nin çehâr etrâfları betamâm hûrmazârlık bâgdur gûyâ ki cennet+**ge** ohşar (38a/1-4)*

3.1.2.3. Beraberlik Hâli

"*Cümledeki yargının gerçekleşmesinde özneye ya da nesneye eşlik eden veya onlarla birlikte yargıya konu olan ögeyi gösterir"* (Daşdemir, 2014: 74). Ele alınan metinde beraberlik hâl işlevinde kullanılan biçimbirimi /bile(n)/'dir:

*Ramazân-ı Şerîf'de kılgan iki ᶜumre bir hac ᶜArafât **bilen** berâber bolgay (18b/1-3)*

*Resûlullâh sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâzga turganları da Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı **bile** Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp bergen yerdür (38a/6-7-38b/1-4)*

3.1.2.4. Bulunma Hâli

"*Fiilin/yargının gerçekleşme yerini veya zamanını gösteren hâldir*" (Alyılmaz, 2010: 107-123). Ele alınan metinde bulunma hâl işlevinde /+dA/ eki kullanılmıştır.

3.1.2.4.1. Yerde Bulunma Hâli

"*Yerde bulunma hâli kategorisi ad ve ad soylu sözcüklerin üzerine /+**ø**/ veya /+dA/ biçimbirimini alarak cümlede işin yapıldığı, gerçekleştiği yeri/mekanı bildirdikleri kategorinin adıdır"* (Alyılmaz, 2010: 114). İncelenen eserde yerde bulunma hâli işlevinde kullanılan örnekler şunlardır:

/+dA/

*Cidde-yi Mübârek+**de** Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri âyet bile tavâf-ı ziyâret kıldurgay (2a/3-5)*

*Beytullâh-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cübb bûrci+**de** Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullâh'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay (2b/3-7)*

*taşkarı+**da** çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/3-6)*

*Beytullâh-ı Şerîf'nin cübb bûrcı+**da** Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın yeni togulgan dek bolgay (5a/7-5b/1-7)*

*men**+de** günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse özi kâfîr hatunı talâk bolgay (5b/7-6a/1-2)*

*Beytullâh-ı Şerîf'nin ön yanı+**da** altun nevhnin tegde Hatme-yi Şerîf bardur (7a/5-7)*

*bu Hatme-yi Şerîf'nin iç+i+n**+de** birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan câydurur (7b/1-4)*

*her kim şol kök taşnın üsti**+de** iki rekᶜat namâz okup Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'dın her hâcetni tileseler elbette duᶜâsı müstecâbdur (8a/1-4)*

*şol kök taşnın üsti**+de** iki rekᶜat namâz-ı nafile okup duᶜâ kılsalar Allâh Teᶜâlâ nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler (8a/5-7-8b/1)*

*her kim bu ᶜâlem**+de** nişânım tegmegen yer kalmadı dep kasem kılsalar şeriᶜat huzûrı+da kasemi henâniyyet bolgay (8b/1-5)*

*Harem-i Şerîf**+de** bir yüz on yéti yerde sebîlillâh zemzem-i şerîf bardur (9a/2-4)*

*Beytullâh Şerîf'nin çehâr tarafı+**da** çehâr mezhebnin makâmları bardur (9b/1-2)*

*Harem-i Şerîf'nin sahneleri**+de** cayundın kılgan hûrma sûretlik altı yer**+de** şamᶜdânları bardur (10b/2-4)*

*Harem-i Şerîf'nin iç+i+n**+de** keçe ve kündüz hizmet kılıp müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyây agavâtları bardur (11a/1-3)*

*Harem-i Şerîf'nin içinde on yéti yer**+de** duᶜâ müstecâbdur (11a/5-7)*

*evvel makâm-ı Cebrâᶜîl**+de** duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] makâm-ı İbrâhîm**+de** duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] zemzemhâne**+de** duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Beytullâh'nın tört tarafı+**da** duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Müddeᶜâ+**da** duᶜâ müstecâbdur (11b/1-6)*

*şol kısmî**+de** on yéti yer**+de** duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin taş-karısı+**da** (11b/7-12a/1)*

*ba'd ez-[in] yanı**+da** Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatları bir kubbe içindedür (13a/1-2)*

*Yemen tarafı**+da** Cebel-i Savr**+da** Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'din kaçıp finhân kirgen gârları bardur (14a/6-7-14b-1-2)*

*şol gâr**+da** her ne mirâdlarını tileseler mirâdıga yeterler (14b/5-6)*

*Havz-ı ᶜÖmer**+de** ᶜÖmer razyallâhu ᶜanhunın kazgan havuzları bardur (14b/7-15a/1-2)*

*her kim bu havuz**+da** ihlâs kılıp gusl tahâret kılıp iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılsalar yetmiş iki hılt-ı cerâhatlerige devâ bolgay (15a/2-5)*

*İmâm-ı Caᶜfer-i Sâdık'nın atalarının menkatları bir kubbe iç+i+n**+de**+dür (15b/6-7)*

*yan+ı**+da** Cebel-i ᶜÖmer**+de** Cennetü'l-Me'vâ'nın ziyâretlerini kılgay (16a/2-4)*

3.1.2.4.2. Zamanda Bulunma Hâli

"Genel işlevi bulunma olan /+dA/ eki zaman isimlerine gelince eylemin yapıldığı zamanı ifade eder" (Börekçi, 2000: 269). İncelenen metinde karşımıza çıkan zamanda bulunma hâli örnekleri şunlardır:

/+dA/

*her namâz vakti**+de** sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kılurlar (8b/6-7-9a/1-2, 4)*

*her yılı ramazân+**da** otuz kün guça ᶜumre kılurlar (18a/7-18b/1)*

*Ramazân-ı Şerîf**+de** kılgan iki ᶜumre bir hac ᶜArafât bilen berâber bolgay (18b/1-3)*

3.1.2.5. Çıkma Hâli

"*Ayrılma, uzaklaşma, terk etme bildiren hâldir"* (Alyılmaz, 1994: 65). Ele alınan metinde ayrılma hâli görevinde /+dIn/ eki kullanılmıştır:

*memleket+**din** kelgen hâcîlerimiz (1b/6-7, 17a/1, 20a/3-4)*

*üç künlük yer+**din** gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (2a/1-3)*

*ihram+**dın** çıkarlar (3a/7)*

*ana+**dın** yeni togulgan dek bolgay (5b/6)*

*her namâz vaktide namâz+**dın** fâri^{c} bolup nûş kılgaylar (9a/4-5)*

*Harem-i Şerîf'nin sahneleride cayun+**dın** kılgan hûrma sûretlik altı yerde şam^{c}dânları bardur (10b/2-4)*

*Hacerü'l-Esved'ni Allâh Te^{c}âlâ'nın emri fermânı bilen cennet+**din** çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar (12a/7-12b/1-3)*

*Ebû Cehil+**din** kaçıp finhân kirgen gârları bardur (14b/1-2)*

*azîz evliyâ enbiyâlar Harem-i Şerîf+**din** özini ihtiyât kılıp Müdde^{c}â'ga kelip müteveccih kılur (29a/1-2)*

*mezarı bu her dervâzesi+**din** çıkıp hûrma bâzârıda Mescîdü'l-Gamâm'ni ziyâret kılgay (32a/7-32b1-2)*

3.1.2.6. Görelik Hâli

"*Yargının " neye göre", "neye uygun olarak", "ne uyarınca" olduğunu; "ne bakımdan", "hangi açıdan" değerlendirmeye tabi tutulduğunu gösteren hâldir" (*Daşdemir, 2014: 76). Metinde görelik hâl eki işleviyle sadece /+da/ eki kullanılmıştır:

*Harem-i Şerîf'nin çehâr tarafı dervâzeleri bir hesâb+**da** kırk çıkar yine bir hesâb+**da** kırk çıkar (10a/7-10a/1)*

3.1.2.7. Hedef Hâli

"*Eylemin yapılış amacını, hedefini bildiren hâldir"* (Daşdemir, 2014: 77). Ele alınan metinde hedef hâli işlevinde kullanılan /+gA/ ekidir.

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil+**ga** muᶜcize kılmak üçün âynı (i)şâret bile tepe pâre kıldılar (12a/4-7)*

*şehîd şühedâlar+**ge** ve suᶜedâlar+**ga** duᶜâ kılgay (13a/7-13b/1)*

*iki rekᶜat namâz okup dua kılsalar yetmiş iki hılt-ı cerâhatleri+**ge** devâ bolgay (15a/4-6)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem her namâz+**ga** kelgenleri de selâm be-câ keltürüp kirer (27b/4-6)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâz+**ga** turganları da Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp bergen yerdür (38a/6-7-38b/1-4)*

3.1.2.8. İlgi Hâli

"*Bir ismi ilgi anlamıyla başka bir isme veya yüklem fiiline bağlayan hâldir. Fiille yüklem fiiliyle ilişki kurduğunda ise yargının "neye dair, neyle ilgili, ne hakkında" olduğunu gösterir"* (Daşdemir;2014, 78). İlgi hâli alan isimler veya kelime grupları tamlayan görevinde bulunurlar. Ele alınan metinde ilgi hâl eki işlevinde kullanılan ekler şunlardır: /+ø/, /+ (n)In/, /+nI/ /+dA/, /+gA/.

/+ø/

*ᶜArab+**ø** delîlleri (2b/1)*

*üstün+**ø** kümbezleri (6b/5-6)*

*rahmet-i İlâhî+**ø** nûrı tecellîsi (7b/3-4)*

*şeriᶜat+**ø** huzûrı (8b/4)*

*namâz+**ø** vakti (8b/6-7, 9a/4)*

*kiriş+**ø** tarafı (9b/3)*

*Cenûb+**ø** tarafı (9b/5)*

*çıkış+**ø** tarafı (9b/7)*

*şimâl+**ø** tarafı (10a/1)*

*Beyt-i Şerîf'nin çehâr+**ø** tarafı (10a/3)*

*Harem-i Şerîf'nin çehâr+**ø** tarafı+**ø** dervâzeleri (10a/6-7)*

*cebel+**ø** taglar+**ø**+**nin** serdârı (12a/3)*

*kubbe+**ø** içi (13a/2, 4-5, 15b/3, 15b/7, 16a/7-8, 16b/3, 16b/5)*

*kevser+**ø** suvı (13b/6)*

*Yemen+**ø** tarafı (14a/6)*

*hurmazâr+**ø** bâgları (15a/7)*

*Sıgar+**ø** mahallesi (15b/2)*

*ᶜÖmer+**ø** yolı (17b/7)*

*deryâlar+**ø** suvı (18b/4-5, 43a/7)*

*Bâbü's-Selâm+**ø** dervâzesi (20a/4)*

*Harem-i Şerîf+**ø** içi (20a/5-6, 22a/7, 23b/1)*

*Harem-i Şerîf+**ø** üstü (27a/1)*

*altun+**ø** suvı (28a/5)*

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ Rahmet nûr-ı İlahî+**ø** tecellîsi (28b/2)*

*kıble taraf mezarı+**ø** dervâzesi (30b/7)*

*hûrma+**ø** bâzârı (32a/1)*

*çehâr şenbe+**ø** küni (34a/7)*

*çehâr şenbe+**ø** künisi (36b/3)*

*Ûhud+**ø** tagı (37a/7)*

*feyşenbe+**ø** küni (39a/3)*

/+da/

*Beytullâh'nın hakkı+**da** duᶜâ kılgay*

/+gA/

*bu şamᶜdânlar+**ga** her biri+**ge** altıdan yumalak şîşe fânûsları bardur (10b/5-7)*

/+nI/

*Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanha+**nı** menkatları+**ni** delîlleri (2a/4-5)*

/+ nIn/

*Mekke-yi Mükerreme+**nin** tavâf ziyâretleri+**nin** beyânıdur (1b/5-6)*

*Beytullâh+**nın** hakkıda (3a/2-3)*

*Beytullâh'da Makâm-ı İbrâhîm+**nin** yanıda (3a/7-3b/1)*

*Beytullâh-ı Şerîf+**nin** üstün tübün tamâm âᶜzâları (4a/7)*

*bu kara yalfuş yafuk+**nın** be-tamâm heme aᶜzâlarıga (4b/2-3)*

*Subhâne ve Teᶜâlâ+**nın** emri fermânı (5b/1-2)*

*Hakk Teᶜâlâ+**nın** cemâl nûrı tecellîsi (5b/3-4)*

*Harem-i Şerîf+**nin** çehâr etrâfları (6a/3-4)*

*câmiᶜler+**nin** beş yüz seksen tokuz seng ki mermer ak taş tübürükleri (6a/5-6)*

*her tübürükler+**nin** arâlıkı (6b/1)*

*üstün kümbezleri+**nin** ᶜadedi (6b/6)*

*Harem-i Şerîf+**nin** çehâr taraf câmiᶜleri+**nin** uzun kaykalıg (7a/1-2)*

*câmiᶜ+**nin** otrası (7a/4)*

*Beytullâh-ı Şerîf+**nin** ön yanıda (7a/6)*

*bu Hatme-yi Şerîf+**nin** içinde (7b/1)*

*yigirmi tört min peygamberler+**nin** nişâneleri (7b/2-3)*

*kök taş+**nın** üstide (8a/1-4-5)*

*namâz+**nın** sevâbı (8b/1)*

*Harem-i Şerîf+**nin** yéti minâreleri (8b/5-6)*

*şürbeler+**nin** haddi hesâbı (9a/6)*

*Beytullâh Şerîf+**nin** çehâr tarafıda (9b/1)*

*mezheb+**nin** makâmları (9b/2)*

*beyt-i şerîf+**nin** çehâr tarafı (10a/3)*

*birbiri+**nin** arkası (10a/5)*

*Harem-i Şerîf+**nin** çehâr tarafı dervâzeleri (10a/7)*

*Harem-i Şerîf+**nin** sahneleri (10b/2)*

*Harem-i Şerîf+**nin** içi (10b/7-11a/1, 5-6, 25b/2)*

*Beytullâh+**nin** tört tarafı (11b/4-5)*

*Harem-i Şerîf+**nin** taşkarısı (12a/1)*

*cebel taglar+**nın** serdârı (12a/3)*

*Allâh Teᶜâlâ+**nın** emri fermânı (12b/1)*

*Cebel-i Kubeys+**nin** üsti (12b/2-3)*

*Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhâ+**nın** menkatları (13a/1)*

*Ebû'l-Hattâb radiyallâhu ᶜanhu+**nın** menkatları (13a/4-5)*

*Cebel-i Nûr+**nın** ziyâretleri (13b/2-3)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+**nin** mübârek karınları (13b/4-5)*

*ᶜÖmer radiyallahu ᶜanhu+**nın** kazgan havuzları (15a/1)*

*Şeyh Maᶜcûb velîyullâh+**nin** menkatları (15b/2-3)*

*İmâm Caᶜfer-i Sâdık+**nin** ataları+**nın** menkatları (15b/6-7)*

*Cennetü'l-Me'vâ+**nin** ziyâret-leri (16a/3)*

*yéti halıcı+**nin** menkatları (16a/7)*

*ashâb-ı velîyyullâh+**nın** menkatları (16b/3)*

*zât-ı berekât+**nın** huzûrı (16b/7)*

*hâcîler+**nin** ᶜaşk-ı muhabbet ve ᶜaşk-ı huzûrıları (17a/2)*

*Şeyh Mahmûd velîyullâh+**nın** huzûrı (17b/1)*

*Hazret-i ᶜÖmer ᶜâdil pâdişâhım+**nın** oglanları+**nın** menkatları (18a/2-3)*

*Mekke-yi Mükerreme+**nin** içi (18b/3)*

*ziyâretler+**nin** sevâbı (18b/4)*

*Medîne-yi Münevvere+**nin** tavâf ziyâretleri+**nin** beyânı (20a/2-3)*

*Hazret-i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+**nin** mübârek ravzalarını (20b/1-2)*

*Hücre-i Saᶜâdet+**nin** içi (20b/4, 27a/5)*

*Hazret-i Ebâ Bekr-i Sıddîk radiyallâhu ᶜanhu+**nın** ziyâretleri (20b/6)*

*Hazret-i ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhu+**nın** ziyâretleri (21a/1)*

*Fâtıma radiyallâhu ᶜanha+**nın** ziyâretleri (21a/3)*

*mübârek ravzaları+**nın** çehâr etrâfıdaki folat fencereleri (21a/4-5)*

*Hücre-i Saᶜâdet+**nin** üç fencereleri (21a/7)*

*Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhu+**nın** ezân salavât aytkan minâreleri (22a/2-3)*

*Harem-i Şerîf+**nin** beş minâreleri (22a/5)*

*Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhu+**nın** minâreleri (22a/6)*

*mihrâb+**nın** ismi (22b/2, 22b/3, 22b/5)*

*mihrâblar+**nın** iki tarafı (22b/6)*

*yetmiş iki min rekᶜat namâz+**nın** sevâbı (23a/6)*

*kandîller+**nin** her biri (23b/4-5)*

*moncakları+**nın** sanı haddedi (24a/1)*

*Harem-i Şerîf+**nin** kıble tarâfı (25a/3-)4*

*ziyâretcâyları+**nın** sevâbı (43a/6-7)*

3.1.2.9. Karşılaştırma Hâli

"*İki isim veya isim öbeğinin birbiriyle karşılaştırıldığını gösteren hâldir"* (Daşdemir, 2014: 82). Metinde kıyaslama hâl işlevinde /+dın/ eki kullanılmıştır:

*mu+n+**dın** kiçik kandîldin tört kandîl bardur (24a/2-5)*

*Bâbü's-Selâm min ᶜarş+ın+**dın** ulugrakdurlar (28a/1-2)*

3.1.2.10. Katma Hâli

İsmin daha önce bahsi geçen bir unsura katıldığını, aynı şekildeki bir yargıya konu olduğunu belirtir. Katma hâli /de/ edatı ile oluşturulmuştur.

*üstün kümbezlerinin ᶜadedi **de** beş yüz otuz altı kümbezleri bardur (6b/5-7)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem her namâzga kelgenleri **de** selâm be-câ keltürüp kirer (27b/4-6)*

3.1.2.11. Kaynak Hâli

"İsmin kaynağını, neden yapıldığını belirterek nitelemeyi amaçlayan bir kavram ilişkisinin sonucunda ortaya çıkmış bir isim hâlidir" (Börekçi, 2000: 261). Bir ismin çıktığı noktayı, kaynağı ifade eden bu hâl için genellikle /+dIn/ biçimbirimi kullanılmıştır:

*her kim zemzemhânega kirip zemzem+**din** toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder agalarnı könlige keçürüp yâd kılıp Beytullâh'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/2-7-4a/1-2)*

*Beytullah'nı körseler köz+i+**din** katre yaş çıkmaslar (17a/6-7)*

*Hücre-i Saᶜâdet'nin üç fencerelerini ziyâret kılurlar be-tamâm altun+**dın** kılıngan (21a/6-7-21b/1-2)*

*Bâbü's-Selâm'nın üstün tübün bu sûrgalarıga altun+**dın** nakş kılıngan çevresige altun suvı bile âyet hadîs fütülgen (28a/3-6)*

Metinde sadece bir cümlede kaynak hâli için /+dan/ ekinin kullanıldığı görülmüştür:

*altun+**dan** âyetler fütülgen ba'd ez-[in] Beytullâh-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeleri bardur (4b/7-5a-1-2)*

3.1.2.12. Miktar Hâli

"*Üzerine geldiği isme yaklaşık ya da kesin miktar anlamı katan hâldir"* (Daşdemir, 2014: 83). Metinde miktar hâl eki işlevinde kullanılan ek /+dIn/'dır.

*bu üç kandîllernin her birige seksen+**din** ellig+**din** kırk yetti+**din** mûm şem[c] yakarlar (23b/4-6)*

*her birige yigirmi yetti+**din** şem[c] yakarlar (24b/4-5)*

*kandîldin on yéti kandîl bardur her birige on bir+**din** tokuz+**dın** şem[c] yakarlar (24a/5-7-24b/1)*

*yerge yaldızlık kılıp turguzgan üç şîşe kandîl bardur bergi yafrakları be-tamâm şîşedür her birige yigirmi bir+**din** şem[c] yakarlar (24b/1-4)*

3.1.2.13. Nesne (Yükleme) Hâli

"*Eylemin etki alanında kalan unsurun, konuyu gösteren ismin aldığı hâldir"* (Daşdemir, 2014: 83). Ele alınan metinde yükleme hâl eki işlevinde kullanılan ekler /+nI/ ve /+ge/ ekleridir.

/+ge/

*bu agavâtlar Hacerü'l-Esved+**ge** âgâhlık kılurlar (11a/4-5)*

/+nI/

*Beytullah-ı Şerîf'ge alıp kirip âyet hadîs+ler+i+**ni** okutup Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cübb bûrcide Hacerü'l-Esved+**ni** bûse kılıp Beytullah'ga karap il-ticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep du[c]â kılgay (2b/1-2-3-4-5)*

*Safâ ve Merve'ge yügürüp ve sa[c]y kılıp baş+**nı** pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/4-5-6)*

*her kim zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tok-gan kavmi karındaşlar+**nı** könlideki dost yâr birâder agalar+**nı** könlige keçürüp yâd kılıp*

Beytullah'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/2-7)

*rahmet-i İlâhî nûrı tecellî+si+**ni** yagdurgan câydurur (7b/3-4)*

*Allâh Teᶜâlâ nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâb+ı+**nı** fütügeyler (8a/6-7-8b/1)*

*her namâz vaktide sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâz+**nı** edâ kılurlar (8b/6-7-9a/1-2)*

*Hacerü'l-Esved+**ni** Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar (12a/7-12b/1-2-3)*

*Cebel-i Nûr'nın ziyâretler+i+**ni** kılgay (13b/2-3)*

*Cebel-i Nûr'da Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınları+**nı** yarıp ucun bagları alıp kevser suvı bilen pâkîze kılıp yine cânıga salıp selîm kılgan bir taş bardur (13b/3-7-14a/1)*

3.1.2.14. Nitelenen (Tamlanan) Hâli

Bir isim tamlamasında ismin nitelenen/tamlanan hâlinde olduğunu gösterir. İncelenen metinde tamlanan hâli /+(s)I/ biçim birimi ile işaretlenmiştir. Bu biçim birimin ses birimsel değişkenlerinden kalın, dar, yuvarlak ünlü taşıyanları metinde bulunmamaktadır.

/+ (s)I/

*ᶜArab delîller+**i** (2b/1)*

*üstün kümbezler+**i** (6b/5-6)*

*rahmet-i İlâhî nûrı tecellî+**si** (7b/3-4)*

*şeriᶜat huzûr+**ı** (8b/4)*

*namâz vakt+**i** (8b/6-7, 9a/4)*

*kiriş taraf+**ı** (9b/3)*

*Cenûb taraf+**ı** (9b/5)*

*çıkış taraf+**ı** (9b/7)*

*Şimâl taraf+**ı** (10a/1)*

*Beyt-i Şerîf'nin çehâr taraf+**ı** (10a/3)*

*Harem-i Şerîf'nin çehâr taraf+**ı** dervâzeler+**i** (10a/6-7)*

*kubbe iç+**i** (13a/2, 4-5, 15b/3, 15b/7, 16a/7-8, 16b/3, 16b/5, 18a/4, 29b/7, 31b/3, 32a/1,)*

*kevser suv+**ı** (13b/6)*

*Yemen taraf+**ı** (14a/6)*

*hurmazâr bâglar+**ı** (15a/7)*

*Sıgar mahalle+**si** (15b/2)*

*ᶜÖmer yol+**ı** (17b/7)*

*deryâlar suv+**ı** (18b/4-5)*

*Bâbü's-Selâm dervâze+**si** (20a/4)*

*Harem-i Şerîf iç+**i** (20a/5-6, 22a/7, 23b/1)*

*Harem-i Şerîf üst+**ü** (27a/1)*

*altun suv+**ı** (28a/5)*

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ rahmet nûr-ı İlahî tecellî+**si** (28b/2)*

*kıble taraf mezarı dervâze+**si** (30b/7)*

*hûrma bâzâr+**ı** (32a/1)*

*şenbe kün+**i** (34a/7)*

*çehârşenbe kün+**i**+**si** (36b/3)*

*Ûhud tag+**ı** (37a/7)*

*feyşenbe kün+**i** (39a/3)*

*Mekke-yi Mükerreme'nin tavâf ziyâretler+**i**+nin beyân+**ı** (1b/5-6)*

*Beytullah'nın hakk+**ı**+da (3a/2-3)*

*Beytullah'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yan+**ı**+da (3a/7-3b/1)*

*Beytullah-ı Şerîf'nin üstün tübün tamâm âᶜzâlar+**ı** (4a/7)*

*bu kara yalfuş yafuknın be-tamâm heme aᶜzâlar+**ı**+ga (4b/2-3)*

*Beytullah-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeler+**i** (5a/2)*

*Beytullah-ı Şerîf'nin cübb bûrc+**ı**+da (5a/7-5b/1)*

*Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermân+**ı** (5b/1-2)*

*Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellî+**sı** (5b/3-4)*

*Harem-i Şerîf'nin çehâr etrâflar+**ı** (6a/3-4)*

*câmiᶜlernin beş yüz seksen tokuz seng-i mermer ak taş tübürükler+**i** (6a/5-6)*

*her tübürüklernin arâlık+**ı** (6b/1)*

*üstün kümbezlerinin ᶜaded+**i** (6b/6)*

*câmiᶜnin otra+**sı** (7a/4)*

*Beytullah-ı Şerîf'nin ön yan+**ı**+da (7a/6)*

*bu Hatme-yi Şerîf'nin iç+**i**+n+de (7b/1)*

*yigirmi tört min peygamberlernin nişâneler+**i** (7b/2-3)*

*kök taşnın üst+**i**+de (8a/1-4-5)*

*namâznın sevâb+**ı** (8b/1)*

*Harem-i Şerîf'nin yéti minâreler+**i** (8b/5-6)*

*şürbelernin hadd+**i** hesâb+**ı** (9a/6)*

*Beytullah Şerîf'nin çehâr taraf+**ı**+da (9b/1)*

*mezhebnin makâmlar+**ı** (9b/2)*

*Beyt-i Şerîf'nin çehâr taraf+**ı** (10a/3)*

*birbirinin arka+**sı** (10a/5)*

*Harem-i Şerîf'nin çehâr taraf+**ı** dervâzeler+**i** (10a/7)*

*Harem-i Şerîf'nin sahneler+**i** (10b/2)*

*Harem-i Şerîf'nin iç+**i** (10b/7-11a/1, 5-6, 25b/2)*

*Beytullah'nın tört taraf+**ı** (11b/4-5)*

*Harem-i Şerîf'nin taşkarı+**sı** (12a/1)*

*cebel taglarnın serdâr+**ı** (12a/3)*

*Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermân+**ı** (12b/1)*

*Cebel-i Kubeys'nin üst+**i** (12b/2-3)*

Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatlar+ı (13a/1)

Ebû'l-Hattâb radiyallâhu ᶜanhunın menkatlar+ı (13a/4-5)

*Cebel-i Nûr'nın ziyâretler+**i** (13b/2-3)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınlar+**ı** (13b/4-5)*

*ucun baglar+**ı** (13b/5)*

*ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhunın kazgan havuzlar+**ı** (15a/1)*

Şeyh Maᶜcûb velîyullâhnın menkatlar+ı (15b/2-3)

*İmâm-ı Caᶜfer-i Sâdık'nın atalar+**ı**+nin menkatlar+ı (15b/6-7)*

*Cennetü'l-Me'vâ'nın ziyâretler+**i** (16a/3)*

yéti halıcının menkatlar+ı (16a/7)

ashâb-ı velîyyullâhnın menkatlar+ı (16b/3)

*zât-ı berekâtnın huzûr+**ı** (16b/7)*

*hâcîlernin ᶜaşk-ı muhabbet ve ᶜaşk-ı huzûrılar+**ı** (17a/2)*

*Şeyh Mahmûd velîyullâhnın huzûr+**ı** (17b/1)*

*Hazret-i ᶜÖmer ᶜâdil pâdişâhımnın oglanlar+**ı**+nin menkatlar+ı (18a/2-3)*

*Mekke-yi Mükerreme'nin iç+**i** (18b/3)*

*ziyâretlernin sevâb+**ı** (18b/4)*

*Medîne-yi Münevvere'nin tavâf ziyâretler+**i**+nin beyân+**ı** (20a/2-3)*

*Hazret-i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek ravzalar+**ı** (20b/1-2)*

*Hücre-i Saᶜâdet'nin iç+**i** (20b/4, 27a/5)*

*Hazret-i Ebâ Bekr-i Sıddîk radiyallâhu ᶜanhunın ziyâretler+**i** (20b/6)*

*Hazret-i ᶜÖmer radiyallâhu anhunın ziyâretler+**i** (21a/1)*

*Fâtıma radiyallâhu ᶜanhanın ziyâretler+**i** (21a/3)*

*mübârek ravzalarının çehâr etrâf+**ı**+daki folat fencereler+**i** (21a/4-5)*

*Hücre-i Saᶜâdet'nin üç fencereler+**i** (21a/7)*

*Hücre-i Saᶜâdet'nin folât fencereler+**i**+nin üst+**i** (21b/5-6)*

*Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhunın ezân salavât aytkan minâreler+**i** (22a/2-3)*

*Harem-i Şerîf'nin beş minâreler+**i** (22a/5)*

*Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhunın minâreler+**i** (22a/6)*

*mihrâbnın ism+**i** (22b/2, 22b/3, 22b/5)*

*mihrâblarnın iki taraf+**ı** (22b/6)*

*yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâb+**ı** (23a/6)*

*kandîllernin her bir+**i** (23b/4-5)*

*kandîllernin çevre+**si** (23b/7)*

*Harem-i Şerîf'nin kıble tarâf+**ı** (25a/3-4)*

*çehâr mezhebnin taş+**ı** (25b/5-6)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin vakitler+**i**+deki tübürüklernin orn+**ı** (26a/6-7)*

*Harem-i Şerîf'nin tört yüz yetmiş altı ak seng-i mermer taş tübürükler+**i** (26b/2-3)*

*kümbezlerinin ᶜaded+**i** (27a/2)*

*Harem-i Şerîf'nin beş dervâzeler+**i** (27b/2)*

*dervâzelerinin ism+**i** (27b/4, 28a/7, 28b/4-5, 30a/3)*

*Bâb'ü's-Selâm'nın üst+**ü**+n (28a/3)*

*Cennetü'l-Muᶜallâ'nın iç+**i** (29b/5)*

*Sitinâ Halime'nin menkatlar+**ı** (29b/6)*

*bu beş dervâzelerinin üst+**ü**+n (30a/6-7)*

*Harem-i Şerîf'nin sahneler+**i** (30b/4)*

*Harem-i Şerîf'nin taşkarılar+**ı** (31a/3)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin atalar+**ı** (31b/2-3)*

*Seyyîdinâ ᶜAbdullâh'nın menkatlar+**ı** (31b/2-3)*

*Mâlîk radiyallâhu ᶜanhunın menkatlar+**ı** (32a/1)*

*Hazret-i Gavsü'l-ᶜAzam'nın ihtitâbhâneler+**i** (32a/4-5)*

*Mescîdü'l-Gamâm'nın maᶜnî+**si** (32b/2-3)*

*Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek başlar+**ı** (32b/4)*

*Ebâ Bekr-î Sıddîk radiyallâhu ᶜanhunın mescîdler+**i** (33a/2)*

*ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhunın mescîdler+**i** (33a/5)*

*ᶜOsmân Zün-nureyn radiyallâhu ᶜanhunın mescîdler+**i** (33b/1)*

*Hazret-i ᶜAlî radiyallâhu ᶜanhunın mescîdler+**i** (33b/4)*

*bu mescîdlernin birdin minâreler+**i** (33b/7-34a/1)*

*Medîne-yi Münevvere'nin iki Kubbetü's-Sefîl'nin iç+**i** (34a/3-4)*

*sultânın askerler+**i** (34a/5-6)*

*Kuvvetü's-Selâm'nın ziyâretler+**i** (34a/7)*

*mescîdnin iç+**i** (34b/2-3)*

*Resûlullâh'nın teveler+**i** (35a/4-5)*

*mescîdnin sahneler+**i** (35b/7-36a/1)*

*tagnın iç+**i** (36a/4)*

*Seyyidinâ Hamzam ᶜAmr resûlullâhnın menkatlar+**ı** (36b/4-5)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin tişler+**i** (37a/1-2)*

*Hureyre radiyallâhu ᶜanhunın menkatlar+**ı** (37b/5)*

*Medîne-yi Münevvere'nin çehâr etrâflar+**ı** (38a/1-2)*

*erbaa^{c} mescîdnin ziyâretler+**i** (39a/1-2)*

*Cennetü'l-Bakî'nin ziyâretler+**i** (39a/4)*

*Cennetü'l-Bakî'nin iç+**i** (39a/5)*

İbn el-Hattâb radiyallâhu ^{c}anhunın ikinci seyyidinâ ^{c}Abbâs radiyallâhu ^{c}anhunın üçünci İmâm Hasan İmâm Hüseyin törtinci Fâtıma Zehrâ radiyallâhu ^{c}anha bu zât-ı berekâtnın menkatlar+ı (39a/6-7-39b/1-4)

tokuz ezvâc-ı mutahharât ve muzahharâtlarının menkatlar+ı (40a/1-2)

İbrâhîm Ferzend resûlullâhnın menkatlar+ı (40a/5-6)

Mâlîk radiyallâhu ^{c}anhunın menkatlar+ı (40b/2-3)

Nâfi^{c} radiyallâhu ^{c}anhunın menkatlar+ı (40b/5-6)

^{c}Ubeyde radiyallâhu ^{c}anhunın menkatlar+ı (41a/1-2)

^{c}Osmân zünnûreyn radiyallâhu ^{c}anhunın menkatlar+ı (41a/4-5)

Hâlîme Bânû'nın menkatlar+ı (41b/2-3)

Hazret-i ^{c}Alî keremu'llâhu vechenin analarının menkatlar+ı (41b/5-6)

şehîd şühedâ ve su^{c}edâlarının menkatlar+ı (42a/2-3)

*Cennetü'l-Bakî'nin arka+**sı** (42b/5-6)*

*Medîne-yi Münevvere'nin iç+**i** (43a/5-6)*

*ziyâretcâylarının sevâb+**ı** (43a/6-7)*

3.1.2.15. Özne Hâli

Bir ismin cümlede özne olarak kullanıldığını gösteren hâldir. Özne hâli, ölçünlü Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ele alınan metinde de işaretsizdir.

*evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz+ **ø** deryâdın üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/6-7-2a/1-3)*

*Beytullah'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yanıda zemzemhâneleri+ **ø** bardur (3a/7-3b/1)*

Beytullah-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeleri+ ***ø*** *bardur (5a/1-2)*

Harem-i Şerîf'nin taşkarısıda Beytullah'ga karap turgan cümle cebel taglarnın serdârı Cebel-i Kubeys+ ***ø*** *bardur (12a/1-4)*

Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhanın menkatları+ ***ø*** *bir kubbe içindedür (13a/1-2)*

3.1.2.16. Sebep Hâli

"*Oluş ve kılışın gerçekleşmesine sebep olan durum ya da varlığı gösteren hâldir"* (Daşdemir, 2014: 86). Eserde sadece bir cümlede sebep hâli tespit edilmiştir:

*ol hâcîler Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar Beytuᶜllâh'ga özini urup nâbûd kılur erdiler ol cihet+****din*** *ᶜaşk-ı muhabbetlerni alurlar (17b/3-6)*

3.1.2.17. Sınırlandırma Hâli

"*Yüklemin ilgi alanını sınırlandıran* (Börekçi, 2000: 272); y*eri, zamanı, şahsı veya eylemin yapılış sayısını sınırlandıran hâldir*" (Daşdemir, 2014: 87). Ele alınan metinde sınırlandırma hâl işlevinde sadece /+dın/ eki kullanılmıştır:

*evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz deryâ+****dın*** *üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/6-7-2a-1-3)*

3.1.2.18. Tekrar Hâli

"Eylemin yapılış miktarını, kaç kez yinelendiğini (kaçıncı kez değil) belirtir" (Daşdemir, 2014: 90).

Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp ***bir*** *(kez) merâtebe bûse kılsalar anadın yeni togulgan dek bolgay (5b/4-7)*

3.1.2.19. Vasıta Hâli

"*Eylemin hangi vasıtayla, ne sayesinde, ne kullanılarak gerçekleştiğini/gerçekleştirildiğini gösteren hâldir"* (Daşdemir, 2014: 92). Metinde vasıta hâl eki işlevinde aşağıdaki biçimler kullanılmıştır:

/bile (n)/

*Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri âyet **bile** tavâf-ı ziyâret kıldurgay (2a/4-5-6)*

*teve **bile** iki künde Mekke-yi Mükerreme'ge dâhil bolurlar (2a/6-7)*

*Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'ga muᶜcize kılmak üçün âynı (i)şâret **bile** tepe pâre kıldılar (12a/4-7)*

*Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı **bilen** cennetdin çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar (12a/7-12b/1-2-3)*

*Cebel-i Nûr'da Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınlarını yarıp ucun bagları alıp kevser suvı **bilen** pâkîze kılıp yine cânıga salıp selîm kılgan bir taş bardur (13b/3-7)*

*Şeyh Mahmûd velîyullâhnın huzûrı **bile** ᶜaşk-ı muhabbetlerini alıp kalmasa ol hâcîler Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar (17a/7-17b/1-2-3)*

*kıble tarâfında iki tamlarıga be-tamâm altun **bile** âyet hadîsler fütülgen üstün künbözleriga nakkâş kılıngan çevresige ak hatt fütülgen be-tamâm âyet-i kelâmullâhdur (25a/4-7-25b/1)*

*Bâbü's-Selâm'nın üstün tübün bu sûrgalarıga altundın nakş kılıngan çevresige altun suvı **bile** âyet hadîs fütülgen ba'd ez-[in] ikinci dervâzelerinin ismini Bâbü'r-Rahmet derler (28a/3-7-28b/1)*

/+din/

*memleketdin kelgen hâcîlerimiz Bâbü's-Selâm dervâzesi+**din** kirip Harem-i Şerîf içige dâhil bolurlar (20a/3-4-5-6)*

3.1.2.20. Yönelme Hâli

"*Eylemin yöneldiği yeri, yönü veya muhatabı gösteren hâldir" (*Daşdemir, 2014: 94). İncelenen metinde yönelme hâl işlevinde /+gA/ ve /+dA/ ekleri kullanılmıştır:

/+dA/

*taşkarı+**da** çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/3-5)*

*yine Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üst+i**+de** koydılar (12b/1-3)*

/+gA/

*Cidde-yi Mübârek+**ge** çıkarlar (20/2-3)*

*teve bile iki künde Mekke-yi Mükerreme+**ge** dâhil bolurlar (2a/6-7)*

*Makâm-ı İbrâhîm+**ga** kelip iki rekᶜat nafile namâz okup Beytullah'nın hakkıda duᶜâ kılgay (3a/1-2-3)*

*evvel Şâfiᶜ makâm kün kiriş tarafı+**ge** karap namâznı edâ kılur (9b/3-4)*

*ol hâcîler Harem-i Şerîf+**ge** dâhil bolsalar (17b/3)*

*Hücre-i Saᶜâdet folât fencere+**ge** yakın yigirmi yéti ak seng-i mermer taş tübürükleri bardur (25b/7-26a/1-2)*

3.1.2.21. Yüklem İsmi Hâli

"*İsmin cümlede yüklem ismi olarak kullanıldığını gösteren hâle yüklem ismi hâli denir"* (Daşdemir, 2014: 94). Metinde yüklem ismi hâli /+ **ø**/ ve **/imes/** şeklinde karşımıza çıkar.

/+ ø/

*Beytullah'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yanıda zemzemhâneleri+ **ø** bardur (3a/7-3b/1)*

*Beytullah-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeleri+ **ø** bardur (5a/1-2)*

*Harem-i Şerîf'nin taşkarısıda Beytullah'ga karap turgan cümle cebel taglarnın serdârı Cebel-i Kubeys+ **ø** bardur (12a/1-4)*

*Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatları+ **ø** bir kubbe içindedür (13a/1-2)*

/imes/ < /i-me-s/

*bu mescîdler cemâᶜatdin hâli **imes+tür (**34a/1-2)*

3.2. FİİL ÇEKİMLERİ

3.2.1. İsim-Fiiller

*"Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Türkçede –mAk, -mA ve –Iş ekleri ile kurulan üç ad fiil türü vardır" (*Korkmaz, 2009: 864).

Metinde bulunan bir tane isim-fiil örneği şudur:

/-mak/

*Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'ga muᶜcize **kılmak** üçün âynı (i)şâret bile tepe pâre kıldılar (12a/4-7)*

3.2.2. Sıfat-Fiiller

"Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar" (Korkmaz, 2009: 909).

İncelenen eserde en sık kullanılan sıfat-fiil eki /–gAn/ ekidir.

/- (g)An/

*her kim zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tok-**gan** kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder aganılarnı könlige keçürüp yâd kılıp Beytullah'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/2-7, 4a/1-2)*

*bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâne-leri teg-**en** rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdur-**gan** câydurur (7b/2-5)*

*Havz-ı ᶜÖmerde ᶜÖmer razyallâh-u ᶜanhunın kaz-**gan** havuzları bardur (15a/1-2)*

*Hazret- i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâz oku-**gan** mihrâbdur (23a/1-3)*

*her tübürüklernin aralıkıga asıl-**gan** tabuzga ohşar yumalak şîşe fânûslarıdın bir min tört yüz fânûsları bardur (26b/2-7)*

*Resûlullâh sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâzga tur-**gan**+ları da Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp ber-**gen** yerdür (38b/1-4)*

3.2.3. Zarf-Fiiller

*"Zarf-fiiller bir yanıyla fiil bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarla; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler" (*Korkmaz, 2009: 983).

/- (I)p/, /-(U)p/

*üç künlük yerdin gusl tahâret kıl-**ıp** ihrâm bağla-**p** Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (2a/2-3)*

*ᶜArab delîlleri Beytullah-ı Şerîf'ge al-**ıp** kir-**ip** âyet hadîslerini okut-**up** Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kıl-**ıp** cübb bûrcide Hacerü'l-Esved'ni bûse kıl-**ıp** Beytullah'ga karap ilticâh kıl-**ıp** şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh de-**p** duᶜâ kılgay (2b/1-6)*

*Harem-i Şerîf'nin içinde keçe ve kündüz hizmet kıl-**ıp** müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyây aġavātları bardur (11a/1-3)*

*Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkar-**ıp** Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar (12b/1-3)*

3.3. BELİRLİ İSİM TAMLAMALARI

"*Belirli isim tamlamalarında zamir veya özel isimden oluşan tamlayan bir özel belirleyici olarak iyeyi, cins isimden oluşan tamlayan ise parça-bütün ilişkisi içinde tamlanan ismin ait olduğu bütünü gösterir. İlgi hâline (/+ (nİn/ ~ /İm/) konmuş olan tamlayan isim/zamir, bir özel belirleyici olarak "…/- (y)E ait olan/" anlamında bir belirtme sıfatı görevi yüklenir"* (Daşdemir, 2009: 106).

1. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (b. öb (Far. Tam + B + İ+k)+tnn+iy)

*[*o+n+lar+ın] ezvâc-ı mutahharât ve muzahharât+lar+ı+n (40a/1-2)*

2. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (b. öb (İ +İ +B + İ+k+tnn+iy))

[o+n+lar+ın] şehîd şühedâ ve sucedâlar+ı+n (42a/2-3)

3. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (b. öb (İ+ İ)+k+tnn+iy))

[o+n+lar+ın] âyet hadîs+ler+i+n (2b/2)

4. Tyn ([Zm+İlh]) + Tnn (b. öb (S+İ[+tnn+iy] + İ+k+tnn[+iy])

[o+n+lar+ın] yetmiş iki hılt-ı cerâhat+ler+i+ø (15a/5-6)

5. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

[o+n+lar+ın] zemzemhâne+ler+i+ø (3b/1, 31a/2)

[o+n+lar+ın] ducâ+lar+ı+ø (4a/4)

6. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (İ+tnn[+iy])

[o+n+un] otra+sı+ø (4b/6)

[o+n+un] hatun+ı+ø (6a/2)

[o+n+un] yan+ı+ø (13a/1)

[o+n+un] köz+i+ø (17a/6)

[o+n+lar+ın] biri+si+ø (23b/3)

[o+n+lar+ın] çevre+si+ø (25a/7)

7. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (İ+tnn+iy)

[ben+im] nişan+ı+m (8b/2)

[o+n+lar+ın] âyet+ler+i+n (20a/7)

[o+n+lar+ın] birbir+i+n (10a/5)

8. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (İ+k+tnn+iy)

[o+n+lar+ın] mirâd+lar+ı+n (14b/6)

[o+n+lar+ın] kümbez+ler+i+n (27a/2)

9. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

[o+n+lar+ın] be-tamâm aᶜzâ+lar+ı+ø (5a/3)

[o+n+lar+ın] altun bilen seyr kılıngan dervâze+ler+i+ø (5a/3-4)

[o+n+un] beş yüz otuz altı künbez+ler+i+ø (6b/6-7)

[o+n+lar+ın] iki minare+ler+i+ø (12b/7)

[o+n+lar+ın] üç mihrab+lar+ı+ø (22b/1)

[o+n+lar+ın] berigi yafrak+lar+ı+ø (24b/3)

[o+n+lar+ın] üstün künbez+ler+i+ø (25a/6)

[o+n+lar+ın] taş tübürük+ler+i+ø (26a/2)

[o+n+un] min tört yüz fânûs+lar+ı+ø (26b/6)

[o+n+lar+ın] iki tof muᶜcizât hûrmazâr+lar+ı+ø (30b/6-7)

[o+n+lar+ın] iki tof meyvesiz dıraht+lar+ı+ø (30b/7-31a/1)

10. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (ST+k+tnn+iy)

[biz+im] memleketdin kelgen hâcî+ler+i+miz (1b/6-7)

[o+n+lar+ın] folat fencere+ler+i+n (21a/5)

[o+n+un] evvelki dervâze+ler+i+n (27b/3-4)

[o+n+un] ikinci dervâze+ler+i+n (28a/7)

[o+n+un] üçünci dervâze+ler+i+n (28b/4-5)

[o+n+un] üstün kümbez+ler+i+n (6b/5-6)

11. Tyn ([Zm+ilh]) + Tnn (ST+tnn+iy)

[ben+im] Hazret-i ᶜÖmer ᶜâdil pâdişâh+ı+m (18a/2)

12. Tyn (Ar. Tam+ilh) + Tnn (İ+k+tnn+iy)

Cennetü'l-Meᶜvâ+nın ziyaret+ler+i+n (16a/3-4)

Kuvvetü's-Selâm+nın ziyaret+ler+i+n (34a/7-34b/1)

Cennetü'l-Bakî+nin ziyaret+ler+i+n (39a/3-4)

13. Tyn (Ar. Tam+ilh) + Tnn (İ+tnn+iy)

Cennetü'l-Muᶜallâ+nın iç+i+n (29b/5)

Kubbetü's-Sefîl+nin iç+i+n (34a/4)

14. Tyn (Ar. Tam+ilh) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

Bâbü's-Selâm+nın üstün tübün bu sûrga+lar+ı+ø (28a/3-4)

15. Tyn (b. öb(İ+B+İ)+ilh) + Tnn (Far. Tam+tnn[+iy])

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ+nın emri ferman+ı+ø (5b/1)

16. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

şehîd şühedâ ve suᶜedâları+nın menkat+lar+ı+ø (42a/2-3)

ezvâc-ı mutahharât ve muzahharâtları+nın menkat+lar+ı+ø (40a/1-2)

17. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

üstün kümbezleri+nin ᶜaded+i+ø (6b/5-6)

birbiri+nin arka+sı+ø (10a/5)

kümbezleri+nin ᶜaded+i+ø (27a/2)

18. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

Sitinâ Halime+nin menkat+lar+ı+ø (29b/5-6)

19. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+tnn+iy)

evvelki dervâzeleri+nin ism+i+n (27b/3-4)

ikinci dervâzeleri+nin ism+i+n (28a/7)

üçünci dervâzeleri+nin ism+i+n (28b/4-5)

20. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+k+tnn+iy)

Hazret-i ᶜÖmer ᶜâdil pâdişâhım+nın oglan+lar+ı+n(18a/2)

21. Tyn (Far. Tam+ilh)+Tnn (İ+tnn[+iy])

Makâm-ı İbrâhîm+nin yan+ı+ø (3a/1)

Harem-i Şerîf+nin taşkarı+sı+ø (12a/1)

Cebel-i Kubeys+nin üst+i+ø (12b/2-3)

Hücre-i Saᶜâdet+nin kaş+ı+ø (22a/1)

22. Tyn (Far. Tam+ilh)+Tnn (İ+k+tnn[+iy])

Harem-i Şerîf+nin sahne+ler+i+ø (10b/2)

ashâb-ı velîyyullâh+nın menkat+lar+ı+ø (16b/2-3)

Harem-i Şerîf+nin taşkarı+lar+ı+ø (31a/3)

23. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (İ+tnn+iy)

Harem-i Şerîf+nin iç+i+n (11a/1)

Mekke-yi Mükerreme+nin iç+i+n (18b/3)

Hücre-i Saᶜâdet+nin iç+i+n (20b/4-5)

24. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (İ+k+tnn+iy)

Cebel-i Nûr+nın ziyaret+ler+i+n (13b/2-3)

Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanha+nı menkat+lar+ı+n (2a/4-5)

İmâm Caᶜfer-i Sâdık+nın ata+lar+ı+n (15b/6-7)

Hazret-i ᶜAlî keremu'llâh u veche+nin ana+lar+ı+n (41b/5-6)

25. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (İT+tnn+iy)

Harem-i Şerîf+nin kıble tarâf++lar+ı+n (25a/3-4)

Mekke-yi Mükerreme+nin tavâf-ı ziyâret+ler+i+n (1b/5-6)

Medîne-yi Münevvere+nin tavâf-ı ziyâret+ler+i+n (20a/2-3)

26. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (ST+tnn[+iy])

Harem-i Şerîf+nin çehâr etrâf+lar+ı+ø (6a/3-4)

Beytullah-ı Şerîf+nin ön yan+ı+ø (7a/5)

Beytullah-ı Şerîf+nin çehâr taraf+ı+ø (9b/1)

Beyt-i Şerîf+nin çehâr taraf+ı+ø (10a/2-3)

Harem-i Şerîf+nin çehâr taraf+ı+ø (10a/6-7)

27. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

Beytullah-ı Şerîf+nin bir dâne dervâze+ler+i+ø (5a/2)

Harem-i Şerîf+nin yéti minare+ler+i+ø (8b/5-6)

Harem-i Şerîf+nin beş minare+ler+i+ø (22a/3-4)

Medîne-yi Münevvere+nin çehâr etrâf+lar+ı+ø (38a/1-2)

Beytullah-ı Şerîf+nin üstün tübün tamâm âᶜzâ+lar+ı+ø (4a/6-7)

28. Tyn (Far. Tam+ilh) + Tnn (ST+k+tnn+iy)

Hücre-i Saᶜâdet+nin üç fencere+ler+i+n (21a/7)

Hücre-i Saᶜâdet+nin folât fencere+ler+i+n (21b/4-6)

Harem-i Şerîf+nin çehâr taraf câmiᶜ+ler+i+n (27a/7)

29. Tyn (İ[+ilh]) + Tnn (İ[+tnn+iy])

nebî Hazret- i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+ø ashâblar+ø+ø (23a/1-2)

30. Tyn (İ[+ilh]) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+ø Ebû Cehildin kaçıp finhân kirgen gar+lar+ı+ø (14b/1-2)

31. Tyn (İ+ilh) + Tnn ([İ+tnn+iy])

Şeyh Mahmûd velîyyullâh+nın [menkat+lar+ı+ø](17b/1-2)

32. Tyn (İ+ilh) + Tnn (İ[+tnn+iy])

cennet+nin bûy+ø+ø (27a/5-6)

33. Tyn (İ+ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

Beytullah+nın hakk+ı+ø (3a/2-3)

câmiᶜ+nın otra+sı+ø (7a/4)

Şeyh Mahmûd velîyullâh+nın huzûr+ı+ø (17b/1)

34. Tyn (İ+ilh) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhâ+nın menkat+lar+ı+ø (13a/1)

Ebû'l-Hattâb radiyallâhu ᶜanhu+nın menkat+lar+ı+ø (13a/4-5)

Şeyh Maᶜcûb velîyullâh+nın menkat+lar+ı+ø (15b/2-3)

Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhu+nın minare+ler+i+ø (22a/5-6)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+nin vakit+ler+i+ø (26a/6-7)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+nin ata+lar+ı+ø(31b/1-2)

Ebâ Bekr-î Sıddîk radiyallâhu ᶜanhu+nın mescîd+ler+i+ø (33a/2-3)

sultân+nın asker+ler+i+ø (34a/5-6)

Resûlullâh+nın teve+ler+i+ø (35a/4-5)

35. Tyn (İ+ilh) + Tnn (İ+tnn+iy)

namâz+nın sevâb+ı+n (23a/6)

36. Tyn (İ+ilh) + Tnn (İ+k+tnn+iy)

Hazret-i Ebâ Bekr-i Sıddîk radiyallâhu ᶜanhu+nın ziyaret+ler+i+n (20b/5-6)

Hazret-i ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhu+nın ziyaret+ler+i+n (20b/7-21a/1)

Fâtıma radiyallâhu ᶜanha+nın ziyaret+ler+i+n (21a/2-3)

37. Tyn (İ+ilh) + Tnn (ST+tnn[+iy])

Beytullah+nın tört taraf+ı+ø (11b/4-5)

38. Tyn (İ+ilh) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhu+nın kazgan havuz+lar+ı+ø (15a/1)

Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhu+nın ezân salavât aytkan minare+ler+i+ø (22a/1-3)

Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellem+nin mübârek baş+lar+ı+ø (32b/3-4)

39. Tyn (İ+ilh) + Tnn (ST+k+tnn+iy)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+nin mübârek karın+lar+ı+n (13b/4-5)

Hazret-i Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem+nin mübârek ravza+lar+ı+n (20b/1-2)

40. Tyn (İT[+ilh] + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

Harem-i Şerîf'nin çehâr tarafı+ø dervâze+ler+i (10a/6-7)

41. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

cebel tag+lar+nın serdar+ı+ø (12a/3)

42. Tyn (İT+ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

Mekke-yi Mükerreme'nin tavâf ziyâretleri+nin beyân+ı+ø (1b/5-6)

Medîne-yi Münevvere'nin tavâf ziyâretleri+nin beyân+ı+ø (20a/2-3)

43. Tyn (İT +ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

Hücre-i Sa^{c}âdet'nin folât fencereleri+nin üst+i+ø (21b/4-6)

44. Tyn (İT +ilh) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

Hazret-i Havvâ radiyallâhu ^{c}anhanı menkatları+ni delil+ler+i+ø (2a/4-5)

İmâm Ca^{c}fer-i Sâdık'nın ataları+nın menkat+lar+ı+ø (15b/6-7)

Hazret-i ^{c}Alî keremullâh u vechenin anaları+nın menkat+lar+ı+ø (41b/5-6)

Hazret-i ^{c}Ömer ^{c}âdil pâdişâhımnın oglanları+nın menkat+lar+ı+ø (18a/2-4)

45. Tyn (İT+ilh) + Tnn (ST[+tnn+iy])

Harem-i Şerîf'nin çehâr taraf câmi^{c}leri+nin uzun kaykalıg+ø+ø (27a/7)

46. Tyn (ST+ilh) + Tnn (b. öb (İ+tnn[+iy]) + (İ+tnn[+iy]))

kuze[-i] şürbeler+nin hadd+i+ø hesâb+ı+ø (9a/6-7)

47. Tyn (ST+ilh) + Tnn (Eks.ST+k+tnn[+iy])

bu câmi^{c}ler+nin beş yüz seksen tokuz seng-i mermer ak taş tübürük+ler+i+ø (6a/5-6-7)

48. Tyn (ST+ilh) + Tnn (İ+tnn[+iy])

Resûl sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellemnin vakitlerideki tübürükler+nin orn+ı+ø (26a/6-7)

bu her tübürükler+nin arâlık+ı+ø (6b/1)

çehâr mezheb+nin taş+ı+ø (25b/5-6)

şol kök taş+nın üst+i+ø (8a/1)

bu zât-ı berekât+nın huzûr+ı+ø (16b/7)

49. Tyn (ST+ilh) + Tnn (İ+k+tnn[+iy])

yüz yigirmi tört min peygamberler+nin nişane+ler+i+ø (7b/2-3)

çehâr mezheb+nin makâm+lar+ı+ø (9b/1-2)

yéti halıcı+nin menkat+lar+ı+ø (16a/7)

bu mescîd+nin sahne+ler+i+ø (35b/7-36a/1)

bu zât-ı berekât+nın menkat+lar+ı+ø (39b/3-4)

50. Tyn (ST+ilh) + Tnn (İ+tnn+iy)

bu Hatme-yi Şerîf+nin iç+i+n (7b/1)

yetmiş iki min rekᶜat namâz+nın sevâb+ı+n (8b/1)

evvelki mihrâb+nın ism+i+n (22b/1-2)

ikinci mihrâb+nın ism+i+n (22b/3)

üçünci mihrâb+nın ism+i+n (22b/4-5)

bu mescîd+nin iç+i+n (34b/2-3)

51. Tyn (ST+ilh) + Tnn (ST+k+tnn[+iy])

bu kara yalfuş yafuk+nın be-tamâm heme aᶜzâ+lar+ı+ø(4b/2-3)

52. Tyn (ST+ilh) + Tnn (ST+tnn[+iy])

mübârek ravzaları+nın çehâr etrâf+ı+ø (21a/4-5)

53. Tyn (ST+ilh) + Tnn (ST+tnn+iy)

bu mihrâblar+nın iki taraf+ı+n (22b/6)

3.4. BELİRLİ SIFAT TAMLAMALARI

*"İsmin tekabül ettiği kavramı belli kılarak onu türdeşlerinden ayıran sıfatların oluşturduğu bloklara belirli sıfat tamlaması denir. Belirli sıfat tamlamaları öncelikle belirtme sıfatları ile oluşturulur" (*Daşdemir, 2014: 109).

Ele alınan metinde tespit edilen belirli sıfat tamlamaları şunlardır:

1. Tyn (ASS) +Tnn (İ)

iki kün (2a/6)

yéti merâtebe (2b/3-4)

bir merâtebe (5b/5)

min beş yüz kırk altı fânûs (6b/3-5)

beş yüz otuz altı künbez (6b/6-7)

yéti minare (8b/6)

on yéti yer (11a/6)

otuz kün (18a/7)

üç fencere (20b/7)

beş minare (22a/4)

üç kandîl (23b/2)

bir tag (36a/4)

2. Tyn (ASS) + Tnn (İT)

bir kubbe içi (13a/2)

3. Tyn (ASS) + Tnn (ST)

bir ak künbez (13a/2)

4. Tyn (ASS) + Tnn (İ+k)

yetmiş iki hılt-ı cerâhat+ler (15a/5)

5. Tyn (BIS) + Tnn (İ+k)

cemi^{c} dıraht+lar (18b/5-6)

6. Tyn (Eks. SYC) + Tnn (İ+k)

be-tamâm altundan [yazılmış] âyet+ler (4b/7)

7. Tyn (BIS) +Tnn (İ)

her hâcet (8a/3)

bir hesâb (10a/7)

her yıl (18a/7)

8. Tyn (BIS) +Tnn (İ+k)

heme a^{c}zâ+lar (4b/2-3)

cemî^{c} deryâ+lar (18b/4-5)

cemi^{c} kâtib+ler (18b/6)

cemi^{c} minare+ler (22a/4-5)

9. Tyn (BIS) + Tnn (İT)

her namâz vakti (9a/4)

10. Tyn (BIS) + Tnn (ST)

be-tamâm hûrmazârlık bâg (38a/2-3)

11. Tyn (ST+ah) + Tnn (İ (Far.Tam))

bu Medîne-yi Münevvere+deki kudret-i İlahi (36a/7-36b/1)

12. Tyn (b. öb (SYC+SYC) + Tnn (İ)

bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan cây (7b/1-5)

13. Tyn (b. öb (SYC+ek. SYC)) + Tnn (Far.Tam)

Beytullah'ga karap turgan cümle cebel taglarnın serdarı [olan] Cebel-i Kubeys (12a/2-3)

14. Tyn (b. öb (SYC+SYC) + Tnn (İ+k)

Harem-i Şerîf'nin içige hizmet kılıp müvekkil turgan yigirmi yéti siyây akte kılıngan agavât+lar (25b/2-3-4-5)

15. Tyn (ek. İT+ah) + Tnn (b. öb(İ+İ+İ))

[kendi] könlideki dost yâr birâder (3b/5)

16. Tyn ((ek. ST)+[ah]) + Tnn (İ)

ön yan (7a/6)

17. Tyn (İ+ah) + Tnn (İ)

evvel+ki mihrâb (22b/1-2)

18. Tyn (İ+ah) + Tnn (İ+k)

evvel+ki dervâze+ler (27b/3-4)

19. Tyn (İşS) + Tnn (İ)

şol kısım(11b/6-7)

şol gar (14b/5)

ol cihet (17b/5)

20. Tyn (İşS) + Tnn (İ+k)

bu câmi^{c}+ler (6a/5)

bu şam^{c}dân+lar (10b/5)

ol hâcî+ler (17b/3)

bu kandîller (23b/7-24a/1)

bergi yafrak+lar (24b/3)

21. Tyn (İşS) + Tnn (ST)

bu kara yalfuş (4b/2)

şol kök taş (7b/7-8a/1)

bu her dervâze (32a/6-7)

bu beş mihrâb (35b/5)

22. Tyn (SSS) + Tnn (İT)

ikinci mihrâb (22b/3)

üçünci mihrâb (22b/4-5)

23. Tyn (SSS) + Tnn (İ+k)

ikinci dervâze+ler (28a/7)

üçünci dervâze+ler (28b/4)

24. Tyn (SYC) + Tnn ([İ])

Allâh Teᶜâlâ elem neşrah âyet nâzil bolgan [taş] (14a/1-2)

25. Tyn (SYC) + Tnn ([İ]+k)

namâzga kelgen [kişi]+ler (27b/5)

26. Tyn (SYC) + Tnn (İ)

Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved (5b/3-4)

bu ᶜâlemde nişânım tegmegen yer (8b/2)

kişi kirelmes âgâh (25b/6)

altundın nakş kılıngan çevre (28a/4)

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ rahmet-i nûr-ı İlahî tecellîsini yagdurgan dervâze (28b/1-2-3)

Ûhud tagıga karap turgan dervâze (28b/6-7)

Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek başlarıga ak bulut sâye bolup turgan cây (32b/4-6)

ashâblar kuvvet tapkan mihrâb (34b/5-6)

Cebrâ'îl ᶜaleyhi's-selâm fenâh bolgan mihrâb (35a/1-2)

Resûlullâh'nın teveleri çökelenip yatgan mihrâb (35a/4-6)

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'dın innâ enzelnâhu âyeti nâzil bolgan mihrâb (35b/3-4)

Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp bergen yer (38b/2-4)

on sahâbede yay-ı behiştde bolgan cây (38b/5-6)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemni iyinge bolup bakan Hâlîme Bânû (41b/1-2)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemga nûrdın tabakda nûr taᶜâm çıkan cây (43a/1-3)

27. Tyn (SYC) + Tnn (İ+k)

Ebû Cehil'din kaçıp finhân kirgen gâr+lar (14b/1-2)

altun bilen seyr kılıngan dervâze+ler (5a/3-4-5)

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin tişleri şehîd bolgan menkat+lar (37a/1-3)

28. Tyn (SYC) + Tnn (ST)

yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlar (3b/3-4)

bir dâne mihrâbcı kılgan bir kök taş (7b/6-7)

selîm kılgan bir taş (13b/7-14a-1)

3.5. BAĞLAMA ÖBEKLERİ

*"Bağlama gruplarında birbirinin yerine geçebilecek olan en az iki eş görevli öge, aralarında bir tamlayan-tamlanan ilişkisi olmaksızın yan yana gelir. Her türlü isim veya isim bloku bağlama grubu şekline konabilir" (*Daşdemir, 2014: 113). Aynı nitelikteki birden çok ögenin bir dizi ilişkisiyle virgül ya da bağlaçlar kullanılarak birbirine bağlanmasından oluşan bağlama gruplarıdır (Kara, 2001: 311).

/ø/

*könlideki dost **ø** yâr **ø** birâder **ø** agalarnı könlige keçürüp yâd kılıp…(3b/5)*

*be-tamâm âyet **ø** hadîs fütülgendür (23a/7)*

*ᶜAzîz ø evliyâ **ø** enbiyâlar Harem-i Şerîf'din özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur ékenler 28b/7-29a/3*

/ ammâ /

*câmiᶜnin otrası Beytullah-ı Şerîf'dür **ammâ** Beytullah-ı Şerîf'nin ön yanıda (7a/5-6)*

*ᶜArafât bilen berâber bolgay **ammâ** Mekke-yi Mükerreme'nin içinde ziyâretlernin sevâbını (18b/3-4)*

*Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhunın ezân salavât aytkan minâreleri bardur **ammâ** Harem-i Şerîf'nin beş minâreleri bardur (22a/2-4)*

*bu mescîdlernin birdin minâreleri bardur **ammâ** bu mescîdler cemâᶜatdin hâli imestür (34a/1-2)*

*iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay **ammâ** Medîne-yi Münevvere'nin içindeki ziyâretcâylarının sevâbını (43a/4-7)*

/ bilen beraber /

*Ramazân-ı Şerîf'de kılgan iki ᶜumre bir hac ᶜArafât **bilen berâber** bolgay (18b/2-3)*

/ve/

*yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp **ve** saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp… (3a/4-5)*

*Hakk Subhâne **ve** Teᶜâlâ'dın her hâcetni tileseler… (8a/2-3)*

*yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler **ve** yine her kim bu ᶜâlemde nişânım tegmegen yer kalmadı… (8b/1-2)*

*Harem-i Şerîf'nin içinde keçe **ve** kündüz hizmet kılıp… (11a/1-2)*

*âynı (i)şâret bile tepe pâre kıldılar **ve** yine Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen… (12a/7-12b/1)*

*şehîd şühedâlarge **ve** suᶜedâlarga duᶜâ kılgay (13b/1)*

Farsça Tamlama Görünümünde Olanlar

/ø/

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri+**ø** fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved (5b/2-4)*

3.6. AÇIKLAMA ÖBEĞİ

"Cümle içinde bir ögenin, tamlama içinde bir sıfatın veya zarfın anlamının daha da açıklanması, vurgulanması, netliğinin artırılması amacıyla eş görevli sözcükbiçimbirimlerinin oluşturduğu kavram işaretlerine açıklama öbeği denir" (Kara, 1996: 60).

Ele alınan metinde fazla bulunmamakla birlikte açıklama öbekleri şunlardır:

/ ki /

Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar anın üçün ***ki*** *her kim çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat şükrâne namâz okup duᶜâ kılgay (12b/3-6)*

bu zât-ı berekâtnın huzûrı şol ***ki*** *memleketdin kelgen hâcîlernin ᶜaşk-ı muhabbet ve ᶜaşk-ı huzûrılarını alıp kalurlar (17a/1-3)*

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ vaᶜde kılıpdurlar ***ki*** *Bâbü's-Selâm min ᶜarşındın ulugrakdurlar (28a/1-2)*

Mescîdü'l Gamâm'nın maᶜnîsi ol ***ki*** *Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek başlarıga ak bulut sâye bolup turgan câydur (32b/3-6)*

Medîne-yi Münevvere'nin çehâr etrâfları be-tamâm hûrmazârlık bâgdur gûyâ ki cennetge ohşar (38a/2-4)

/ yaᶜni /

Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhunın minareleri dırâzdur ***yaᶜni*** *Harem-i Şerîf içinde üç mihrabları bardur (22a/6-7-22b/1)*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE

"Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı, bir isteği tam bir hüküm hâlinde ifade eden kelime veya kelime dizisine cümle denir" (Özkan-Sevinçli, 2009: 99). Cümle yargı ve yargıya konu olan öge olmak üzere iki temel ögeden oluşur. Bunlar özne ve yüklemdir. Cümlede bütün ögeler yüklemi tamamlar.

4.1. ÖZNE

Cümlede yüklemde var olan işi, oluşu, kılışı yapan, eden, eyleyen, ettiren birim özne terimiyle adlandırılır. Özne cümlelerde yüklemde bulunan şahıs ekleriyle de gösterilir.

4.1.1. Anlamları Bakımından Özneler

4.1.1.1. Gerçek Özne

*"Hem işlev ve şekil hem de anlam bakımından özne özelliği gösteren kelime veya kelime grubudur" (*Daşdemir, 2014: 120).

Ele alınan metinde cümleler genel olarak gerçek özneyle kurulmuştur:

memleketdin kelgen hâcîlerimiz *deryâdın üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (2a/1-3)*

her namâz vaktide ***sûfileri*** *çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kılurlar (9a/1-2)*

Allâh Teᶜâlâ *nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler (8a/7-8b/1)*

Şâfiᶜ makâm *kün kiriş tarafıge karap namâznı edâ kılur (9b/3-4)*

bu tübrükler *Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin vakitlerideki tübürüklernin ornı tururlar (26a/6-7)*

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem *her namâzga kelgenleri de selâm be-câ keltürüp kirer (27b/5-6)*

4.1.1.2. Sözde Özne

*"İşlevce özne olduğu hâlde, anlamca nesne özelliği gösteren özne türüdür" (*Daşdemir, 2014: 120).

Ele alınan metinde bulunan sözde özneler şunlardır:

be-tamâm ***altundan âyetler*** *fütülgen (5a/6)*

be-tamâm aᶜzâlarıga ***âyet hadîs*** *fütülgen (5a/5-6)*

4.1.1.3. Belirli Özne

"Belirli bir zamana, mekâna, duruma bağlanarak özelleştirilmiş genel isimler belirli özne olurlar. Bu bakımdan belirli özne söze ait bir unsurdur" (Daşdemir, 2014: 123).

memleketdin kelgen hâcîlerimiz *Bâbü's-Selâm dervâzesidin kirip Harem-i Şerîf içige dâhil bolurlar (/4-5-6)*

her namâz vaktide ***sûfileri*** *çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kılurlar (9a/1-2)*

Allâh Teᶜâlâ *nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler (8a/7-8b/1)*

bu agavâtlar *Hacerü'l-Esved'ge âgâhlık kılurlar (11a/4-5)*

Harem-i Şerîf içinde ***üç mihrabları*** *bardur (22b/1)*

4.1.1.4. Gizli Özne

*"Yüklemdeki şahıs ekleriyle tespit edilen bu öznelerin gerçek özneden tek farkı cümlede açık olarak işaretlenmeyişi, yani zamirin kullanılmayışıdır" (*Kara, 2001: 323).

Ele alınan metinde yaygın olarak gizli özne yapısı kullanılmıştır:

[Onlar] *Fâtıma radiyallâhu ᶜanhanın ziyâretlerini kılurlar (21a/2-3)*

[Onlar] *bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikidin altı şemᶜi yakarlar (22b/6-7)*

[Onlar] *evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm derler (27b/3-4)*

[Onlar] *Cennetü'-l Mu^{c}allâ'ga çıkıp ehl-i bakîlerga Fâtiha İhlas okup du^{c}â kılgay (29b/3-4)*

4.1.1.5. Tümleç Görünüşünde Özne Değerinde Olan Ögeler

*"Öznenin temel biçimsel özelliği çekimsiz söz ya da söz öbeği olmasıdır. Fakat bazı cümlelerde işi yapan öge biçimsel olarak çekimli olduğu için tümleç görünüşündedir. Ancak görev bakımından eylemin tümleyeni değil; eyleyeni durumundadır. Bu ögeler anlam bakımından incelendiğinde şekil dışındaki tüm özelliklerinin özneye yakın olduğu görülür" (*Börekçi, 1995: 187).

Resûlullâh sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellem ashâblar bilen *namâzga turganları da Allâh Te^{c}âlâ'nın emri fermânı bile Cebrâ^{c}îl ^{c}aleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni ta^{c}ayyün kılıp bergen yerdür (38a/6-7-38b/1-4)*

nebî Hazret- i Resûl sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellem ashâblar bilen *namâz okugan mihrâbdur (23a/2-3)*

4.1.2. Yapıları Bakımından Özneler

1. [Zm]

[Onlar] *Fâtıma radiyallâhu ^{c}anhanın ziyâretlerini kılurlar (21a/2-3)*

[Onlar] *bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikkidin altı şem^{c}i yakarlar (22b/6-7)*

[Onlar] *evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm derler (27b/3-4)*

[Onlar] *Cennetü'l-Mu^{c}allâ'ga çıkıp ehl-i bakîlerga Fâtiha İhlas okup du^{c}â kılgay (29b/3-4)*

2. Far. Tam+[öh]

Beytullah-ı Şerîf'nin ön yanıda altun nevhnin tegde ***Hatme-yi Şerîf*** *bardur (7a/6-7)*

*...**zemzem-i şerîf** bardur (9a/3-4)*

3. İ+[öh]

Resûl *sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'ga muᶜcize kılmak üçün âynı (i)şâret bile tepe pâre kıldılar (12a/5-67)*

be-tamâm ***âyet hadîs*** *fütülgendür (23a/7)*

4. İT+[öh]

Harem-i Şerîf'nin yéti minâreleri *bardur (8b4-6)*

Beytullah Şerîf'nin çehâr tarafıda ***çehâr mezhebnin makâmları*** *bardur (9b/1-2)*

Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatları *bir kubbe içindedür (13a/1-2)*

Havz-ı ᶜÖmer'de ***ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhunın kazgan havuzları*** *bardur (15a/1-2)*

yanıda ***hurmazâr bâgları*** *bardur (15a/6-7)*

Harem-i Şerîf'nin beş minâreleri *bardur (22a/3-4)*

Harem-i Şerîf'nin sahneleride ***bir farça kiçik bâgçeleri*** *bardur (30b/4-5)*

5. ST+[öh]

çehâr mezheb *karap namâznı edâ kılurlar (10a/3-4)*

bu agavâtlar *Hacerü'l-Esved'ge âgâhlık kılurlar (11a/4-5)*

6. ST+[öh]

Harem-i Şerîf içinde ***üç mihrabları*** *bardur (22b/1)*

Harem-i Şerîf içinde ke'enne kandîldin ***üç kandîl*** *bardur (23b/1-2)*

her birige ***yigirmi yettidin şemᶜ*** *yakarlar (24a/4)*

4.2. YÜKLEM

*"Özne gibi cümlenin iki temel ögesinden biri olan yüklem cümlede oluşu, kılışı, hareketi, hükmü, vs. bildiren ögedir" (*Alyılmaz, 1994: 153)

4.2.1. Tümleçleriyle Birlikte Yüklem Fiili

*"Tümleçleriyle birlikte yüklem fiili, biri haberin/yargının merkezinde yer alan fiil; öteki bu fiilin çeşitli gerçekleşme şartlarını tayin eden belirli zarflar olmak üzere iki unsurdan meydana gelir" (*Daşdemir, 2014: 126).

4.2.1.1. Yüklem Fiili

Yüklem fiili, yüklem isminin bir yüklemleştirici (ek-fiil) ile oluşturduğu genel ifadeli bir fiile denir (Kara, 2001: 336).

4.2.1.1.1. Yüklem İsmi

"*Yüklemin temelini oluşturan yüklem ismi, yüklem ismi hâline konulmuş isim veya fiil soylu kelime veya kelime grubudur*" (Daşdemir, 2014: 127).

4.2.1.1.1.1. İsimden Yapılmış Yüklem İsimleri

1. BÖ+yih

*Harem-i Şerîf'nin çehâr etrâfları **mescîd câmi**ᶜdür (6a/4-5)*

2. Far. Tam+yih

*çehâr taraf câmiᶜnin otrası **Beytullah-ı Şerîf'**dür (7a/4-5)*

3. İ+yih

*Beytullah'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yanıda zemzemhâneleri **bar**dur (3b/1)*

*otrasıga altun kemerleri **bar**dur (4b/6-7)*

*kuze[-i] şürbelernin haddi hesâbı **yok**tur (9a/7)*

4. T+yih

*yanıda Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhânın menkatları **bir kubbe içinde**dür (13a/2)*

5. ST+yih

*bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde **birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan cây**durur (7b/1-5)*

4.2.1.1.1.2. Fiilden Yapılmış Yüklem İsimleri

"*Üzerlerine yüklem ismi yapan isim fiil, sıfat fiil ekleri almış veya genel fiil blokları yüklem ismi olarak kullanılır" (*Daşdemir, 2014: 128).

1. /-gAy/

*yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını **fütügeyler** (23a/4-6)*

2. /-r/

her kim bu mihrâbda iki rekᶜat namâz okusalar Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ nâfile aᶜmâlıga

*evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm **derler** (27b/3-4)*

*bir tagnın içinde tatlık su açık su katılup çıkıp mikdâr yerge kelip başka ayrılıp **keterler** (36a/5-7)*

3. /-sA/

*Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar ᶜaşk-ı muhabbetlerinin yok cihetdin Beytullah'nı **körseler** közidin katre yaş çıkmaslar (17a/4-7)*

*ziyâretlernin sevâbını cemîᶜ deryâlar suvı **siyâh bolsalar** cemiᶜ dırahtları **kalem bolsalar** cemiᶜ kâtibler **fütügüçi bolsalar** fütüb be-tamâm kıla almagaylar (18b/5-7)*

*her kim bu mihrâbda **iki rekᶜat namâz okusalar** Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ nâfile aᶜmâlıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler (23a/4-6)*

4. /-s/

*Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar ᶜaşk-ı muhabbetlerinin yok cihetdin Beytullah'nı körseler közidin katre yaş **çıkmaslar** (17a/4-7)*

4.2.1.1.2. Ek Fiil

İsmi tümleçlerin bağlanabileceği yüklem fiili hâline getiren ek fiildir. Bu ek Eski Türkçede er- şeklinde kullanılmıştır. Ele alınan metinde ise /durur/,/i-/ ve /+ø/ şeklinde karşımıza çıkar.

1. /+ø-/

*yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügey+**ø**-ø+ler (23a/4-6)*

*evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm der+**ø**-ø+ler (27b/3-4)*

*Fâtıma radiyallâhu ᶜanhanın ziyâretlerini kılur+**ø**-ø+lar (21a/2-3)*

*bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikkidin altı şemᶜi yakar+**ø**-ø+lar (22b/6-7)*

*bir tagnın içinde tatlık su açık su katılup çıkıp mikdâr yerge kelip başka ayrılıp keter+**ø**-ø+ler (36a/5-7)*

2. /durur-/

*bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan cây-**durur** (7b/1-5)*

3. /+i-/

*duᶜâları müstecâb bolur+**i**-kenler (29a/4)*

*ᶜazîz evliyâ enbiyâlar Haremi Şerîf'din özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur+**i**-kenler (28b/7-29a/3)*

*Ammâ bu mescîdler cemâᶜatdin hâli **i**-mestür 34a/1-3*

4.2.1.2. Tümleçler

4.2.1.2.1. Ayrılma Tümleci

Ayrılma, uzaklaşma, terk etme bildiren tümleçlerdir.

1. Far. Tam+ayh

*azîz evliyâ enbiyâlar **Harem-i Şerîf+din** özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur (29a/1-2)*

2. İ+ayh

*evvel **memleket+din** kelgen hâcîlerimiz deryâdın üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/7-2a/1-2)*

taşkarıda çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ***ihram+dın*** *çıkarlar (3a/4-6)*

ana+dın *yeni togulgan dek bolgay (5b/6)*

her namâz vaktide ***namâz+dın*** *fârîᶜ bolup nûş kılgaylar (9a/4-5)*

Harem-i Şerîf'nin sahneleride ***cayun+dın*** *kılgan hûrma sûretlik altı yerde şamᶜdânları bardur (10b/2-4)*

3. İT+ayh

mezarı ***bu her dervâzesi+din*** *çıkıp hûrma bâzârıda Mescîdü'l-Gamâm'ni ziyâret kılgay (32a/7-32b/1-2)*

4. ST+ayh

Hücre-i Saᶜâdet'nin folât fencerelerinin üstide ***yaşıl mahmil+din*** *fûşîde kılıngan (21b/6-7)*

evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz deryâdın ***üç künlük yer+din*** *gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/7-2a/1-2)*

4.2.1.2.2. Bağlama Tümleci

"*Derin yapıda cümle olan ama şekil olarak tümleç özelliği gösteren bağlama zarf-fiilleriyle kurulan yapılardır" (*Kotan Kavaklıçeşme, 2015: 349). Metinde /-Up/ biçim birimleriyle oluşturulmuş zarf yan cümleleri bağlama tümleci olarak kullanılmıştır:

Makâm-ı İbrâhîm'ga kelip iki rekᶜat nafile namâz oku-p *Beytullah'nın hakkıda duᶜâ kılgay (3a/1-3)*

taşkarıda çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügür-üp *ve* ***saᶜy kılıp başnı pâkize tüşür-üp bolup*** *ihramdın çıkarlar (3a/4-6)*

Her namâz vaktide namâzdın fârîᶜ bol-up *nûş kılgaylar 9a/4-5*

her kim ***Cebel-i Savr'ga çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz oku-p*** *duᶜâ kılgay (14b/2-5)*

4.2.1.2.3. Beraberlik Tümleci

"*Cümledeki yargının gerçekleşmesinde özneye ya da nesneye eşlik eden veya onlarla birlikte yargıya konu olan ögeyi gösterir"* (Daşdemir, 2014: 74).

/bilen/

Ramazân-ı Şerîf'de kılgan ***iki ᶜumre bir hac ᶜArafât bilen*** *berâber bolgay (18b/1-3)*

Resûlullâh sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen *namâzga turganları da Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp bergen yerdür (38a/6-7-38b/1-4)*

4.2.1.2.4. Durum Tümleci

"*Yüklem fiilin nasıl, ne şekilde ya da hangi durumda gerçekleştiğini ifade eden tümleçlerdir" (*Kara, 2001: 345).

1. İT+nth

birbirinin arkası+dın *namâznı edâ kılurlar (10a/5)*

4.2.1.2.5. Görelik Tümleci

"*Yargının " neye göre", "neye uygun olarak", "ne uyarınca" olduğunu; "ne bakımdan", "hangi açıdan" değerlendirmeye tabi tutulduğunu gösteren hâldir" (*Daşdemir, 2014: 76). Bu hâl ekini alan tümleçler ise görelik tümleci oluşturur.

ST+gh

Harem-i Şerîf'nin çehâr tarafı dervâzeleri ***bir hesâb+da*** *kırk çıkar yine* ***bir hesâb+da*** *kırk çıkar (10a/7-10a/1)*

4.2.1.2.6. Hedef Tümleci

*"Eylemin yapılış amacını, hedefini belirleyen tümleçtir. Hedef hâline konmuş belirli isimler ya da yapıca bağımsız yan cümleler hedef tümleci yapar" (*Daşdemir, 2014: 131). Ele alınan metinde tespit edilen hedef tümleçleri şunlardır:

1. BÖ (HeT ((İ+k)+heh) + B + HeT((İ+k)+heh))

şehîdler+ge ve su^{c}edâlar+ga *du^{c}â kılgay (13a/7-13b/1)*

2. İ+heh

*Resûl sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellem **Ebû Cehil+ga** mu^{c}cize kılmak üçün âynı (i)şâret bile tepe pâre kıldılar (12a/4-7)*

*Resûl sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellem ashâblar bilen **namâz+ga** turganları da Allâh Te^{c}âlâ'nın emri fermânı bile Cebrâ^{c}îl ^{c}aleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni ta^{c}ayyün kılıp bergen yerdür (38a/6-7-38b/1-4)*

3. İT+heh

*iki rek^{c}at namâz okup du^{c}â kılsalar **yetmiş iki hılt-ı cerâhatleri+ge** devâ bolgay (15a/4-6)*

4. ST+heh

*Resûl sallâllâhu ^{c}aleyhi ve sellem **her namâz+ga** kelgenleri de selâm be-câ keltürüp kirer (27b/4-6)*

4.2.1.2.7. Kaynak Tümleci

"*İsmin kaynağını, neden yapıldığını belirterek nitelemeyi amaçlayan bir kavram ilişkisinin sonucunda ortaya çıkmış bir isim hâlidir" (*Börekçi, 2000: 261). Metinde cümlelerdeki yargının çıkış yerini, başlangıç noktasını ve kaynağını gösteren tümleçler kaynak tümleci olarak adlandırılmıştır.

İ+kyh

*her kim zemzemhânega kirip **zemzem+din** toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder aganılarnı könlige keçürüp yâd kılıp Beytullah'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/2-7-4a/1-2)*

***altun+dan** âyetler fütülgen ba'd ez-[in] Beytullah-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeleri bardur (4b/7-5a-1-2)*

*Beytullah'nı körseler **közi+din** katre yaş çıkmaslar (17a/6-7)*

Hücre-i Saᶜâdet'nin üç fencerelerini ziyâret kılurlar be-tamâm ***altun+dın*** *kılıngan (21a/6-7-21b/1-2)*

Bâbü's-selâm'nın üstün tübün bu sûrgalarıga ***altun+dın*** *nakş kılıngan çevresige altun suvı bile âyet hadîs fütülgen (28a/3-6)*

4.2.1.2.8. Karşılaştırma Tümleci

Bir ögenin başka bir ögeyle karşılaştırıldığını gösteren bu tümleçler, kıyaslama hâline konmuş belirli isimler ya da kıyaslama zarf-fiilleri oluşturur (Daşdemir, 2014: 132).

1. **ST+klşh**

Bâbü's-Selâm ***min ᶜarşın+dın*** *ulugrakdurlar (28a/1-2)*

2. **Zm+klşh**

mun+dın *kiçik kandîldin tört kandîl bardur (24a/2-5)*

4.2.1.2.9. Miktar Tümleci

"*Yüklemi zaman, durum gibi çeşitli bakımlardan bir ölçü ile sınırlandıran, yüklemle ilgili kavramların ölçüsünü, miktarını belirten bu tümleçler, miktar hâline konmuş belirli isimlerle oluşur" (*Daşdemir, 2014: 132).

1. **BÖ (MikT (İ+mh) + MikT (İ+mh) + MikT (İ(BÖ (İ+İ))+mh))**

bu üç kandîllernin her birige ***seksen+din ellig+din kırk yetti+din*** *mûm şemᶜ yakarlar (23b/4-6)*

2. **İ (BÖ (İ+İ)+mh)**

her birige ***yigirmi yetti+din*** *şemᶜ yakarlar (24b/4-5)*

yerge yaldızlık kılıp turguzgan üç şîşe kandîl bardur bergi yafrakları be-tamâm şîşedür her birige ***yigirmi bir+din*** *şemᶜ yakarlar (24b/1-4)*

3. **BÖ (MikT (BÖ (İ+İ)+mh) + MikT (İ+mh))**

kandîldin on yéti kandîl bardur her birige ***on bir+din tokuz+dın*** *şemᶜ yakarlar (24a/5-7-24b/1)*

4.2.1.2.10. Nesne

"*Eylemin etki alanında kalan unsurun, konuyu gösteren ismin aldığı hâldir" (*Daşdemir, 2014: 83). Bu hâl ekini alan kelime veya kelime grupları ise cümlede nesne görevi üstlenir.

1. **Ar. Tam+yh**

Beytullah-ı Şerîf'ge alıp kirip âyet hadîslerini okutup Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cüb bûrcide ***Hacerü'l-Esved+ni*** *bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay (2b/1-5)*

2. **Eks. İT+yh**

Beytullah-ı Şerîf'ge alıp kirip ***âyet hadîsleri+ni*** *okutup Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cüb bûrcide Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp şükri el- hamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay (2b/1-5)*

3. **BÖ (İ+İ+İ+İ)+yh**

her kim zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki ***dost yâr birâder agalar+nı*** *könlige keçürüp yâd kılıp (3b/1-5)*

4. **İ+yh**

Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp ***baş+nı*** *pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/4-5)*

her namâz vaktide sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp ***namâz+nı*** *edâ kılurlar (8b/6-7-9a/1-2)*

5. **İT+yh**

AllâhTeᶜâlâ nâfile aᶜmalıga ***yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbı+nı*** *fütügeyler (8a/6-7-8b/1)*

Cebel-i Nûr'nın ziyâretleri+ni *kılgay (13b/2-3)*

Cebel-i Nûr'da ***Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınları+nı*** *yarıp ucun bagları alıp kevser suvı bilen pâkîze kılıp yine cânıga salıp selîm kılgan bir taş bardur (13b/3-7-14a/1)*

6. ST+yh

her kim zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip ***yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlar+nı*** *könlideki dost yâr birâder aganılarnı könlige keçürüp yâd kılıp (3b/2-5)*

Beytullah'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî ***şol bendeler+ni*** *hem şubu öz beytinge münâsib kılgay (3b/2-7)*

7. ZYC

ᶜArab delîlleri Beytullah-ı Şerîf'ge alıp kirip âyet hadîslerini okutup Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cübb bûrcide Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp ***şükr i elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep*** *duᶜâ kılgay (2b/1-6)*

4.2.1.2.11. Sebep Tümleci

Oluş veya kılışın gerçekleşmesine sebep olan durum ya da varlığı gösteren tümleçlerdir.

*"Sebep hâline gelen belirli isimler veya sebep zarf-fiileri ile yapılır" (*Daşdemir, 2014: 133).

ST+sbph

*ol hâcîler Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar Beytullâh'ga özini urup nâbûd kılur erdiler ol cihet+****din*** *ᶜaşk-ı muhabbetlerni alurlar (17b/3-6)*

4.2.1.2.12. Sınırlandırma Tümleci

"*Yüklemin ilgi alanını sınırlandıran hâldir" (*Börekçi, 2000: 272). Bu hâl ekini alan tümleçlere de sınırlandırma tümleci denir.

İ+sıh

evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz ***deryâ+dın*** *üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/6-7-2a-1-3)*

4.2.1.2.13. Şart Tümleci

*"Yargının kendisine dayanılarak üretildiği saymaca bir durumu gösterir" (*Daşdemir, 2014: 133). Ele alınan metinde genellikle şart yan cümleleri ile kullanılmıştır:

ŞYC

Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar *anadın yeni togulgan dek bolgay (5b/4-7)*

şol kök taşnın üstide iki rekᶜat namâz-ı nafile okup duᶜâ kılsalar *Allâh Teᶜâlâ nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler (8a/5-7-8b/1)*

her kim bu ᶜâlemde nişânım tegmegen yer kalmadı dep kasem kılsalar *şeriᶜat huzûrıda kasemi henâniyyet bolgay (8b/2-5)*

4.2.1.2.14. Varma Tümleci

Eylemin varma noktasını belirten tümleçlerdir.

İ+vh

teve bile iki künde ***Mekke-yi Mükerreme+ge*** *dâhil bolurlar (2a/6-7)*

ol hâcîler ***Harem-i Şerîf+ge*** *dâhil bolsalar (17b/3)*

yine Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkarıp ***Cebel-i Kubeys'nin üsti+de*** *koydılar (12b/1-3)*

4.2.1.2.15. Vasıta Tümleci

Eylemin neyin aracılığıyla ya da kimin sayesinde yapıldığını/yapılmadığını gösteren tümleçlerdir.

1. İ+vsh

Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri ***âyet bile*** *tavâf-ı ziyâret kıldurgay (2a/4-6)*

teve bile *iki künde Mekke-yi Mükerreme'ge dâhil bolurlar (2a/6-7)*

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'ga muᶜcize kılmak üçün âynı ***(i)şâret bile*** *tepe pâre kıldılar (12a/4-7)*

2. İT+vsh

*memleketdin kelgen hâcîlerimiz Bâbü's-Selâm dervâzesi***+din** *kirip Harem-i Şerîf içige dâhil bolurlar (20a/3-6)*

Hacerü'l-Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı ***bilen*** *cennetdin çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar (12a/7-12b/1-3)*

Cebel-i Nûr'da Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınlarını yarıp ucun bagları alıp kevser suvı ***bilen*** *pâkîze kılıp yine cânıga salıp selîm kılgan bir taş bardur (13b/3-7)*

Şeyh Mahmûd velîyullâhnın huzûrı ***bile*** *ᶜaşk-ı muhabbetlerini alıp kalmasa ol hâcîler Harem-i Şerîf'ge dâhil bolsalar (17a/7-17b/1-3)*

4.2.1.2.16. Yer Tümleci

"Yargının gerçekleşme yerini (gerçek ya da mecazi) gösteren tümleçtir. Yerde bulunma hâline gelen belirli isimler yer tümleci yapar" (Daşdemir, 2014: 134).

1. Far. Tam+ybh

Cidde-yi Mübârek'de *Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri âyet bile tavâf-ı ziyâret kıldurgay (2a/3-5)*

Harem-i Şerîf'de *bir yüz on yéti yerde sebîlillâh zemzem-i şerîf bardur (9a/2-4)*

evvel ***Makâm-ı Cebrâᶜîl'de*** *duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in]* ***Makâm-ı İbrâhîm'de*** *duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] zemzemhânede duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Beytullah'nın tört tarafıda duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Müddeᶜâ'da duᶜâ müstecâbdur (11b/1-6)*

Yemen tarafıda ***Cebel-i Savr'da*** *Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'din kaçıp finhân kirgen gârları bardur (14a/6-7-14b-1-2)*

Havz-ı ᶜÖmer'de *ᶜÖmer razyallâh-u ᶜanhunın kazgan havuzları bardur (14b/7-15a/1-2)*

2. İ+ybh

evvel makâm-ı Cebrâᶜîl'de duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] makâm-ı İbrâhîm'de duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] ***zemzemhâne+de*** *duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Beytullah'nın tört tarafıda duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in]* ***Müddeᶜâ+da*** *duᶜâ müstecâbdur (11b/1-6)*

3. İT+ybh

Beytullah-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp ***cüb bûrci+de*** *Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay (2b/3-7)*

Beytullah-ı Şerîf'nin ön yanı+da *altun nevhnin tegde hatmeyi şerîf bardur (7a/5-7)*

bu Hatme-yi Şerîf'nin için+de *birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan câydurur (7b/1-4)*

her kim ***şol kök taşnın üsti+de*** *iki rekᶜat namâz okup Hakk Subhâne ve Teᶜâlâdın her hâcetni tileseler elbette duᶜâsı müstecâbdur (8a/1-4)*

Beytullah Şerîf'nin çehâr tarafı+da *çehâr mezhebnin makâmları bardur (9b/1-2)*

Harem-i Şerîf'nin sahneleri+de *cayundın kılgan hûrma sûretlik altı yerde şamᶜdânları bardur (10b/2-3-4)*

Harem-i Şerîf'nin için+de *keçe ve kündüz hizmet kılıp müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyây agavâtları bardur (11a/1-2-3)*

Harem-i Şerîf'nin için+de *on yéti yerde duᶜâ müstecâbdur (11a/5-7)*

4. ST+ybh

Harem-i Şerîf'nin sahneleride cayundın kılgan ***hûrma sûretlik altı yer+de*** *şamᶜdânları bardur (10b/2-4)*

Harem-i Şerîf'nin içinde ***on yéti yer+de*** *duᶜâ müstecâbdur (11a/5-7)*

her kim ***bu ᶜâlem+de*** *nişânım tegmegen yer kalmadı dep kasem kılsalar şeriᶜat huzûrı+da kasemi henâniyyet bolgay (8b/1-5)*

şol kısmî+de on yéti yer+de *duᶜâ müstecâbdur ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin taş-karısıda (11b/7-12a/1)*

şol gar+da *her ne mirâdlarını tileseler mirâdıga yeterler (14b/5-6)*

5. (eks. İT)+ybh

yanı+da *Ebû'l-Hattâb radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür (13a/4-5)*

yanı+da *şehîd şühedâlarge ve suᶜedâlarga duᶜâ kılgay (13a/7-13b/1)*

4.2.1.2.17. Yönelme Tümleci

*"Eylemin yöneldiği yeri, yönü veya muhatabı gösteren hâldir. Yönelme hâline gelen belirli isimler yönelme tümleci yapar" (*Daşdemir, 2014: 135).

1. Far. Tam+yöh

Cidde-yi Mübârek+ge *çıkarlar (20/2-3)*

Makâm-ı İbrâhîm+ga *kelip iki rekᶜat nafile namâz okup Beytullah'nın hakkıda duᶜâ kılgay (3a/1-2-3)*

2. İ+yöh

taşkarı+da *çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve'ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar (3a/3-6)*

3. İT+yöh

evvel Şâfiᶜ makâm kün ***kiriş tarafı+ge*** *karap namâznı edâ kılur (9b/3-4)*

4. ST+yöh

Hücre-i Saᶜâdet ***folât fencere+ge*** *yakın yigirmi yéti ak seng-i mermer taş tübürükleri bardur (25b/7-26a/1-2)*

4.2.1.2.18. Zaman Tümleci

"*Yüklem fiilini zaman bakımından tümleyen tümleçlerdir" (*Börekçi, 1995: 230). Zamanda bulunma hâline gelen isimler, zaman zarfları, zaman zarf-fiileri ile yapılır.

1. Far. Tam+zbh

Ramazân-ı Şerîf+de *kılgan iki ᶜumre bir hac ᶜArafât bilen berâber bolgay (18b/1-3)*

2. İ+zbh

her yılı ***ramazân+da*** *otuz kün gece ᶜumre kılurlar (18a/7-18b/1)*

3. İT+zbh

her namâz vakti+de *sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kılurlar (8b/6-7-9a/1-4)*

4. ST+zbh

*her yıl+**ı** ramazânda otuz kün guça ᶜumre kılurlar (18a/7-18b/1)*

4.2.2. Kip

*"Ek fiilin dolayısıyla yüklem fiilinin ya da tümleçleriyle birlikte yüklem fiilinin üzerine gelen kip ekleri anlatım tarzının ne olduğunu gösterir" (*Daşdemir, 2014: 135).

4.2.2.1. Bildirme Kipi

*"STT'de yerini tamamen işaretsiz "**ø**" morfeme bırakmış olan isim-fiilin muzari kipi (+er-ür > + ø-ø), mesajın haberleşme faaliyetinin geçtiği zaman kesiminin merkez alınarak yorumlanmasını gerektirir ve vericinin mesajına konu olan hadiselerin şuurunda olduğu ifadesini taşır" (*Gemalmaz, 2013: 145).

Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp şükr i *el-hamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kıl-gay +ø-**ø**+ø (2b/5-7)*

*Beytullah'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yanıda zemzemhâneleri bar +ø-**ø**+ø+dur (3b/1)*

*otrasıga altun kemerleri bar+ø-**ø**+ø+dur (4b/6-7)*

*bergi yafrakları be-tamâm şîşe+ø-**ø**+ø+dür 24b/3-4*

*kuze[-i] şürbelernin haddi hesâbı yok+ø-**ø**+ø+tur (9a/7)*

*evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm de-r+ø-**ø**+ler (27b/3-4)*

*ammâ bu mescîdler cemâᶜatdin hâli **i**-me-s+tür 34a/1-3*

4.2.2.2. Hikâye Kipi

*"İsim-fiilin hikâye (+er-ti > +i-di > +ø-di) kipi haberleşme faaliyetinin geçtiği zaman kesimine göre geçmişte bir merkez alındığını gösterir" (*Gemalmaz, 2013: 145).

*Beytuᶜllâh'ga özini urup **nâbûd kılur er-d+i+ler** (17b/4)*

4.2.2.3. Rivayet Kipi

*ᶜAzîz evliyâ enbiyâlar Harem-i Şerîf'din özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur é-**ken**+ler 28b/7-29a/3*

*Duᶜâları müstecâb bolur é-**ken**+ler 29a/4*

4.2.2.4. Şart Kipi

*"Şart kipi, zaman merkezi bakımından muzariye uymakla beraber, yapısında yer aldığı cümleyi diğer bir cümlenin yükemine şart tümleci ya da başka bir tümlece zarf veya açıklayıcı olarak bağlar" (*Kara, 2001: 405).

*mende günâh kaldı mu éken dep köñlige keç-ür-**se** özi kafîr hatunı talâk bolgay (6a/1-2)*

*Hakk Subhâne ve Teᶜalâ'dın her hâcetni tile-**se**+ler elbette duᶜâsı müstecâbdur (8a/3-4)*

4.2.3. Şahıs Ekleri

*"Cümlede belirtilen yargının kimin hakkında olduğunu, yani özneyi genel belirleyarak gösteren şahıs ekleri Türkçede geçmişten beri üç farklı menşeden gelmiştir: İyelik eklerinden gelenler, şahıs zamirlerinin ekleşmesinden gelenler ve karışık menşeye ait olanlar" (*Daşdemir, 2014: 137).

Üçüncü Teklik Şahıs Eki: /+ø/

*mende günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse özi kâfîr hatunı talâk bolgay+ø-ø+**ø** (6a/1-2)*

*Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullah'ga karap ilticâh kılıp şükri elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay+ø-ø+**ø** (2b/5-7)*

*be-tamâm aᶜzâlarıga âyet hadîs fütülgen+ø-ø+**ø** (5a/6)*

Üçüncü Çoğul Şahıs Eki: /+lAr/

*yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügey+ø-ø**+ler** (23a/4-6)*

*evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm der+ø-ø**+ler** (27b/3-4)*

*Fâtıma radiyallâhu ᶜanhanın ziyâretlerini kılur+ø-ø**+lar** (21a/2-3)*

*bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikkidin altı şemᶜi yakar+ø-ø**+lar** (22b/6-7)*

*bir tagnın içinde tatlık su açık su katılup çıkıp mikdâr yerge kelip başka ayrılıp keter+ø-ø**+ler** (36a/5-7)*

BEŞİNCİ BÖLÜM

CÜMLE DIŞI ÖGELER

"Cümleye iştirak etmesine rağmen, cümlede belirtilen "yargı"yla değil; sözü üreten "konuşmacı"yla ilgili olan ögelere cümle üstü öge denir. Bu ögeler cümlenin ifade ettiği yargıda değişiklik yapmaz; sadece konuşucunun yargı hakkındaki tutum ve düşüncelerini gösterir. Cümlenin diğer cümlelerle (metinle) nasıl irtibatlandığını gösteren cümle bağlaçları (CB), kimin muhatap alındığını gösteren hitap blokları (HB) cümlede belirtilen yargının konuşmacı tarafından nasıl karşılandığını/yorumlandığını gösteren cümle sonu ek/edatları (/+c/, /+so/, /+k/, E) ve ara cümleler (AC) bunları teşkil eder" (Daşdemir,2014: 141).

5.1. CÜMLE BAĞLAÇLARI (CÜMLE BAŞI EDATLARI)

Cümle bağlaçları tek başına anlamı bulunmayan ama cümle ile metin arasındaki ilişkiyi ifade eden ögelerdir.

1. Ammâ

Ammâ ba'd ez-[in] çehâr mezhebnin taşıda kişi kirelmes âgâhdur (25b/5-6)

2. Baᶜd ez-[in]

Ba'd ez-[in] Cennetü'l-Bakî'nin arkasıda tabak nûrnı ziyâretlerini kılgay (42b/5-7)

3. Evvel

Evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz deryâdın üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar (1b/6-2a/3)

4. Gûyâ ki

Gûyâ ki cennetge ohşar (38a/3-4)

5. Huzûzan

Huzûzan birbirinin arkasıdın namâznı edâ kılurlar (10a/5-6)

6. Ve yine

Ve yine kuze[-i] şürbelernin haddi hesâbı yoktur (9a/6-7)

7. Yaᶜni

Yaᶜni Harem-i Şerîf içinde üç mihrabları bardur (22b/1)

8. Yine

Yine birisi ak kandîldür (23b/3-4)

ALTINCI BÖLÜM

CÜMLE YAPILARI

6.1. BASİT CÜMLELER

İçinde yan cümle bulundurmayan, tek yargı bildiren cümlelerdir.

6.1.1. Düz Cümleler

Türkçe katı bir söz dizimi anlayışına sahip olmasa da genel olarak ögeleri *cümle başı edatları + hitap bloku + özne bloku + tümleçleriyle birlikte yüklem bloku + cümle sonu eki / edatı* şeklinde sıralanır (Alyılmaz,1994: 258). Ögelerinin dizilişi bu sıraya uyan cümleler düz cümle olarak değerlendirilir.

Hac Kitabı metninde kullanılan bu tür cümleler şöyle sınıflandırılmıştır:

6.1.1.1. Ö + YB Yapılı Cümleler

1. [Ö] + Y (TYF- (BğT + YF-)([-k]+ş)

Her namâz vaktide namâzdın fâri[c] bolup nûş kılgaylar 9a/4-5

2. [Ö] + Y (TYF- (BğT + YF-)-k+ş)

Resûl sallâllâhu [c]aleyhi ve sellem her namâzga kelgenleri de selâm be-câ keltürüp kirer ékenler 27b/4-6

3. [Ö] + Y (TYF- (DT + N +YF- [-k]+ş)

Şimâl tarafıge karap namâznı edâ kılurlar 10a/1-2
Cenûb tarafıge karap namâznı edâ kılur 9b/4-6
Kün çıkış tarafıge karap namâznı edâ kılur 9b/6-7

4. [Ö] + Y (TYF- (İlT + N + YF-)[-k]+ş)

Beşinci dervâzelerinin ismi[ni] Bâbü'l-Vedâ derler 30a/1-4

Dörtinci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Cennet derler 35a/7-35b/1

5. [Ö] + Y (TYF- (İlT + N + YF-)[-k]+ş) + NAç

Evvelki mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Mecîdî derler bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikkidin altı şemᶜi yakarlar 22b/1-3

İkinci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Nebî derler bu mihrâblarnıñ iki tarafında ke'enne ikkidin altı şemᶜi yakarlar 22b/3-4

Üçünci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Sekîne derler be-tamâm âyet hadîs fütülgendür 22b/4-5

Evvelki dervâzelerinin ismini Bâbü's-Selâm derler Bâbü's-Selâm min ᶜarşındın ulugrakdurlar Bâbü's-Selâm'nın üstün tübün bu sūrgalarıga altundın nakş kılıngan çevresige altun suvı bile ayet hadîs fütülgen 27b/3-28a/6

Evvelki mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Kabâh derler ashâblar kuvvet tapkan mihrâbdur 34b/4-6

İkinci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Fenâh derler Cebrâ'îl ᶜaleyhi's-selâm fenâh bolgan mihrâbdur 34b/7-35a/2

Üçünci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Nâkita derler Resūlullâh'nın teveleri çökelenip yatgan mihrâbdur 35a/3-4

Beşinci mihrâbnın ismini Mihrâb-ı Nâzîle'l-Kurᶜân derler Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'dın innâ enzelnâhu âyeti nâzil bolgan mihrâbdur 35b/1-4

6. [Ö] + Y (TYF- (KyT + YF-)[-k+ş])

Be-tamâm altundın kılıngan 21b/1-2

7. [Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)

memleketdin kelgen hâcîlernin ᶜaşk-ı muhabbet ve ᶜaşk-ı huzûrılarını alıp kalurlar 16b/7-17a/3

8. [Ö] + Y (TYF- (ST + N + YF-)[-k]+ş)

Ol cihetdin ᶜaşk-ı muhabbetlerni alurlar 17b/5-6

9. [Ö] + Y (TYF-(ŞT + YF-[-k+ş])

Beytullâh-ı Şerîf'nin cüb bûrcıda Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkargan Hakk Teᶜâlâ'nın cemâl nûrı tecellîsini körgen Hacerü'l-Esved tavâf-ı ziyâret kılıp bir merâtebe bûse kılsalar anadın yeni togulgan dek bolgay 5a/7-5b/7

10. [Ö] + Y (TYF-(ŞT + YF-)[-k]+ş)

Şol garda her ne mirâdlarını tileseler mirâdıga yeterler 14b/5-6

11. [Ö] + Y (TYF- (YöT + N + YF-)[-k]+ş)

Cümlesige zeytûn yâgı yakarlar 6b/4-5

12. [Ö] + Y (TYF- (YT + E + N + YF-)[-k]+ş

Bu mihrâblarnın iki tarafında ke'enne ikidin altı şemᶜi yakarlar 22b/6-7

13. [Ö] + Y (TYF- (YT + HT +YF-)[-k+ş])

Cennetü'l-Me'vâ'da be-tamâm ehl-i şehîd şühedâ ve suᶜedâlarga duᶜâ kılgay 16a/4-6

14. [Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)

Bu üç kandîllernin her birige seksendin elligdin kırk yettidin mûm şemᶜ yakarlar 23b/4-6

Her birige yigirmi yetidin şemᶜ yakarlar 24a/4

Her birige on birdin tokuzdın şemᶜ yakarlar 24a/7-24b/1

Her birige yigirmi birdin şemᶜ yakarlar 24b/4-5

Her birige yetidin şemᶜ yakarlar

Be-tamâm cümlesige zeytûn yagı yakarlar 26b/7-27a/1

15. [Ö] + Y (TYF- (ZT + HeT + YF-)[-k+ş])

Bâbü's-Selâm'dın çıkıp on beş kadem kelip Müddeᶜâ'ga duᶜâ kılgay 31a/3-5

16. [Ö] + Y (TYF- (ZT+ MT + N + YF-)[-k+ş])

Tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz edâ kılgay 16a/1-2

17. [Ö] + Y (TYF- (ZT + SıT + YF-)[-k]+ş)

Her yılı ramazânda otuz kün gece ᶜumre kılurlar 18a/7-18b/1

18. [Ö]+ Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş]

Tavâf-ı ziyâret kılıp duᶜâ kılgay 32a/2-3

Ziyâret kılıp duᶜâ kılgay

Tavâf-ı ziyâret kılıp hatme kurân okup duᶜâ kılgay 36b/6-7

Âhiri kelmey 4a/4/5

19. [Ö] + Y (YF-[-k]) + CSE + ş

Medîne-yi Münevvere'nin tavâf ziyâretlerinin beyânıdurlar 20a/1-3

20. [Ö] + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Mekke-yi Mükerreme'nin tavâf ziyâretlerinin beyânıdur 1b/5-6

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ rahmet nûr-ı İlahî tecellîsini yagdurgan dervâzedür 28b/1-3

Ceng-i Ûhud tagıga karap turgan dervâzedür 28b/5-7

Ashâblar kuvvet tapkan mihrâbdur 34b/5-6

Cebrâ'îl ᶜaleyhi's-selâm fenâh bolgan mihrâbdur 35a/1-2

Resûlullâh'nın teveleri çökelenip yatgan mihrâbdur 35a/4-6

Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemga nûrdın tabakda nûr taᶜâm çıkan câydur 43a/1-3

Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'dın innâ enzelnâhu âyeti nâzîl bolgan mihrâbdur 35b/3-4

Be-tamâm âyet-i kelâmu'llâhdur 25b/1

21. [Ö] + Y (YF- -k[+ş]) + CSE

Bu Hatme-yi Şerîf'nin içinde birlik yüz yigirmi tört min peygamberlernin nişâneleri tegen rahmet-i İlâhî nûrı tecellîsini yagdurgan câydurur 7b/1-5

22. [Ö] + Y (YF- -k+ş)

Kalmaslar 4a/4

23. H + [Ö] + Y [TYF- (N + HeT + YF-)-k[+ş])

İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay 4a/1-4

24. ÖAç + [Ö] + Y (YF-[-k+ş])

Her kim şekk keltürse günâhkâr bolgay 19a/1-2

25. Ö + Y (TYF- (BnT + YF-)[-k+ş])

İkisi kızıl laᶜlge ohşar 23b/3

26. Ö + Y (TYF- (BT + YF-)[-k+ş])

Ramazân-ı Şerîf'de kılgan iki ᶜumre bir hac ᶜArafât bilen berâber bolgay 18b/1-3

27. Ö + Y (TYF- (DT + YF-)[-k]+ş)

Kelip yangan hâcîlerimiz elvedâlaşıp çıkarlar 30a/4-6

28. Ö + Y (TYF- (DT + YF-)-k+ş)

ᶜAzîz evliyâ enbiyâlar Harem-i Şerîf'din özini ihtiyât kılıp Müddeᶜâ'ga kelip müteveccih kılur ékenler 28b/7-29a/3

29. Ö + Y (TYF- (HeT + N + VsT + DT + YF-)[-k]+ş)

Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'ga muᶜcize kılmak üçün âynı (i)şâret bile teye pâre kıldılar 12a/5-7-12b/3

30. Ö + Y (TYF- (N + YF-)[-k+ş]) + CSE

Allâh Teᶜâlâ elem neşrah âyet nâzil bolgandur 14a/1-2

31. Ö + Y (TYF- (N + YF-)-k+ş)

Şol bende[ler] âhiri kelmey kalmaslar depdürler 4a/4/5

32. Ö + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k+ş])

ᶜArab delîlleri Beytullâh-ı Şerîf'ge alıp kirip âyet hadîslerini okutup Beytullâh-ı Şerîf'ni yéti merâtebe devri kılıp cüb bûrcide Hacerü'l-Esved'ni bûse kılıp Beytullâh'ga karap ilticâh kılıp şükr i elhamdülillâh tövbe estagfirullâh dep duᶜâ kılgay 2b/1-7

33. Ö + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])

Her kim Cebel-i Nûr'ga çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz okup elem neş-rahnı okup duᶜâ kılgay 14/a/2-5

Her kim Cebel-i Savr'ga çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 14b/2-5

Her kim Müddeᶜâ'ga kelip tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 29a/5-6

Her kim iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 32b/7-33a/1

Her kim çıkıp bu beş mihrâbda iki rekᶜatdın namâz okup duᶜâ kılgay 35b/5-7

Her kim iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 38b/6-7

34. Ö + Y (YF- [-k+ş] + [CSE]

2nci Hanife makâm[dır]

3ünci Hanbel makâm[dır]

4ünci Mâlik makam[dır]

35. Ö + Y (YF- [-k+ş])

Celle celâllallâh lâ ilâhe illallâhu Muhammed Resûlullâh fütülgen 4b/4-6

36. Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Bu câmîᶜlernin beş yüz seksen tokuz seng-i mermerak taş tübürükleri bardur 6a/5-7

Çehâr taraf câmîᶜnin otrası Beytullâh-ı Şerîf'dür 7a/3-5

Bu her her tübürüklernin arâlıkıga asılgan tabuzga ohşar yumalak şîşe fânûsdın bir min beş yüz kırk altı fânûsları bardur 6b/1-4

Bu altun nevhnin tegde bir dâne mihrâbcı kılgan bir kök taş bardur 7b/5-7

Bu mihrâb nebî hazret- i Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâz okugan mihrâbdur 22b/7-23a/3

Be-tamâm âyet hadîs fütülgendür 23a/7

Bergi yafrakları be-tamâm şîşedür 24b/3-4

Bergi yafrakları be-tamâm altundur 25a/1-2

Her tübürüklernin aralıkıga asılgan tabuzga ohşar yumalak şîşe fânûslarıdın bir min tört yüz fânûsları bardur 26b/4-7

İkki tof meyvesiz dırahtları bardur 31a/1

Medîne-yi Münevverenin çehâr etrâfları be-tamâm hûrmazârlık bâgdur 37b/7-38a/3

37. Ö + Y (YF- [-k+ş]) + E + YAç

Bu zât-ı berekâtnın huzûrı şol ki memleketdin kelgen hâcîlernin ᶜaşk-ı muhabbet ve ᶜaşk-ı huzûrılarını alıp kalurlar 16b/7-17a/3

38. Ö + Y (YF- -k+ş)

Bu tübrükler Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin vakitlerideki tübürüklernin ornı tururlar 26a/5-26b/1

Duᶜâları müstecâb bolur ékenler 29a/4

6.1.1.2. Cümle Başı Ögeleriyle Başlayan Düz Cümle

1. [CBE] + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE

[Baᶜdez] beş yüz otuz altı künbezleri bardur 6b/5-7

2. CBE + CBE + [Ö] + Y (YF- [-k+ş]) + CSE

Ammâ ba'd ez-[in] çehâr mezhebnin taşıda kişi kirelmes âgâhdur 25b/5-6

3. CBE + CBE + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE

Ve yine kuze[-i] şürbelernin haddi hesâbı yoktur 9a/6-7

4. CBE + [Ö] + Y (TYF- (BğT+ YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip cenkge Ûhud tagıda Resûl sallallâhu ᶜaleyhi ve sellem finhân bolgan gârlarıga kirip tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 37a/6-37b/3

5. CBE + [Ö] + Y (TYF-(BnT + YF-[-k+ş])

Gûyâ ki cennetge ohşar 38a/3-4

6. CBE + [Ö] + Y (TYF- (DT + İlT + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] Makâm-ı İbrâhîm'ga kelip iki rekᶜat nafile namâz okup Beytullâh'nın hakkıda duᶜâ kılgay 3a/1-3

7. CBE + [Ö] + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k]+ş)

Huzûzan birbirinin arkasıdın namâznı edâ kılurlar 10a/5-6

8. CBE + [Ö] + Y (TYF- (GT + MT +YF-)[-k+ş])

Yine bir hesâbda kırk çıkar 10b/1

9. CBE + [Ö] + Y (TYF- (HeT + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] Cennetü'l-Bakî'deki ehl-i bakîlerga duᶜâ kılgay 42a/5-6

10. CBE + [Ö] + Y (TYF- (İlT+ N + YF-)[-k]+ş) + NAç

Ba'd ez-[in] ikinci dervâzelerinin ismini Bâbü'r-Rahmet derler Hakk Subhâne (2) ve Teᶜâlâ rahmet nūr-ı İlahî tecellîsini yagdurgan dervâzedür 28a/7-28b/4

Ba'd ez-[in] üçünci dervâzelerinin ismini Bâbü'l- Mecîdî derler cenkge Ūhud tagıga karap turgan (7) dervâzedür 28b/4-7

11. CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + KştT + YF-)[-k+ş])

Ammâ Medîne-yi Münevvere'nin içindeki ziyâretcâylarının sevâbını cemiᶜ deryalar suvı siyâ bolsalar dırahtları kalem bolsalar cemiᶜ ᶜulemâlar kâtibler fütügüçi bolsalar fütüp tamâm kıla almagay 43a/5-43b/4

12. CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + KştT + YF-)[-k)+ş)

Ammâ Mekke-yi Mükerreme'nin içinde ziyâretlernin sevâbını cemîᶜ deryâlar suvı siyâh bolsalar cemiᶜ dırahtları kalem bolsalar cemiᶜ kâtibler fütügüçi bolsalar fütüb betamâm kıla almagaylar 18b/3-19a/1

13. CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] Hücre- i Saᶜâdet'ni ziyâret kılurlar 20b/3-4

Ba'd ez-[in] mübârek ravzalarının çehâr etrâfıdaki folat fencerelerini ziyâret kılurlar 21a/4-6

Ba'd ez-[in] Hücre-i Saᶜâdet'nin üç fencerelerini ziyâret kılurlar 21a/7-21b/1

14. CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] Hazret-i ᶜÖmer radiyallâhu anhunın ziyâretlerini [ziyaret] kılurlar 20b/7-21a-1

Ba'd ez-[in] Fâtıma radiyallâhu ᶜanhanın ziyâretlerini [ziyaret] kılurlar 21a/2-3

15. CBE + [Ö] + Y (TYF- (VsT + SıT + YöT +YF-)[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] teve bile iki künde Mekke-yi Mükerreme'ge dâhîl bolurlar 2a/6-7

16. CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + HeT + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] yanıda şehîd şühedâlarge ve suᶜedâlarga duᶜâ kılgay 13a/7-13b/1

17. CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] mikdârı yanıda erbaaᶜ mescîdnin ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 39a/1-2

Ba'd ez-[in] Cennetü'l-Bakî'nin arkasıda tabak nûrnı ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 42b/5-7

18. CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[k]+ş)

Ba'd ez-[in] Hücre-i Saᶜâdet'nin içinde Hazret-i Ebâ Bekr-i Sıddîk radiyallâhu ᶜanhunın ziyâretlerini [ziyaret] kılurlar 20b/5-7

19. CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + YTAç + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] mikdârı yanıda Cebel-i ᶜÖmer'de Cennetü'l-Me'vâ'nın ziyâretlerini kılgay 16a/3-4

20. CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + YTAç + ZT + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] yanıda Ebâ Bekr-î Sıddîk radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleride iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 33a/1-4

Ba'd ez-[in] yanıda Hazret-i ᶜÖmer radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleride iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 33a/4-7

Ba’d ez-[in] yanıda Hazret-i ᶜOsmân Zünnureyn radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleride iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 33b/1-3

Ba’d ez-[in] yanıda Hazret-i ᶜAlî radiyallâhu ᶜanhunın mescîdleride iki rekᶜat namâz okup duᶜâ kılgay 33b/4-6

21. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + HeT + DT + YF-)[-k+ş])

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip kelip Cennetü’l-Muᶜallâ’ga çıkıp ehl-i bakîlerga Fâtiha İhlas okup duᶜâ kılgay 29b/2-4

22. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k+ş])

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip kelip Cebel-i Nûr’nın ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 13b/2-3

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip kıbleyi taᶜayyünnin ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 38a/4-6

Ba’d ez-[in] şenbe küni Kuvvetü’s-Selâm’nın ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 34a/7-34b/1

23. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + VT+ YF-)[-k]+ş)

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip ᶜÖmer’ge çıkarlar 18a/6

24. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])

Ba’d ez-[in] ziyâret kılıp bolup iki rekᶜat namâz-ı şükrâne okup duᶜâ kılgay 21b/2-4

25. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k]+ş)

Ba’d ez-[in] taşkarıda çıkıp yéti merâtebe Safâ ve Merve’ge yügürüp ve saᶜy kılıp başnı pâkize tüşürüp bolup ihramdın çıkarlar 3a/3-6

26. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YT + HeT + YF-)[-k+ş])

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip ᶜÖmer yolıda şehîd şühedâlarge duᶜâ kılgay 17b/7-18a/1

Ba’d ez-[in] mikdârı yönelip yanıda Hazret-i Gavsü’l-ᶜAzam’nın ihtitâbhâneleriga duᶜâ kılgay 32a/3-6

27. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YT + N + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] [?] dervâzesidin çıkıp hûrma bâzârıda Mescîde'l-Gamâme'ni ziyâret kılgay 32a/6-32b/2

28. CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + ZT+ N + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip feyşenbe küni Cennetü'l-Bakî'nin ziyâretlerini [ziyaret] kılgay 39a/3-4

29. CBE + Ö + [Y][YF- -k+ş]

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin taşkarıları [bardur]

30. CBE + Ö + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] delîller âyetlerini bildirüp Hazret-i Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek ravzalarını tavâf-ı ziyâret kıldurgay 20a/6-20b/2

Evvel Şâfiᶜ makâm kün kiriş tarafıge karap namâznı edâ kılur 9b/3-4

31. CBE + Ö + Y (TYF- (GT + N + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin çehâr tarafı dervâzeleri bir hesâbda kırk çıkar 10a/6-10b/1

32. CBE + Ö + Y (TYF- (HeT + YF-)[-k]+ş)

Ammâ bu agavâtlar Hacerü'l-Esved'ge âgâhlık kılurlar 11a/4-5

33. CBE + Ö + Y (TYF- (SıT + DT + YöT + YF-)[-k]+ş)

Evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz deryâdın üç künlük yerdin gusl tahâret kılıp ihrâm baglap Cidde-yi Mübârek'ge çıkarlar 1b/6-2a/3

34. CBE + Ö + Y (TYF- (ZT + VT + YF-)[-k]+ş)

Evvel memleketdin kelgen hâcîlerimiz Bâbü's-Selâm dervâzesidin kirip Harem-i Şerîf içige dâhîl bolurlar 20a/3-6

35. CBE + Ö + Y ([YF- -k+ş]) + [CSE]

Ba'd ez-[in] üstün kümbezlerinin ᶜadedi de [beş yüz otuz altı künbezdir]

36. CBE + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ba'd ez-[in] Beytullâh-ı Şerîf'nin bir dâne dervâzeleri bardur 5a/1-2

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin çehâr etrâfları mescîd câmîᶜdür 6a/3-5

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin yéti minâreleri bardur 8b/5-6

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin içige hizmet kılıp müvekkil turgan yigirmi yéti siyây akte kılıngan agavâtları bardur 25b/2-6

Ba'd ez-[in] bu mescîdlernin birdin minâreleri bardur 33b/7-34a/1

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin çehâr taraf câmîᶜlerinin uzun kaykalıg tokuz yüz kadem kelür 7a/1-3

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin uzun kıskalıg altı yüz ellig kadem kelür 27a/7-27b/1

Ba'd ez-[in] Şeyh Mahmûd velîyyullâhnın [menkatları] bir kubbe [içinde]dür 16b/5

Ammâ Harem-i Şerîf'nin beş minâreleri bardur 22a/3-4

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin beş dervâzeleri bardur 27b/1-3

Ba'd ez-[in] yerge yaldızlık kılıp turguzgan üç şîşe kandîl bardur 24b/1-3

Ba'd ez-[in] Hücre-i Saᶜâdet folât fencerege yakın yigirmi yéti ak seng-i mermer taş tübürükleri bardur 25b/7-26a/1

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin tört yüz yetmiş altı ak seng-i mermer taş tübürükleri bardur 26b/1-3

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf üstüdin kümbezlerinin ᶜadedi de iki yüz yetmiş birdür 27a/1-3

37. CBE + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE

Yine birisi ak kandîldür 23b/3-4

38. CBE + Ö + Y (YF--k[+ş]) + CSE

Ammâ bu mescîdler cemâᶜatdin hâli imestür 34a/1-3

6.1.2. Odaklaştırma Yapılmış Cümleler

Türkçe esnek bir söz dizimi yapısına sahip olduğundan ögeler yer değiştirebilir, kelime bloklarının arasına başka bir öge girebilir veya yüklemi sonda kullanılmayabilir. Bu durum odaklaştırılma yapılmış cümle yapılarını oluşturur. Ele alınan metinde odaklaştırma yapılmış cümle yapıları şöyledir:

6.1.2.1. Tümleçlerin Başa Alındığı Cümleler

1. CBE + ŞT + Ö + Y (TYF- (ŞT + DT + YF-)-k+ş)

Meger Şeyh Mahmûd velîyullâhnın huzûrı bile ᶜaşk-ı muhabbetlerini alıp kalmasa ol hâcîler Harem-i Şerîf'ge dâhîl bolsalar Beytuᶜllâh'ga özini urup nâbûd kılur erdiler 17b/1-5

2. CBE + ŞT + Ö + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] şol kök taşnın üstide iki rekᶜat namâz-ı nafile okup duᶜâ kılsalar Allâh Teᶜâlâ nâfile aᶜmalıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler 8a/5-8b/1

3. CBE + ŞT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])

Yine her kim bu ᶜâlemde nişânım tegmegen yer kalmadı dep kasem kılsalar şeriᶜat huzûrıda kasemi henâniyyet bolgay 8b/2-5

4. CBE + ŞT + YT + Ö + Y (YF-[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'ge dâhîl bolsalar ᶜaşk-ı muhabbetlerinin yok cihetdin Beytullâh'nı körseler közidin katre yaş çıkmaslar 17a/3-7

5. CBE + YöT + Ö + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k]+ş)

Huzûzan Beyt-i Şerîf'nin çehâr tarafıge çehâr mezheb karap namâznı edâ kılurlar 10a/2-4

6. CBE + YT + N + Ö + Y (TYF- (VsT + YF-)[-k+ş])

Ba'd ez-[in] Cidde-yi Mübârek'de Hazret-i Havvâ radiyallâhu ᶜanhanı menkatlarını delîlleri âyet bile tavâf-ı ziyâret kıldurgay 2a/3-6

7. CBE + YT +ÖAç + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ba'd ez-[in] Cennet'ül-Bakî'din taşkarısıda bir kubbe içinde İmâm Caᶜfer-i Sâdīk İmâm Caᶜfer-i Tayyâr İmâm Caᶜfer-i Bâkîr bu zât-ı berekât bir kubbe içindedür 42a/7-42b/4

8. CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])

Ba'd ez-[in] Beytullâh-ı Şerîf'nin üstün tübün tamâm âᶜzâlarını kara yalfuş yafuk bile fûşîde kılgan bu kara yalfuş yafuknın be-tamâm heme aᶜzâlarıga ism-i Allâh ism-i Muhammeden Resûlullâh fütülgen 4a/7-4b/4

9. CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ammâ Beytullâh-ı Şerîf'nin ön yanıda altun nevhnin tegde Hatme-yi Şerîf bardur7a/5-7

Ve yine kıble taraf mezarı dervâzeside Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin ataları seyyîdinâ ᶜAbdullâh'nın menkatları bir kubbe içindedür 31a/7-31b/3

Evvel Makâm-ı Cebrâᶜîl'de duᶜâ müstecâbdur 11a/7-11b/1

Yaᶜni Harem-i Şerîf içinde üç mihrabları bardur 22b/1

10. CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ba'd ez-[in] Beytullâh'da Makâm-ı İbrâhîm'nin yanıda zemzemhâneleri bardur 3a/7-3b/1

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin içinde keçe ve kündüz hizmet kılıp müvekkil turgan ellig iki akte kılıngan siyây agavâtları bardur 11a/1-4

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin taşkarısıda Beytullâh'ga karap turgan cümle cebel taglarnın serdârı cebel-i Kubeys bardur 12a/1-4

Ba'd ez-[in] Hücre-i Saᶜâdet'nin kaşıda Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhanın ezân salavât aytkan minâreleri bardur 22a/1-3

Ba'd ez-[in] yanıda Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin tişleri şehîd bolgan menkatları bir kubbe içindedür 37a/1-3

Ba'd ez-[in] Beytullâh Şerîf'nin çehâr tarafıda çehâr mezhebnin makâmları bardur 9b/1-2

Ba’d ez-[in] Harem-i Şerîf’nin içinde on yéti yerde duᶜâ müstecâbdur 11a/5-7

Ba’d ez-[in] yanıda Bibi ᶜÂtike radiyallâhu ᶜanhanın menkatları bir kubbe içindedür 13a/1-2

Ba’d ez-[in] yanıda Ebû’l-Hattâb radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür 13a/4-5

Ba’d ez-[in] mikdârı yanıda hurmazâr bâgları bardur 15a/6-7

Ba’d ez-[in] yanıda zemzem hâneleri bardur 31a/1-2

Ba’d ez-[in] mikdârı yanıda seyyidinâ İbrâhîm Ferzend-i Resûlullâh’nın menkatları bir kubbe içindedür 40/4-6

Ba’d ez-[in] yanıda ashâb-ı velîyyullâhnın menkatları bir kubbe içindedür 16b/2-4

Ba’d ez-[in] yanıda Hazret-i ᶜÖmer ᶜâdil pâdişâhımnın oglanlarının menkatları bir kubbe içindedür 18a/2-4

Ba’d ez-[in] Harem-i Şerîf’nin sahneleride bir farça kiçik bâgçeleri bardur 30b/4-5

Ba’d ez-[in] bu mescîdnin sahneleride iki tof muᶜcize hûrmaları bardur 35b/7-36a/2

Ba’d ez-[in] yanıda seyyidinâ Mâlîk radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür 40b/1-3

Ba’d ez-[in] yanıda seyyidinâ Nâfiᶜ radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür40b/4-6

Ba’d ez-[in] mikdârı yanıda seyyidinâ ᶜUbeyde radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içinde[dür] 41a/1-3

Ba’d ez-[in] yanıda ᶜOsmân zünnûreyn radiyallâhu ᶜanhunın menkatları bir kubbe içindedür 41a/4-6

Ba’d ez-[in] yanıda Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi vesellemni eyenge bolup bakkan Hâlîme Bânû’nın menkatları bir kubbe içindedür 41b/1-3

Ba'd ez-[in] yanıda Hazret-i ᶜAlî keremullâhu vechenin analarının menkatları bir kubbe içindedür 41b/5-7

Ba'd ez-[in] yanıda şehîd şühedâ ve suᶜedâlarının menkatları bir kubbe içindedür 42a/1-4

Ba'd ez-[in] folât fencerege yakında yerge yaldızlık kılıp turguzgan hûrma sûretlik iki tof kandîl bardur 24b/5-25a/1

Ba'd ez-[in] Makâm-ı İbrâhîm'de duᶜâ müstecâbdur 11b/1-2

Ba'd ez-[in] zemzemhânede duᶜâ müstecâbdur 11b/3

Ba'd ez-[in] Beytullâh'nın tört tarafıda duᶜâ müstecâbdur 11b/4-5

Ba'd ez-[in] Müddeᶜâ'da duᶜâ müstecâbdur 11b/6

11. CBE + YT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ba'd ez-[in] yanıda Cebel-i Hindi'de yéti halıcının menkatları bir kubbe içindedür 16a/6-16b/1

12. CBE + ZT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip kelip Havz-ı ᶜÖmer'de ᶜÖmer razyallâh-u ᶜanhanın kazgan havuzları bardur 14b/7-15a/2

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip sûfî Sıgar mahalleside Şeyh Maᶜcûb velîyullâhnın menkatları bir kubbe içinde[dür] 15b/1-3

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip yanıda tokuz ezvâc-ı mutahharât ve muzaharâtlarının menkatları bir kubbe içindedür 39b/7-40a/2

13. CBE + ZT + YT + YT+ Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip kelip Yemen tarafıda Cebel-i Savr'da Resûl sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem Ebû Cehil'din kaçıp finhân kirgen gârları bardur 14a/6-14b/2

14. KlşT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Cemiᶜ minârelerdin Hazret-i Sûfî Bilâl radiyallâhu ᶜanhunın minareleri derâzdur 22a/5-7

15. KyT + Ö + Y (YF- [-k]+ş)

*Be-tamâm kısmî kısmî ᶜalâmet-i nakkâşlarnı kılgan Hücre-i Saᶜâdet'*nin *içidin cennetnin bûy kelip tururlar 27a/3-6*

16. STAç + ST + Ö + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])

ve yine Hacerü'l Esved'ni Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bilen cennetdin çıkarıp Cebel-i Kubeys'nin üstide koydılar anın üçün ki her kim çıkıp tavâf-ı ziyâret kılıp iki rekᶜat şükrâne namâz okup duᶜâ kılgay 12b/1-6

17. [ŞT] + Ö + Y (YF- [-k+ş])

[yine mende günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse] hatunı talâk bolgay 5b/7-6a/2

18. ŞT + CBE + Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE

Her kim şol kök taşnın üstide iki rekᶜat namâz okup Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ'dın her hâcetni tileseler elbette duᶜâsı müstecâbdur 8a/1-4

19. ŞT + CBE + Ö + Y (YF-[-k]+ş)

Her kim zemzemhânega kirip zemzemdin toygunca içip yırak yakındaki urug tokgan kavmi karındaşlarnı könlideki dost yâr birâder agalarnı könlige keçürüp yâd kılıp Beytullâh'ga karap turup ilticâh kılıp İlâhî şol bendelerni hem şubu öz beytinge münâsib kılgay sen dep duᶜâ kılsalar elbette duᶜâları müstecâb bolurlar 3b/2-4a/4

20. ŞT + Ö + Y (Eks.YF-[-k+ş])

yine mende günâh kaldı mu éken dep könlige keçürse özi kâfir [bolur]

21. ŞT + Ö + Y (TYF- (N + YF-)[-k+ş])

Her hâcetini tileseler Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ hâcetini revâ kılgay 29a/7-29b/1

22. ŞT + Ö + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)

Her kim bu mihrâbda iki rekᶜat namâz okusalar Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ nâfile aᶜmâlıga yetmiş iki min rekᶜat namâznın sevâbını fütügeyler 23a/3-6

23. ŞT + Ö + Y (YF-[-k+ş])

Her ne mirâdını tileseler Resûlullâh bergey 31a/6-7

24. YT + ÖAç + Ö + Y (TYF-[-k+ş]) + CSE

Cennetü'l-Bakî'nin içinde evvel seyyidinâ İbn el-Hattâb radiyallâhu ᶜanhunın ikinci seyyidinâ ᶜAbbâs radiyallâhu ᶜanhunın üçünci İmâm Hasan İmâm Hüseyin törtinci Fâtıma Zehrâ radiyallâhu ᶜanha[nın] bu zât-ı berekâtnın menkatları bir kubbe içindedür 39a/5-39b/5

25. YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])

Üstün künbezleriga nakkâş kılıngan çevresige ak hatt fütülgen 25a/6-25b/1

26. YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Cebel-i Nûr'da Resul sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellemnin mübârek karınlarını yarıp ucun bagları alıp kevser suvı bilen pâkîze kılıp yine cânıga salıp selîm kılgan bir taş bardur 13b/3-14a/1

Otrasıga altun kemerleri bardur 4b/6-7

Bu şamᶜdânlarge her birige altıdan yumalak şîşe fânûsları bardur 10b/5-7

Harem-i Şerîf'de bir yüz on yéti yerde sebîlillâh zemzem-i şerîf bardur 9a/2-4

Cebel-i Kubeys'de bir ak künbezleri iki minâreleri bardur 12b/6-7

Cennetü'l Muᶜallâ'nın içinde Sitinâ Halime'nin menkatları bir kubbe içindedür 29b/5-7

İçinde iki tof muᶜcizât hûrmazârları bardur 30b/6-7

Yanıda zemzemhâneleri bardur 31a/1-2

Her dervâzeleride sultânın askerleri müvekkildür 34a/5-6

Kuvvetü's-Selâm'da bir ke'enne mescîd bardur 34b/1-2

Bu mescîdnin içinde beş mihrâb bardur 34b/2-3

Şol kısmîde on yéti yerde duᶜâ müstecâbdur 11b/7

27. YT + VsT + Ö + Y (YF-[-k+ş])

Bâbü's-Selâm'nın üstün tübün bu sûrgalarıga altundın nakş kılıngan çevresige altun suvı bile âyet hadîs fütülgen 28a/3-6

28. ZT + Ö + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k]+ş

Her namâz vaktide sûfîleri çıkıp ezân aytıp salavât aytıp namâznı edâ kılurlar 8b/7-9a/2

29. ZT+ Ö + Y (YF-[-k+ş])

Bu Medîne-yi Münevveredeki kudret-i İlahini körseler ᶜaklı hayrân kalurlar 36a/7-36b/2

6.1.2.2. Kırık İfadeli Cümleler

"*Bir bloku oluşturan birimlerin arasına başka bir cümle ögesi girebilir. Yapıyı bölecek/kıracak şekilde odaklaştırma yapılmış bu tür cümlelere kırık ifadeli cümle denir" (Daşdemir,2014: 168)*

1. CBE + ZT_ _ + Ö +_ _ ZT +Y (TYF- (YöT +YF-)[-k]+ş)

Ba'd ez-[in] mikdârı yönelip kelip bir tagnın içinde tatlık su açık su katılup çıkıp mikdâr yerge kelip başka [yerge] ayrılıp keterler 36a/4-6

2. CBE + YT + Ö_ _ + YT +_ _ Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE

Ba'd ez-[in] Harem-i Şerîf'nin sahneleride cayundın kılgan hûrma sûretlik altı yerde şamᶜdânları bardur 10b/2-4

6.1.3. Bozuk Cümle Yapıları

Kıbleyi taᶜayyünde Resûlullâh sallâllâhu ᶜaleyhi ve sellem ashâblar bilen namâzga turganları da Allâh Teᶜâlâ'nın emri fermânı bile Cebrâᶜîl ᶜaleyhi's-selâm vahiy keltürüp kıbleni taᶜayyün kılıp bergen yerdür 38a/6-38b/4

6.2. BİRLEŞİK CÜMLELER

İçinde birden fazla yargı bulunduran cümlelere birleşik cümle denir. İçinde asıl yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümleler metnimizde karşımıza çıkmaktadır. Bu cümleler, yapıları dikkate alınarak "birleşik düz cümle" ve "birleşik odak cümle" olmak

üzere iki başlıkta şöyle değerlendirilmiştir. Metinde sadece bir cümlede birleşik yapı kullanılmıştır:

1. Ö1 + Y1 (YF- [-k]+ş) + B + [Ö2] + Y2 (TYF- (KyT + YF- [-k]+ş) + CSE

*Hakk Subhâne ve Teᶜâlâ vaᶜde kılıpdurlar ki Bâbü'*s-*Selâm* min *ᶜarşındın ulugrakdurlar 27b/7-28a/2*

YEDİNCİ BÖLÜM

CÜMLE VE CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI

Hac Kitabı metninin tamamında 213 (%99.53) basit cümle, 1 (%0.46) birleşik cümle olmak üzere 214 cümle kullamılmıştır. Bu cümlelerin kalıp sayısı ise basit cümlelerde 106 (%99.06), birleşik cümlelerde 1 (%0.93) olmak üzere toplamda 107'dir. Kalıpların ve cümlelerin kullanım oranı aşağıdaki gibidir:

7.1. BASİT CÜMLELERİN / CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI

Cümle sayısı	Toplam cümle içindeki yüzdesi	Cümle kalıbı sayısı	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
213	%99.53	106	%99.06

7.1.1. Basit Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
141	%66.19	%65.88
Cümle kalıbı sayısı	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
75	%70.75	%70.09

7.1.1.1. Ö + YB Yapılı Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Basit düz cümleler içindeki yüzdesi	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
79	56.02	%37.08	%36.91

Cümle kalıbı sayısı	Basit düz cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
37	%49.33	%34.90	%34.57

Sıra Numarası	Cümle Kalıpları	Toplam	*[2]%
1.	[Ö] + Y (TYF- (BğT + YF-)([-k]+ş)	1	
2.	[Ö] + Y (TYF- (BğT + YF-)-k+ş)	1	
3.	[Ö] + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k+ş])	3	%1.40
4.	[Ö] + Y (TYF- (İlT + N + YF-)[-k]+ş)	2	
5.	[Ö] + Y (TYF- (İlT + N + YF-)[-k]+ş) + NAç	8	%3.73
6.	[Ö] + Y (TYF- (KyT + YF-)[-k+ş])	1	
7.	[Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)	1	
8.	[Ö] + Y (TYF- (ST + N + YF-)[-k]+ş)	1	
9.	[Ö] + Y (TYF-(ŞT + YF-[-k+ş])	1	
10.	[Ö] + Y (TYF-(ŞT + YF-)[-k]+ş)	1	
11.	[Ö] + Y (TYF- (YöT + N + YF-)[-k]+ş)	1	
12.	[Ö] + Y (TYF- (YT + E + N + YF-)[-k]+ş	1	
13.	[Ö] + Y (TYF- (YT + HT +YF-)[-k+ş])	1	
14.	[Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)	6	%2.80
15.	[Ö] + Y (TYF- (ZT + HeT + YF-)[-k+ş])	1	
16.	[Ö] + Y (TYF- (ZT+ MT + N + YF-)[-k+ş])	1	
17.	[Ö] + Y (TYF- (ZT + SıT + YF-)[-k]+ş)	1	
18.	[Ö]+ Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş]	4	%1.86
19.	[Ö] + Y (YF-[-k]) + CSE + ş	1	
20.	[Ö] + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	9	%4.20
21.	[Ö] + Y (YF- -k[+ş]) + CSE	1	
22.	[Ö] + Y (YF- -k+ş)	1	
23.	H + [Ö] + Y [TYF- (N + HeT + YF-)-k[+ş])	1	
24.	ÖAç + [Ö] + Y (YF-[-k+ş])	1	
25.	Ö + Y (TYF- (BnT + YF-)[-k+ş])	1	
26.	Ö + Y (TYF- (BT + YF-)[-k+ş])	1	
27.	Ö + Y (TYF- (DT + YF-)[-k]+ş)	1	
28.	Ö + Y (TYF- (DT + YF-)-k+ş)	1	

[2] Bu sütunda çok kullanılan cümle kalıplarının toplam cümle sayısı içindeki kullanım oranları verilmiştir.

29.	Ö + Y (TYF- (HeT + N + VsT + DT + YF-)[-k]+ş)	1	
30.	Ö + Y (TYF- (N + YF-)[-k+ş]) + CSE	1	
31.	Ö + Y (TYF- (N + YF-)-k+ş)	1	
32.	Ö + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k+ş])	1	
33.	Ö + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])	6	%2.80
34.	Ö + Y (YF- [-k+ş])	1	
35.	Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	11	%5.14
36.	Ö + Y (YF- [-k+ş]) + E + YAç	1	
37.	Ö + Y (YF- -k+ş)	2	

7.1.1.2. Cümle Başı Ögeleriyle Başlayan Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Basit düz cümleler içindeki yüzdesi	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
62	%43.97	%29.10	%28.97
Cümle kalıbı sayısı	Basit düz cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
38	%50.66	%35.84	%35.51

Sıra Numarası	Cümle Kalıpları (Cbe+dz)	Toplam	%
1.	[CBE] + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE	1	
2.	CBE + CBE + [Ö] + Y (YF- [-k+ş]) + CSE	1	
3.	CBE + CBE + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE	1	
4.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (BğT+ YF-)[-k+ş])	1	
5.	CBE + [Ö] + Y (TYF-(BnT + YF-[-k+ş])	1	
6.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (DT + İlT + YF-)[-k+ş])	1	
7.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k]+ş)	1	
8.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (GT + MT +YF-)[-k+ş])	1	
9.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (HeT + YF-)[-k+ş])	1	
10.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (İlT+ N + YF-)[-k]+ş) + NAç	2	
11.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + KştT + YF-)[-k+ş])	1	
12.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + KştT + YF-)[-k)+ş)	1	
13.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)	3	%1.40

14.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (N + YF-)[-k]+ş)	2	
15.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (VsT + SıT + YöT +YF-)[-k]+ş)	1	
16.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + HeT + YF-)[-k+ş])	1	
17.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k+ş])	2	
18.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + N + YF-)[k]+ş)	1	
19.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + YTAç + YF-)[-k+ş])	1	
20.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (YT + YTAç + ZT + YF-)[-k+ş])	4	%1.86
21.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + HeT + DT + YF-)[-k+ş])	1	
22.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k+ş])	3	%1.40
23.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + VT+ YF-)[-k]+ş)	1	
24.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])	1	
25.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k]+ş)	1	
26.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YT + HeT + YF-)[-k+ş])	1	
27.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + YT + N + YF-)[-k+ş])	1	
28.	CBE + [Ö] + Y (TYF- (ZT + ZT+ N + YF-)[-k+ş])	1	
29.	CBE + Ö + [Y][YF- -k+ş]	1	
30.	CBE + Ö + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k+ş])	2	
31.	CBE + Ö + Y (TYF- (GT + N + YF-)[-k+ş])	1	
32.	CBE + Ö + Y (TYF- (HeT + YF-)[-k]+ş)	1	
33.	CBE + Ö + Y (TYF- (SıT + DT + YöT + YF-)[-k]+ş)	1	
34.	CBE + Ö + Y (TYF- (ZT + VT + YF-)[-k]+ş)	1	
35.	CBE + Ö + Y ([YF- -k+ş]) + [CSE]	1	
36.	CBE + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE	14	%6.54
37.	CBE + Ö + Y (YF- [-k+ş]) + CSE	1	
38.	CBE + Ö + Y (YF--k[+ş]) + CSE	1	

7.1.2. Odaklaştırma Yapılmış Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
74	%34.74	%34.57
Cümle kalıbı sayısı	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
31	%29.24	%28.97

7.1.2.1. Tümleçlerin Başa Alındığı Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Odaklaştırma yapılmış cümleler içindeki yüzdesi	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
72	%97.29	%33.80	%33.64
Cümle kalıbı sayısı	Odaklaştırma yapılmış cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
29	%93.54	%27.35	%27.10

Sıra Numarası	Cümle Kalıpları (Tümlçlern başa alndğ)	Toplam	%
1.	CBE + ŞT + Ö + Y (TYF- (ŞT + DT + YF-)-k+ş)	1	
2.	CBE + ŞT + Ö + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)	1	
3.	CBE + ŞT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	
4.	CBE + ŞT + YT + Ö + Y (YF-[-k]+ş)	1	
5.	CBE + YöT + Ö + Y (TYF- (DT + N + YF-)[-k]+ş)	1	
6.	CBE + YT + N + Ö + Y (TYF- (VsT + YF-)[-k+ş])	1	
7.	CBE + YT +ÖAç + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	1	
8.	CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	
9.	CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	4	%1.86
10.	CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	28	%13.08
11.	CBE + YT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	1	
12.	CBE + ZT + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE	3	%1.40
13.	CBE + ZT + YT + YT+ Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE	1	
14.	KlşT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	1	
15.	KyT + Ö + Y (YF- [-k]+ş)	1	
16.	STAç + ST + Ö + Y (TYF- (ZT + YF-)[-k+ş])	1	
17.	[ŞT] + Ö + Y (YF- [-k+ş])	1	
18.	ŞT + CBE + Ö + Y (YF-[-k+ş])+ CSE	1	
19.	ŞT + CBE + Ö + Y (YF-[-k]+ş)	1	
20.	ŞT + Ö + Y (Eks.YF-[-k+ş])	1	
21.	ŞT + Ö + Y (TYF- (N + YF-)[-k+ş])	1	
22.	ŞT + Ö + Y (TYF- (YT + N + YF-)[-k]+ş)	1	

23.	ŞT + Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	
24.	YT + ÖAç + Ö + Y (TYF-[-k+ş]) + CSE	1	
25.	YT + Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	
26.	YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	12	%5.60
27.	YT + VsT + Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	
28.	ZT + Ö + Y (TYF- (ZT + N + YF-)[-k]+ş	1	
29.	ZT+ Ö + Y (YF-[-k+ş])	1	

7.1.2.2. Kırık İfadeli Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Odaklaştırma yapılmış cümleler içindeki yüzdesi	Basit cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
2	%2.70	%0.93	%0.93
Cümle kalıbı sayısı	Odaklaştırma yapılmış cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Basit cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
2	%6.45	%1.88	%1.86

Sıra Numarası	Cümle Kalıpları	Toplam	%
1.	CBE + ZT_ _ + Ö +_ _ ZT +Y (TYF- (YöT +YF-)[-k]+ş)	1	
2.	CBE + YT + Ö_ _ + YT +_ _ Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE	1	

7.2. BİRLEŞİK CÜMLELERİN / CÜMLE KALIPLARININ KULLANIM ORANLARI

Cümle sayısı	Toplam cümle içindeki yüzdesi	Cümle kalıbı sayısı	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
1	%0.46	1	%0.93

Birleşik Düz Cümlelerin / Cümle Kalıplarının Kullanım Oranları

Cümle sayısı	Birleşik cümleler içindeki yüzdesi	Toplam cümle sayısı içindeki yüzdesi
1	%100	%0.46
Cümle kalıbı sayısı	Birleşik cümle kalıpları içindeki yüzdesi	Toplam cümle kalıpları içindeki yüzdesi
1	%100	%0.93

Sıra Numarası	Cümle Kalıpları	Toplam	%
1.	Ö1 + Y1 (YF- [-k]+ş) + B + [Ö2] + Y2 (TYF- (KyT + YF- [-k]+ş) + CSE	1	

SEKİZİNCİ BÖLÜM

METİN

8.1. METNİ KURARKEN TAKİP EDİLEN YOL

1. [Hac Kitabı'nın] Söz Dizimi'nin tenkitli metni, G. Jarring Koleksiyonu'nda 402 arşiv numarası ile kayıtlı tek nüsha üzerinden oluşturulmuştur. Eserin başka bir nüshası bulunamadığı için, metin üzerinde karşılaştırma da yapılamamıştır.

2. Tenkitli metin hazırlanırken müellif nüshasına yaklaşmaktan ziyade, dönemin dil malzemesini ortaya koyacak bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

3. Parantez ( ) içindeki rakamlar, nüshanın satır numaralarını göstermektedir.

4. (/) işareti, varak numarası ile satır numarasını birbirinden ayırmaktadır.

5. Eserin yorumunda okuyucuyu özgür bırakmak için noktalama işaretleri kullanılmamış, yalnız özel isimlerin ve bunlardan önceki unvanların ilk harfleri büyük yazılmıştır.

6. Metinde bulunmayan, tarafımızdan eklenen unsurlar köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

7. Dil ve üslup özelliği dışında olduğuna kanaat getirilen yanlış ve/veya eksik ifadelerin, bağlama göre doğru ve/veya tam biçimleri metne yerleştirilmiş ve durum dipnota yansıtılmıştır.

Bu tarz gösterimlerde, kabul edilen ifade başa alınmış, sola açık köşeli parantezden ( ]) sonra da metindeki yanlış, eksik veya fazla kısımlar yazılmıştır.

8. Metinde, Arap alfabesindeki harf ve sesleri karşılamak üzere, aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء	: ʾ	ص	: Ṣ; ṣ
آ	: Ā, A; ā, a	ض	: ḍ, ż
ا	: A, E, İ, U, Ü; a, ā, e, i, o, ö, u, ü	ط	: ṭ
ب	: B; b, p	ظ	: ẓ
پ	: P; p	ع	: ʿ
ت	: T; t	غ	: ġ
ث	: S̲; s̲	ف	: F; f
ج	: C, Ç; c, ç	ق	: Ḳ; ḳ
چ	: Ç; ç	ك	: K, G; k, g
ح	: Ḥ; ḥ	ك	: ñ
خ	: Ḫ; ḫ	نك	: n̂g
د	: D; d	ل	: L; l
ذ	: z̲	م	: M; m
ر	: R; r	ن	: N; n
ز	: Z; z	و	: V; v; o, ö, u, ū, ü
س	: S; s	ه	: H; h; a, e
ش	: Ş; ş	ى	: Y; y; ı, i, ī

(1) Bi-smillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

[1b] (2) الحمد لله رب العالمين والعاقبه للمتقين والصلاه والسلام على رسوله سيدنا محمد واله واصحابه اجمعين[3] (5) āmmā ba’d ez-[īn] Mekke-yi Mükerreme’niṅg ṭavāf-ı ziyāret-(6)leriniṅg beyānıdur evvel memleketdin (7) kelgen ḥācīlerimiz deryādın [2a] (1) üç künlük yérdin ġusl ṭahāret (2) ḳılıp iḥrām baġlap Cidde-yi Mübārek’ge (3) çıḳarlar ba’d ez-[īn] Cid[de]-yi Mübārek’de Ḥażret-i (4) Ḥavvā radiyallāhu ᶜanhānı menḳatları-(5)nı delīlleri āyet bile ṭavāf-ı ziyāret (6) ḳıldurġay ba’d ez-[īn] téve bile iki künde (7) Mekke-yi Mükerreme’ge dāḫil bolurlar ba’d ez-[īn] [2b](1) ᶜArab delīlleri Beytullāh-ı Şerīf’ge (2) alıp kirip āyet ḥadīslerini (3) oḳutup Beytullāh-ı Şerīf’ni yéti (4) merātebe devri ḳılıp cübb-i būrcide (5) Ḥacerü’l-Esved’ni būse ḳılıp Beytullāh’ġa (6) ḳarap ilticāh ḳılıp şükri elḥamdülillāh (7) tövbe estaġfirullāh dép duᶜā ḳılġay [3a](1) ba’d ez-[īn] Maḳām-ı İbrāhīm’ġa kelip iki rekᶜat (2) nafile namāz oḳup Beytullāh’nıṅg (3) ḥaḳḳıda duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] taşḳarıda (4) çıḳıp yéti merātebe Ṣafā ve Merve’ge yügürüp (5) ve saᶜy ḳılıp başnı pākize tüşürüp (6) bolup iḥramdın çıḳarlar ba’d ez-[īn] (7) Beytullāh’da Maḳām-ı İbrāhīm’niṅg [3b](1) yanıda zemzemḫāneleri bardur her kim (2) zemzemḫāneġa kirip zemzemdin (3) toyġunca içip yıraḳ yaḳındaki (4) uruġ toḳġan ḳavmi ḳarındaşlarnı (5) köṅglideki dost yār birāder aġanı(6)larnı[4] köṅglige keçürüp yād ḳılıp (7) Beytullāh’ġa ḳarap turup ilticāh [4a] (1) ḳılıp İlāhī şol bendelerni hem şubu (2) öz beyṭiṅgge münāsib ḳılġay (3) sen dép duᶜā ḳılsalar elbette duᶜā-(4)ları müstecāb bolurlar şol bende (5) āḫiri kelmey ḳalmaslar dépdür-(6)ler ba’d ez-[īn] Beytullāh-ı Şerīf’niṅg (7) üstün tübün tamām āᶜżālarını [4b] (1) ḳara yalfuş yafuḳ bile fūşīde ḳılġan (2) bu ḳara yalfuş yafuḳnıṅg be-tamām heme (3) aᶜżālarıġa ism-i Allāh ism-i Muḥammeden (4) resūlullāh fütülgen (6) جل جل الله لا اله الا[5] هو محمد رسول الله fütülgen otrasıġa altun kemerleri (7) bardur be-tamām altundan āyetler [5a] (1) fütülgen ba’d ez-[īn] Beytullāh-ı Şerīf-(2)niṅg bir dāne dervāzeleri bardur (3) be-tamām aᶜżālarıġa altun bilen (4) seyr ḳılınġan dervāzeleriġa ḳara yafuḳ (5) yalfuş bile fūşīde ḳılġan be-tamām (6) aᶜżālarıġa āyet ḥadīs fütülgen (7) Beytullāh-ı Şerīf’niṅg

[3] Âlemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun. Hayırlı son Allah’tan korkanlar içindir. Peygamber Hz. Muhammed (a.s.)’e onun bütün ehlibeytine ve ashabına salat ve selâm olsun.
[4] aġalarnı] aġanılarnı
[5] Allah’ın şanı yücedir. Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed Allah’ın resulüdür.

cübb-i [5b] (1) bürcıda Ḥaḳḳ Subḥāne ve Teᶜālā'nıṉg (2) emri fermānı bilen cennetdin (3) çıḳarġan Ḥaḳḳ Teᶜālā'nıṉg cemāl (4) nūrı tecellīsini körgen Ḥacerü'l-Esved'[ni] (5) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp bir merātebe būse (6) ḳılsalar anadın yeṉgi toġulġan dék (7) bolġay yine mende günāh ḳaldı mu éken [6a] (1) dép köṉglige keçürse özi kāfīr (2) ḫatunı ṭalāḳ bolġay نعوذ بالله من الذا لك[6] ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf(4)niṉg çehār eṭrāfları mescīd (5) cāmīᶜdür bu cāmīᶜlerniṉg béş (6) yüz sek[se]n toḳuz seng-i mermer aḳ (7) taş tübürükleri bardur bu her [6b] (1) her tübürüklerniṉg arālıḳıġa asılġan (2) tabuzġa oḫşar yumalaḳ şīşe fānūs-(3)dın bir miṉg béş yüz ḳırḳ altı (4) fānūsları bardur cümlesige (5) zeytūn yāġı yaḳarlar ba'd ez-[īn] üstün (6) kümbezleriniṉg ᶜadedi de béş yüz (7) otuz altı künbözleri bardur [7a] (1) ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg Çeḥār Ṭaraf (2) Cāmiᶜileri'niṉg uzun ḳısḳalıġı (3) toḳuz yüz ḳadem keliyor Çeḥār Ṭaraf (4) Cāmiᶜi'niṉg otrası Beytullāh-ı (5) Şerīf'dür ammā Beytullāh-ı Şerīf-(6)niṉg oṉg yanıda altun nevḥniṉg (7) tégde Ḥaṭme-yi Şerīf bardur bu Ḥaṭme-yi [7b] (1) Şerīf'niṉg içinde birlik yüz (2) yigirmi tört miṉg peyġamberlerniṉg (3) nişāneleri tégen raḥmet-i İlāhī (4) nūrı tecellīsini yaġdurġan (5) cāydurur her kim bu altun nevḥ-(6)niṉg tégde bir dāne miḫrābcı ḳılġan (7) bir kök taş bardur her kim şol [8a] (1) kök taşnıṉg üstide iki rekᶜat (2) namāz oḳup Ḥaḳḳ Subḥāne ve Teᶜālā-(3)dın her ḥācetni tileseler elbette duᶜāsı (4) müstecābdur ba'd ez-[īn] şol kök taş-(5)nıṉg üstide iki rekᶜat namāz-ı nafile (6) oḳup duᶜā ḳılsalar Allāh Teᶜālā (7) nāfile[7] aᶜmalıġa yétmiş iki miṉg rekᶜat [8b] (1) namāznıṉg sevābını fütügeyler ve yine (2) her kim bu ᶜālemde nişānım tégmegen yér (3) ḳalmadı dép ḳasem ḳılsalar (4) şeriᶜat ḥużūrıda ḳasemi henāniyyet (5) bolġay ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg (6) yéti mināreleri bardur her namāz (7) vaḳtide ṣūfīleri çıḳıp ezān [9a] (1) aytıp ṣalavāt aytıp namāznı edā (2) ḳılurlar Ḥarem-i Şerīf'de bir yüz on (3) yéti yérde sebīlillāh zemzem-i şerīf (4) bardur her namāz vaḳtide namāzdın (5) fāriᶜ[8] bolup nūş ḳılġaylar (6) ve yine kūze[-i] şürbelerniṉg ḥaddi (7) ḥesābı yoḳtur ba'd ez-[īn] Beytullāh-ı [9b] (1) Şerīf'niṉg çeḥār

[6] Şunlardan Allah'a sığınırız.
[7] nâfile] nāme
[8] fāriᶜ] fārîᶜ

ṭarafıda çeḥār (2) mezhebniṉg maḳāmları bardur (3) evvelā[9] Şāfiᶜ maḳām kün kiriş ṭarafıge (4) ḳarap namāznı edā ḳılıyor sene[10] 2nci Ḥanīfe (5) maḳām Cenūb ṭarafıge ḳarap namāznı (6) edā ḳılıyor sene[11] 3[ü]nci Ḥanbel maḳām kün (7) çıḳış ṭarafıge ḳarap namāznı edā ḳılur [10a] (1) 4[ü]nci Mālik maḳām şimāl ṭarafıge ḳarap (2) namāznı edā ḳılıyorlar ḫużūżan Beyt-i (3) Şerīf'niṉg çehār ṭarafıge çehār mezheb (4) ḳarap namāznı edā ḳılıyorlar ḫużūżan (5) birbiriniṉg arḳasıdın namāznı (6) edā ḳılıyorlar ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg (7) çehār ṭarafı dervāzeleri bir ḥesābda [10b] (1) ḳırḳ çıḳar yine bir ḥesābda ḳırḳ çıḳar (2) ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg ṣaḥneleride (3) cayundın ḳılġan ḫūrma ṣūret-(4)lik altı yérde şamᶜdānları bar-(5)dur bu şamᶜdānlarge her birige altı-(6)dan yumalaḳ şīşe fānūsları (7) bardur ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg [11a] (1) içinde kéçe ve kündüz ḫizmet ḳılıp (2) müvekkil turġan ellig iki aḳte (3) ḳılınġan siyāy aġavātları bar-(4)dur ammā bu aġavātlar Ḥacerü'l-Esved'ge (5) āgāhlıḳ ḳılıyorlar ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf-(6)niṉg içinde on yéti yérde duᶜā (7) müstecābdur evvel maḳām-ı Cebrāᶜīl-[11b] (1)de duᶜā müstecābdur ba'd ez-[īn] maḳām-ı (2) İbrāhīm'de duᶜā müstecābdur ba'd ez-[īn] (3) zemzemḫānede duᶜā müstecābdur (4) ba'd ez-[īn] Beytullah'nıṉg tört (5) ṭarafıda duᶜā müstecābdur ba'd ez-[īn] (6) Müddeᶜā'da duᶜā müstecābdur şol (7) ḳısmīde on yéti yérde duᶜā müstecābdur [12a] (1) ba'd ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf'niṉg taşḳarısıda (2) Beytullah'ġa ḳarap turġan cümle-i (3) cebel taġlarnıṉg serdārı Cebel-i (4) Ḳubeys bardur resūl ṣallāllāhu (5) ᶜaleyhi ve sellem Ebū Cehil'ġa muᶜcize ḳılmaḳ (6) üçün āynı (i)şāret bile tepe pāre (7) ḳıldılar ve yine Ḥacerü'l-Esved'ni Allāh [12b] (1) Teᶜālā'nıṉg emri fermānı bilen cennet-(2)din çıḳarıp Cebel-i Ḳubeys'niṉg (3) üstide ḳoydılar anıṉg üçün ki (4) her kim çıḳıp ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp (5) iki rekᶜat şükrāne namāz oḳup (6) duᶜā ḳılġay Cebel-i Ḳubeys'de bir aḳ (7) künbözleri iki mināreleri bardur [13a] (1) ba'd ez-[īn] yanıda Bibi ᶜĀtike radiyallāhu ᶜanhā-(2)nıṉg menḳatları bir ḳubbe içindedür (3) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay ba'd ez-[īn] (4) yanıda Ebū'l-Ḫaṭṭāb radiyallāhu ᶜanhu(5)nıṉg

[9] evvelā] evvel

[10] Müstensih, tarihlerde "sene" ifadesi için kullanılan ideogramını sıra sayı sıfatları için de kullanmıştır.

[11] Müstensih "sene" ideogramını sıra sayı sıfatları için kullanmış. bk. 10,17. dipnot.

menḳatları bir ḳubbe içindedür (6) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (7) ba’d ez-[īn] yanıda şehīd şühedālarge [13b] (1) ve suᶜedālarġa duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (2) miḳdārı yöñgelip kelip Cebel-i Nūr’nıñg (3) ziyāretlerini ḳılġay Cebel-i Nūr’da (4) resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellemniñg mübārek (5) ḳarınlarını yarıp ucuñ bağları (6) alıp kevser suvı bilen pākīze (7) ḳılıp yine cānıġa salıp selīm ḳılġan [14a] (1) bir taş bardur Allāh Teᶜālā elem neşrah (2) āyet nāzīl bolġandur her kim Cebel-i (3) Nūr’ġa çıḳıp ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp (4) iki rekᶜat namāz oḳup elem neşrah- (5)nı oḳup duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (6) 2 miḳdārı yöñgelip kelip Yemen ṭarafında (7) Cebel-i Savr’da resūl ṣallāllāhu [14b] (1) ᶜaleyhi ve sellem Ebū Cehil’din ḳaçıp (2) finhān kirgen ġārları bardur her kim Cebel-i (3) Savr’ġa çıḳıp ṭavāf-ı ziyāret (4) ḳılıp iki rekᶜat namāz oḳup (5) duᶜā ḳılġay şol ġārda her ne mirād-(6)larını tileseler mirādıġa yéterler (7) ba’d ez-[īn] miḳdārı yöñgelip kelip Ḥavz-ı ᶜÖmer’de [15a] (1) ᶜÖmer raḍiyallāhu ᶜanhunıñg ḳazġan (2) ḥavuzları bardur her kim bu ḥavuzda (3) iḫlāṣ ḳılıp ġusl ṭahāret ḳılıp (4) iki rekᶜat namāz oḳup duᶜa ḳılsa-(5)lar yét-miş iki ḥılt-ı cerāḥatlerige (6) devā bolġay ba’d ez-[īn] miḳdārı yanıda (7) ḫurmazār bāġları bardur ba’d ez-[īn] [15b] (1) ba’d ez-[īn] miḳdārı yöñgelip ṣūfī (2) Ṣıġar maḥal-leside Şeyḫ Maᶜcūb velīyullāh-(3)nıñg menḳatları bir ḳubbe içinde (4) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (5) ba’d ez-[īn] miḳdārı yöñgelip İmām(6) Caᶜfer-i Ṣādıḳ’nıñg ataları-(7)nıñg menḳatları bir ḳubbe içinde-[16a] (1)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp iki rekᶜat (2) namāz edā ḳılġay ba’d ez-[īn] miḳdārı yanıda (3) Cebel-i ᶜÖmer’de Cennetü’l-Meᶜvā’nıñg ziyāret-(4)lerini ḳılġay Cennetü’l-Meᶜvā’da be-tamām (5) ehl-i şehīd şühedā ve suᶜedālarġa (6) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] yanıda Cebel-i Hindi-(7)de yéti ḫalıcınıng menḳatları bir ḳubbe [16b] (1) içindedür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp (2) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] yanıda aṣḥāb-ı (3) velīyyullāhnıñg menḳatları bir ḳubbe içinde-(4)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳı-lıp duᶜā ḳılġay (5) ba’d ez-[īn] Şeyḫ Maḥmūd velīyyullāhnıñg bir ḳubbe-(6)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (7) bu zāt-ı berekātnıñg ḥużūrı [17a] (1) şol ki memleketdin kelgen ḥācī-(2)lerniñg ᶜaşḳ-ı muḥabbet ve ᶜaşḳ-ı ḥużūrı-(3)larını alıp ḳalurlar ba’d ez-[īn] Ḥarem-i (4) Şerīf’ge dāḫīl bolsalar ᶜaşḳ-ı (5) muḥabbetleriniñg yoḳ cihetdin (6) Bey-tullah’nı körseler közidin (7) ḳaṭre yaş çıḳmaslar meger Şeyḫ [17b] (1) Maḥmūd velīyullāhnıñg ḥużūrı bile (2) ᶜaşḳ-ı muḥabbetlerini alıp ḳalmasa (3) ol ḥācīler Ḥarem-i

Şerīf’ge dāḫīl bolsalar (4) Beytullāh’ġa özini urup (5) nābūd ḳılur érdiler ol cihetdin (6) ᶜaşḳ-ı muḥabbetlerni alurlar ba’d ez-[īn] (7) miḳdārı yönĝelip ᶜÖmer yolıda şehīd [18a] (1) şühedālarge duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (2) yanıda Ḥażret[12]-i ᶜÖmer ᶜādil pādişāhım-(3)nıñ oğlanlarınıñ menḳat-(4)ları bir ḳubbe içindedür ṭavāf (5) ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (6) miḳdārı yönĝelip ᶜÖmer’ge çıḳarlar (7) her yılı ramażānda otuz kün [18b] (1) ġece ᶜumre ḳılurlar ramażān-ı şerīfde (2) ḳılġan iki ᶜumre bir ḥac ᶜArafāt bilen (3) berāber bolġay ammā Mekke-yi Mükerreme’niñ içinde (4) ziyāretleriñ sevābını cemīᶜ deryālar (5) suvı siyāh bolsalar cemiᶜ dıraḫt-(6)ları ḳalem bolsalar cemiᶜ kātibler (7) fütügüçi bolsalar fütüb be-tamām [19a] (1) ḳıla almagaylar her kim şekk (2)keltürse günāhgār bolġay (3) vallāhu āᶜlem bi'ṣ-ṣevāb (4) bi-raḥmetike yā e’r-raḥīmü’(5)r-rāḥimīn (6) temmetü’(7)t-temām (8) ve’s-selām

[19b] (1) Bi-smillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

(2) الحمد لله رب العالمين والعاقبه للمتقين والصلاه والسلام على رسوله سيدنا محمد واله واصحابه اجمعين [13]evvel ḥamd-ı ḫudāġa (6) ve naᶜat-ı ḥażret-i seyyide’l mürselīn (7) elḳāb-ı çehār yār-i bā-ṣafā rıdvānu’[20a] (1) llāhi Teᶜālā ᶜaleyhim ecmaᶜīn ammā Medīne-yi (2) Münevvere’niñ ṭavāf-ı ziyāretleri-(3)niñ beyānıdurlar evvel memleketdin (4) kelgen ḥācīlerimiz Bābü’s-Selām (5) dervāzesidin kirip Ḥarem-i Şerīf (6) içige dāḫīl bolurlar ba’d ez-[īn] delīl-(7)ler āyetlerini bildirüp Ḥażret-i [20b] (1) resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellemniñ mübārek (2) ravzalarını ṭavāf-ı ziyāret ḳıldurġay (3) ba’d ez-[īn] Ḥücre-i Saᶜādet’ni ziyāret (4) ḳılurlar ba’d ez-[īn] Ḥücre-i Saᶜādet-(5)niñ içinde Ḥażret-i Ebā Bekr-i Ṣıddīḳ (6) radiyallāhu ᶜanhunıñ ziyāretlerini (7) ḳılurlar ba’d ez-[īn] Ḥażret-i ᶜÖmer radi-yallāhu [21a] (1) anhunıñ ziyāretlerini ḳılurlar (2) ba’d ez-[īn] Fāṭıma radiyallāhu ᶜan-hanıñ (3) ziyāretlerini ḳılurlar ba’d ez-[īn] (4) mübārek ravzalarınıñ çehār(5) etrāfıdaki folat fencerelerini (6) ziyāret ḳılurlar ba’d ez-[īn] Ḥücre-i (7) Saᶜādet’niñ üç fencereleri-[21b] (1)ni ziyāret ḳılurlar be-tamām altundın (2) ḳılınġan ba’d ez-[īn] ziyāret ḳılıp bolup

[12] Ḥażret] Ḥaşret

[13] Âlemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun. Hayırlı son Allah’tan korkanlar içindir. Peygamber Hz. Muhammed (a.s.)’e onun bütün ehlibeytine ve ashabına salat ve selâm olsun.

(3) iki rekᶜat namāz-ı şükrāne oḳup (4) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] Ḥücre-i Saᶜādet-(5)niṉg folāt fencerelerініṉg (6) üstide yaşıl maḫmildin fūşīde (7) ḳılınġan ba’d ez-[īn] Ḥücre-i Saᶜādet’niṉg [22a] (1) ḳaşıda Ḥażret-i Ṣūfī Bilāl radiyallāhu (2) ᶜanhnıṉg ezān ṣalavāt aytḳan (3) minäreleri bardur ammā Ḥarem-i Şerīf-(4)niṉg béş minäreleri bardur cemiᶜ (5) minärelerdin Ḥażret-i Ṣūfī Bilāl (6) radiyallāhu ᶜanhunıṉg minäreleri(7) dırāzdur yaᶜni Ḥarem-i Şerīf içinde [22b] (1) üç miḥrabları bardur evvelḳi (2) miḥrābnıṉg ismini Miḥrāb-ı Mecīdī (3) dérler ikinci miḥrābnıṉg ismini (4) Miḥrāb-ı Nebī dérler üçünci miḥrāb-(5)nıṉg ismini Miḥrāb-ı Sekīne dérler (6) bu miḥrāblarnıṉg iki ṭarafında ke'enne (7) ikkidin altı şemᶜi yaḳarlar bu miḥrāb-ı [23a] (1) nebī Ḥażret- i resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellem (2) aṣḥāblar bilen namāz oḳuġan (3) miḥrābdur her kim bu miḥrābda iki (4) rekᶜat namāz oḳusalar Ḥaḳḳ Subḥāne (5) ve Teᶜālā näfile aᶜmālıġa yétmiş iki miṉg (6) rekᶜat namāznıṉg sevābını fütügeyler (7) be-tamām āyet ḥadīs fütülgendür [23b] (1) ba’d ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf içinde ke'enne ḳandīl-(2)din üç ḳandīl bardur ikisi (3) ḳızıl laᶜlge oḫşar yine birisi (4) aḳ ḳandīldür bu üç ḳandīller- (5)niṉg her birige seksendin elligdin (6) ḳırḳ yéti din mūm şemᶜ yaḳarlar (7) bu ḳandīllerniṉg çevresige asılġan [24a] (1) moncaḳlarınıṉg sānı ḥaddedin (2) ziyādedür ba’d ez-[īn] mundın kiçik (3) ḳandīldin tört ḳandīl bardur (4) her birige yigirmi yéti din şemᶜ yaḳarlar (5) ba’d ez-[īn] mundın kiçik ḳandīldin (6) on yéti ḳandīl bardur her birige(7) on birdin toḳuzdın şemᶜ [24b] (1) yaḳarlar ba’d ez-[īn] yérge yaldızlıḳ ḳılıp (2) turġuzġan üç şīşe ḳandīl bar-(3)dur bergi yafraḳları be-tamām şīşe-(4)dür her birige yigirmi birdin şemᶜ yaḳar-(5)lar ba’d ez-[īn] folāt fencerege yaḳında (6) yérge yıldızlıḳ ḳılıp turġuzġan (7) ḫūrma ṣūretlik iki ṭof ḳandīl [25a] (1) bardur bergi yafraḳları be-tamām altun-(2)dur her birige yéti din şemᶜ (3) yaḳarlar ba’d ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf’niṉg (4) ḳıble ṭarāfında iki tamlarıġa be-tamām (5) altun bile āyet ḥadīsler (6) fütülgen üstün künbözleri-(7)ġa naḳḳāş ḳılınġan çevresige aḳ [25b] (1) ḫaṭṭ fütülgen be-tamām āyet-i kelāmullāh-(2)dur ba’d ez-[īn] Ḥarem-i Şerīf’niṉg içige (3) ḫizmet ḳılıp müvekkil turġan yigirmi (4) yéti siyāy aḳte ḳılınġan aġavāt-(5)ları bardur ammā ba’d ez-[īn] çehār mezheb-(6)niṉg taşıda kişi kirelmes āgāhdur (7) ba’d ez-[īn] Ḥacer-i Saᶜādet folāt fencerege [26a] (1) yaḳın yigirmi yéti aḳ seng ki mermer (2)

taş tübürükleri bardur be- tamām (3) çevresige boġamlarıġa altun-(4)dın āyet ḥadīs̱ fütülgen-(5)dür bu tübrükler resūl ṣallāl-(6)lāhu ᶜaleyhi ve sellemniṉg vaḳitleri-(7)deki tübürüklerniṉg ornı [26b] (1) tururlar ba'd ez-[ī]n] Ḥarem-i Şerīf'niṉg (2) tört yüz yétmiş altı aḳ seng (3) mermer taş tübürükleri bardur (4) her tübürüklerniṉg aralıḳıġa asılġan (5) tabuzġa oḫşar yumalaḳ şīşe fānūs-(6)larıdın bir miṉg tört yüz fānūs-(7)ları bardur betamām cümlesige zeytūn [27a] (1) yaġı yaḳarlar ba'd ez-[ī]n] Ḥarem-i Şerīf üstüdin (2) kümbezleriniṉg ᶜadedi de iki yüz (3) yétmiş birdür be-tamām ḳısmī ḳısmī (4) ᶜalāmet-i naḳḳāşlarnı ḳılġan Ḥacer-i (5) Saᶜādet'niṉg içidin cennet-(6)niṉg būy kelip tururlar ba'd ez-[ī]n] (7) Ḥarem-i Şerīf'niṉg uzun ḳısḳalıġ [27b] (1) altı yüz ellig ḳadem kélür ba'd ez-[ī]n] Ḥarem-i (2) Şerīf'niṉg béş dervāzeleri (3) bardur evvelḳi dervāzeleriniṉg(4) ismini Bābü's-Selām dérler resūl (5) ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellem her namāzġa kelgen-(6)leri de selām bé-cā keltürüp kirer (7) ékenler Ḥaḳḳ Subḥāne ve Teᶜālā vaᶜde [28a] (1) ḳılıpdurlar ki Bābü's-Selām miṉg (2) ᶜarşındın uluġraḳdurlar Bāb- (3)ü's-Selām'nıṉg üstün tübün bu (4) surlarıġa altundın naḳş (5) ḳılınġan çevresige altun suvı (6) bile āyet ḥadīs̱ fütülgen ba'd ez-[ī]n] (7) ikinci dervāzeleriniṉg ismini [28b] (1) Bābü'r-Raḥmet dérler Ḥaḳḳ Subḥāne (2) ve Teᶜālā raḥmet-i nūr-ı İlahī tecellī- (3)sini yaġdurġan dervāzedür (4) ba'd ez-[ī]n] üçünci dervāzeleriniṉg (5) ismini Bābü'l-Mecīdī dérler Ceng-i (6) Ūḥud taġıġa ḳarap turġan (7) dervāzedür törtinci dervāze [29a] (1) ᶜazīz evliyā enbiyālar Ḥaremi Şerīf-(2)din özini iḫtiyāt ḳılıp Müddeᶜā (3)ġa kélip müteveccih ḳılur ékenler duᶜā-(4)ları müstecāb bolur ékenler her kim (5) Müddeᶜā'ġa kélip ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp (6) iki rekᶜat namāz oḳup duᶜā ḳılġay(7) her ḥācetini tileseler Ḥaḳḳ Subḥāne [29b] (1) ve Teᶜālā ḥācetini revā ḳılġay ba'd ez-[ī]n] (2) miḳdārī yöṉgelip kélip Cennetü'-(3)l Muᶜallā'ġa çıḳıp ehl-i baḳīlerġa (4) Fātiḥa İḫlaṣ oḳup duᶜā ḳılġay (5) Cennetü'l-Muᶜallā'nıṉg içinde Sitinā (6) Ḫalīme'niṉg menḳatları bir ḳubbe içinde-(7)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay [30a] (1) (2) [....] baᶜd ez-[ī]n] (3) béşinci dervāzeleriniṉg isim (4) Bābü'l-Vedā dérler kélip yanġan (5) ḥācīlerimiz elvedālaşıp (6) çıḳarlar ammā bu béş dervāze-(7)leriniṉg üstün tübün bu surga [30b] (1)[...]fütülgen ᶜacāyib (3) [. . .] naḳḳāş ḳılınġan (4)ba'd ez-[ī]n] Ḥarem-i Şerīf'niṉg ṣaḥneleri (5) de bir farça kiçik bāġçeleri bardur (6) içinde iki ṭof muᶜcizāt ḫūrma-(7)zārları bardur iki ṭof méyvesiz [31a] (1)

dıraḫtları bardur yanıda (2) zemzemḫāneleri bardur ba’d ez-[īn] (3) Ḥarem-i Şerīf’nińg taşḳarıları(4) Bābü’s-Selām’dın çıḳıp on (5) béş ḳadem kélip Müddeᶜā’ġa duᶜā ḳılġay (6) her ne mirādını tileseler resūlullāh (7) bérgey ve yine ḳıble ṭaraf meżarı dervāze-[31b] (1)side resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellem-(2)nińg ataları seyyīdinā ᶜAbdullāh’nıńg (3) menḳatları bir ḳubbe içindedür (4) ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (5) miḳdārı yanı da resūlullāh (6) sallāllāhu ᶜaleyhi ve sellemnińg tuġcıları (7) seyyīdinā Mālīk radi-yallāhu ᶜanhu-[32a] (1)nıńg menḳatları bir ḳubbe içinde-(2)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā (3) ḳılġay ba’d ez-[īn] miḳdārı yöńgelip (4) yanıda Ḥażret-i Ġavs̱ü’l-ᶜAzam-(5)nıńg iḥtiṭāb-ḫāneleriġa (6) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] meżarı bu her (7) dervāzesidin çıḳıp ḫūrma [32b] (1) bāzārıda Mescīdü’l-Ġamām’ni ziyāret (2) ḳılġay ba’d ez-[īn] Mescīdü’l-Ġamām’nıńg (3) maᶜnīsi ol ki resūl ṣallallāhu (4) ᶜaleyhi ve sellemnińg mübārek başla-rıġa (5) aḳ bulut sāye bolup turġan (6) cāydur anıńg üçün ġamām edérler (7) her kim iki rekᶜat namāz oḳup [33a] (1) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] yanıda Ebā Bekr-ī (2) Ṣıddīḳ radi-yallāhu ᶜanhunıńg mescīd-(3)leride iki rekᶜat namāz oḳup (4) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] yanıda Ḥażret-i (5) ᶜÖmer radiyallāhu ᶜanhunıńg mescīdleri-(6)de iki rekᶜat namāz oḳup duᶜā (7) ḳılġay ba’d ez-[īn] yanıda Ḥażret-i [33b] (1) ᶜOs̱mān Zü’n-nūreyn radiyallāhu ᶜanhu-(2)nıńg mescīdleride iki rekᶜat (3) namāz oḳup duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (4) yanıda Ḥażret-i ᶜAlī radiyallāhu ᶜanhu-(5)nıńg mescīdleride iki rekᶜat (6) namāz oḳup duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (7) bu mescīdlernińg birdin mināre-[34a] (1)leri bardur ammā bu mescīdler (2) cemāᶜatdin ḫāli imestür (3) ba’d ez-[īn] Medīne-[yi] Münevvere’nińg iki (4) Ḳubbetü’s-Sefīl’nińg içindedür (5) her dervāzeleride sulṭānıńg (6) askerleri müvek-kildür ba’d ez-[īn] (7) şenbe küni Ḳuvvetü’s-Selām’nıńg [34b] (1) ziyāretlerini ḳılġay Ḳuvvetü’s-Selām-(2)da bir ke'enne mescīd bardur bu mescīd-(3)nińg içinde béş miḥrāb bardur (4) evvelḳi miḥrābnıńg ismini (5) Miḥrāb-ı Ḳabāh dérler aṣḥāb-(6)lar ḳuvvet tapḳan miḥrābdur (7) ikinci miḥrābnıńg ismini Miḥrāb-ı [35a] (1) Fenāh dérler Cebrā’īl ᶜaleyhi’s-selām (2) fenāh bolġan miḥrābdur (3) üçünci miḥrābnıńg ismini (4) Miḥrāb-ı Nāḳita dérler resūlullāh-(5)nıńg téveleri çökelenip (6) yatġan miḥrābdur törtinci (7) miḥrābnıńg ismini Miḥrāb-ı Cennet [35b] (1) dérler béşinci miḥrābnıńg ismini (2) Miḥrāb-ı Nāzīle’l-Ḳurᶜān dérler Ḥaḳḳ (3) Subḥāne ve Teᶜālā’dın innā enzelnāhu (4)

āyeti nāzīl bolġan miḥrābdur (5) her kim çıḳıp bu béş miḥrābda iki (6) rekᶜatdın namāz oḳup duᶜā (7) ḳılġay ba’d ez-[īn] bu mescīdnińg ṣaḥne-[36a] (1)leride iki ṭof muᶜcize ḫūrma-(2)ları bardur ba’d ez-[īn] yanıda zemzem (3)ḫāneleri bardur ba’d ez-[īn] miḳdārı (4) yönńgelip kélip bir taġnıńg içinde (5) tatlıḳ su açıḳ su ḳatılup (6) çıḳıp miḳdār yérge kélip başḳa (7) ayrılıp kéterler bu Medīne-[yi] Münevvere [36b] (1)deki ḳudret-i İlahini körseler ᶜaḳlı (2) ḥayrān ḳalurlar ba’d ez-[īn] miḳdārı (3) yönńgelip kélip çehārşenbe künisi (4) seyyidinā Ḥamzam ᶜAmr resūlullāhnıńg (5) menḳatları bir ḳubbe içindedür (6) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp ḫaṭme ḳurān (7) oḳup duᶜā ḳılġay “ba’d ez-[īn] [37a] (1) yanıda resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellem-(2)nińg tişleri şehīd bolġan (3) menḳatları bir ḳubbe içindedür (4) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp iki rekᶜat (5) namāz oḳup duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (6) miḳdārı yönńgelip Ceng-i Ūḥud (7) taġıda resūl ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem [37b] (1) finhān bolġan ġārlarıġa kirip (2) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp iki rekᶜat (3) namāz oḳup duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] (4) miḳdārı yönńgelip kélip seyyidinā (5) Ḥūreyre radiyallāhu ᶜanhunıńg (6) menḳatları bir ḳubbe içinde-(7)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp [38a] (1) duᶜā ḳılġay Medīne-[yi] Münevvere’nińg (2) çehār eṭrāfları be-tamām ḫūrmazār- (3)lıḳ bāġdur gūyā ki cennetge (4) oḫşar ba’d ez-[īn] miḳdārı yönńgelip (5) ḳıbleyi taᶜayyünnińg ziyāretlerini (6) ḳılġay ḳıbleyi taᶜayyünde resūlullāh (7) ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellem aṣḥāblar [38b] (1) bilen namāzġa turġanları da Allāh (2) Teᶜālā’nıńg emri fermān[ı] bile (3) Cebrāᶜīl ᶜaleyhi’s-selām vaḥiy kéltürüp (4) ḳıbleni taᶜayyün ḳılıp bérgen yérdür (5) on ṣaḥābede yay-ı beḥiştde (6) bolġan cāydurur her kim iki (7) rekᶜat namāz oḳup duᶜā ḳılġay [39a] (1) ba’d ez-[īn] miḳdārı yanıda erbaaᶜ mescīd-(2)nińg ziyāretlerini ḳılġay ba’d ez-[īn] (3) miḳdārı yönńgelip feyşenbe küni Cennetü’l(4)-Baḳī’nińg ziyāretlerini ḳılġay (5) Cennetü’l-Baḳī’nińg içinde evvelā[14] (6) seyyidinā İbnü’l-Ḫaṭṭāb radiyallāhu (7) ᶜanhunıńg ikkinci seyyidinā ᶜAbbās [39b] (1) radiyallāhu ᶜanhunıńg üçünci (2) İmām Ḥasan İmām Ḥüseyin törtinci (3) Fāṭıma Zehrā radiyallāhu ᶜanha bu zāt-ı (4) berekātnıńg menḳatları (5) bir ḳubbe içindedür ṭavāf-ı ziyāret (6) ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[īn] mikdārı (7) yönńgelip yanıda toḳuz ezvāc-ı [40a] (1) muṭahharāt ve mużahharātlarınıńg (2) menḳatları bir

[14] evvelâ] evvel

ḳubbe içindedür (3) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (4) ba’d ez-[ī]n miḳdārı yanıda seyyidinā (5) İbrāhīm Ferzend-i resūlullāhnıṅ (6) menḳatları bir ḳubbe içindedür (7) ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[ī]n [40b] (1) yanıda seyyidinā Mālīk radiyallāhu (2) ᶜanhunıṅ menḳatları bir ḳubbe (3) içindedür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā (4) ḳılġay ba’d ez-[ī]n yanıda seyyidinā Nāfiᶜ (5) radiyallāhu ᶜanhunıṅ menḳatları (6) bir ḳubbe içindedür ṭavāf-ı ziyāret (7) ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[ī]n miḳdārı [41a] (1) yanıda seyyidinā ᶜUbeyde radiyallāhu (2) ᶜanhunıṅ menḳatları bir ḳubbe (3) içinde ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (4) ba’d ez-[ī]n yanıda ᶜOs̲mān zü’n-nūreyn (5) radiyallāhu ᶜanhunıṅ menḳat(6)ları bir ḳubbe içindedür ṭavāf (7) ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[ī]n [41b] (1) yanıda resūl ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellemni (2) eyenge bolup baḳḳan Ḫalīme Bānū’nıṅ (3) menḳatları bir ḳubbe içindedür (4) ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā ḳılġay (5) ba’d ez-[ī]n yanıda Ḥażret-i ᶜAlī keremullāh-(6)u vecheniṅ analarınıṅ menḳatları bir (7) ḳubbe içindedür ṭavāf-ı ziyāret [42a] (1) ḳılıp duᶜā ḳılġay ba’d ez-[ī]n yanıda (2) şehīd şühedā ve suᶜedāları-(3)nıṅ menḳatları bir ḳubbe içinde-(4)dür ṭavāf-ı ziyāret ḳılıp duᶜā (5) ḳılġay ba’d ez-[ī]n Cennetü’l-Baḳī’deki (6) ehl-i baḳīlerġa duᶜā ḳılġay baᶜd ez(7) Cennetü’l-Baḳī’din taşḳarısıda [42b] (1) bir ḳubbe içinde İmām Caᶜfer-i Ṣādīḳ (2) İmām Caᶜfer-i Ṭayyār İmām Caᶜfer-i (3) Bāḳir[15] bu zāt-ı berakāt bir ḳubbe (4) içindedür ziyāret ḳılıp (5) duᶜā ḳılġay ba’d ez-[ī]n Cennetü’l-Baḳī-(6)niṅ arḳasıda ṭabaḳ-ı nūrnı (7) ziyāretlerini ḳılġay resūl [43a] (1) ṣallāllāhu ᶜaleyhi ve sellemġa nūrdın (2) tabaḳda nūr taᶜām çıḳan (3) cāydur her kim iki rekᶜat (4) namāz oḳup duᶜā ḳılġay(5) ammā Medīne-yi Münevvere’niṅ içinde-(6)deki ziyāretcāylarınıṅ (7) s̲evābını cemiᶜ deryālar suvı [43b] (1) siyā bolsalar dıraḫtları ḳalem (2) bolsalar cemiᶜ ᶜulemālar kātib-(3)ler fütügüçi bolsalar fütüp (4) tamām ḳıla almagay maḫṣūṣan söz

(5) bisyār érdi muḫtaṣar[16] (6) ḳılduḳ vallāhu aᶜlem (7) bi’s-ṣevāb [44a] (1) bi raḥmetike yā

erḥame’r-rāḥīmīn[17] (2) temmetü’t-tamām vesselām

[15] Bāḳir] Bāḳîr
[16] muḫtaṣar] muḫtażar
[17] erḥame’r-rāḥīmīn] raḥīmü’r-raḥīmīn

şod be tevfīḳ-i ḫudā-yı lā ye-nām īn risāle rūz-ı düşenbe tamām

bu ḥamāīl Dāvūd Bek Ḥācım'nıñgdur

sene[18] 1314'inci māh-ı ḳurbānnı sene 18'incide.

[18] Müstensih "sene" ideogramını sıra sayı sıfatları için kullanmış. bk. 10,11. dipnot.

SONUÇ

[Hac Kitabı] adlı metnin incelemesinden çıkarılan genel sonuçlar şunlardır:

1. Metinde hac görevini yerine getirirken Mekke ve Medine'de gezilip görülen yerler anlatılmıştır. Dolayısıyla eserin türü gezi yazısıdır.
2. Eserde Mekke ve Medine ziyaretleri anlatıldığı için özel isimler (mekan adları, ehl- i beyt ve sahabe adları) sıklıkla kullanılmıştır.
3. Ele alınan metinde Arapça kelimelere Türkçe "bol-" ve "kıl-" yardımcı fiilleri getirilerek yapılmış birleşik fiil yapılarına sık sık rastlanmıştır. "Kıl-" yardımcı fiilinin geçiş sıklığı (%58.04) "bol-"" fiilinden (%6.24) fazladır.
4. Eserde kalıcı kavram işareti olarak değişik yapılarda 2 belirsiz isim, 13 belirsiz sıfat tamlaması; geçici kavram işareti olarak 54 belirli isim, 28 belirli sıfat tamlaması kullanılmıştır.
5. Metinde 21 hāl (durum) tespit edilmiştir.
6. Yüklem fiilini tamamlayan/tümleyen ögeler arasında en çok kullanılan öge %10.74 oranıyla yer tümlecidir. Metinde gezilip görülen yerler ön plana çıkarıldığı için en çok kullanılan öge yer tümlecidir.
7. Eserde çok farklı yapılarla ögeler oluşturulmuştur. Farklı yapı sayısı en fazla olan ögeler sırasıyla nesne (7), yer tümleci (5) ve hedef tümleci (4)'dir.
8. Metnin genelinde /-(I)p/, /-(U)p/ zarf-fiil yapısı yaygın kullanılmıştır.
9. Ele alınan eserde 8 farklı cümle başı edatı (amma, bad ez [in], evvel, güya ki, huzuzan, ve, yani, yine) kullanılmıştır. Edatlar arasında kullanım oranı en yüksek olan ise %69.86 ile *bad ez [ī]n* edatıdır.
10. Eserde cümle başı ögeleriyle başlayan basit düz cümleler (38 kalıp) diğerlerine göre daha çok tercih edilmiştir. Bunların içinde de **CBE + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE** kalıbı en fazla (14 cümlede) kullanılmıştır.
11. Tümleçlerin başa alındığı cümle yapısında da **CBE + YT + Ö + Y (YF-[-k+ş]) + CSE** kalıbı ile oluşturulan cümle sayısı diğerlerine göre daha fazladır (28 cümle).

12. Metinde sadece bir örnekte tamlanan ekinin üst üste kullanıldığı görülmüştür: *çeharşenbe kün+i+si (36b/3)*
13. Eserde tamlama oluşturan ilgi hali için /+nIŋ/ biçim birimi kullanılmıştır ancak bir cümlede /+nI/ biçim biriminin de aynı işlevde olduğu görülmüştür:

    Hazret-i Havvā radiyallāhu ᶜanha+nı menḳatları+nı delīlleri (2a/4-5)

14. /+nI/ biçim birimi yine ilgi hali işleviyle tümleç de oluşturmuştur:

    evvelki dervāzelerinin ismi+ni Bābü's-Selām derler (27b/3-4)

    ba'd ez-[in] ikinci dervāzelerinin ismi+ni Bābü'r-Rahmet derler (28a/3-7-28b/1)

15. Eserde ölçünlü Türkiye Türkçesinden farklı olarak sayı ifade eden sıfat tamlamalarından sonra çokluk eki getirilmiştir:

    Harem-i Şerīf'niŋ beş mināre+ler+i (22a/5)

    Ḥarem-i Şerīf'niŋ yéti minā re+ler+i bardur (8b/5-6)

    Cebel-i Ḳubeys'de bir aḳ künböz+ler+i iki minā releri bardur (12b/7)

    Ḥücre-i Saᶜādet'niŋ üç fencere+ler+ini ziyā ret ḳılurlar (21a/7-21b/1)

ŞEKİL BİLGİSİ DİZİNİ

AÇIKLAMALAR

1. Ekler/edatlar son seslerine göre alfabetik sıraya konmuştur.
2. Sıralama yapılırken "+", "-", " ()", "/" işaretleri dikkate alınmamıştır.
3. Eklerin geçtiği her yer değil, özel olarak işlendiği bölüm gösterilmiştir.

/+ø/	3. teklik iyelik eki	3.1.1.	/+karı/	isimden isim yapan ek	1.2.1.
/+ø/	ilgi (tamlayan) h.e.	3.1.2.8.	/+ (s)I/	nitelenen h.e.	3.1.2.14.
/+ø/	3. çokluk şahıs eki	3.1.1.	/-d+i/	hikâye kip eki	4.2.2.2.
/+ø/	özne h.e.	3.1.2.15.	/-mak/	isim-fiil eki	3.2.1.
/+ø/	yüklem ismi hâli	3.1.2.21.	/+rak/	isimden isim yapan ek	1.2.1.
/-ø-/	fiillerde genellik eki	2.2.2.	/+lIk/	isimden isim yapan ek	1.2.1.
/-ø-/	etkenlik çatı eki	1.2.3.	/-l/	edilgenlik eki	1.2.3.
/-ø-/	olumluluk eki	2.2.1.	/+el-/	isimden fiil yapan ek	1.2.4.
/-ø/	bildirme kipi eki	4.2.2.1.	/-Il-/	edilgen çatı eki	1.2.3.
/+ø-/	ek fiil	4.2.1.1.2.	/+m/	1. teklik iyelik eki	3.1.1.
/+A-/	isimden fiil yapan ek	1.2.4.	/+m/	1. teklik şahıs eki	3.1.1.
/+dA/	yerde bulunma h.e.	3.1.2.4.1.	/+n/	3. çokluk şahıs eki	3.1.1.
/+dA/	zamanda bulunma h.e.	3.1.2.4.2.	/ken/	rivayet kipi	4.2.2.3.
/+dA/	görelik h.e.	3.1.2.6.	/+nıñ/	ilgi h.e.	3.1.2.8.
/+dA/	ilgi h.e.	3.1.2.8.	/+ñ/	2. teklik şahıs eki	3.1.1.
/+dA/	yönelme h.e.	3.1.2.20.	/bile(n)/	beraberlik h.e.	3.1.2.3.
/+gA/	benzerlik h.e.	3.1.2.2.	/bile (n)/	vasıta h.e.	3.1.2.19.
/+gA/	hedef h.e.	3.1.2.7.	/- (g)An/	sıfat-fiil eki	3.2.2.
/+gA/	ilgi h.e.	3.1.2.8.	/+dIn/	aitlik h.e.	3.1.2.1.
/+gA/	yönelme h.e.	3.1.2.20.	/+dIn/	çıkma h.e.	3.1.2.5.
/-ka/	fiilden isim yapan ek	1.2.2.	/+dIn/	kaynak h.e.	3.1.2.11.
/+çe/	isimden isim yapan ek	1.2.1.	/+dIn/	miktar h.e.	3.1.2.12.
/de/	katma h.e.	3.1.2.10.			
/+ge/	nesne h.e.	3.1.2.13.	/+dın/	karşılaştırma h.e.	3.1.2.9.
/-se/	şart kipi eki	4.2.2.4.	/+dın/	sınırlandırma h.e.	3.1.2.17.
/+cI/	isimden isim yapan ek	1.2.1.	/+din/	sebep h.e.	3.1.2.16.
/+(I)ncI/	isimden isim yapan ek	1.2.1.	/+din/	vasıta h.e.	3.1.2.19.
/+nI/	ilgi h.e.	3.1.2.8.	/- (I)p/	zarf-fiil eki	3.2.3.
/+nI/	nesne h.e.	3.1.2.13.	/-r-/	oldurganlık çatı eki	1.2.3.

/+lAr/	çokluk eki	2.1.1.2.
/-(ı)p+ber-/	tezlik tasvir fiili	1.3.2.4.2.
/-dIr-/	ettirgenlik çatı eki	1.2.3.
/-dUr-/	ettirgenlik çatı eki	1.2.3.
/-dur-/	oldurganlık çatı eki	1.2.3.
/-(I)p+tur-/	sürerlilik tasvir fiili	1.3.2.4.1.
/imes/</	yüklem ismi hâli	3.1.2.21.
/+daş/	isimden isim yapan ek	1.2.1.
/-Iş/	fiilden isim yapan ek	1.2.2.
/+m+Iz/	1. çokluk şahıs eki	3.1.1.
/+düz/	isimden isim yapan ek	1.2.1.

SÖZLÜKÇE

aġavât : erkekler, beyler, asker, harem ağası
a.+lar 11a/4
a.+ları 11a/3, 25b/4

aḳte kılın- : kısırlaştırılmak, hadım edil-
11a/3, 25b/4

başnı pakize tüşür- : saçını tıraş et-
3a/5

cerâhat (Ar.) : irin, yara
c.+lerige 15a/5

Çeḥâr Ṭaraf Câmi'i : Çarşı Câmi'i

dırâz (Far.) : uzun
d.+dur 22a/7

dervâze (Far.) : büyük kapı
d.+dür 28b/3 28b/7
d.+ler 28b/7
d.+leri 10a/7, 27b/2, 5a/2
d.+leride 34a/5
d.+leriġa 5a/4
d.+lerinin 27b/3, 28a/7, 28b/4, 30a/3, 30a/6
d.+side 31a/7
d.+sidin 20a/5, 32a/7

folât (Far.) : (polat) çelik
21a/5, 21b/5, 24b/5, 25b/7

fūşide (Far.) : (puşide) örtülü,gizli
21b/6, 4b/1, 5a/5

fütü- : (pütü-) yaz-
f.-b 18b/7
f.-geyler 23a/6, 8b/1
f.-güçi 18b/7, 43b/3

fütül- : yazıl-
f.-gen 25a/6, 25b/1, 30b/2,4b/4, 4b/6, 5a/1, 5a/5, 28a/6
f.-gendür 23a/7, 26a/4

ġamâm (Ar.) : bulut
32b/6

ilticâh (Ar.) : (ilticâ) sığınma, himaye isteme
i. kılıp 2b/6

ḳasem (Ar.) : yemin, ant
k.+i 8b/4
k. kılsalar 8b/3

keenne (Ar.) : gibi, sanki, güya
22b/6, 23b/1, 34b/2

maḫmil (Ar) : devenin üzerine konulan sepet
m.+din 21b/6

mużahharât (Ar.) : şerefli, kutsal
m.+larının 40a/1

menḳat (Ar.) : (merḳad) uyku yeri, mezar, kabir
m.+ları 13a/2, 13a/5, 15b/3, 15b/7, 16a/7, 16b/3, 18a/3, 29b/6, 31b/3, 32a/1, 36a/5, 37a/3, 37b/6, 39b/4, 40a/2, 40a/2, 40a/5, 40a/6, 41a/, 41a/5, 41b/3, 41b/6, 42a/3
m.+larını 2a/4

muṭahharât (Ar.) : Temizler,tahir kılınmışlar
40a/1

orun	: yer, makam, huzur	**urug**	: tohum, soy
o.+ı	26a/7		3b/4
tübürük	: Odanın içinde tavanı destekleyen direk	**yafuḳ**	: ince, yassı bez
			4b/1, 5a/4
t.+ler	26a/5	**y.+nıñ**	4b/2
t.+leri	26a/2, 26b/3, 6a/7	**yalfuş**	: örtü
t.+lerniñ	26a/7, 26b/4, 6b/1		4b/1, 4b/2, 5a/5

KAYNAKÇA

Akar, Ali, *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul, 2010.

Alyılmaz, Cengiz, *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994 (Basılmamış Doktora Tezi).

Alyılmaz, Semra, "Türkiye Türkçesinde Bulunma Hâli Kategorisi" *Dil Araştırmaları (107-123)*, S. 7, Güz 2010.

Argunşah, Mustafa, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yay., İstanbul, 2014.

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara, 1998.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri,* TDK Yay., Ankara, 2015.

Bilgegil, M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1984.

Börekçi, Muhsine, "Türkçe Öğretimi Bakımından Dil Bilgisi Terimi ve Kavram Olarak Olumluluk-Olumsuzluk" *(45-60)*, TDK Yay., Ankara 2001.

Börekçi, Muhsine, "Türkçede Hâl Eklerinin İşlevsel Olarak Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (245-275), TDK Yay., Ankara 2007.

Börekçi, Muhsine, *Atatürk'ün Nutuk'unda Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994 (Basılmamış Doktora Tezi).

Börekçi, Muhsine, *Türkiye Türkçesinde Yapı ve İşlev Bakımından Sözcükler*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum 2009.

Çakmak, Serkan, *Jarrıng Koleksiyonundan Uygurca Meslek Risaleleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2016 (Basılmamış Doktora Tezi).

Daşdemir, Muharrem, *Türkçenin Yapısal – İşlevsel Söz Dizimi*, Eser Yay., Erzurum, 2014.

Daşdemir, Muharrem, "Türkçede Miktar Kavramı ve Sayı Sistemi", *Turkish Studies, (309-336),* Volume 8/13, Fall 2013.

Daşdemir, Muharrem, *Dedem Korkut Kitabının Söz Dizimi,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2000 (Basılmamış Doktora Tezi).

Daşdemir, Muharrem, *Tarık Buğra'nın Romanlarında Söz Dizimi,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Delice, İbrahim, *Türkçe Söz Dizimi*, Kitabevi, Sivas, 2012.

Demiray, Kemal, *Temel Dilbilgisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.

Deny, Jean, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi*), (Çev.: Ali Ulvi Elöve), Maarif Vekaleti, İstanbul 1941.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2013.

Dinç, Sinan, "*Beki Seytäkov'un "Altı Tomdan Ibarat Eserler Yıgındısı-Bäsinci Tom Povestler ve Hekayalar" Eserindeki Üç Hikâyenin İsim ve Fiil İşletim Ekleri*", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2005(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Eckman, Jonas, *Çağatayca El Kitabı,* (Çev.: Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1998.

Ediskun, Haydar, *Yeni Türk Dilbilgisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017.

Eraslan, Kemal, "Çağatay Edebiyatı", *TDK İslam Ansiklopedisi, Cilt: 8*, İstanbul,1993.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yay., İstanbul, 1988.

Ercilasun, Ahmet B., *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi,* Akçağ Yay., Ankara, 2014.

Gemalmaz, Efrasiyap, *STT'nin Formanlarının Enformatif Değerleri* –2 < http: //efrasiyap.tripod.com/yazılar/STT2.pdf> 17.02.2013 (02.24).

Hatipoğlu, Vecihe, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü,* TDK Yay., Ankara, 1972.

Hengirmen, Mehmet, *Dilbilim ve Dilbilgisi Sözlüğü,* TDK Yay., Ankara, 1980.

Kalkan, Uğur, *Türkiye Türkçesindeki Hâl Kavramı ve Hâl Eklerinin İşlevleri*, Afyon, 2000(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Kanar, Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay., İstanbul, 2009.

Kara, Funda, "Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri", *Turkish Studies, Voluma 6/1, Winter 2011. (1421-1438).*

Kara, Funda, "Cümle Çözümlemelerinde Üç Yöntem (Ağaçlandırma-Oklama-Parantezleme)", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* S.5 *(243-250),* 2001.

Kara, Funda, "Edat ve Zarf Üzerine Bazı Düşünceler", *Turkish Studies, Volume 4/3 Spring 2009(1281-1300).*

Kara, Funda, *Namık Kemal'in Mektuplarında Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2001 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Kara, Funda, *Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum 1996 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Söz Dizimi,* (2. bs.), Kesit Yayınları, İstanbul 2009.

Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi,* Akçağ Yay., Ankara, 2012.

Koç, Nurettin, *Yeni Dil Bilgisi,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),* TDK Yay., Ankara, 2003.

Kotan Kavaklıçeşme, Hüsna, *Yunus Emre Divanı'nın Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015 (Basılmamış Doktora Tezi).

Köktekin, Kâzım, *Eski Anadolu Türkçesi,* Fenomen Yayınları, Erzurum, 2008.

Mert, Osman, *Kutadgu Bilig'de Hâl Kategorisi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2002 (Basılmamış Doktora Tezi).

Özkan, Nevzat, "Hâl Ekleri Kalıplaşmaları ve Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme", *İlmi Araştırmalar 12,* İstanbul, 2001.

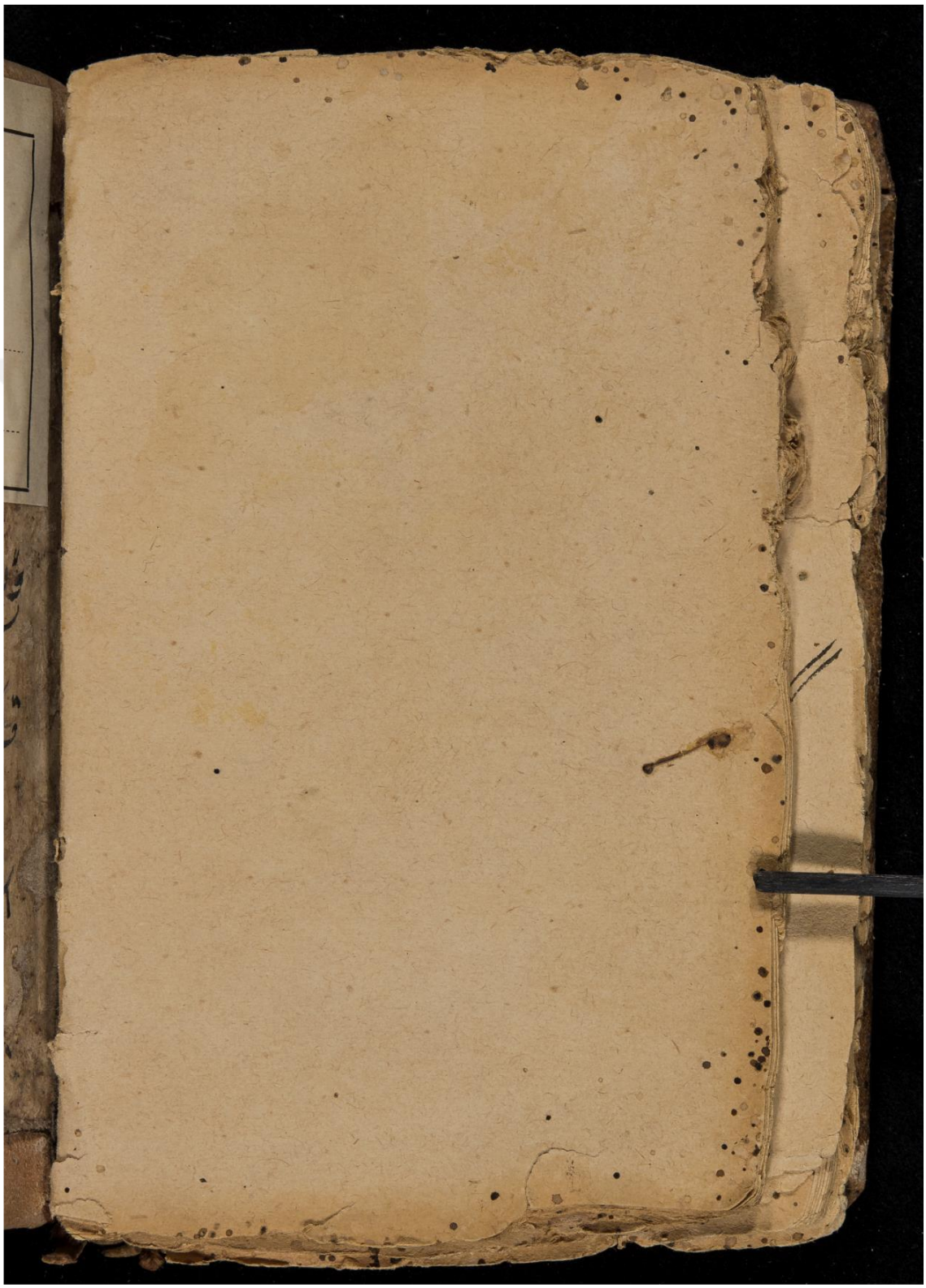
Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara, 2011.

Uzun, Nadir Engin, *Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, Papatya Yay., İstanbul, 2000.

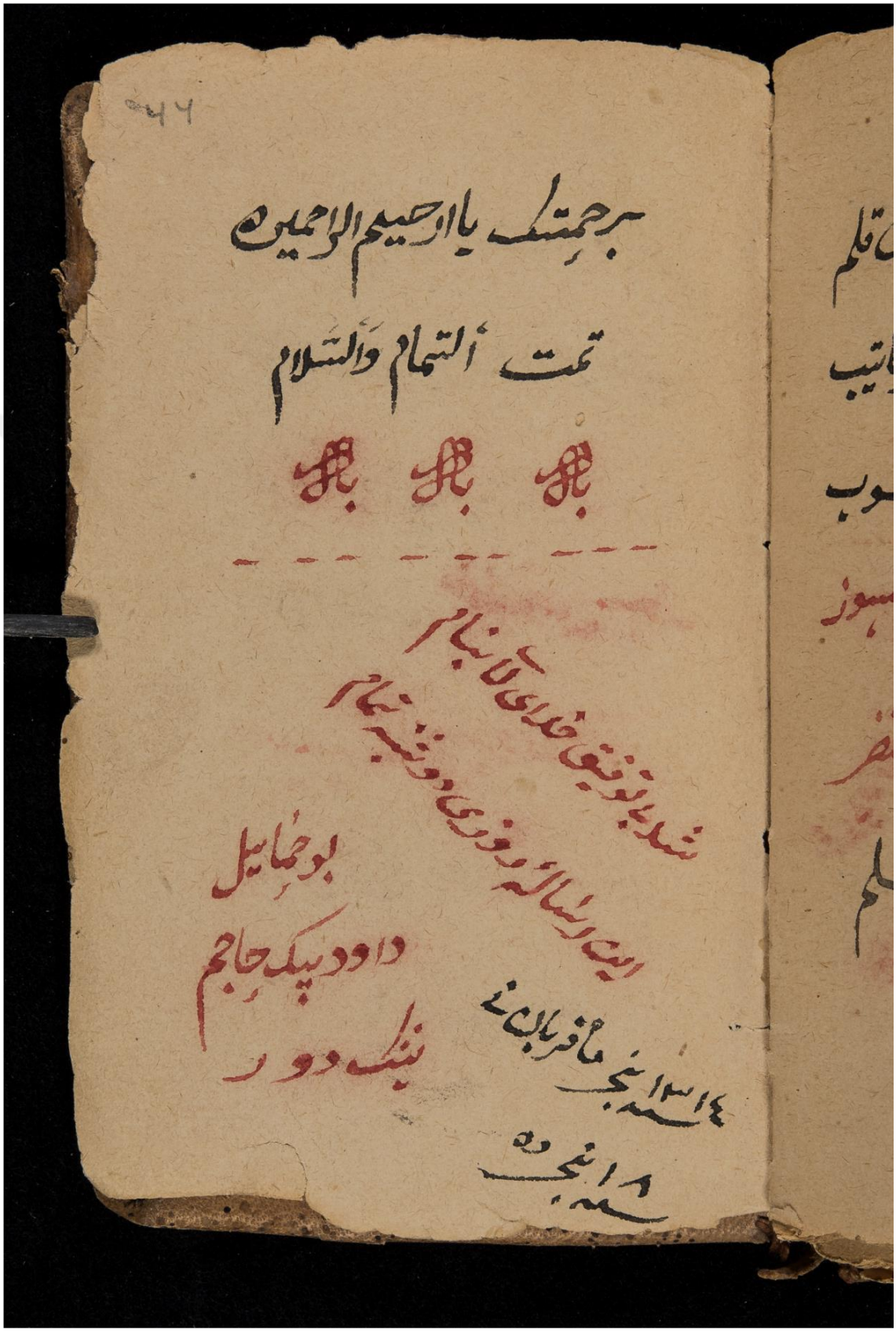
Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* Multilingual Yabancı Dil Yay., İstanbul, 2007.

TIPKI BASIM

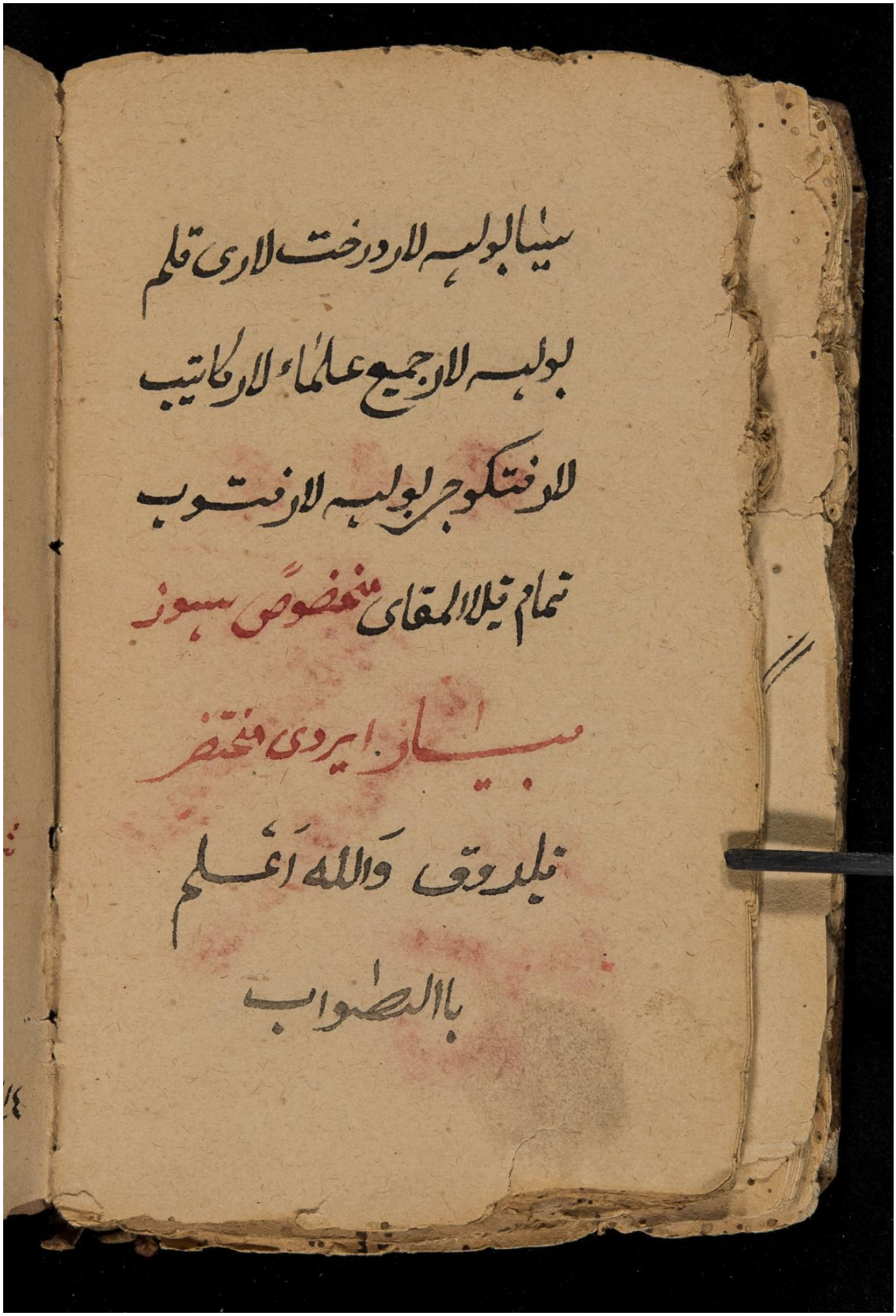
44b

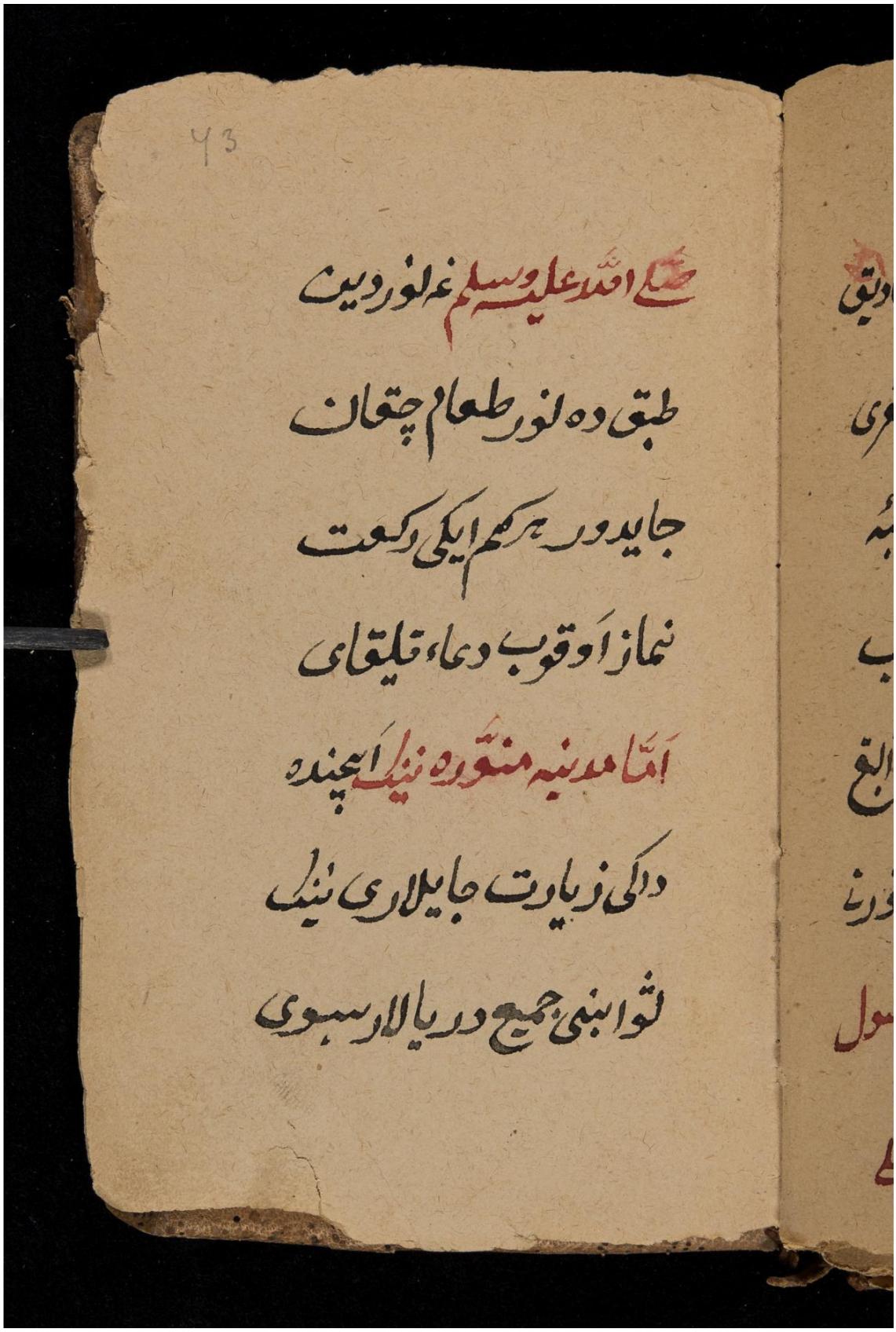
44a

٩٤٦
برحمتک یا ارحم الراحمین
تمت التمام والسلام
بو حمایل
داود پیک حاجم
بنک دور

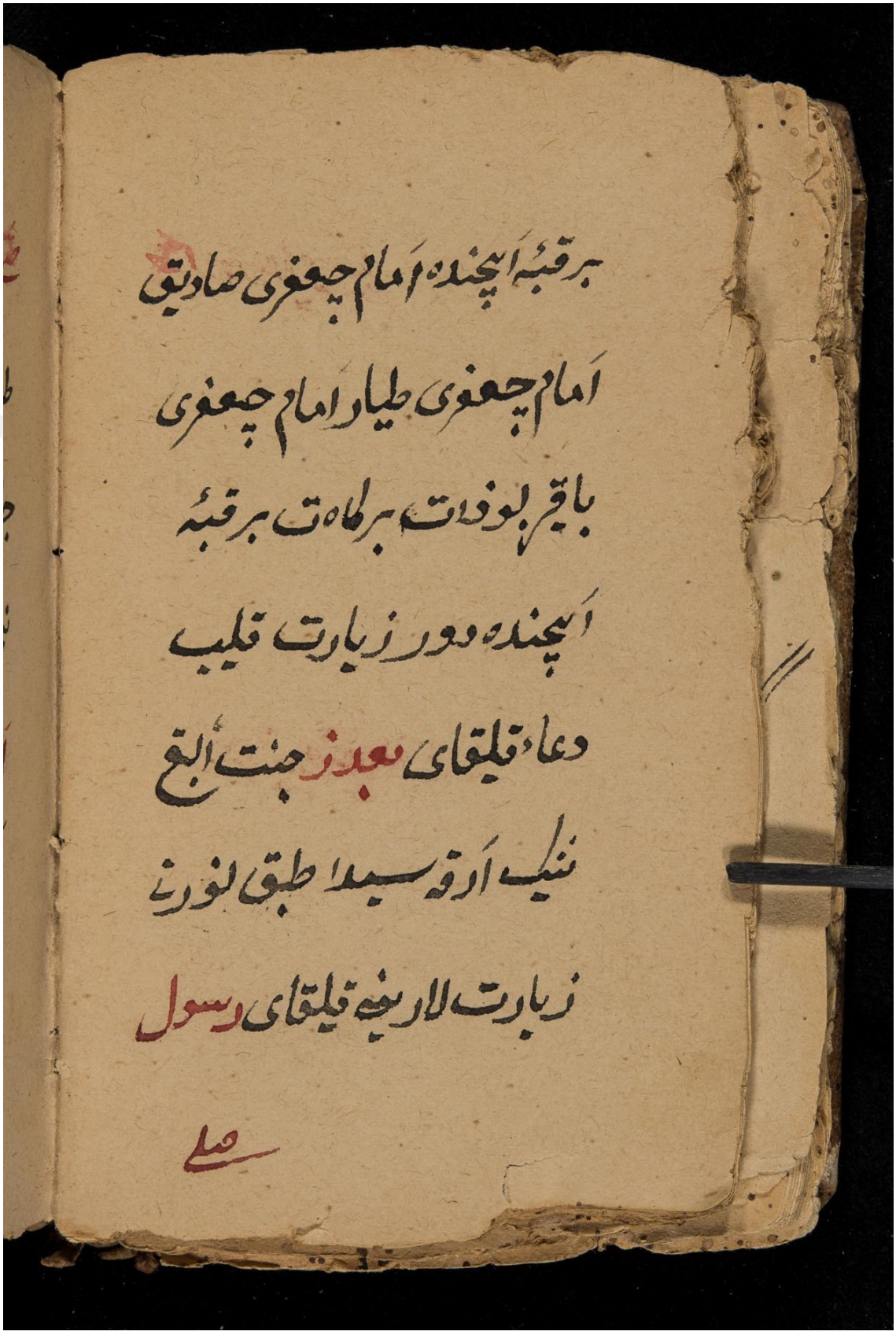
43b

سیبا بولیه لار درخت لاری قلم
بولیه لار جمیع علماء لار کاتیب
لار ختکوجر بولیه لار فتوب
تمام خلا المقای مخصوص سبوز
سیبار ایردی منتظر
خلد وقع والله اعلم
بالصواب

43a

43
صلی اللہ علیہ وسلم غہ نور دین
طبق دہ نور طعام چقان
جایدور ہر کم ایکی رکعت
نماز اوقوب دعاء تلیقای
امّا مدینہ منوّرہ نیک اچندہ
دلکی زیارت جایلاری نیک
ثوابنی جمیع دریالار سوی

42b

بر قبۂ ایچنده امام جعفری صادیق

امام جعفری طیار امام جعفری

باقر بوذات برلماه ت بر قبۂ

ایچنده دور زیارت قلیب

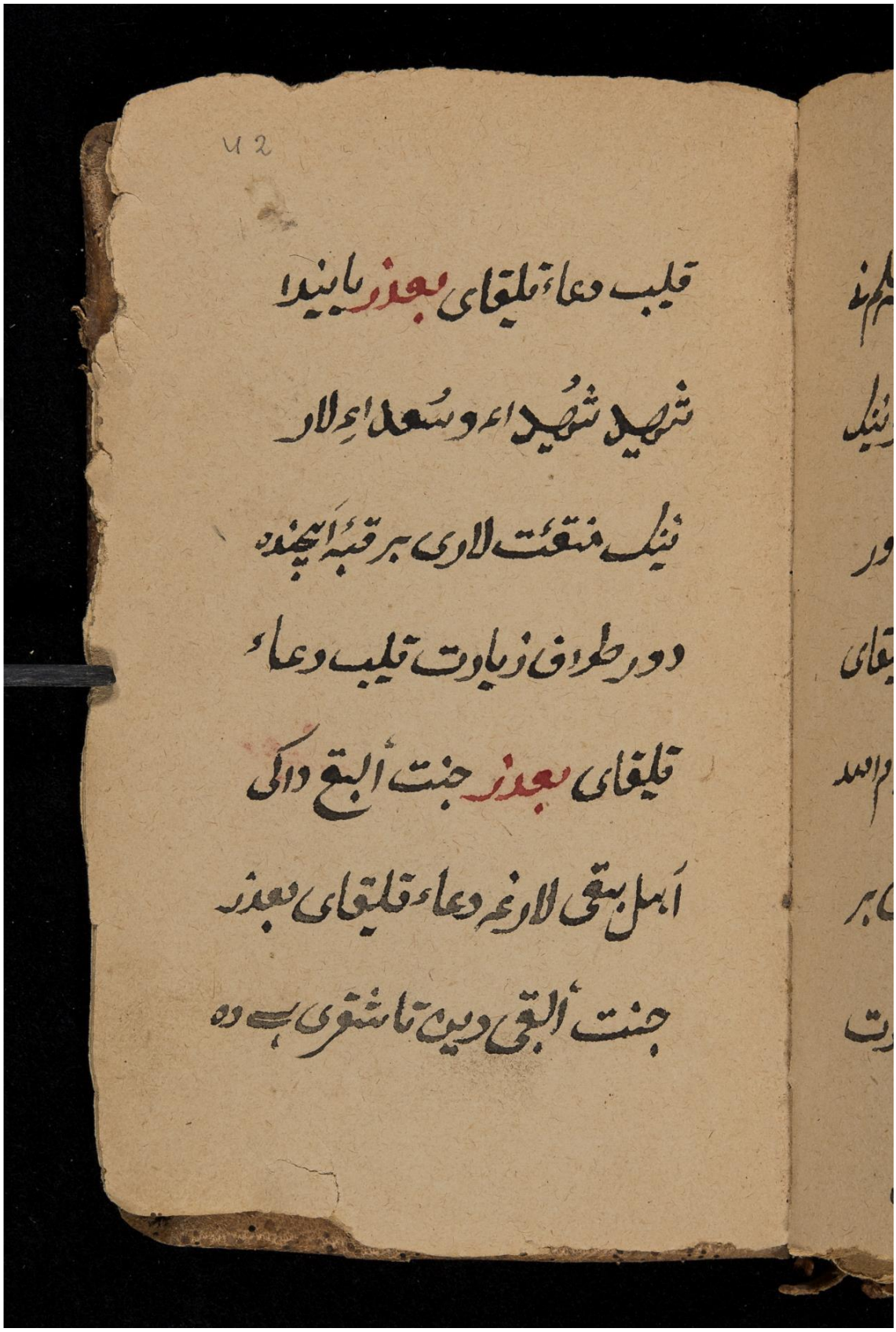
دعاء قیلقای بعد زجنت الیق

شنیک ارقه سیدا طبق نورنی

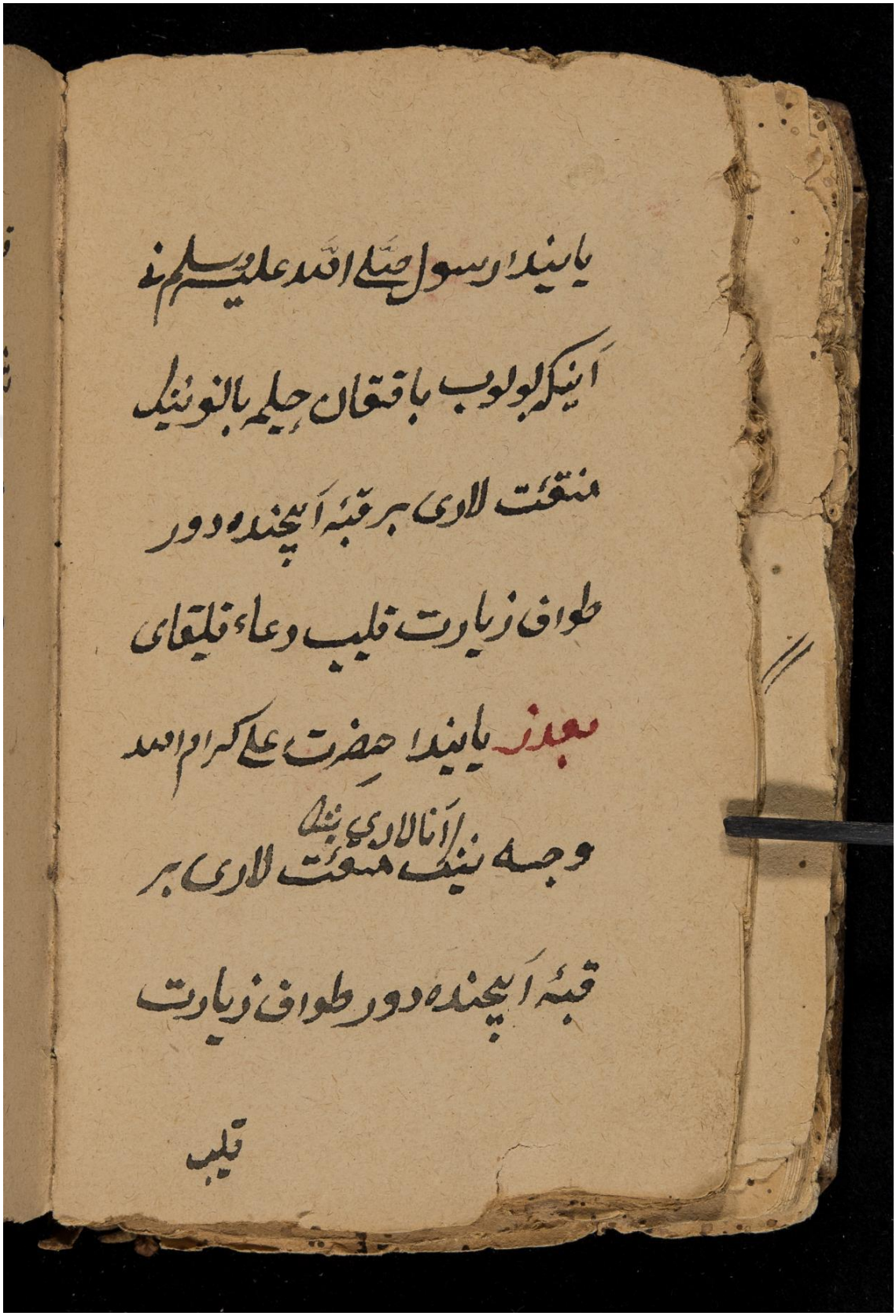
زیارت لاربنه قیلقای رسول

صلے

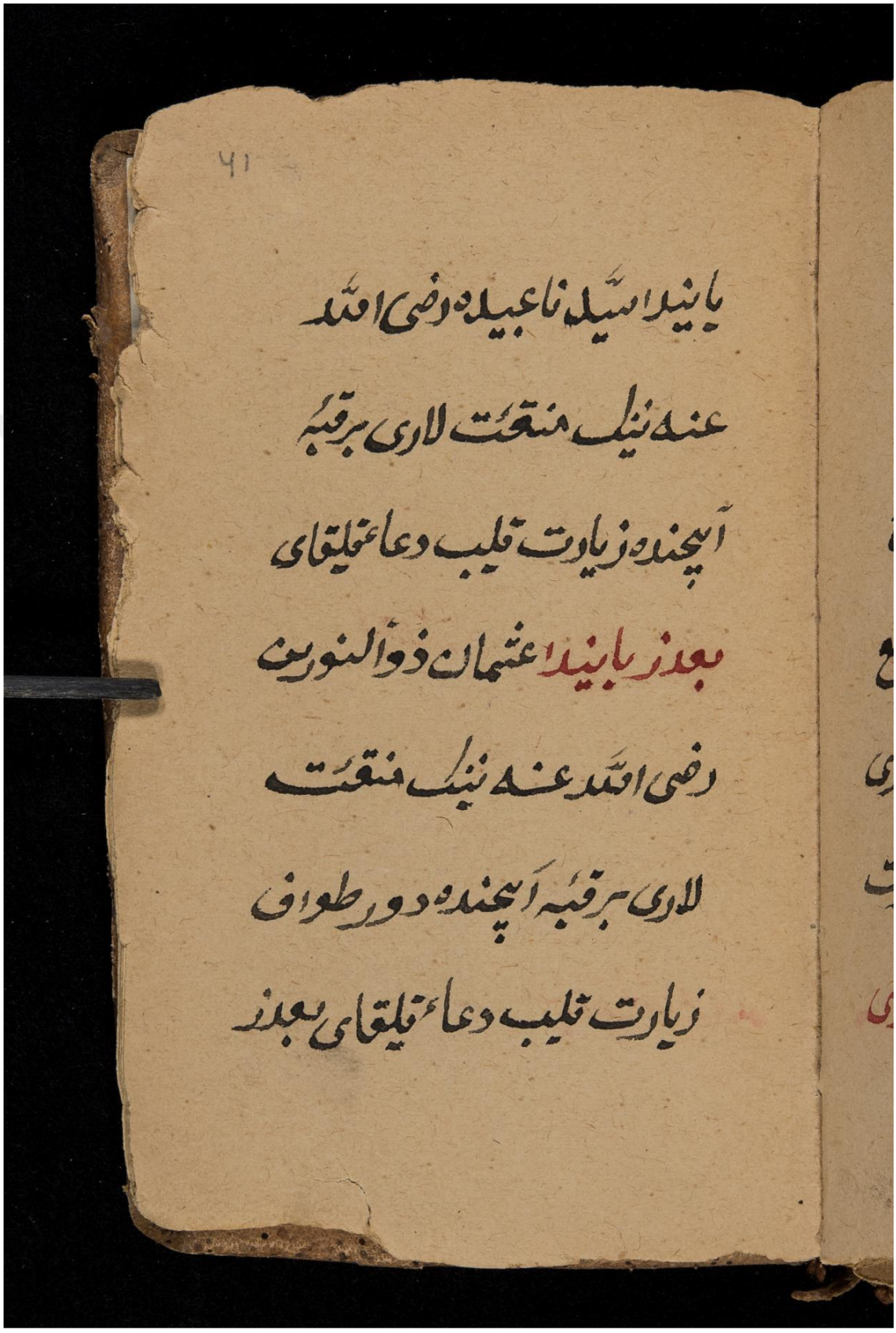
42a

42
قلیب دعاء تلقای بعذر یاینبدا
شهید شهیداء وسعداء لار
ثنیک منقبت لاری بر قبهٔ ایچنده
دور طوافی زیارت قلیب دعاء
تلقای بعذر جنت البقع داکی
اهل بقی لار نمه دعاء قلیقای بعذر
جنت البقی دین تاشقری بر ده

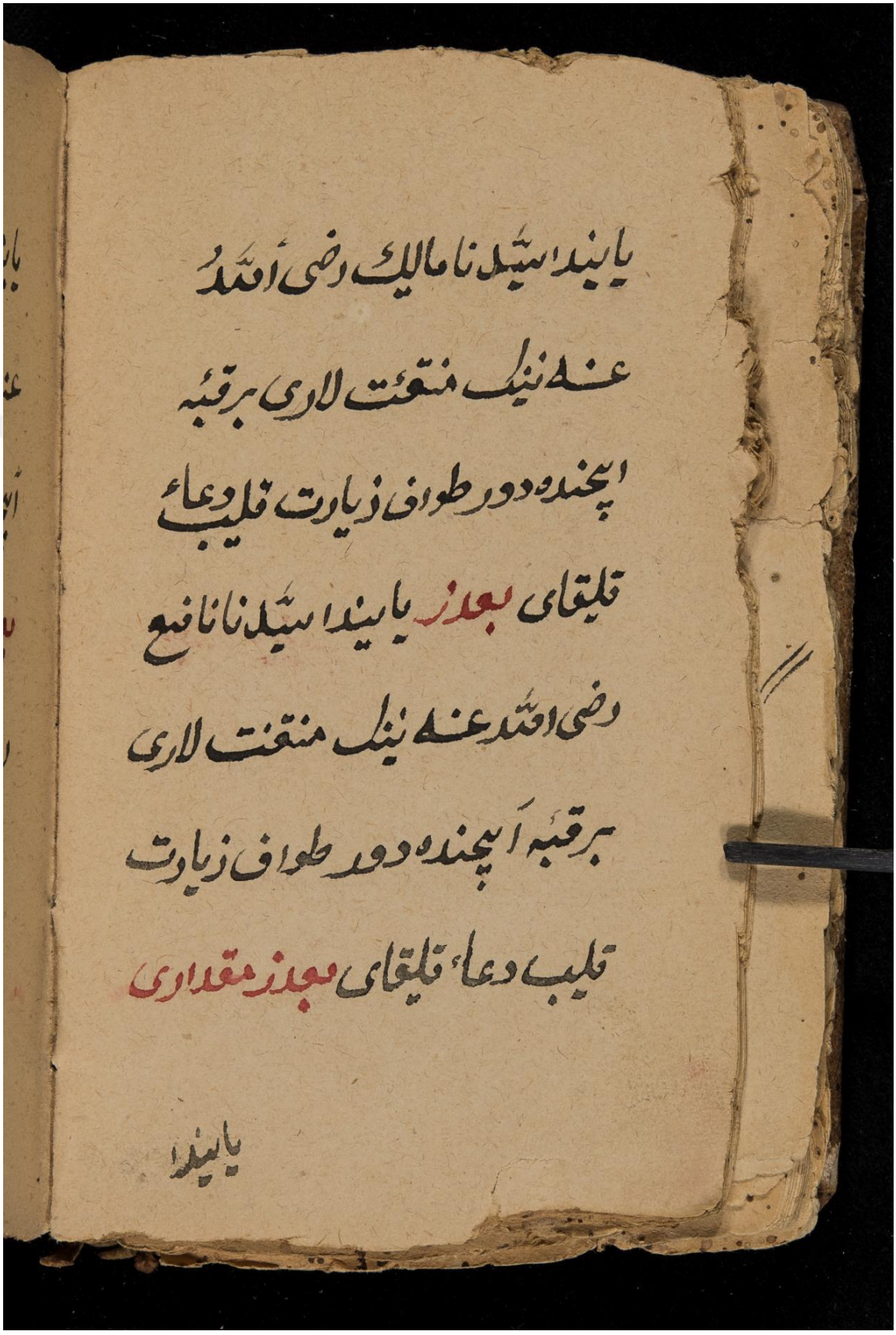
41b

یایند رسول صلی اللہ علیہ وسلم نہ
اینکہ بولوب باقعان جلیم بالنونیک
منعت لاری بر قبۂ ایچنده دور
طواف زیارت قلیب دعاء قلیقای
بعدہ یایند حضرت علی کرام اللہ
وجہہ نینگ انا لاری بنلا منعت لاری بر
قبۂ ایچنده دور طواف زیارت
قلیب

41a

41
یانیدا سیدنا عبیده رضی الله
عنه نیك منقبت لاری برقبه
آیچنده زیارت قلیب دعا قیلغای
بعدز یانیدا عثمان ذوالنورین
رضی الله عنه نیك منقبت
لاری برقبه آیچنده دور طواف
زیارت قلیب دعا قیلغای بعدز

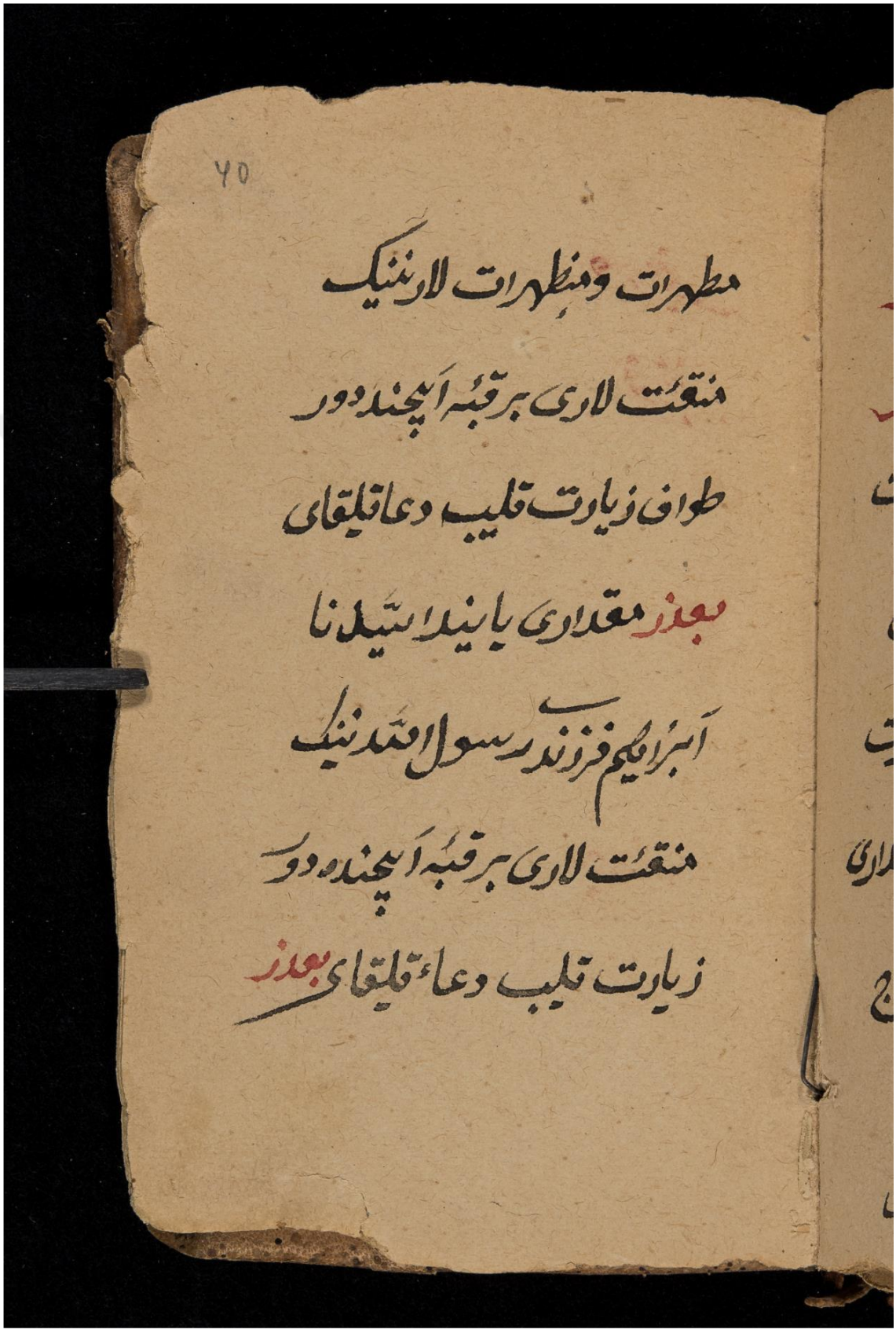
40b

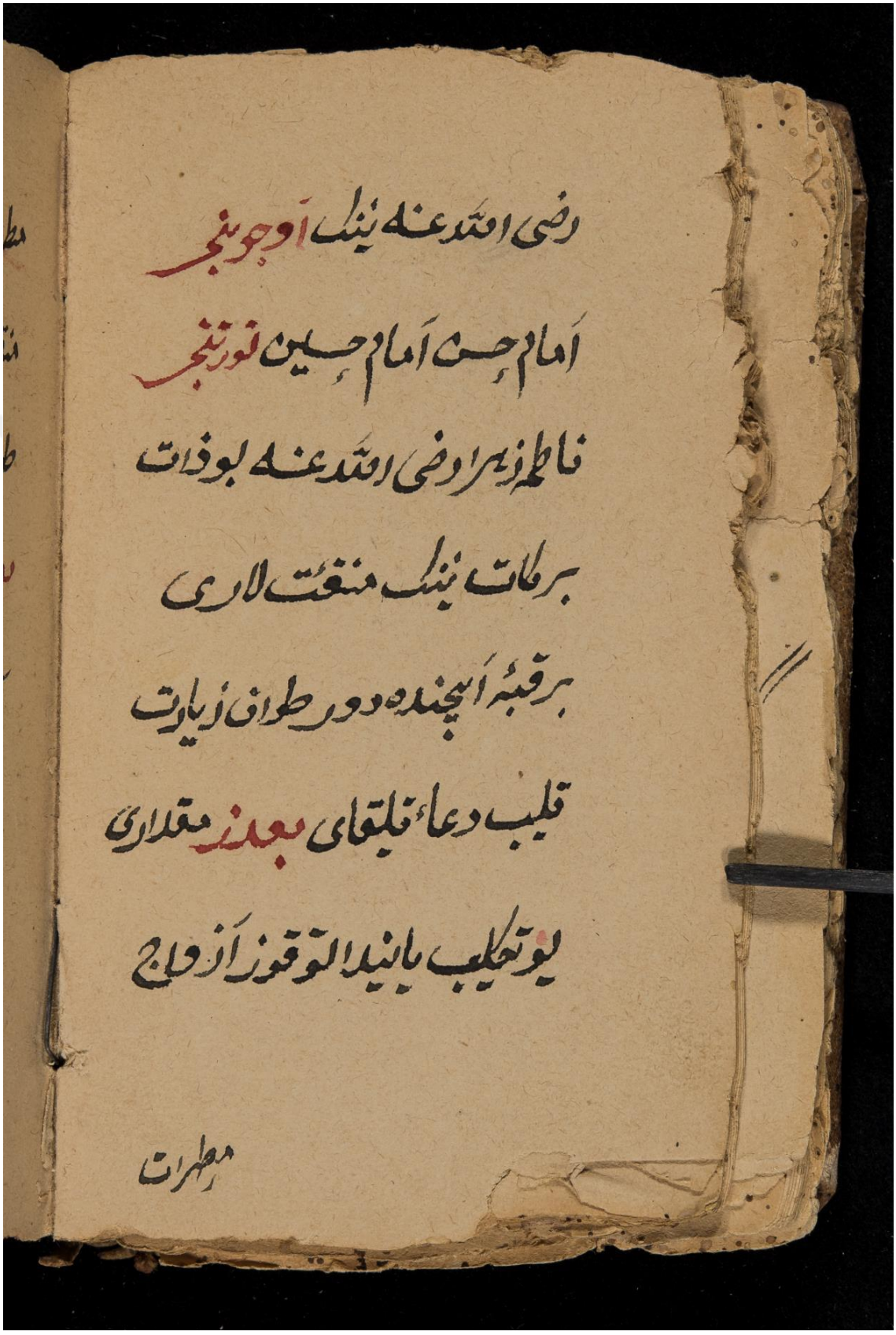
یا بندا سیّدنا مالك رضی اللّٰه
عنه نینك منعتلاری برقبه
ایچنده دور طواف زیارت قلیب دعاء
قیلغای بعدز یا بندا سیّدنا نافع
رضی اللّٰه عنه نینك منعتلاری
برقبه ایچنده دور طواف زیارت
قلیب دعاء قیلغای بعدز مقداری

یا بندا

40a

٧٥
مطهرات ومنظهرات لارینیک
منعقت لاری بر قبه اپچند دور
طواف زیارت تلیب دعا تلیقای
بعدز معداری بایند استیدنا
آبرایکم فرزندر رسول امتدنیک
منعقت لاری بر قبه اپچنده دور
زیارت تلیب دعاء تلیقای بعدز

39b

رضی اللہ عنہ پنج او جو پنج

امام حسن امام حسین نور پنج

فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہ بو ذات

برمات پنج منقبت لاری

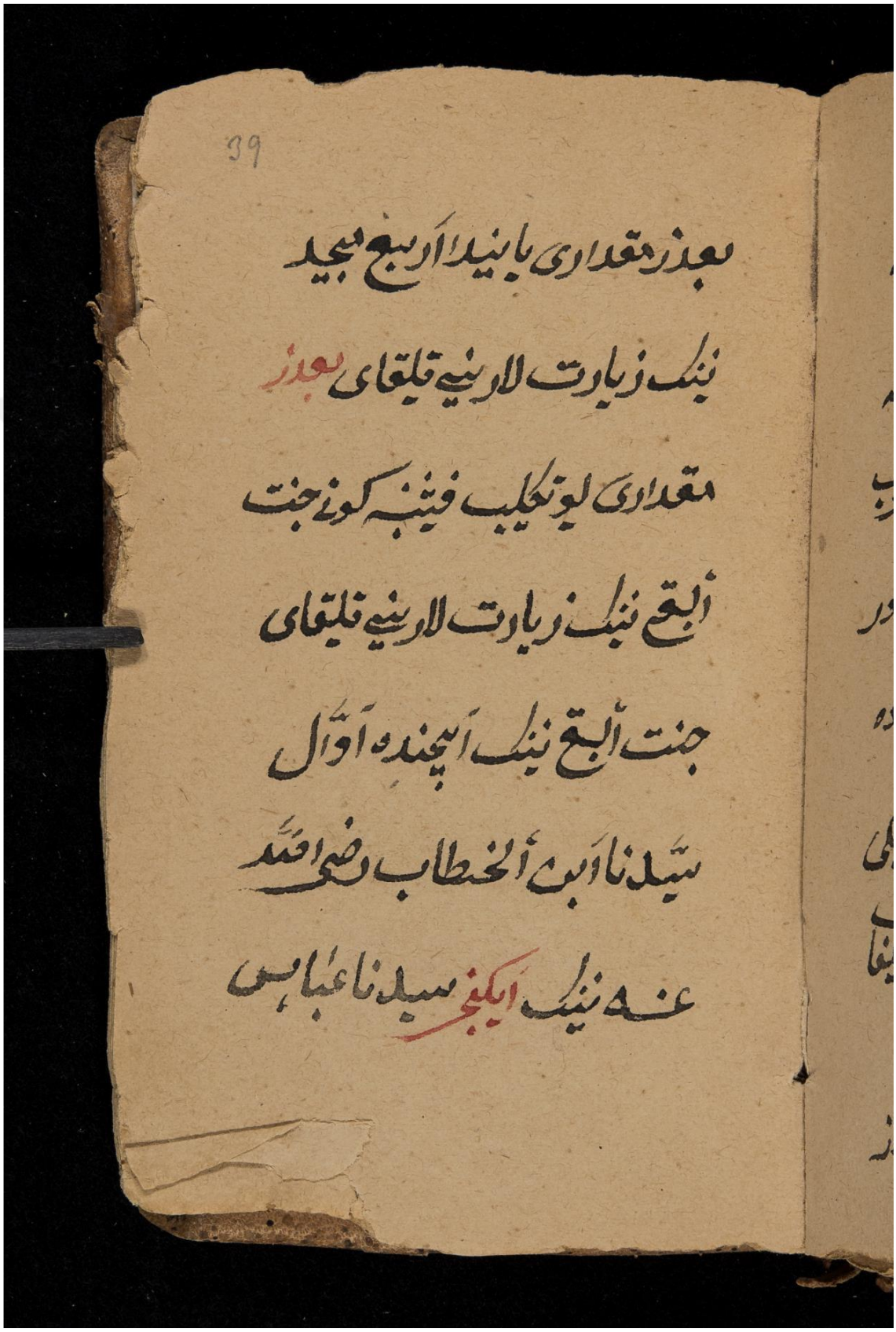
بر قبہ ایچندہ دور طواف زیارت

قلب دعا قبلتای بعد از مقداری

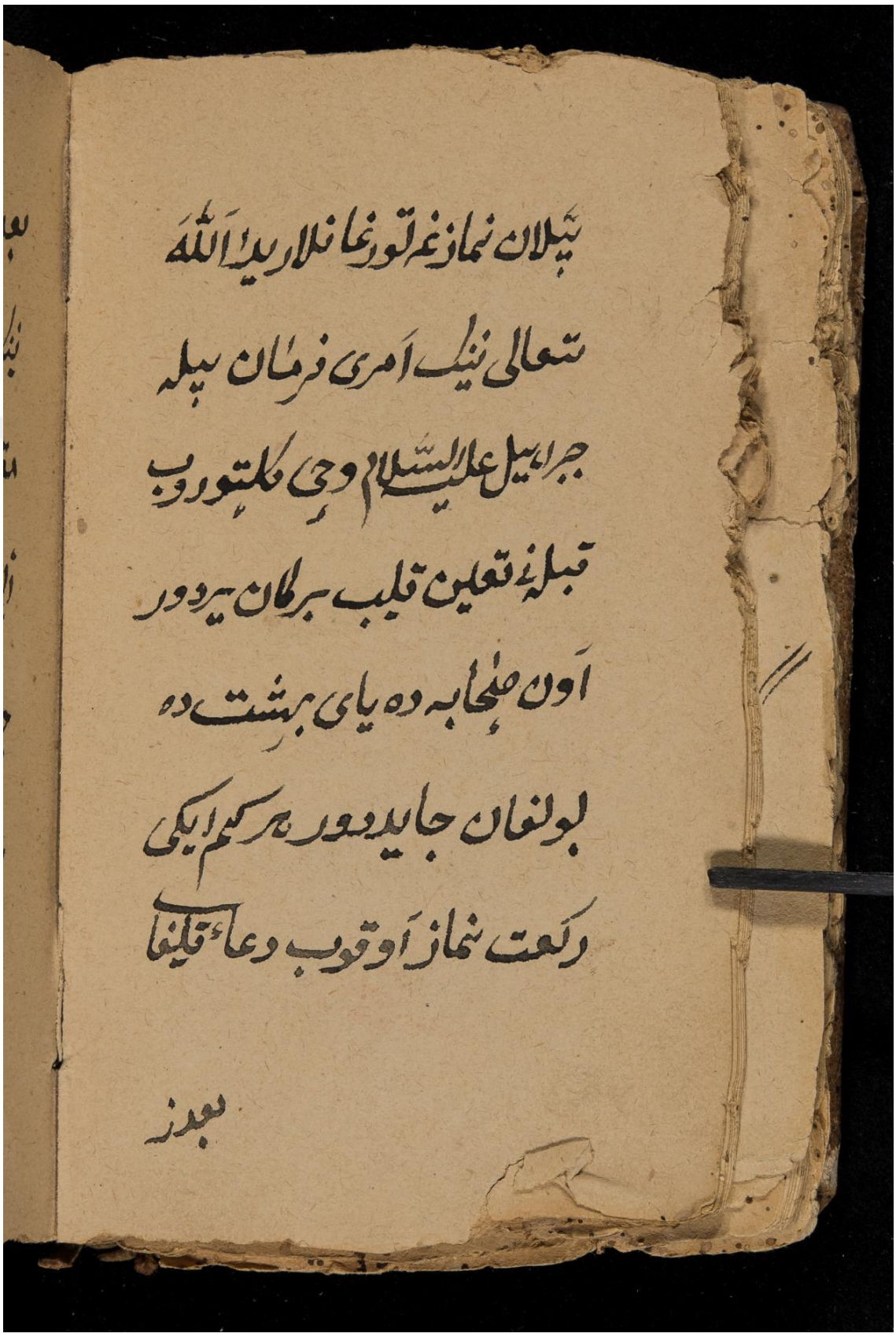
یو تکلیب یانیدا لتوقوز ازواج

مطہرات

39a

39
بعد ذر مقداری یا بنید اربع مجید
نبک زیارت لاربنیه قلبقای بعد ذر
مقداری لیو تکلیب فیشنبه کونی جنت
ابلغ نبک زیارت لاربنیه قلبقای
جنت ابلغ نبک ایچنده اوّال
سیدنا ابن الخطاب رضی الله عنه
عنه نبک ایکنجی سیدنا عباس

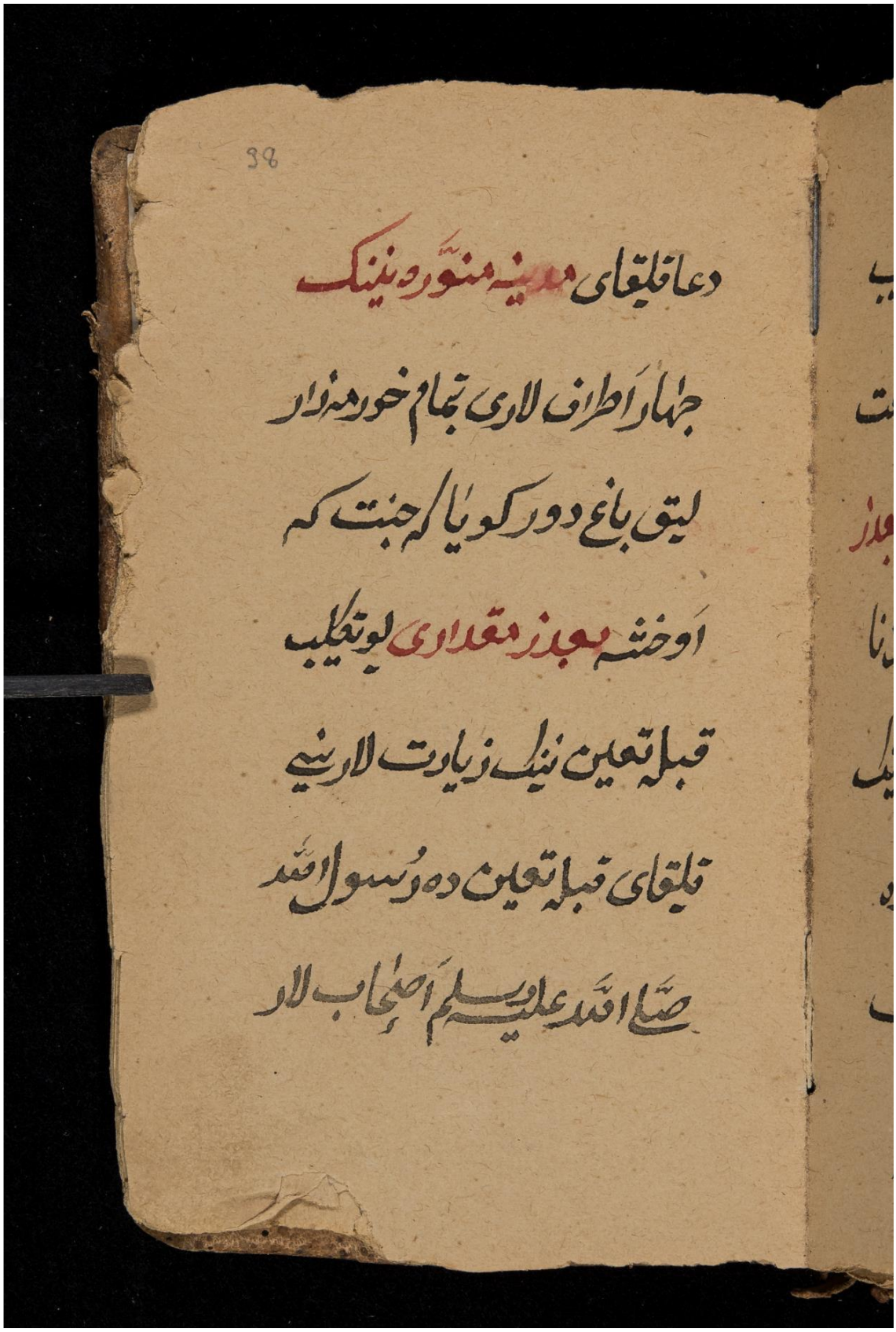
38b

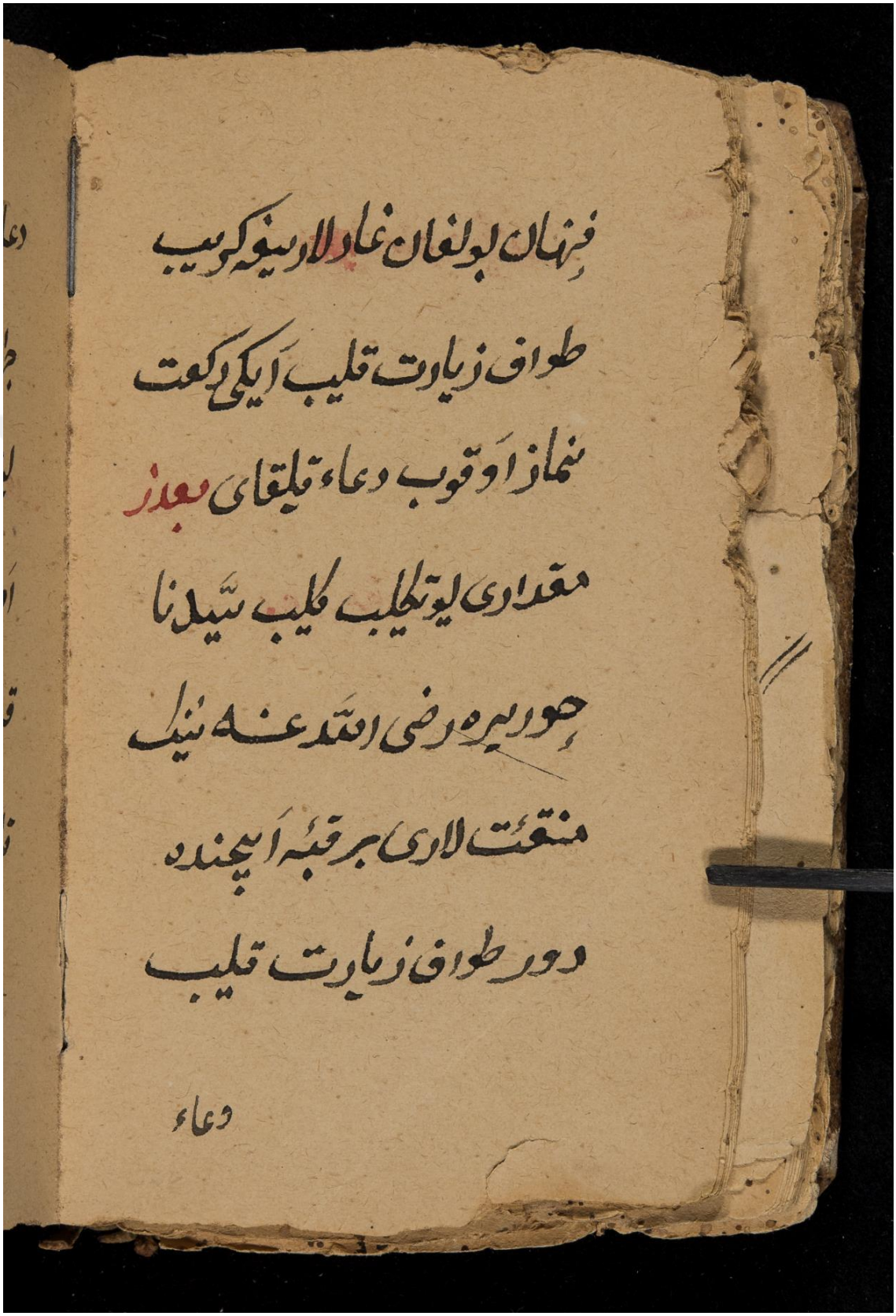
بیلان نماز غه تورغانلاریدا الله
تعالی نینگ امری فرمان بیله
جبرائیل علیه السلام وحی کلتوروب
قبله غه تعلین قلیب برلمان یرده ور
اون صحابه ده یای بهشت ده
بولغان جایده ور هر کیم ایکی
رکعت نماز اوقوب دعا قیلغاچ

بعدز

38a

38
دعا قبلغای مدینه منوّره نینک
جهار اطراف لاری تمام خورمه زار
لیق باغ دور کویا که جنت که
اوخشه بعذر معذاری یوتکلیب
قبله تعین نینک زیادت لاری نیچه
قبلغای قبله تعین ده رسول الله
صلی الله علیه وسلم اصحاب لاری

37b

فرمان بولغان عادلارینه کریب

طواف زیارت قلیب ایکی رکعت

نماز اوقوب دعاء تلقای بعدز

معدادی یوتکلیب کلیب سیدنا

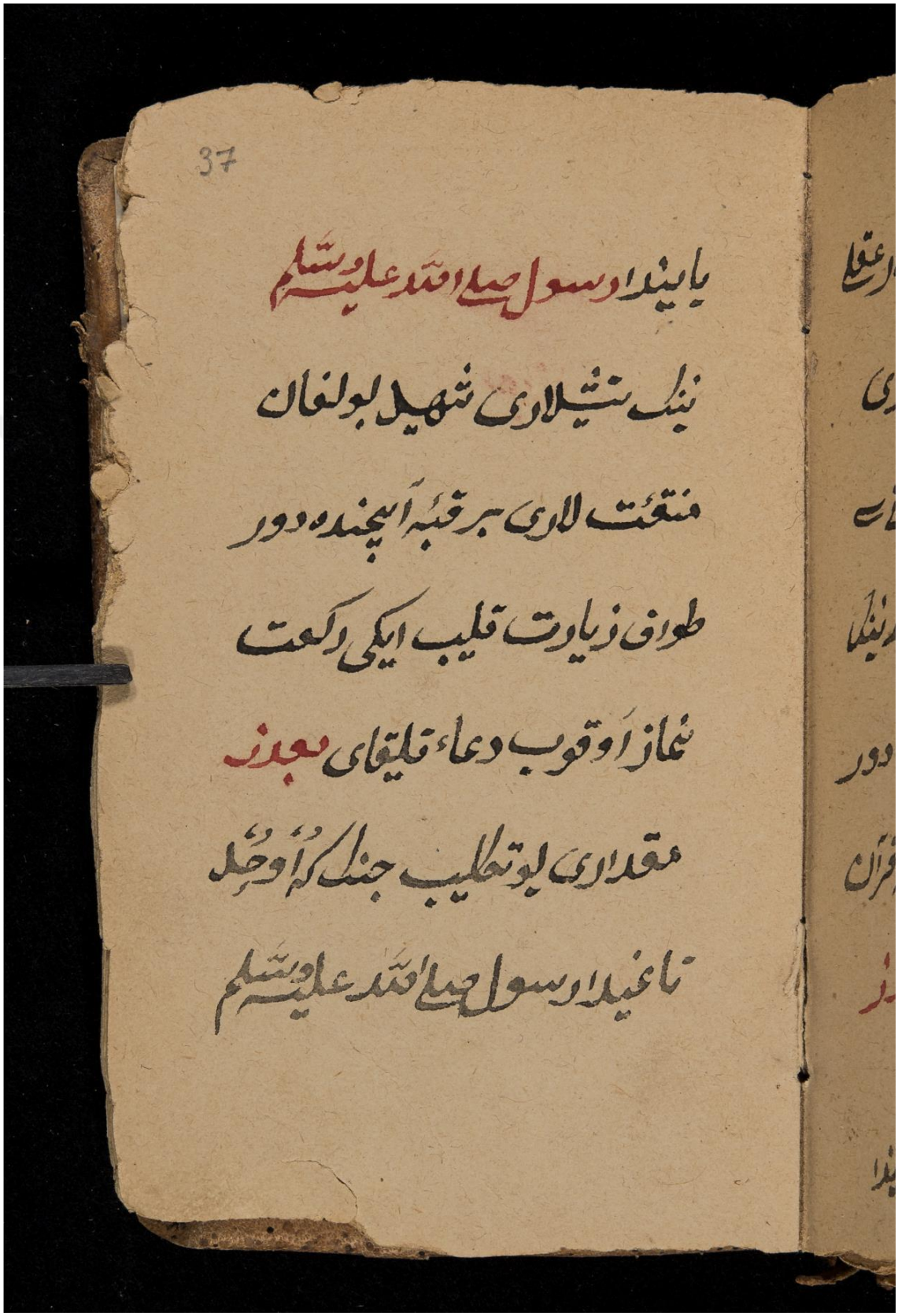
حوریره رضی الله عنه بیلن

منعقت لاری برجبه ایچنده

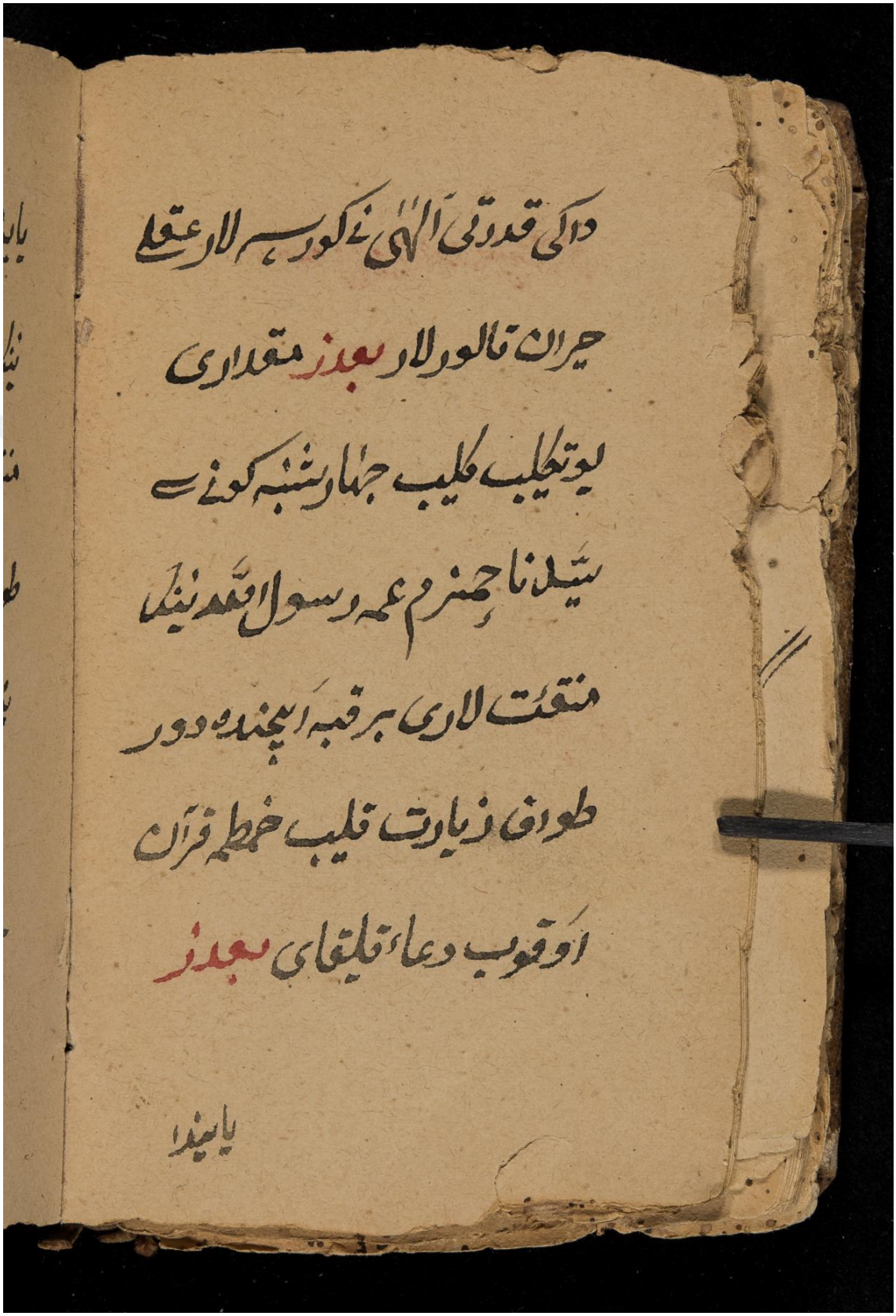
دور طواف زیارت قلیب

دعاء

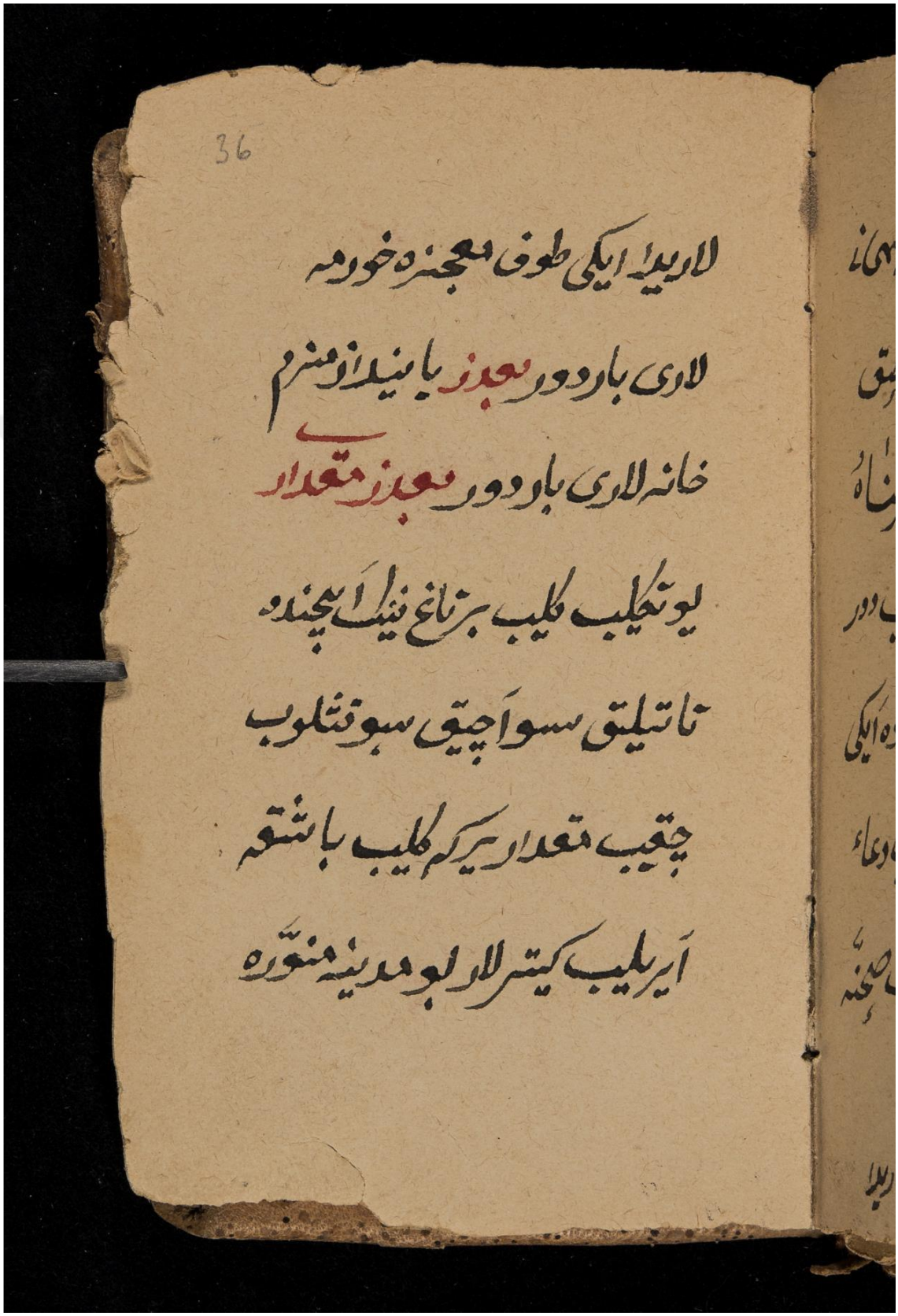
37a

37
یایندا رسول صلی اللہ علیہ وسلم
نینگ نشیلاری شہید بولغان
منقعت لاری بر غبہ آیچندہ دور
طواف زیارت قلیب ایکی رکعت
نماز اوقوب دعاء قلیغای بعدہ
مقداری بو تعلیب جنگ کہ اوخشد
تا عید رسول صلی اللہ علیہ وسلم

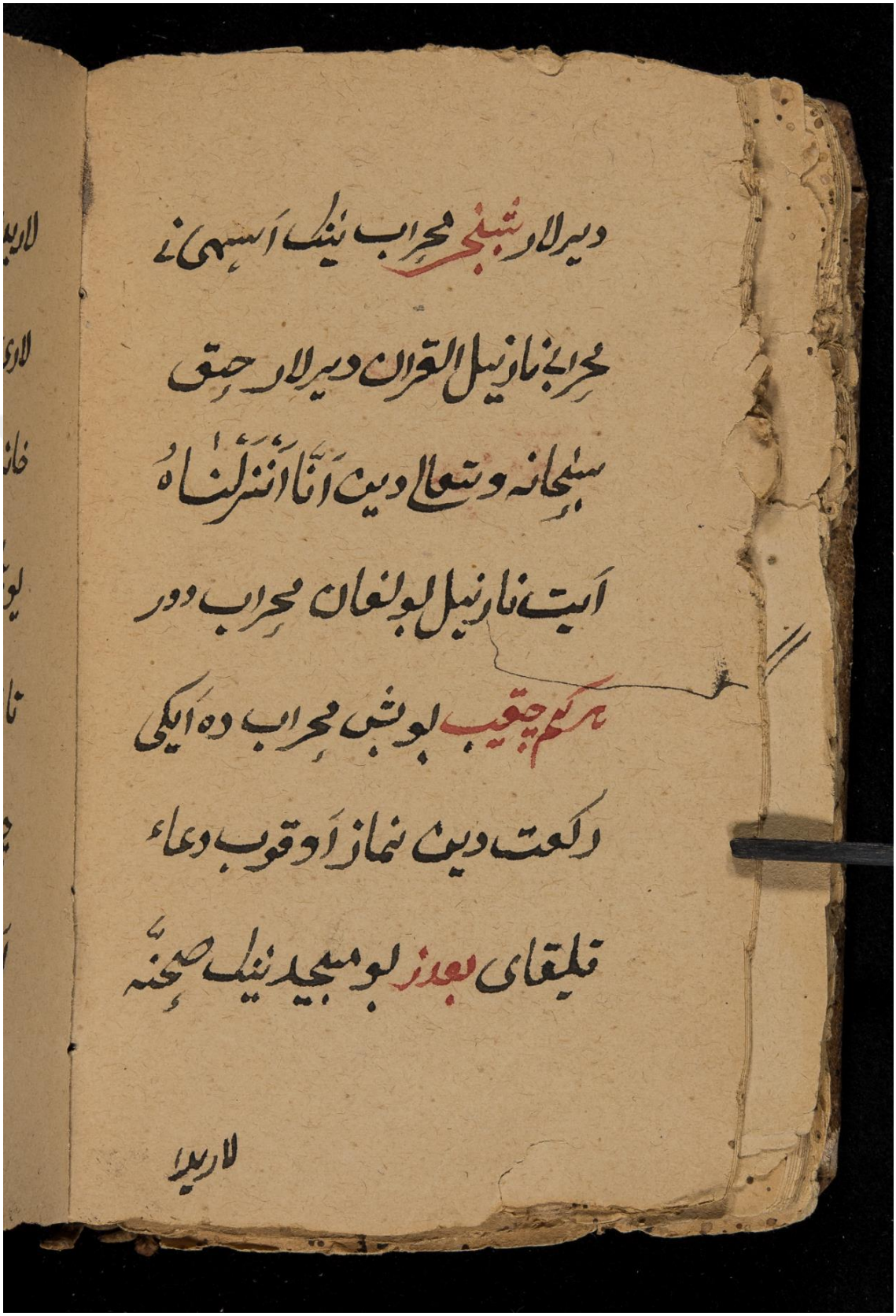
36b

36a

36
لاریدا ایکی طوف معجزه خورمه
لاری بار دور بعدز بانیلدان منزم
خانه لاری بار دور بعدز متعدار
یو تکلیب کلیب برناغ نیلاب ایچنده
تا تیلیق سوا چیقی سو قلوب
چیقیب متعدار یرکه کلیب باشقه
آیریلیب کیتر لار یو مدینه منوره

35b

دیرلار شبنی محراب ینگ آسهی نے

محراب نازیل القران دیرلار حق

سبحانه و تعالا دیب آنا انزلناه

آیت نازیل بولغان محراب دور

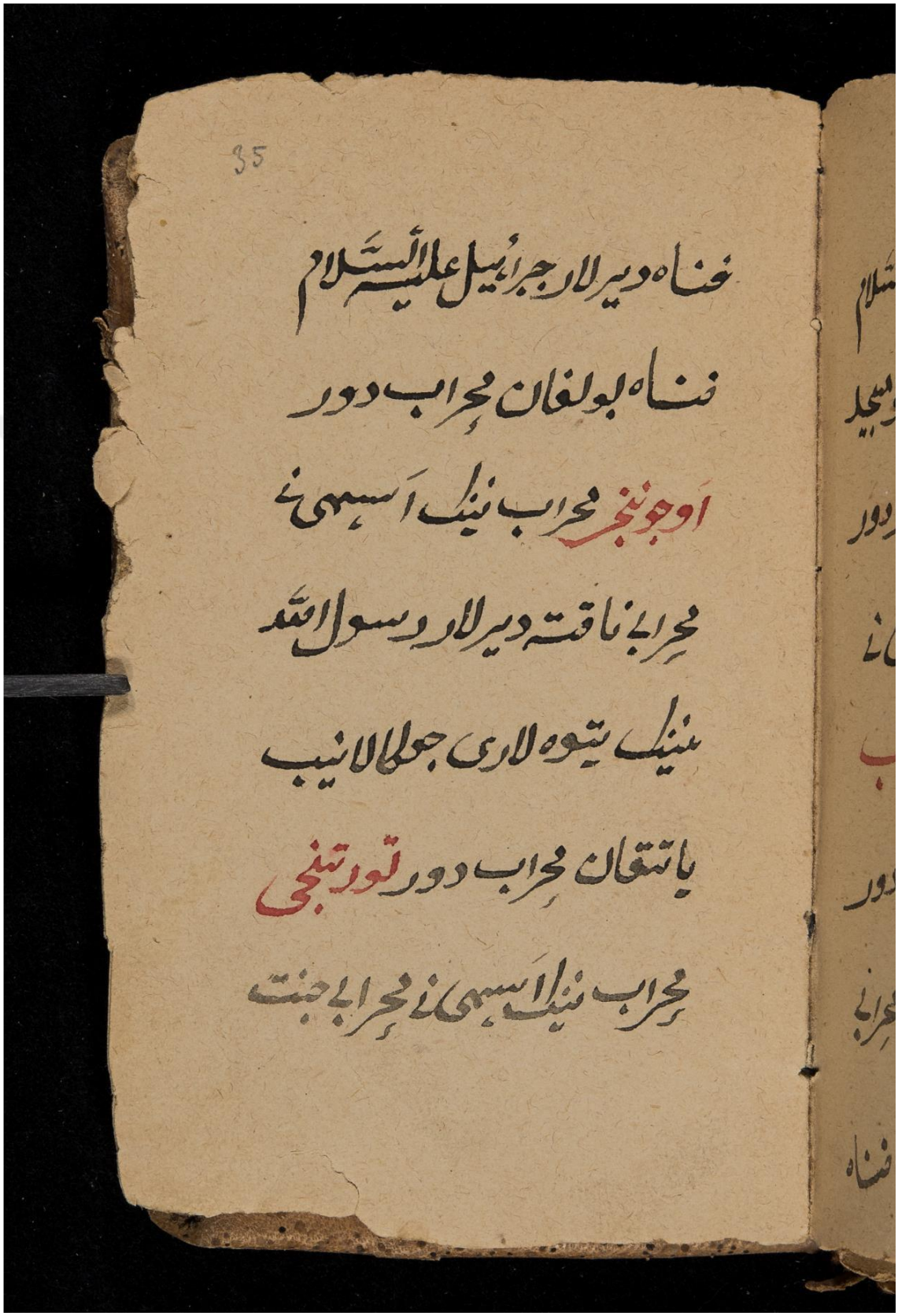
هر کم جیقیب بوشن محراب ده ایکی

رکعت دین نماز آوقوب دعاء

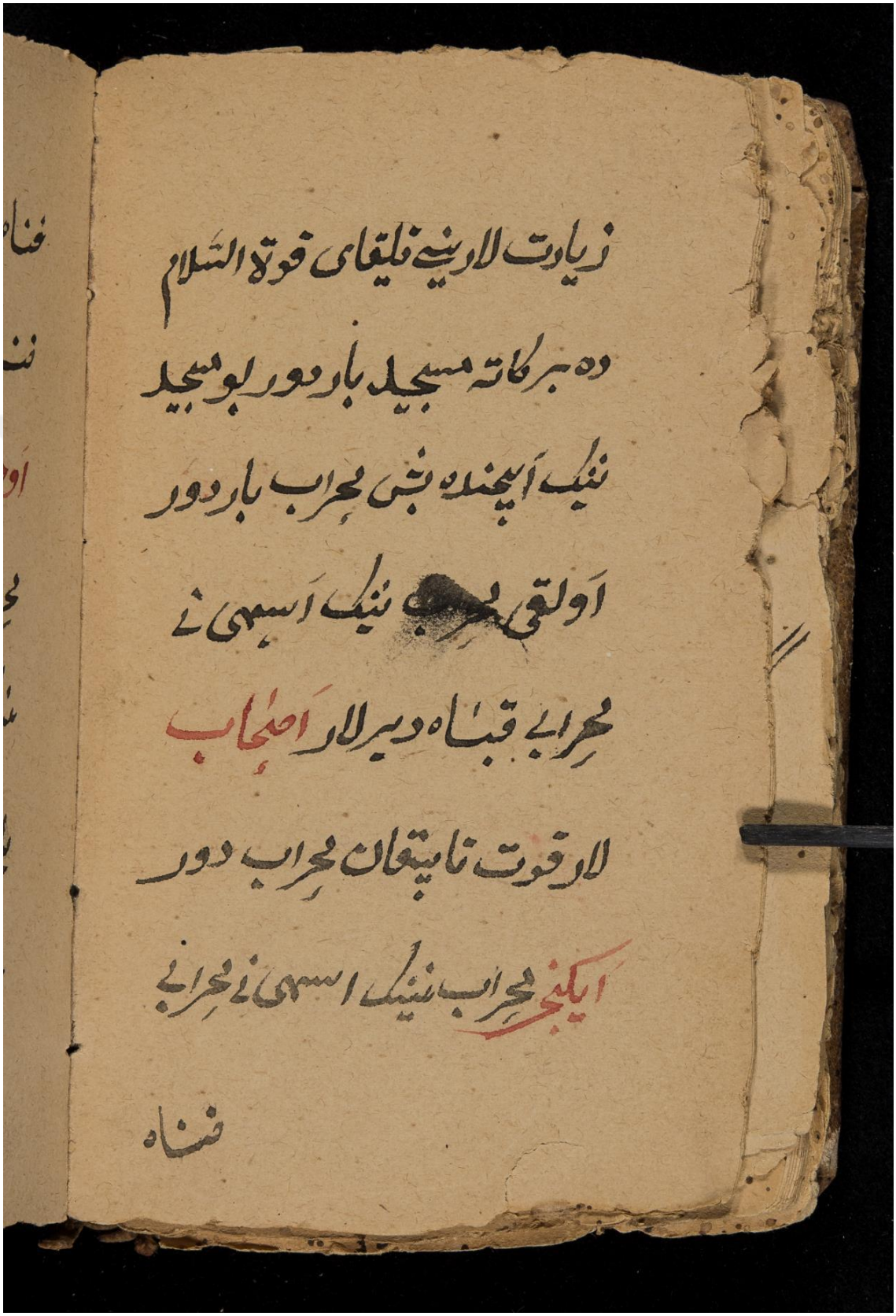
قیلقای بعدز بو مسجد ینگ صخنه

لاریدا

35a

35
خناه دیرلار جبرائیل علیه السلام
خناه بولغان محراب دور
اوجونجی محراب نبی اسمی نے
محرابے ناقته دیرلار رسول الله
نبی یتوه لاری جملا لانیب
یاتقان محراب دور تورتنجی
محراب نبی اسمی نے محرابے جنت

34b

زیارت لاردنیه فلیقای قوته السّلام

ده برکاته مسجد باردور بو مسجد

نینک آیچنده شش محراب باردور

اولکی محراب نینک اسمی نه

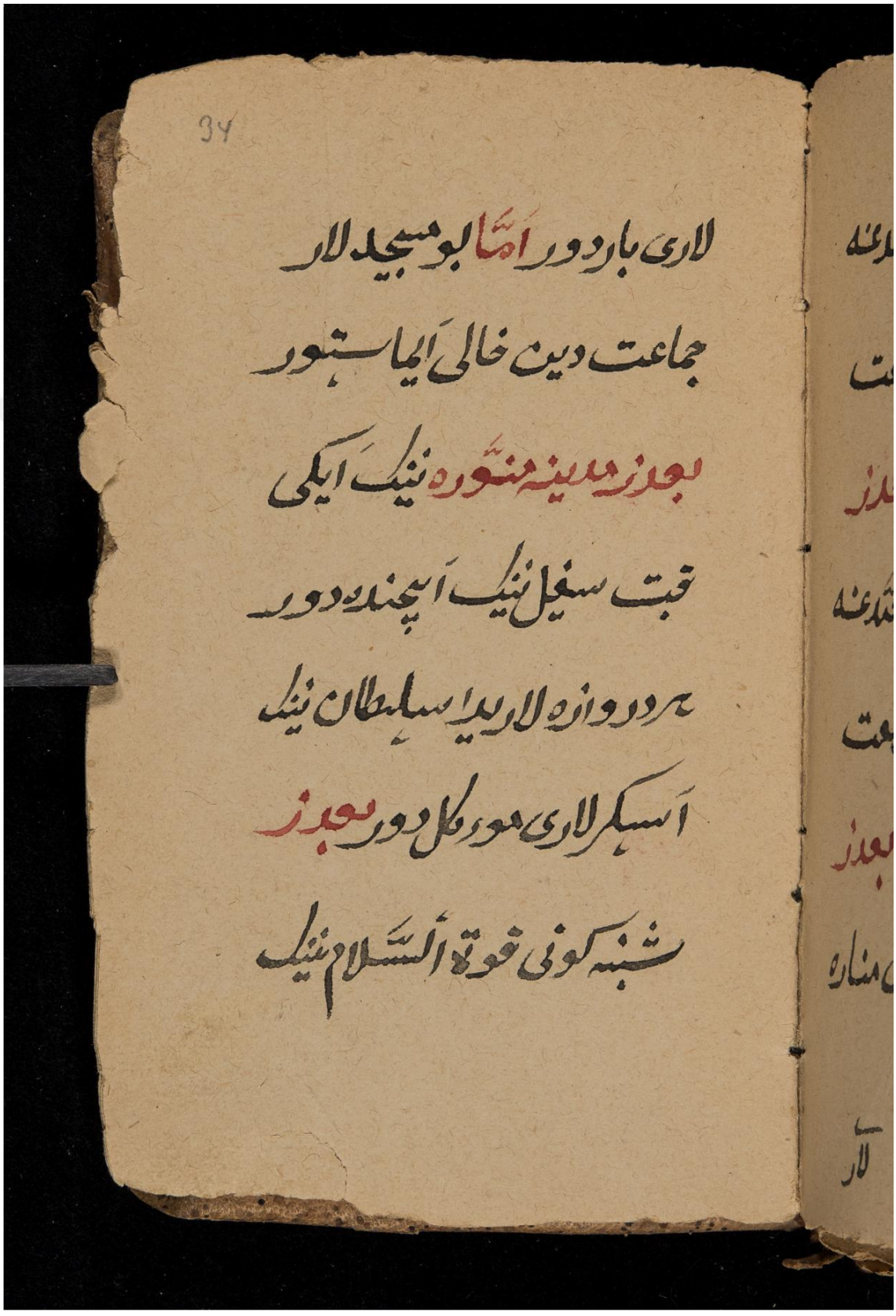
محراب قباه دیر لار اصحاب

لار قوت تاپقان محراب دور

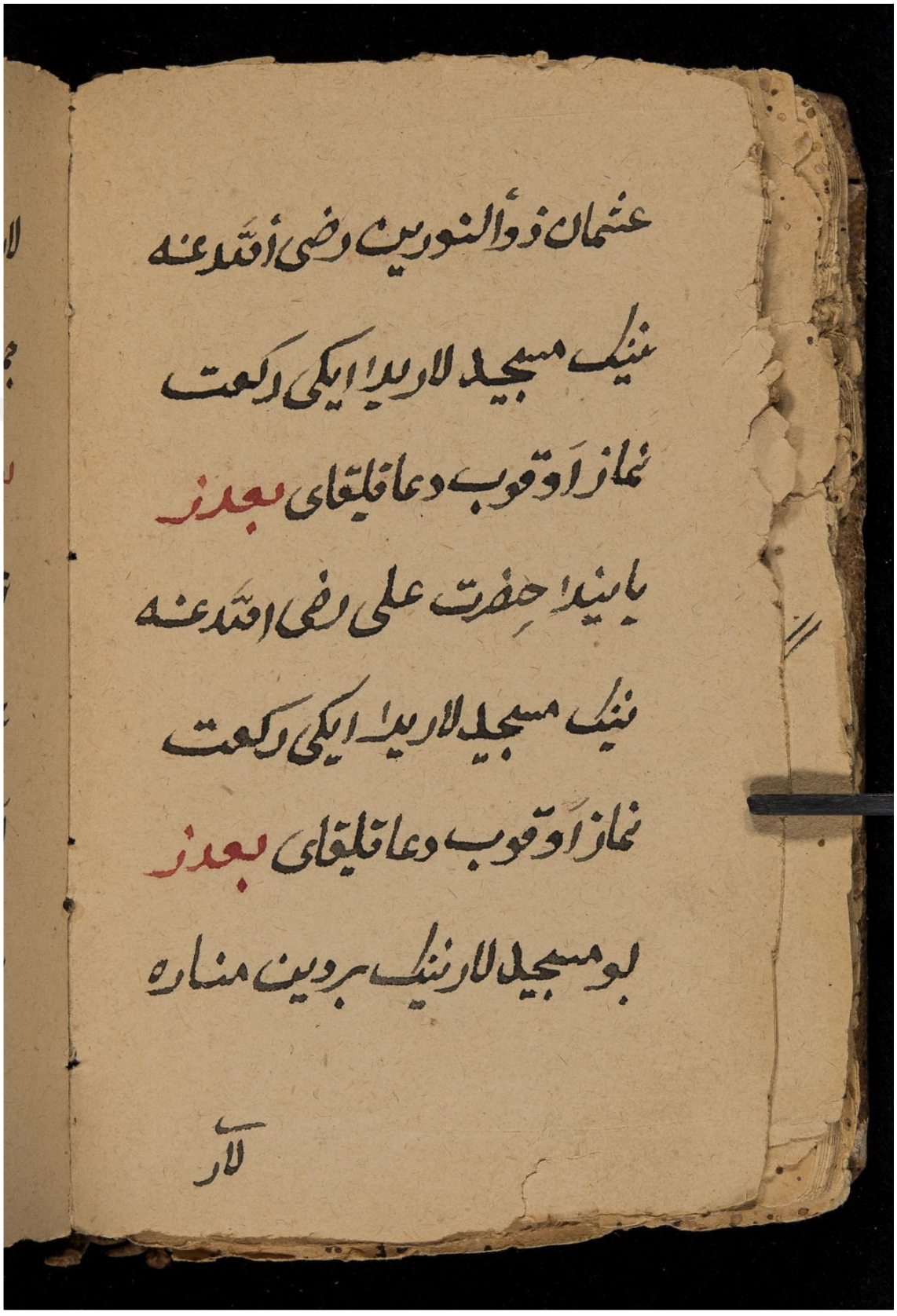
ایکنجی محراب نینک اسمی نه محراب

فناه

34a

34
لاری باردور امّا بو مسجد لار
جماعت دین خالی ایماستور
بعدز مدینه منوّره نینگ ایکی
تخت سغیل نینگ آیچنده دور
هر دروازه لاریدا سلطان نینگ
آسکر لاری مورچل دور بعدز
شبنه کونی غوثة السّلام نینگ

33b

عثمان ذوالنورین رضی اقتدعنه

ینگ مسجد لاریدا ایکی رکعت

نماز اوقوب دعا قیلغای بعدز

یا ینیدا حضرت علی رضی اقتدعنه

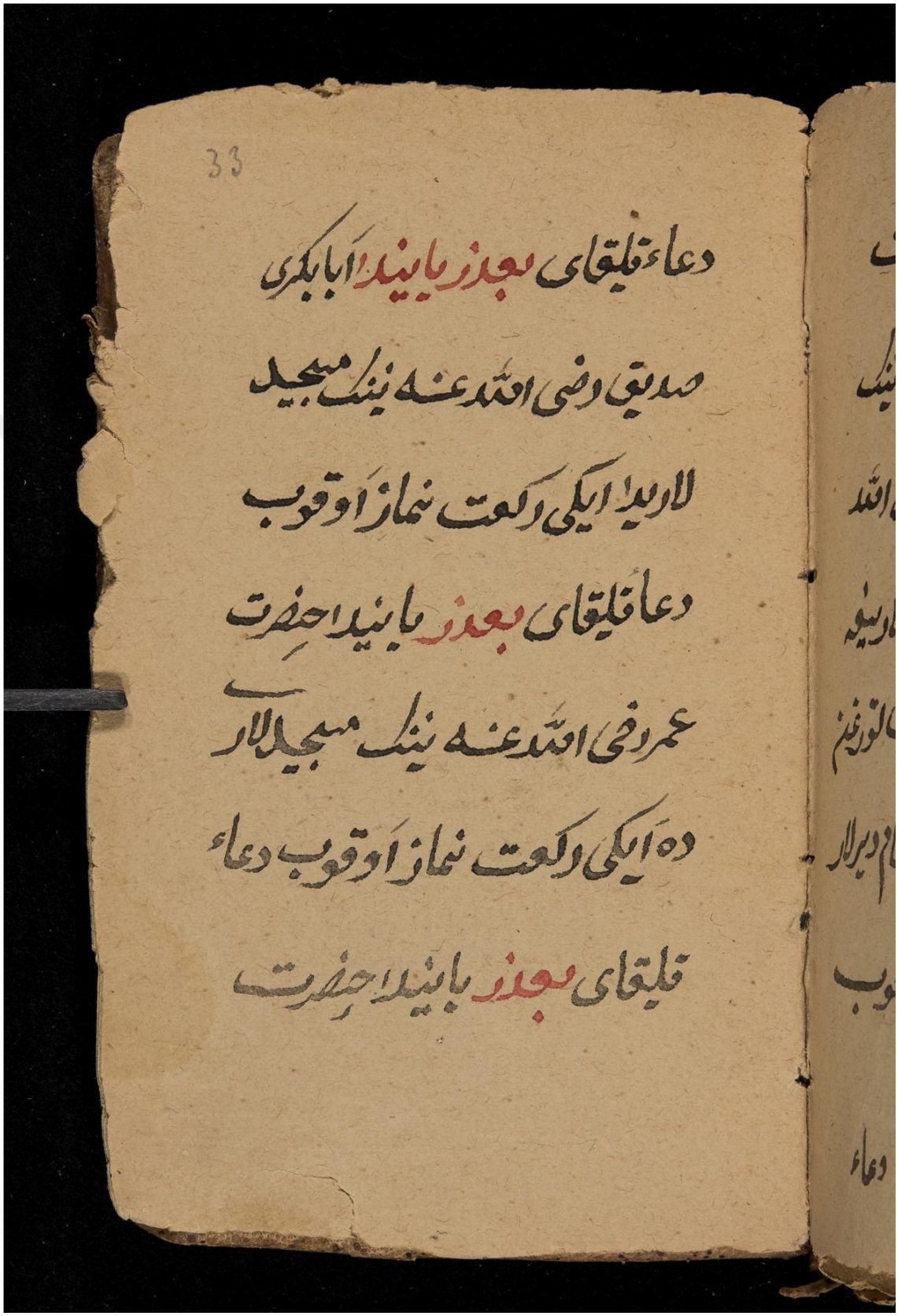
ینگ مسجد لاریدا ایکی رکعت

نماز اوقوب دعا قیلغای بعدز

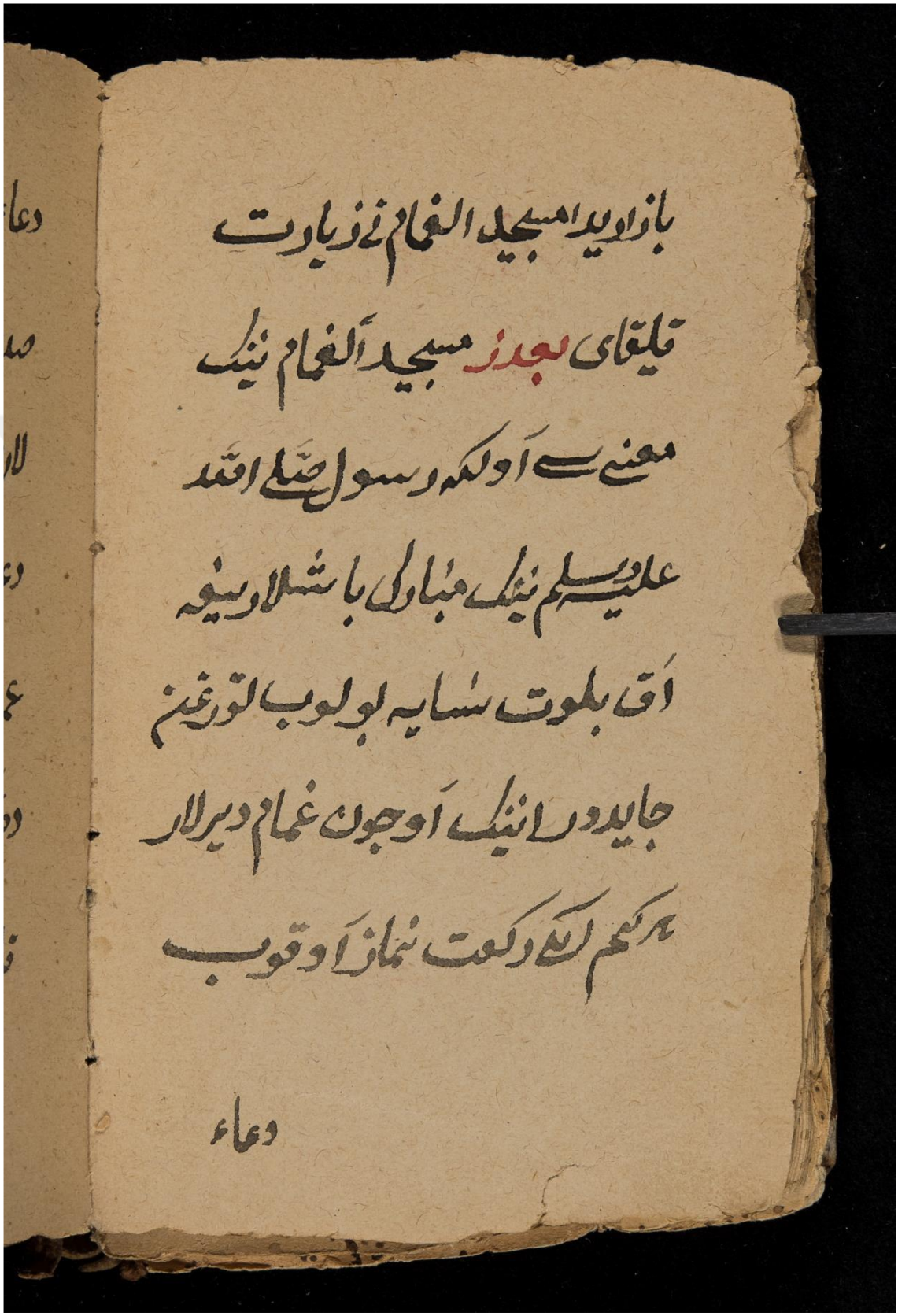
بو مسجد لار ینگ بر دین مناره

لار

33a

33
دعاء قلیقای بعدز بایندا ابابکری
صدیق رضی اللہ عنہ ینگ مسجد
لاریدا ایکی رکعت نماز اوقوب
دعا قلیقای بعدز بایندا حضرت
عمر رضی اللہ عنہ ینگ مسجد لاری
ده ایکی رکعت نماز اوقوب دعاء
قلیقای بعدز بایندا حضرت

32b

بازاویدا مسجد الغمام نی زیارت

قیلغای بعدہ مسجد الغمام نینگ

معنیسی اولکہ رسول صلی اللہ

علیہ وسلم نینگ مبارک باشلاریغہ

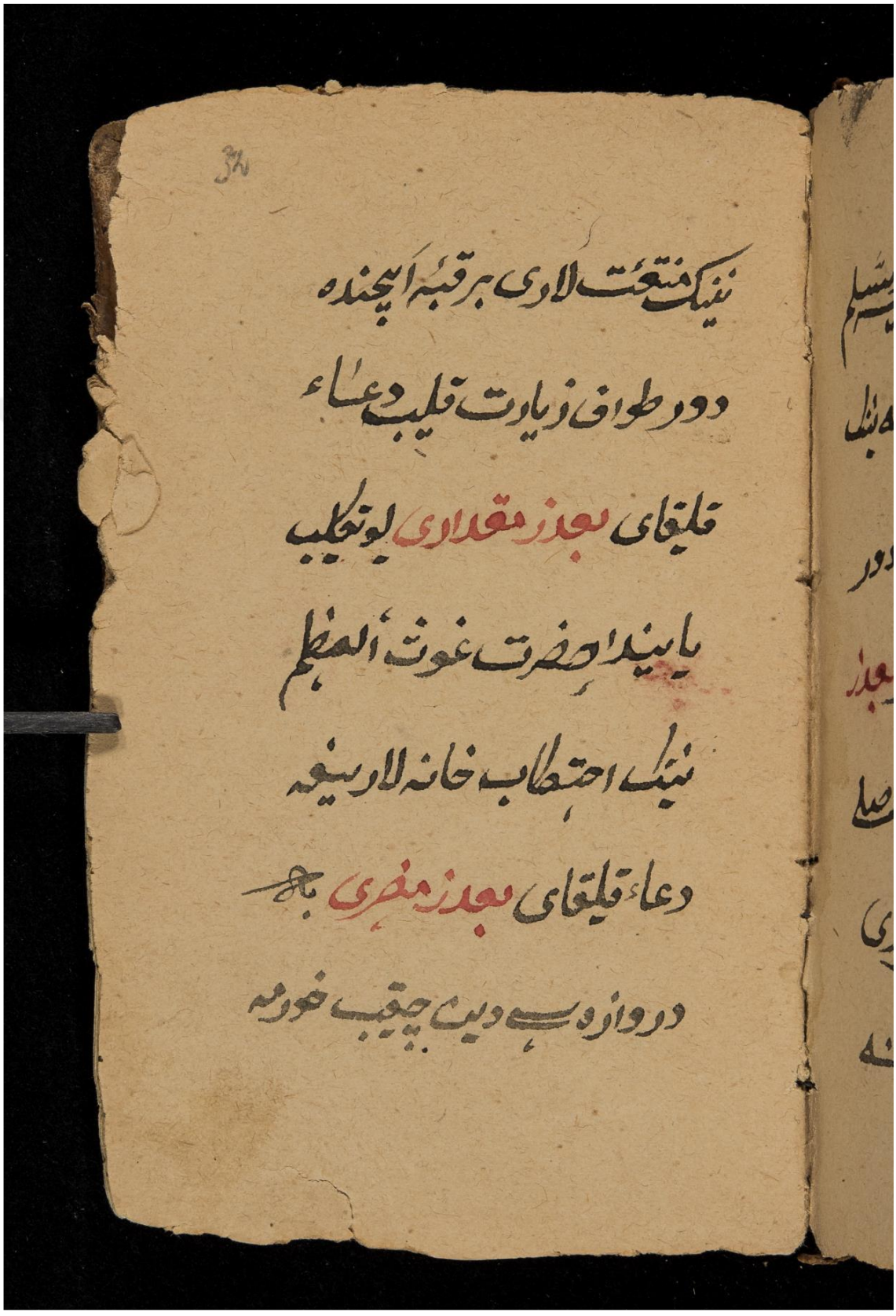
اق بلوت سایہ بولوب تورغنی

جایدور اینگ اوجون غمام دیرلار

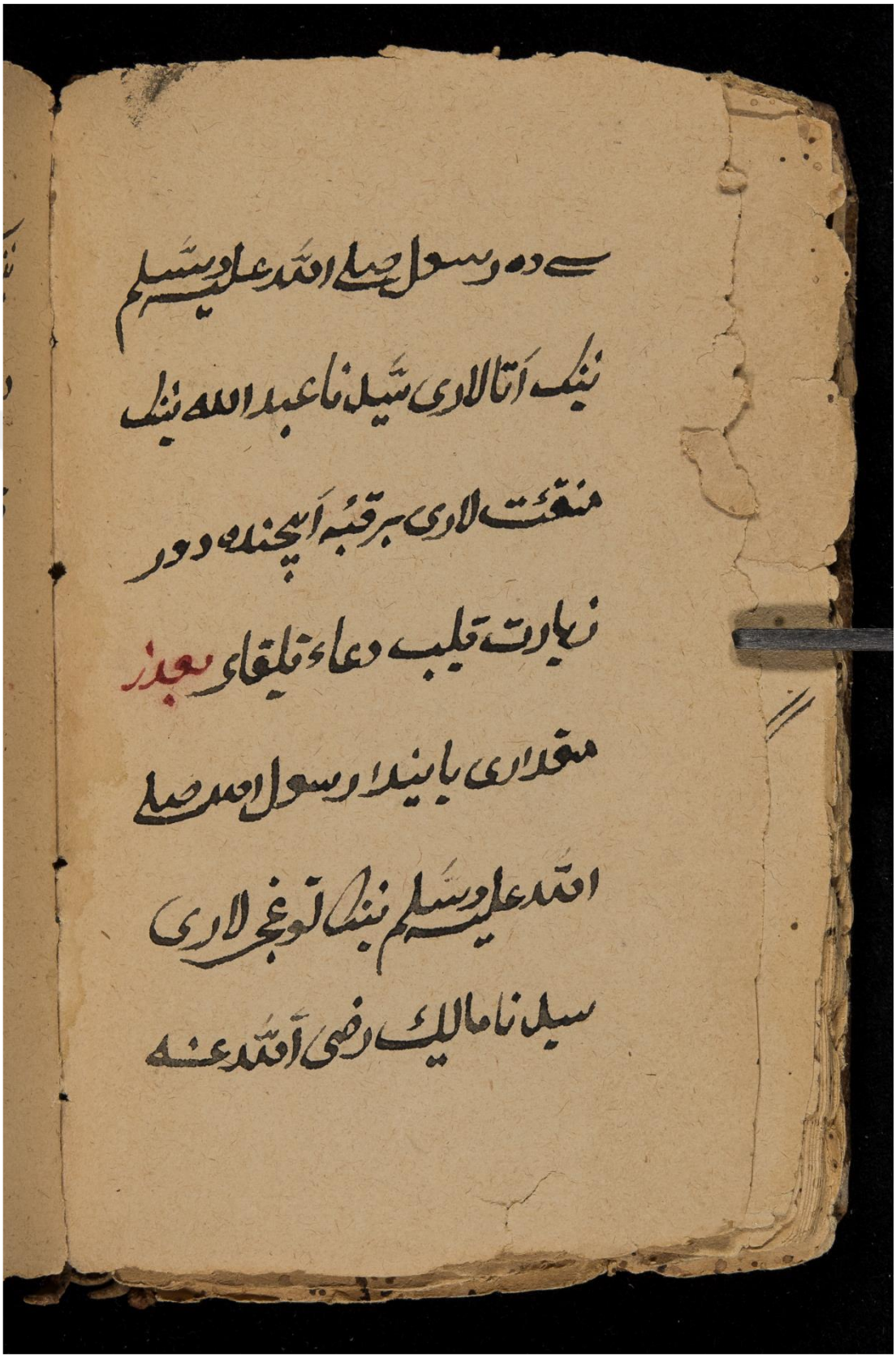
ہر کیم لکہ رکعت نماز اوقوب

دعاء

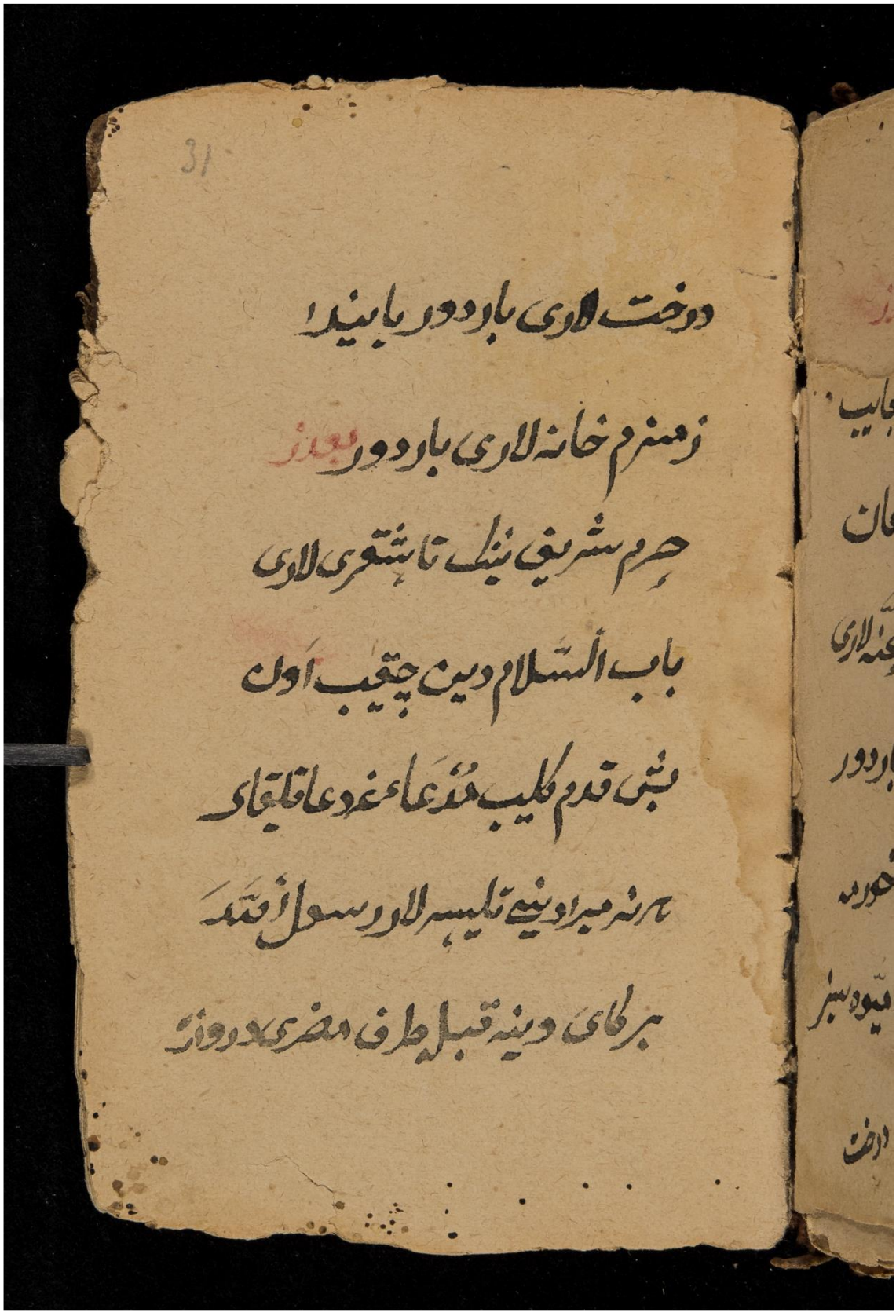
32a

34
نیک متعت لادی بر قبه ایچنده
دور طواف زیارت قلیب دعاء
قیلغای بعد مقداری یوتکلیب
یایند حضرت غوث العظم
نیک احتصاب خانه لاریغه
دعاء قیلغای بعد مضری با
دروازه سی دیب چیقب خورمه

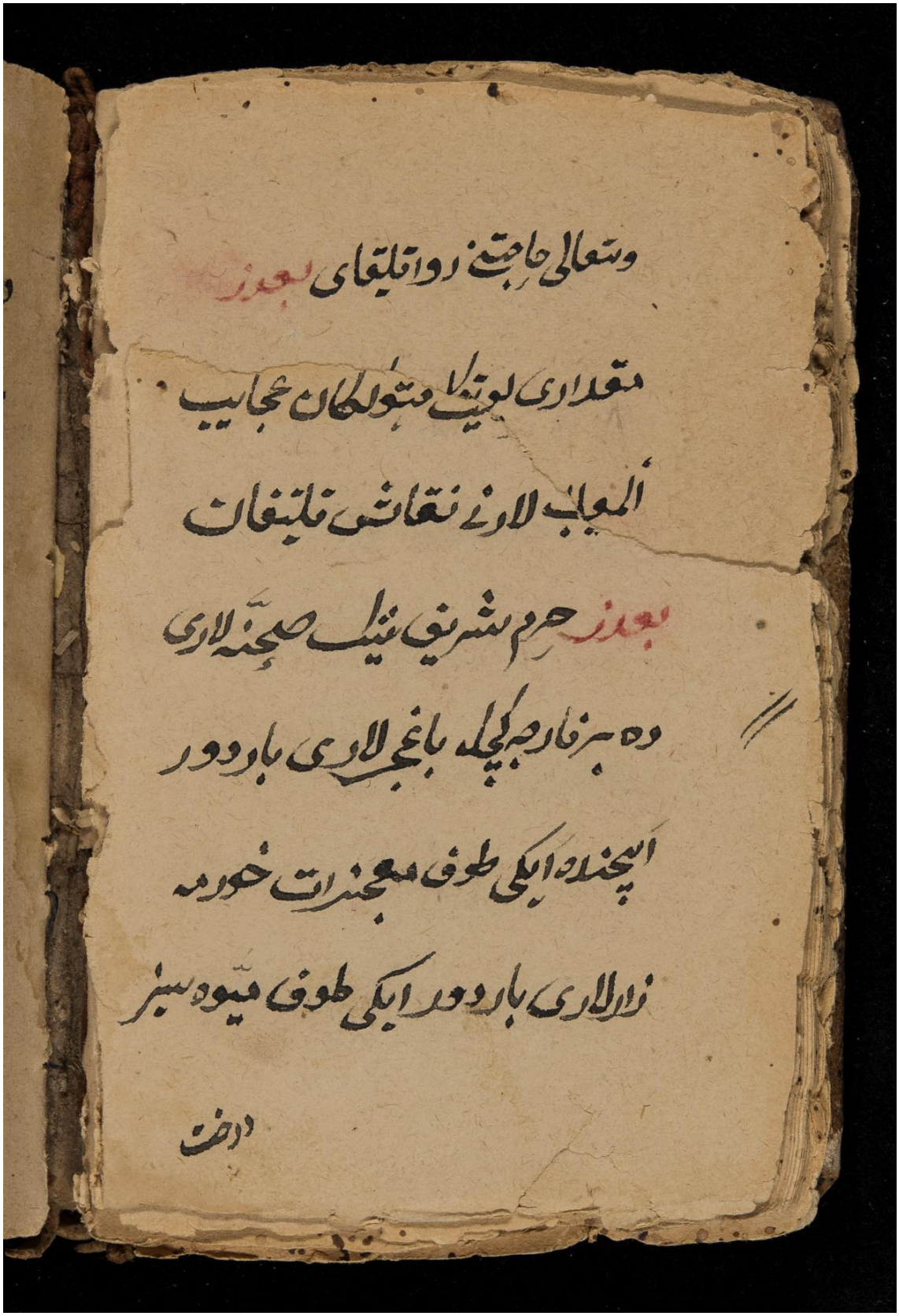
31b

31a

30b

وتعالی حاجتنی روا قیلغای بعدہ

مقداری لعبتلار متولکان عجایب

المعاب لاری نقاش قلمغان

بعدہ حرم شریف شیخ صحنہ لاری

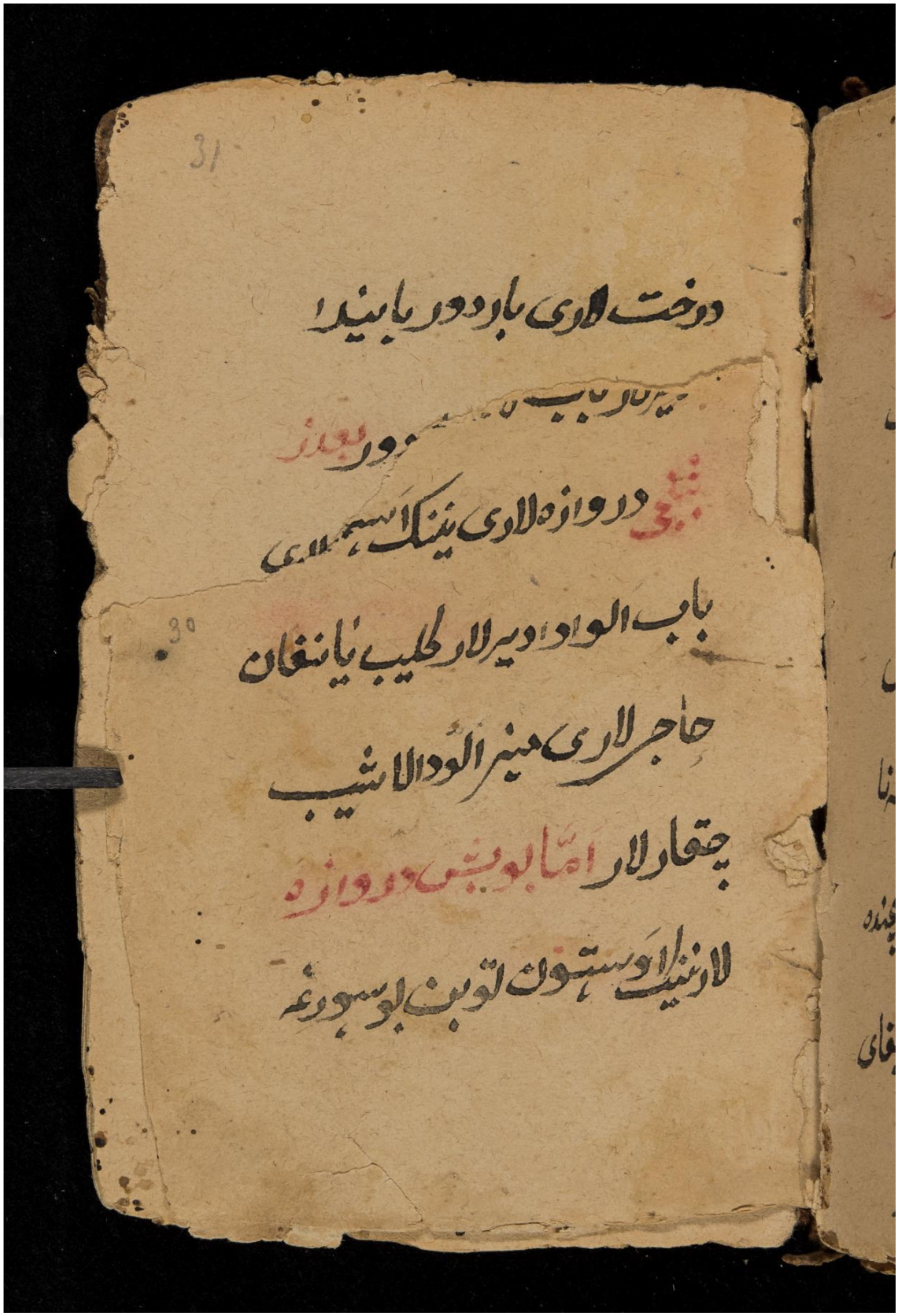
وہ بر فارجہ کچکنہ باغچہ لاری باردور

ایچندہ ایکی طوف معجنرات خورمہ

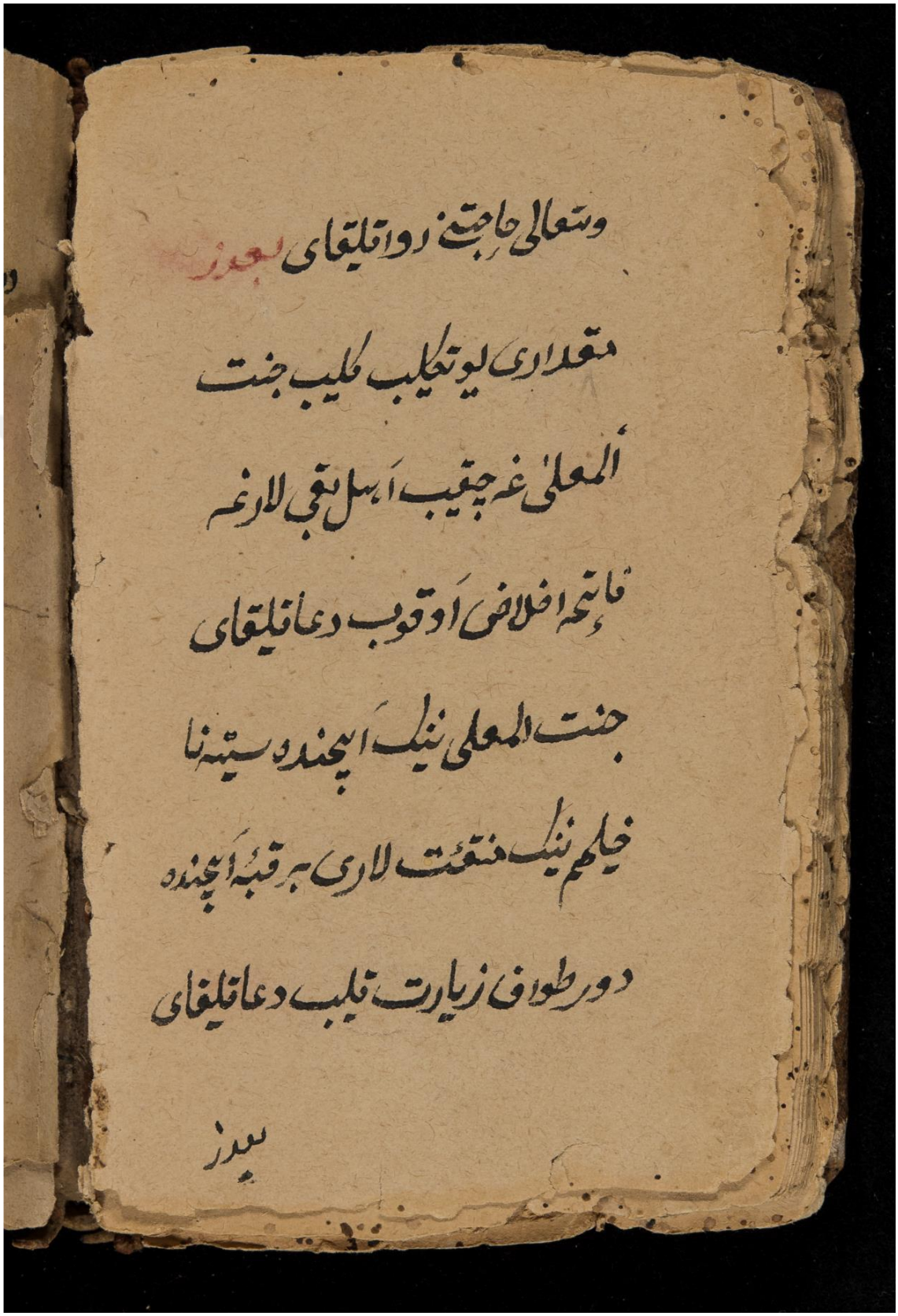
زارلاری باردور ایکی طوف میوہ سبز

اوخت

30a

31
درخت لاری باد دور یابید
دور بعدز
بنجی دروازه لاری ینگ اسمی
باب الواد دیرلار لحیب یا نغان
حاجر لاری مینر الود الاشیب
چقار لار امّا بو بش دروازه
لار نینگ اوستون توبن بو سورغه

29b

وتعالی حاجتنی روا قیلغای بعدز

مقداری یوتکلیب کلیب جنت

المعلی غه چیقیب اهل بقی لارغه

فاتحه اخلاص اوقوب دعا قیلغای

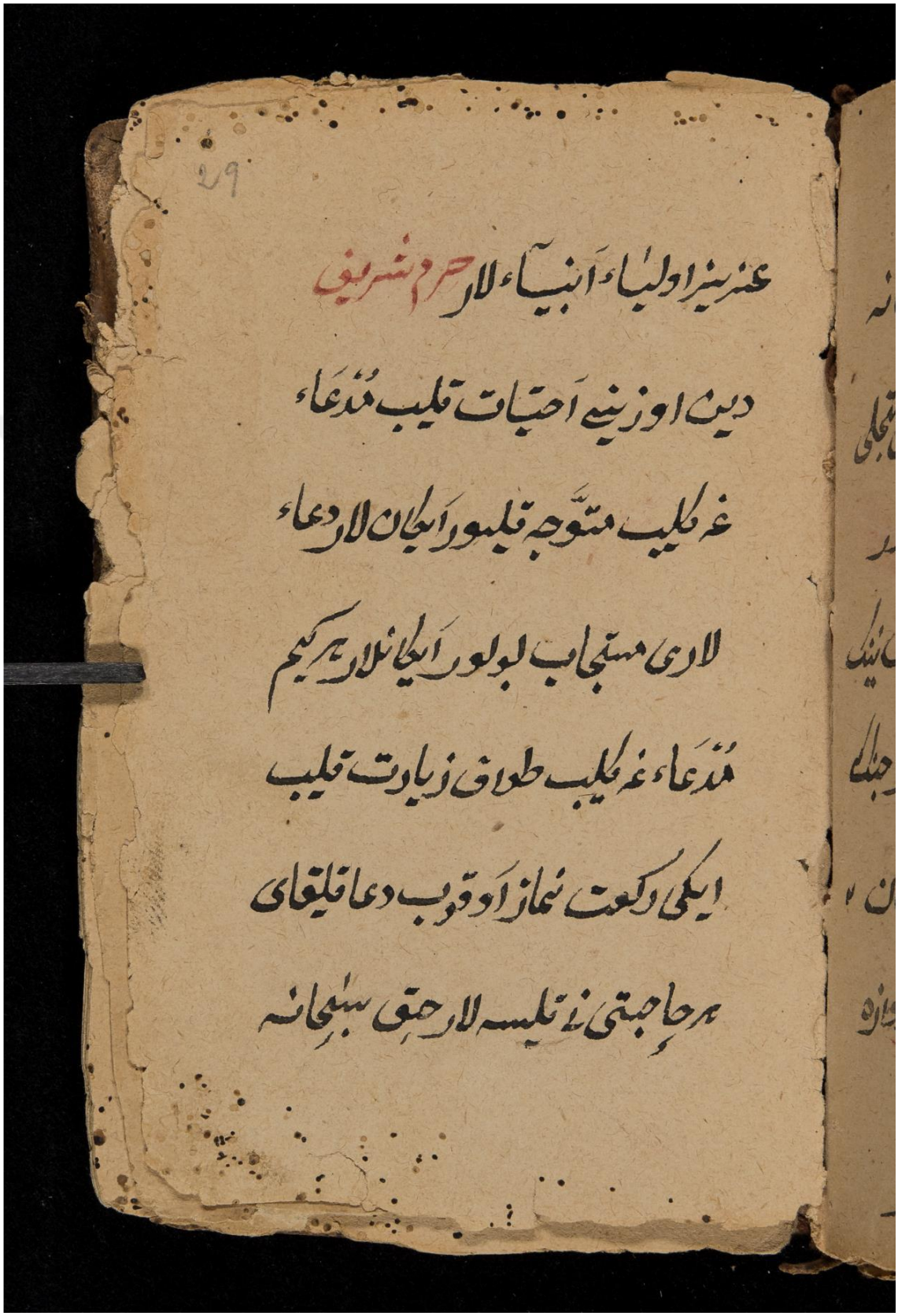
جنت المعلی نینگ ایچنده سیتنا

خیلهم نینگ منعقت لاری بر قبه ایچنده

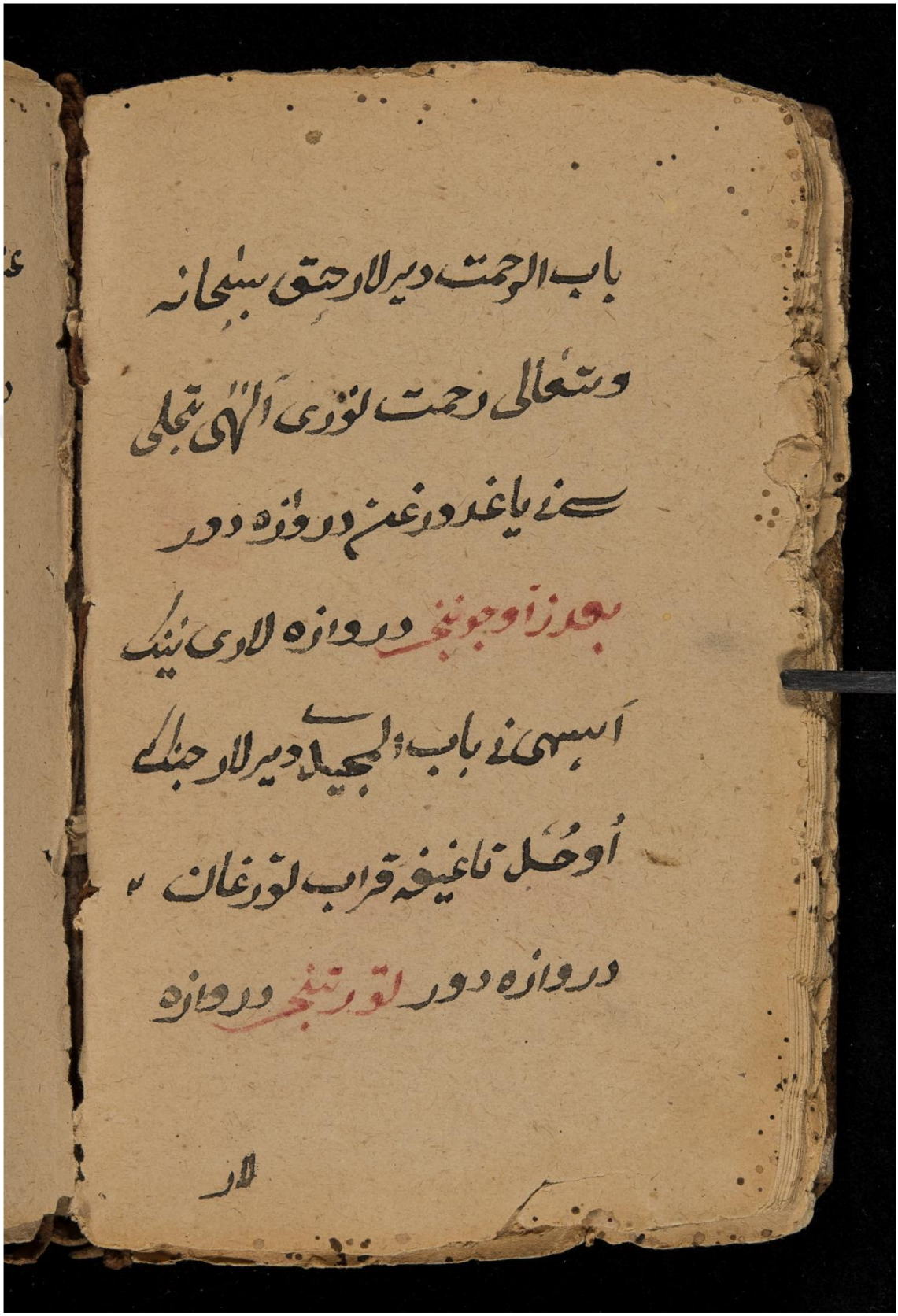
دور طواف زیارت قیلب دعا قیلغای

بیدز

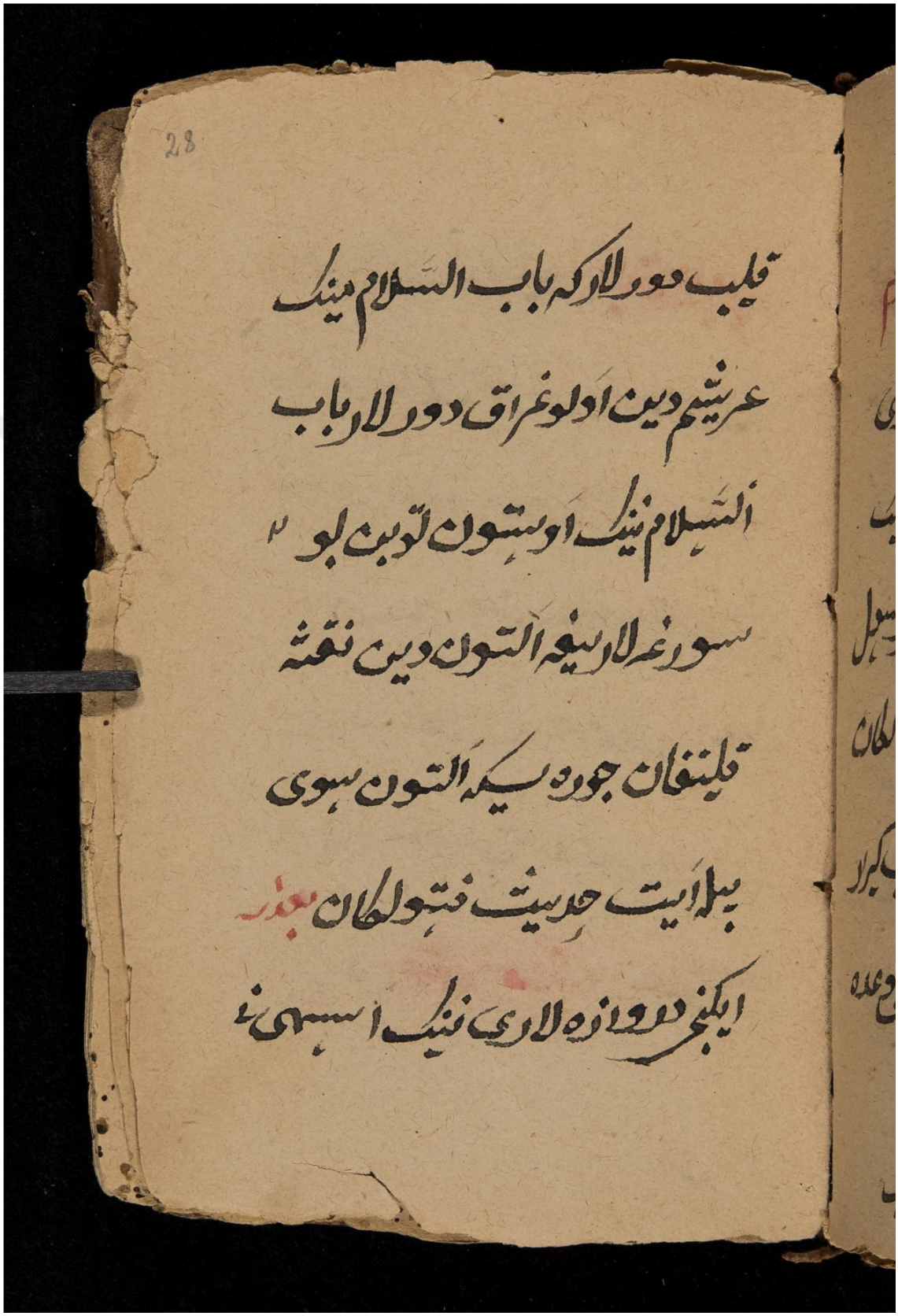
29a

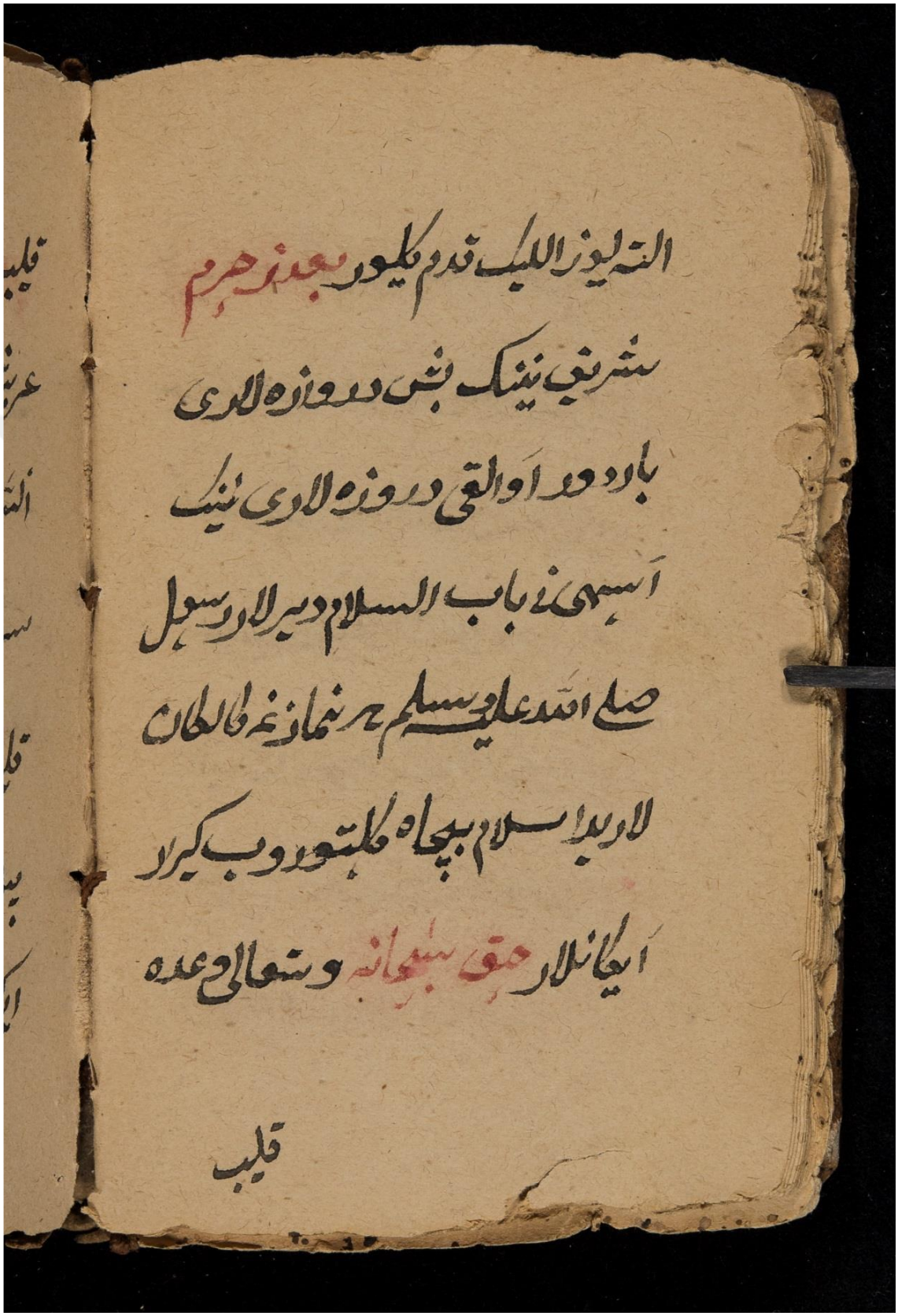
28b

باب الرحمت دیر لار حق سبحانه
وتعالی رحمت نوری الهی تجلی
سن یا غدر غمز دروازه دور
بعد ز او جونچی دروازه لاری تینگ
اسپی ن باب المجید دیر لار جنگ
اوحد تا غیفه قراب لوزغان
دروازه دور لوزنجی دروازه
لار

28a

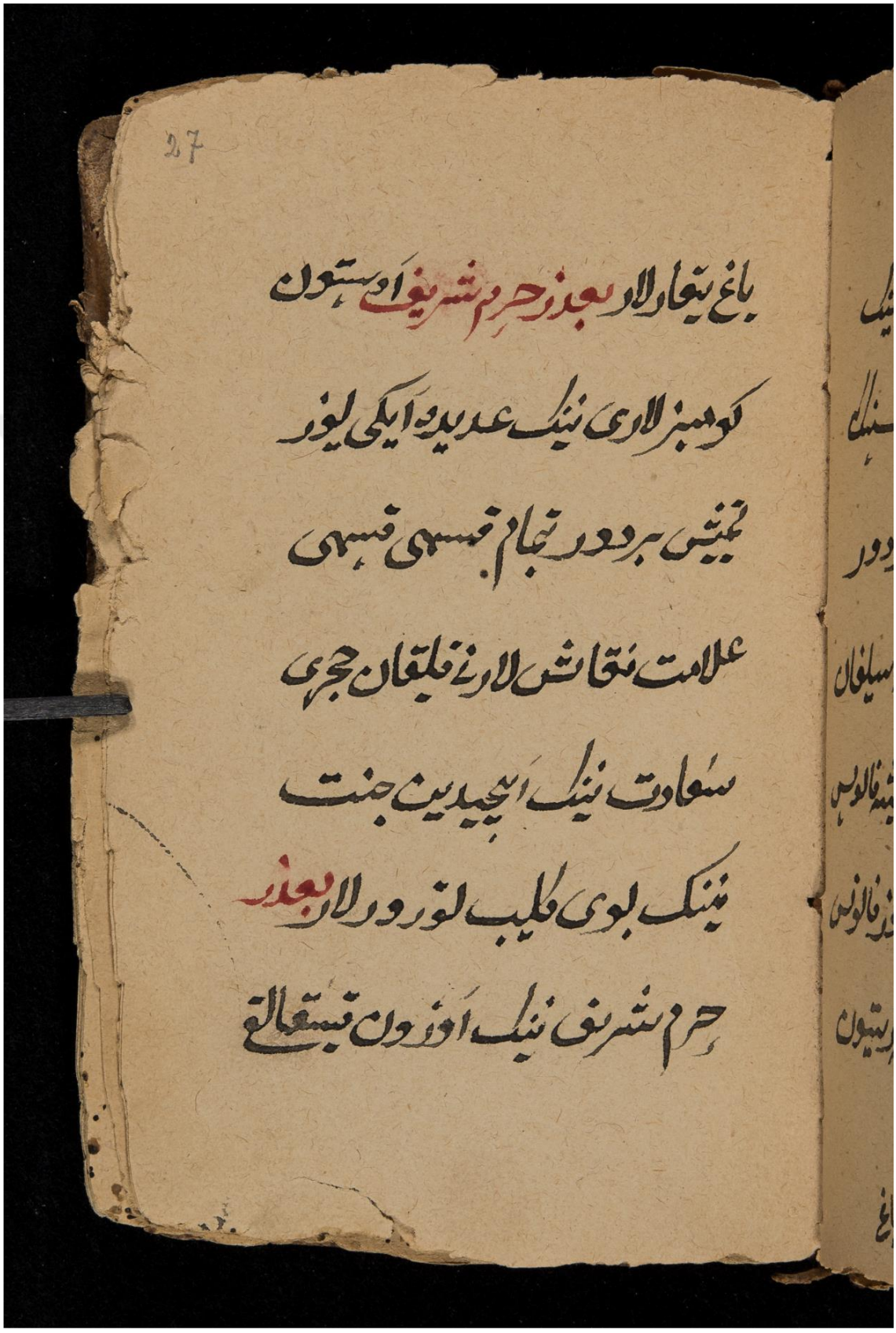

28
قلیب معمورلاری که باب السلام مینک
عرشیم دین اولوغراق دور لار باب
السلام نینک اوستون توبن بو
سورغه لار یغه التون دین نقشه
قلینغان جوره سیکه التون سوی
بیله ایت حدیث فتولمان بعدر
ایکنجی دوازده لاری نینک اسمی نه

27b

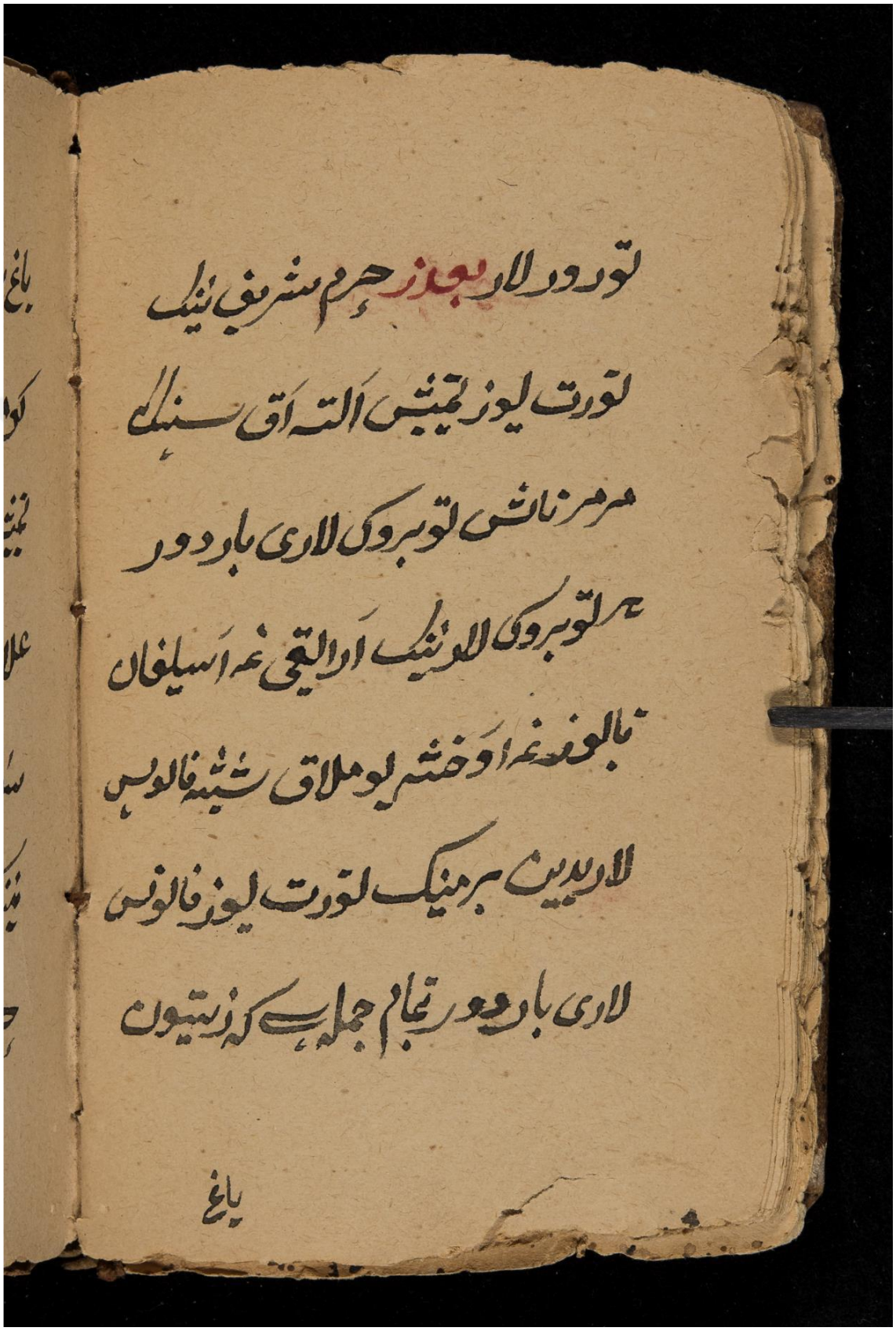

الله یوز اللیک قدم قیلور بعد ذلک حرم
شریف نینک بش دروازه لاری
بارد دگ اولغی دروازه لاری نینک
آیسمی باب السلام دیر لار رسول
صلی الله علیه وسلم هر نماز غه قالقان
لار یدا سلام بیجاه کلتورور کیرار
آیجانلار حق سبحانه و تعالی وعده

قلب

27a

27
باغ یعار لار بعذر حرم شریف اوستون
کوهسبز لاری نینک عدیده ایکی یوز
تمیش بر دعد تمام قسمی قسمی
علامت نقاش لار نی قلقان حجری
سعادت نینک ایچیدین جنت
نینک بوی کلیب لوز در لار بعذر
حرم شریف نینک اوزدن قسمقالق

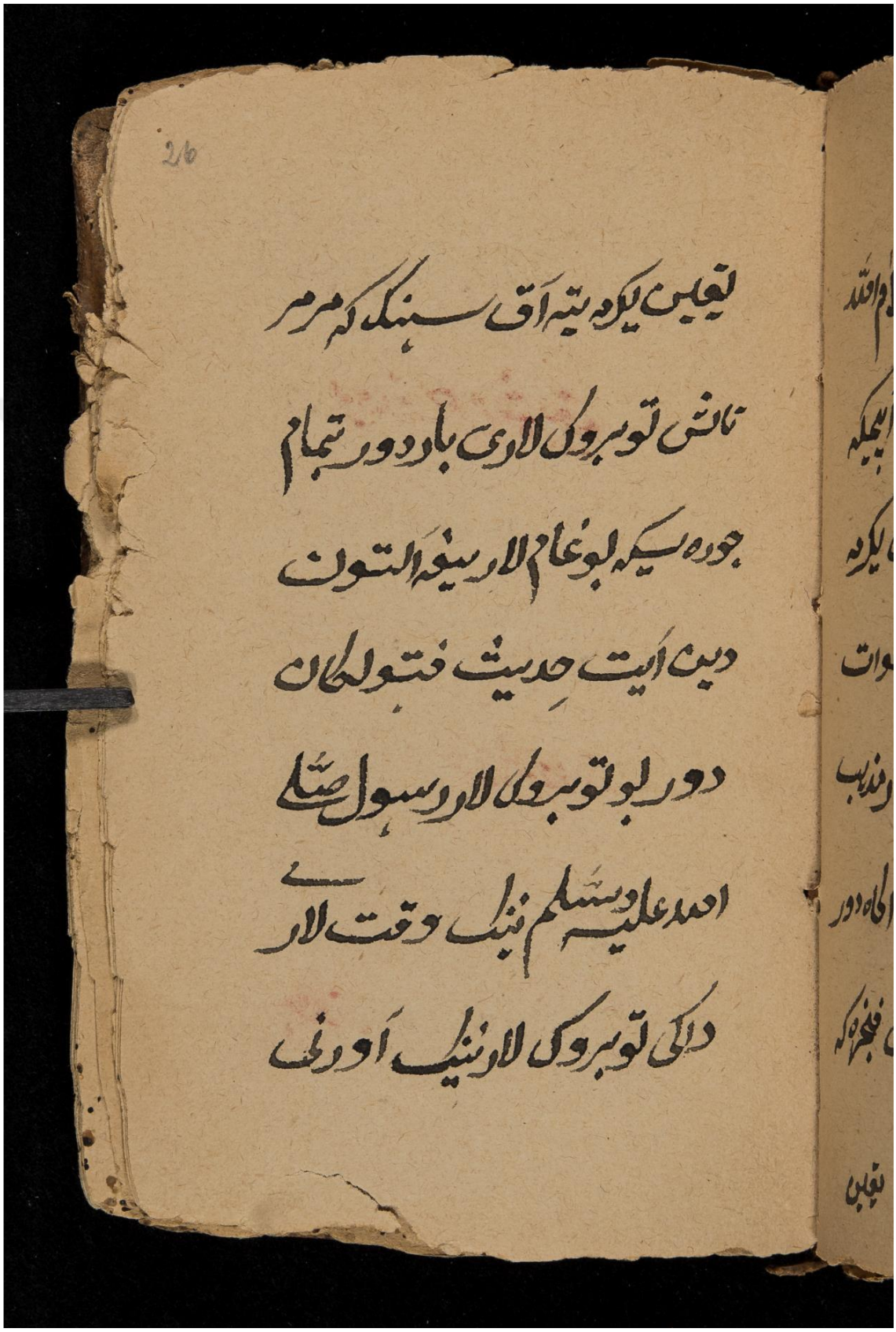
26b

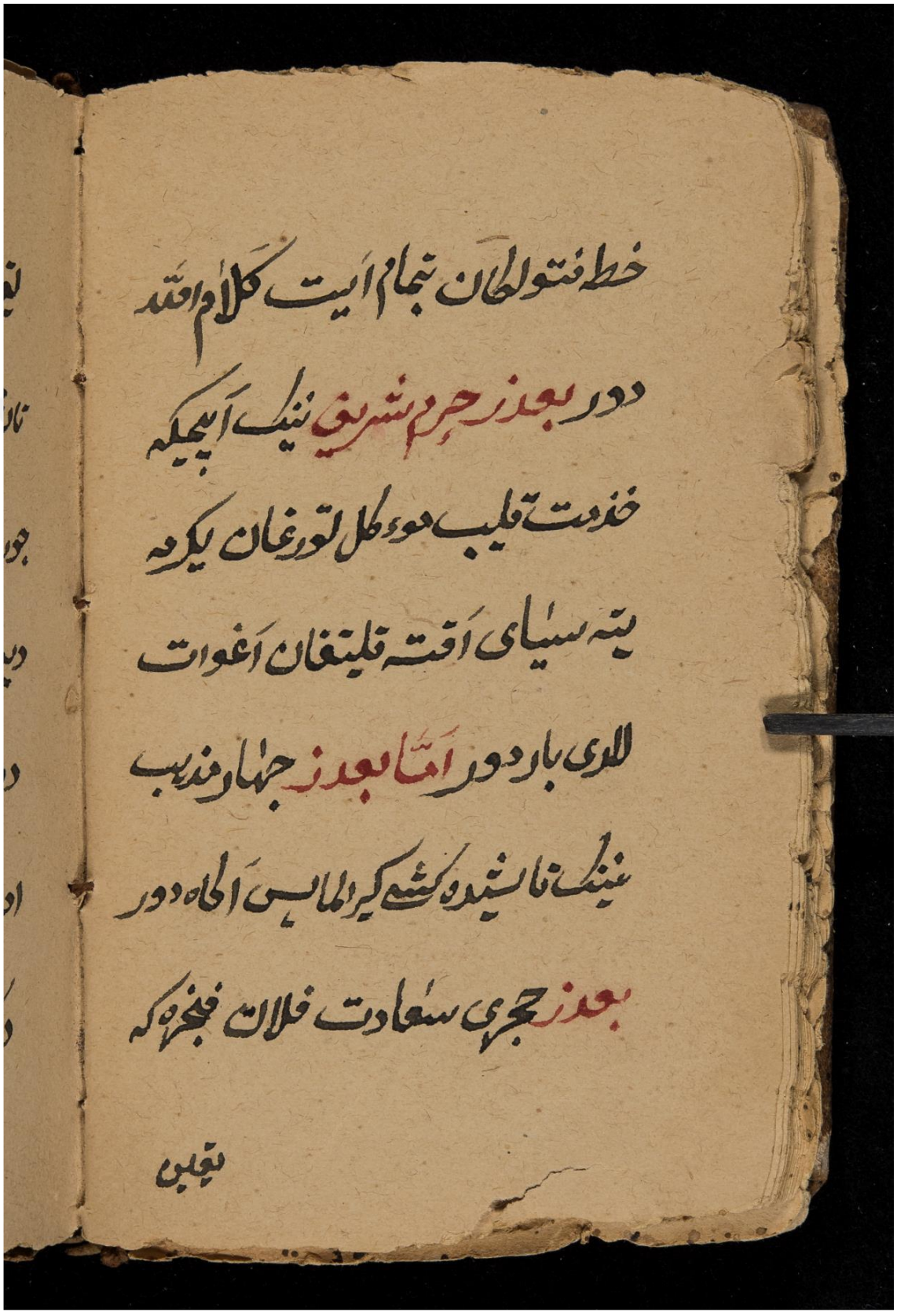
توردولار بعدز حرم شریف ئیک
لتورت لیوز تمیش آلته آق سنبل
مرمر ناشی لتوبروکی لاری باردور
حر لتوبروکی لاری ئیک آرالیغی غه اسیلغان
تالوغه او خشر یولاق شیشه فالوس
لاریدین برمینک لتورت لیوز فالوس
لاری باردور تمام جمله سی که زیتون

یاغ

26a

25b

خطه فتولحان تمام ایت کلام اخذ

دور بعدز حرم شریف ننیک آیمکه

خدمت قلیب دعوه کل تورغان یکرمه

یته سیای اقته قلیتغان اغوات

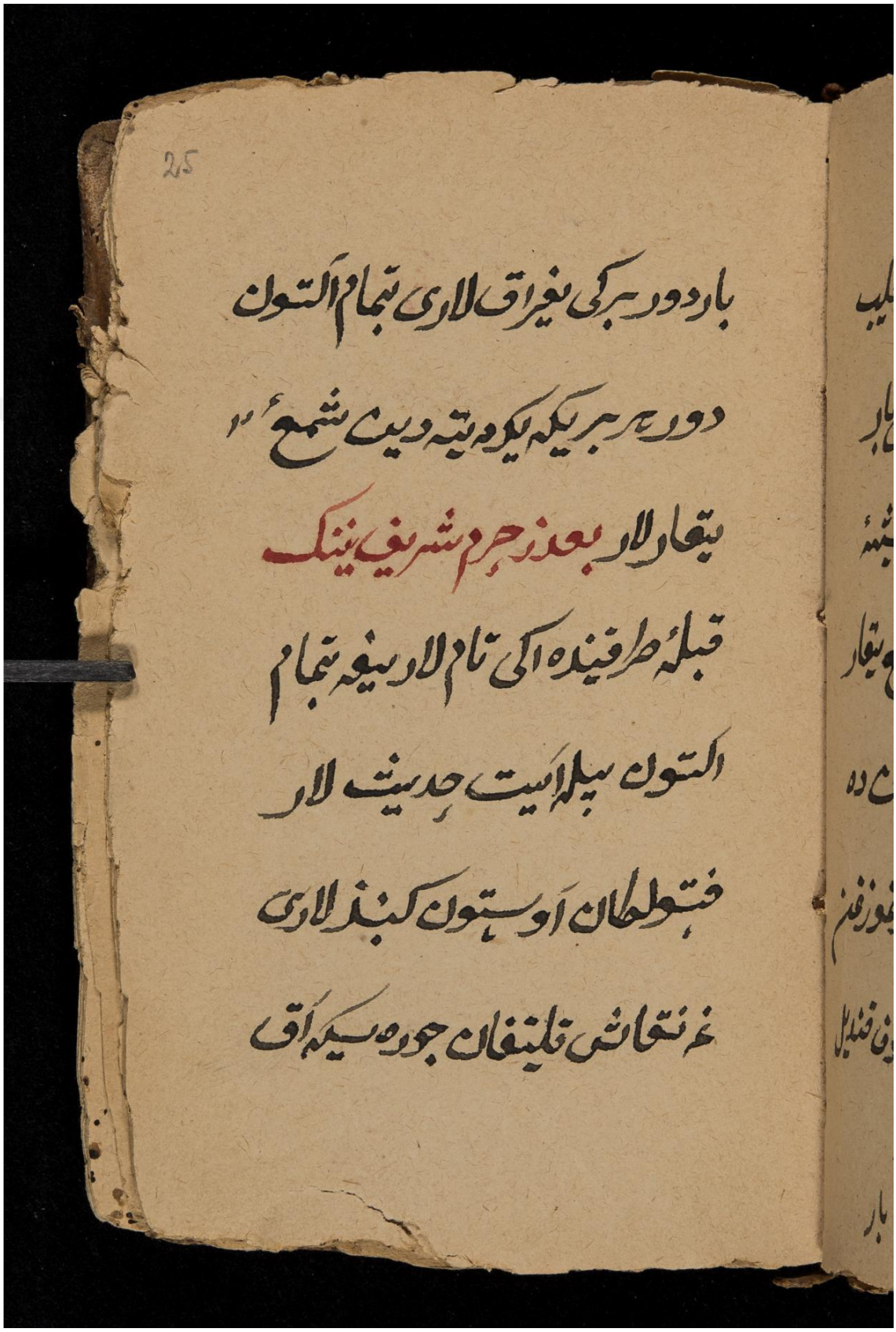
للری بار دور امّا بعدز جهار مذهب

ننیک نائبده کشی کیر الماس الماه دور

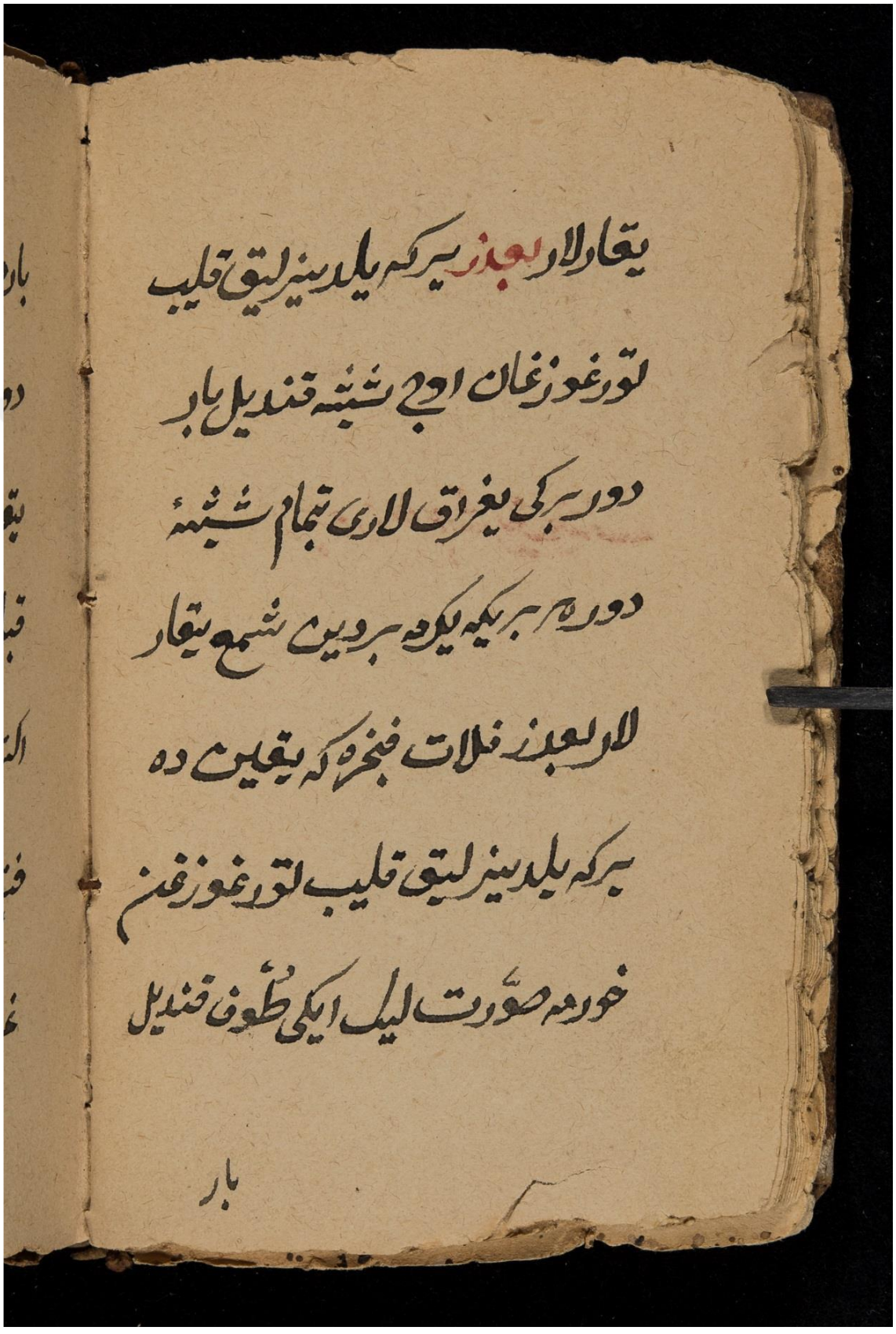
بعدز حجری سعادت خلان فنجره که

یغلین

25a

25
بار دور بر کی یغیراق لاری تمام آلتون
دور بر بر یکه یکه دیه دیه شمع
یقار لار بعذ حرم شریف ینک
قبله طرفیده اکی تام لار یغه تمام
آلتون سپله ایت حدیث لار
فتوحلمان آوستون کبذ لاری
غه نقاش قلینغان جوده سیکه آق

24b

یغار لار بعد ز یر کہ یلد ینیر لیق قلیب

تورغوز غان اوچ شبثہ قندیل بار

دور بر کی یغراق لاری تمام شبثہ

دور ہ ر بر یکہ یکدہ بر دین شمع یغار

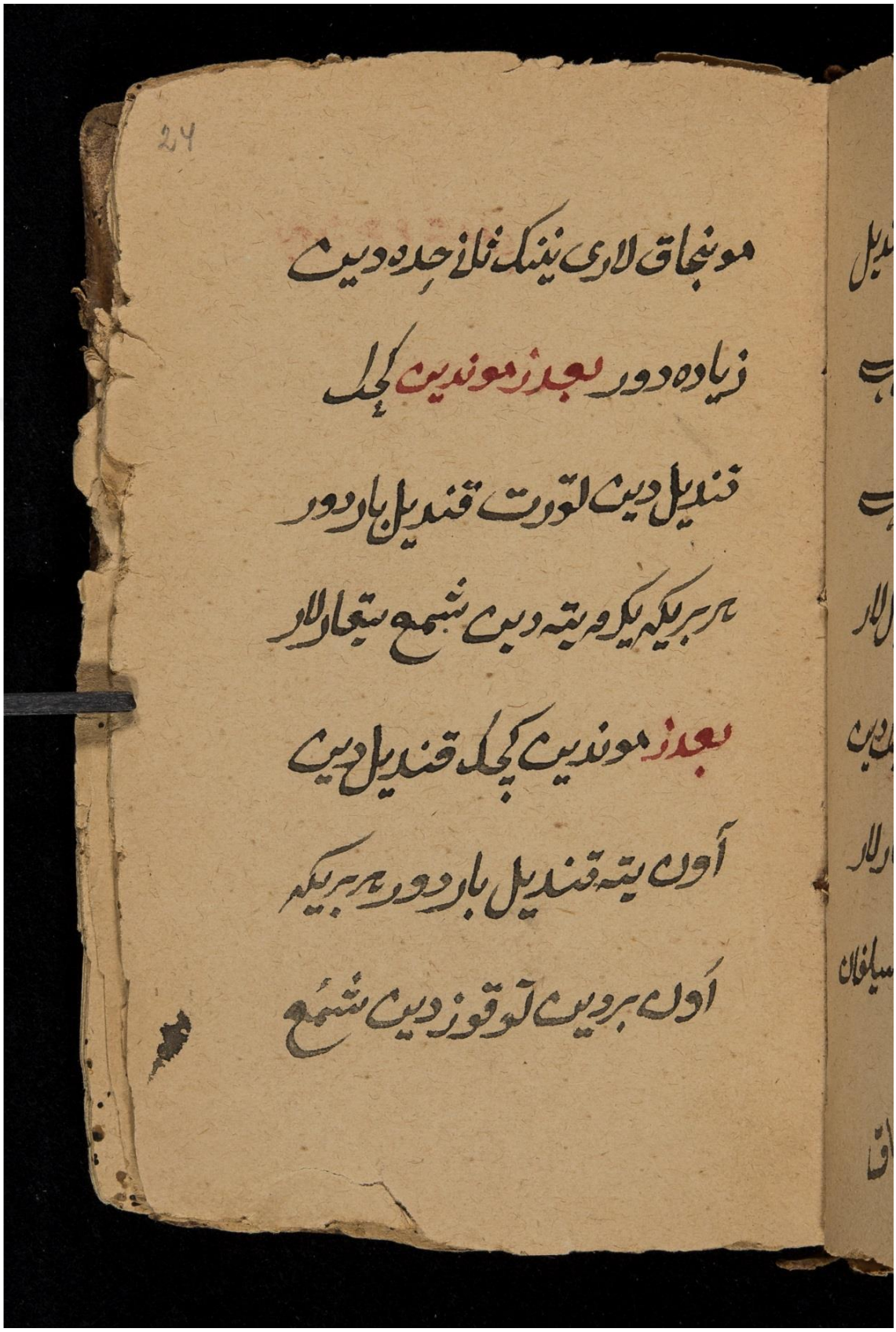
لار بعد ز فلات فنجرہ کہ یغیں دہ

بر کہ یلد ینیر لیق قلیب تورغوز فنز

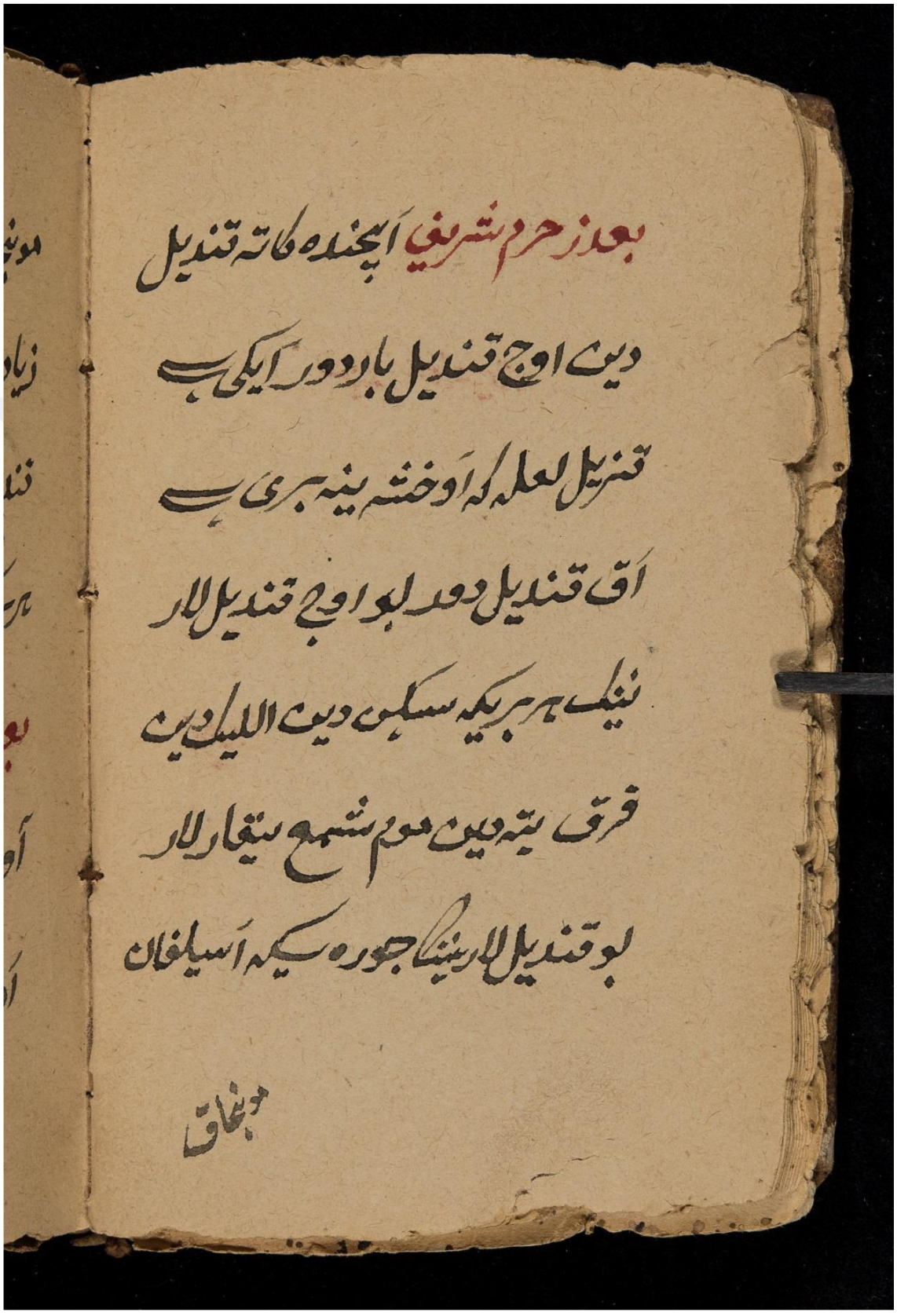
خورمہ صورت لیک ایکی طوف قندیل

بار

24a

24
مونجاق لاری نینگ ئلاز جده دیب
زیاده دور بعدز موندیب کچک
قندیل دیب لتورت قندیل بار دور
هر بریکه یگرمه دیب شمع سیغار لار
بعدز موندیب کچک قندیل دیب
آوی یته قندیل بار دور هر بریکه
آدم بر دیب آلتوز دیب شمع

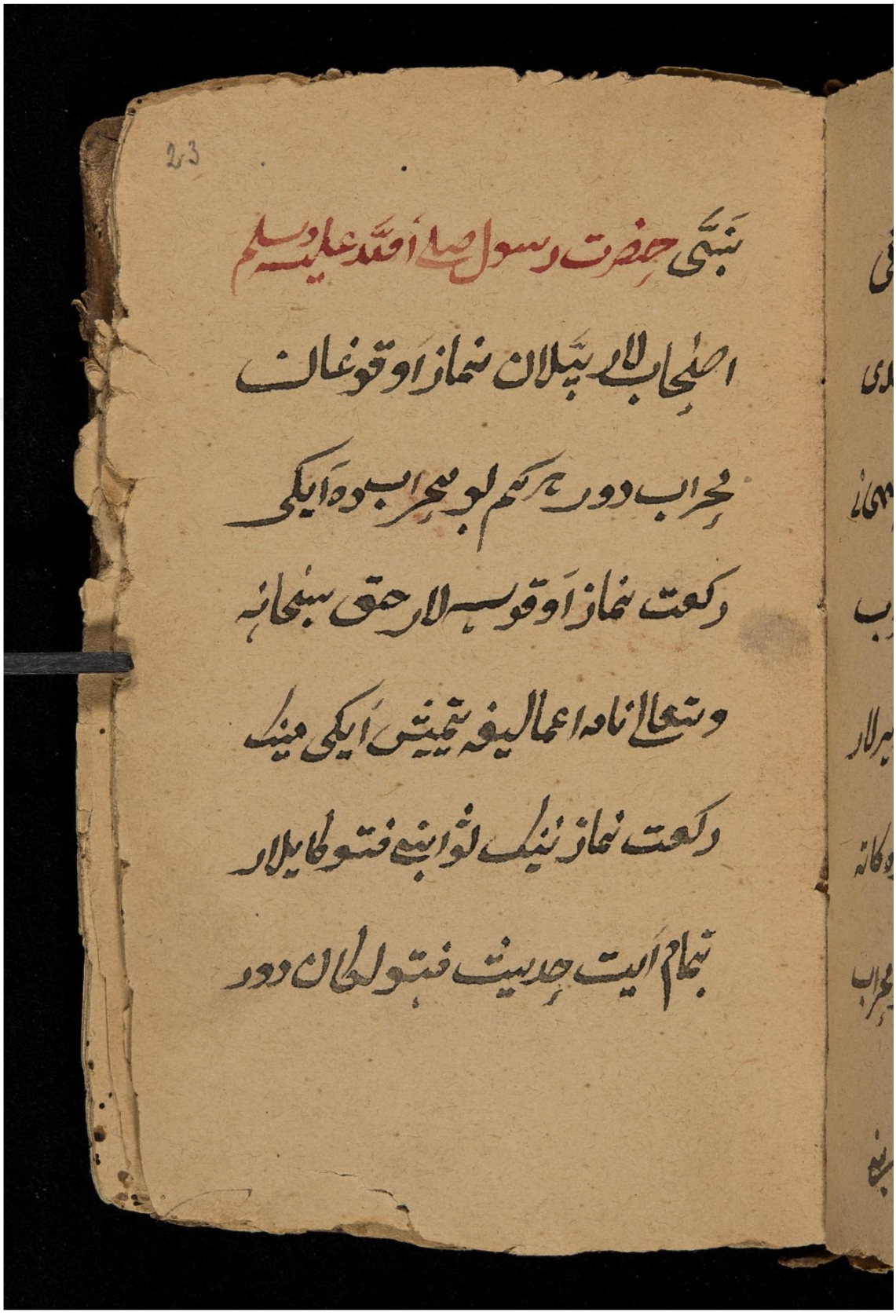
23b

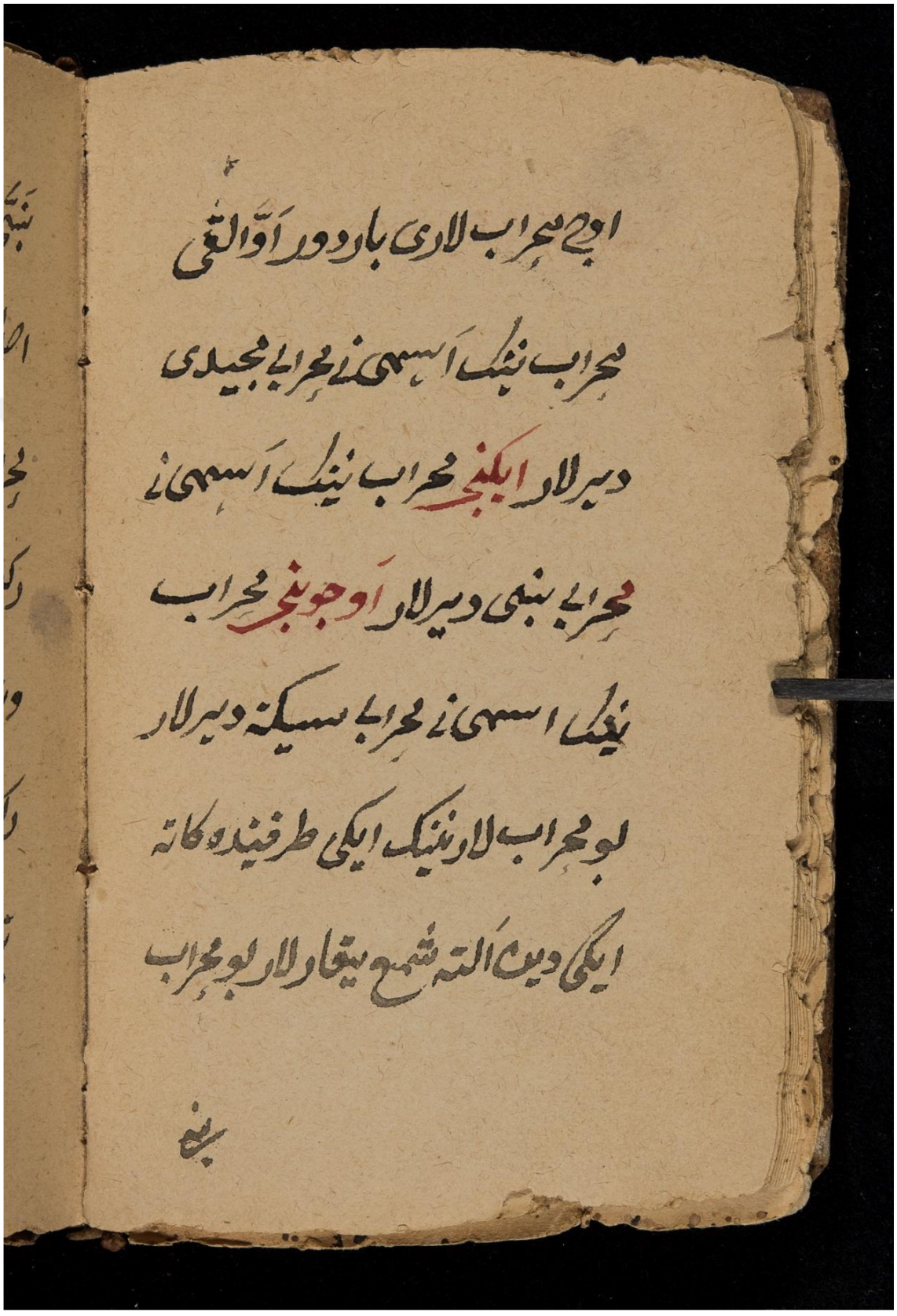
بعد ذکر حرم شریف ایچنده کاته قندیل
دیب اوچ قندیل بار دور ایکی
قنزیل لعله کاوخشه ینه بری
اق قندیل دخی بو اوچ قندیل لار
نینگ هر بریکه سکیز دیب الیک دیب
فرق یته دیب موم شمع یقارلار
بو قندیل لار ینه اوچ جوره سیکه اسیلغان

مونغاق

23a

22b

اوچ محراب لاری بار دور اوّالقی

محراب نینک اسمی نے محراب مجیدی

دیرلار ایکنجی محراب نینک اسمی نے

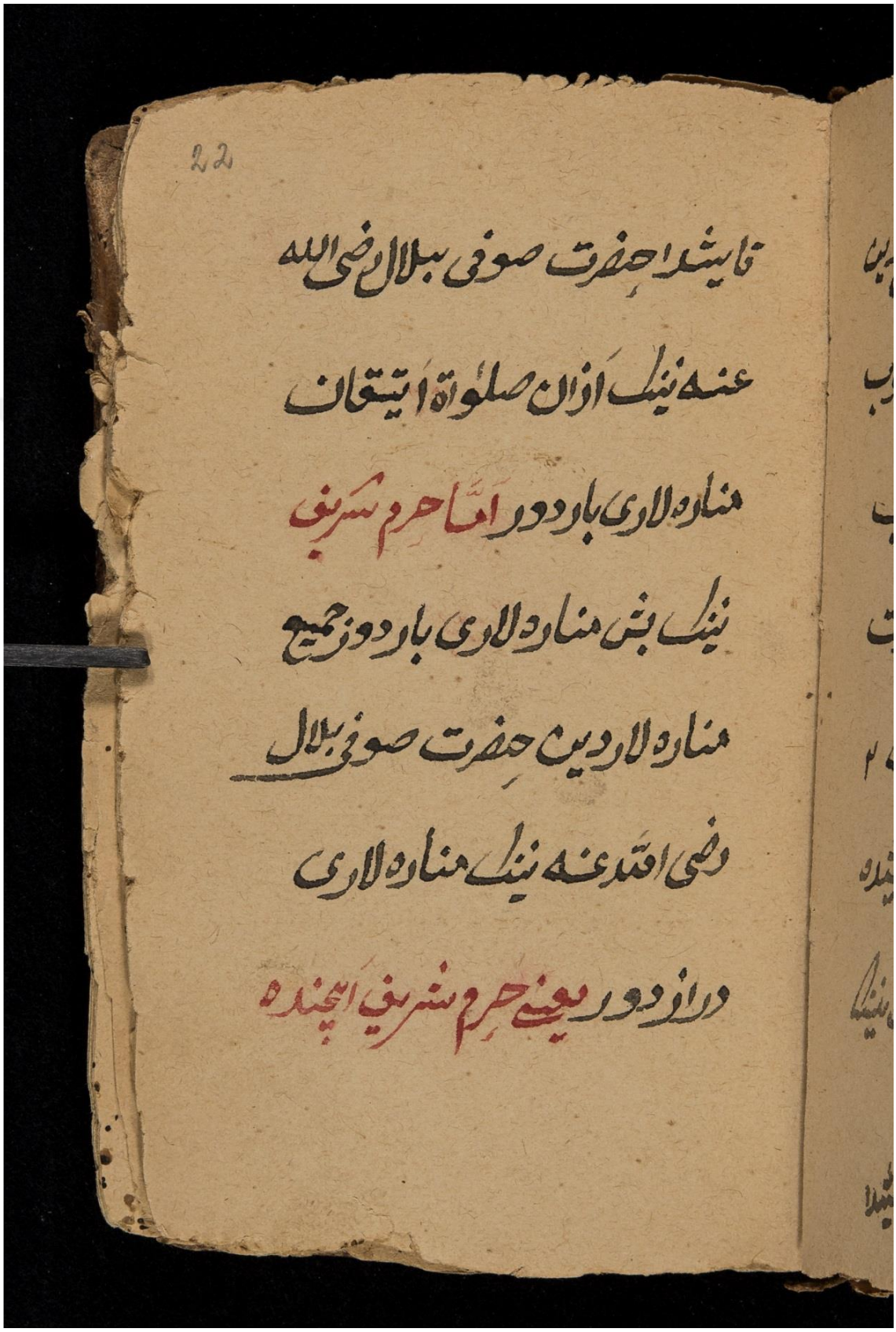
محراب بنبی دیرلار اوچونجی محراب

نینک اسمی نے محراب سیکنه دیرلار

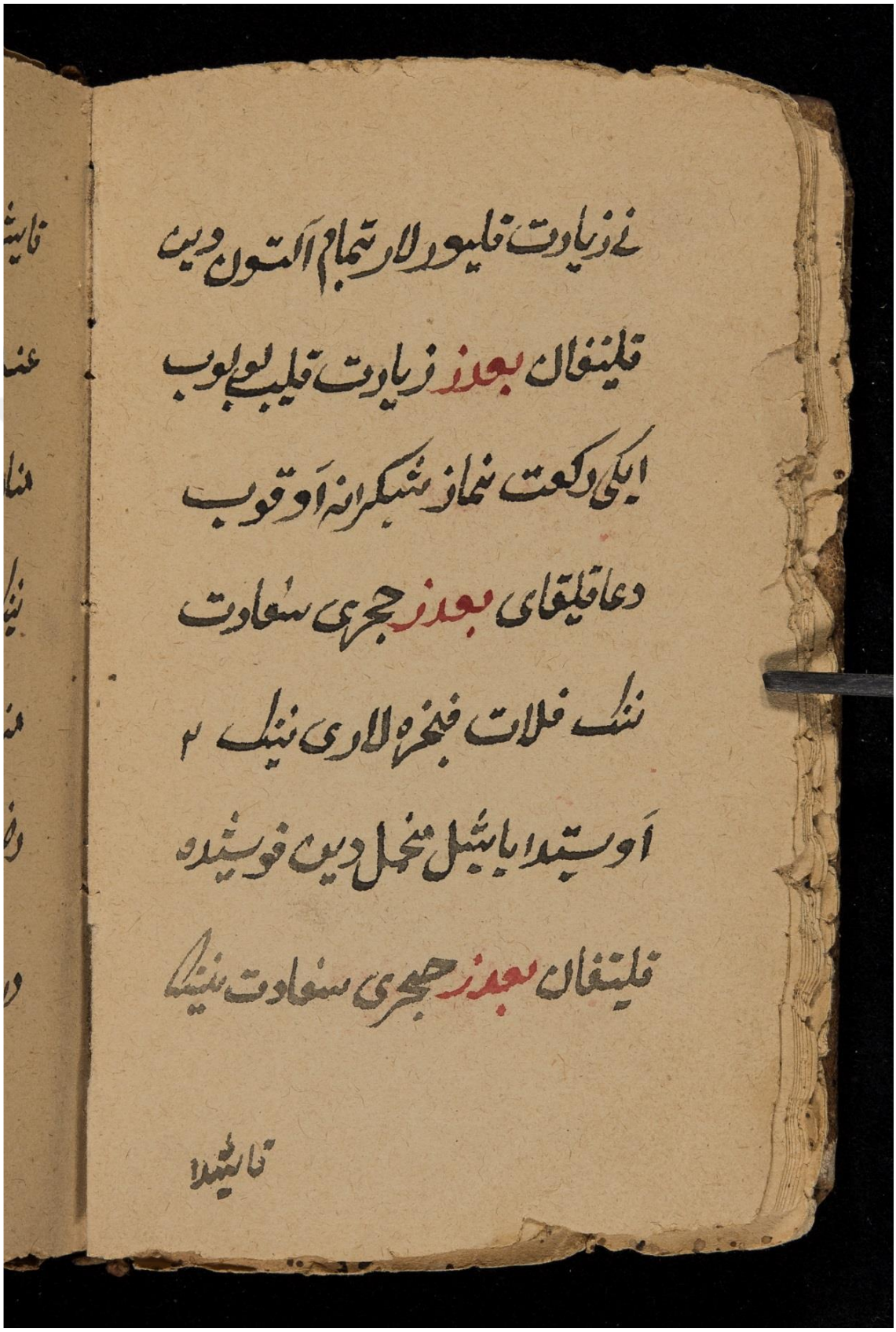
بو محراب لار نینک ایکی طرفنده کاته

ایکی دین آلته شمع یتغارلار بو محراب

22a

22
فایشد حضرت صوفی بلال رضی الله
عنه نینگ اذان صلوٰة ایتقان
مناره لاری بارد در امّا حرم شریف
نینگ بش مناره لاری بارد وز جمیع
مناره لاردین حضرت صوفی بلال
رضی اقتدعنه نینگ مناره لاری
دراز دور یعنی حرم شریف ایچنده

21b

نی زیارت قلیور لار تمام اکتوب دیب

قلینغان بعدز زیارت قلیب لوب لوب

ایکی رکعت نماز شکرانه اوقوب

دعا قیلغای بعدز حجری سعادت

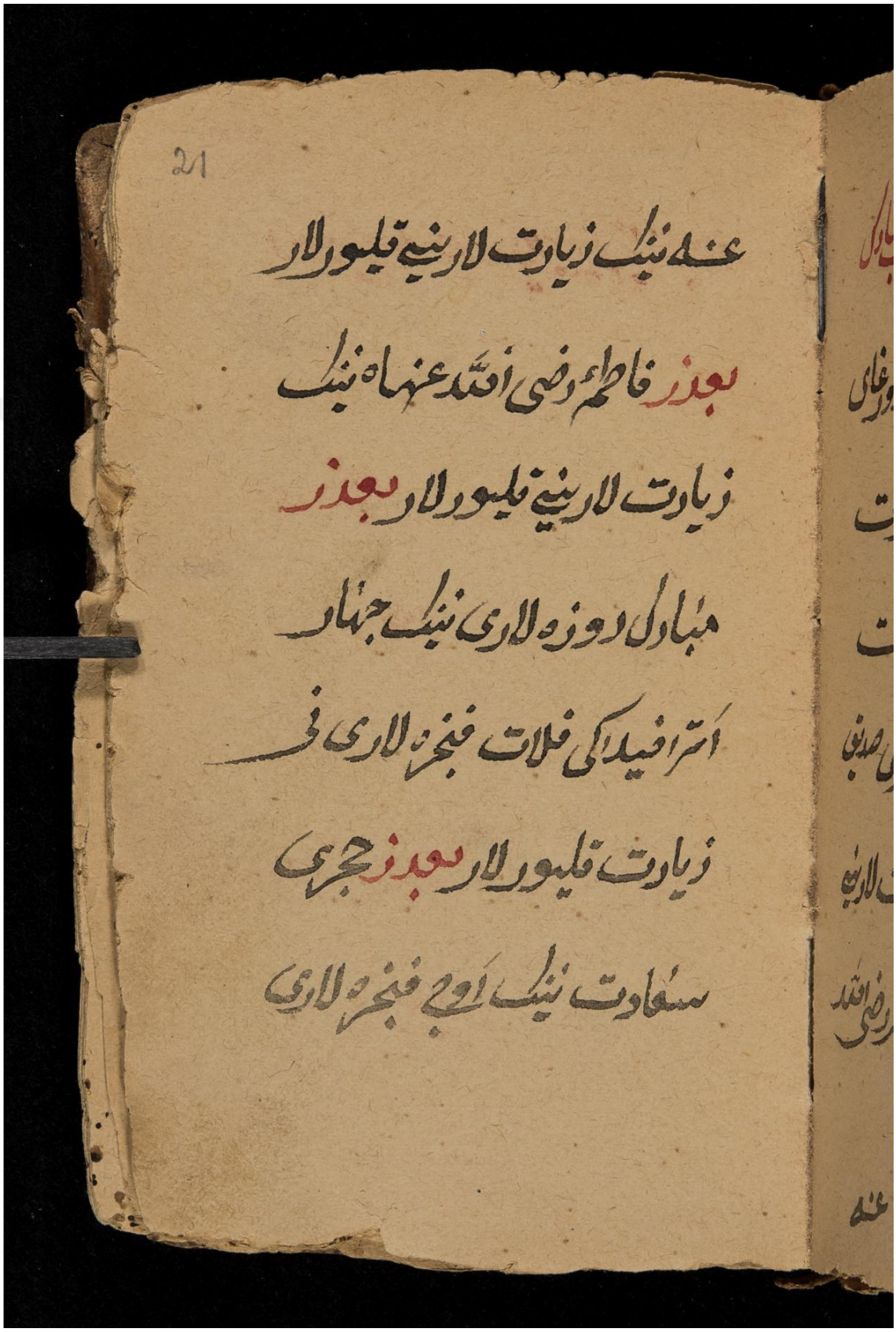
تنگ فلات فنجره لاری تینگ ۲

اوستیدا یاپشمل منجل دیب فوشیلده

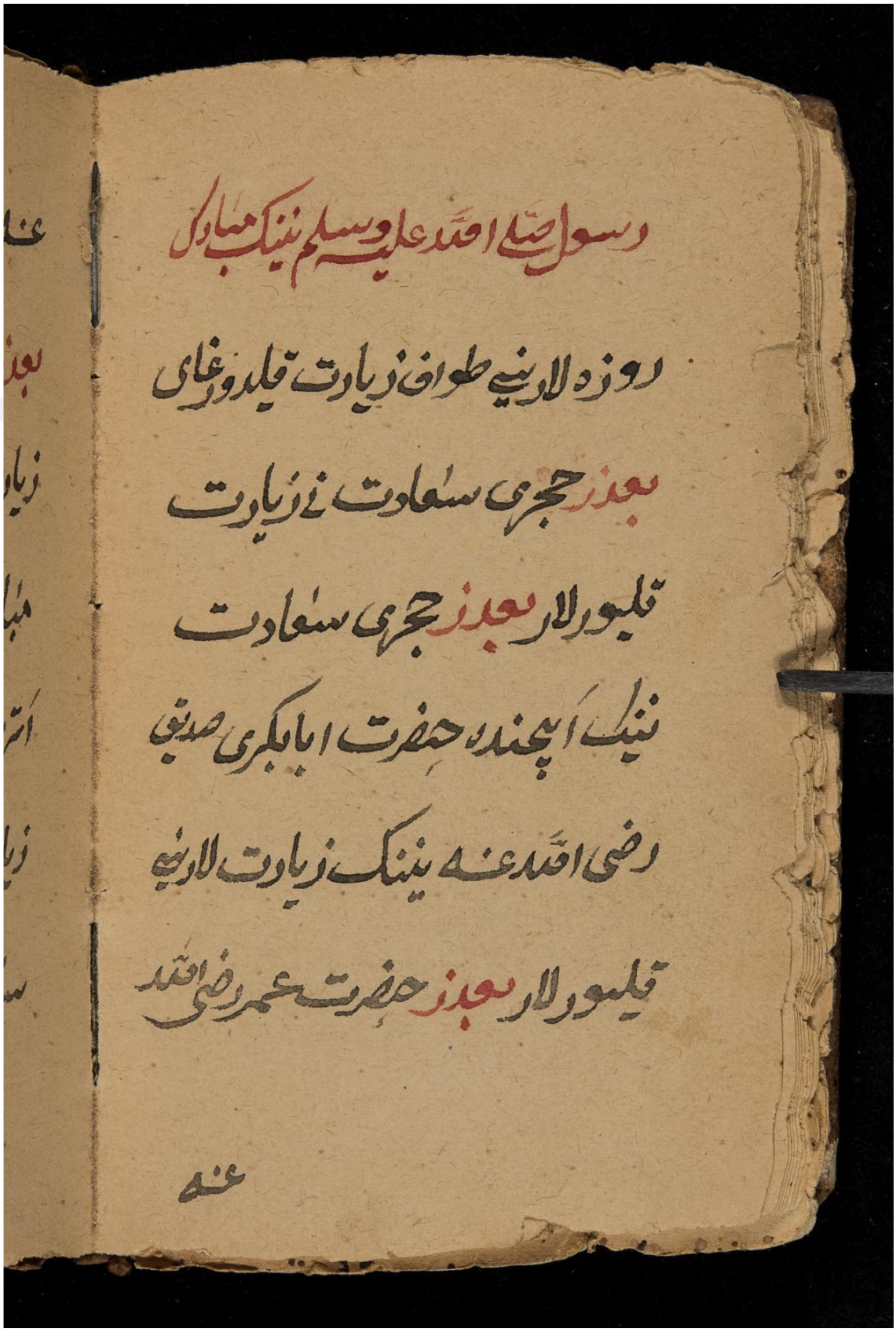
قلینغان بعدز حجری سعادت تینگ

قالیشدا

21a

21
عنه نبک زیارت لارینه قیلورلار
بعذر فاطمه رضی الله عنها نبک
زیارت لارینه قیلورلار بعذر
مبادل دوزه لاری نبک جهار
اسرافیدا کی فلات فنجره لاری فی
زیارت قیلورلار بعذر حجری
سعادت نبک اوج فنجره لاری

20b

رسول صلی اللہ علیہ وسلم نینک مبارک

روزہ لارنیے طواف زیارت قیلدورغای

بعدز حجری سعادت نے زیارت

قیلورلار بعدز حجری سعادت

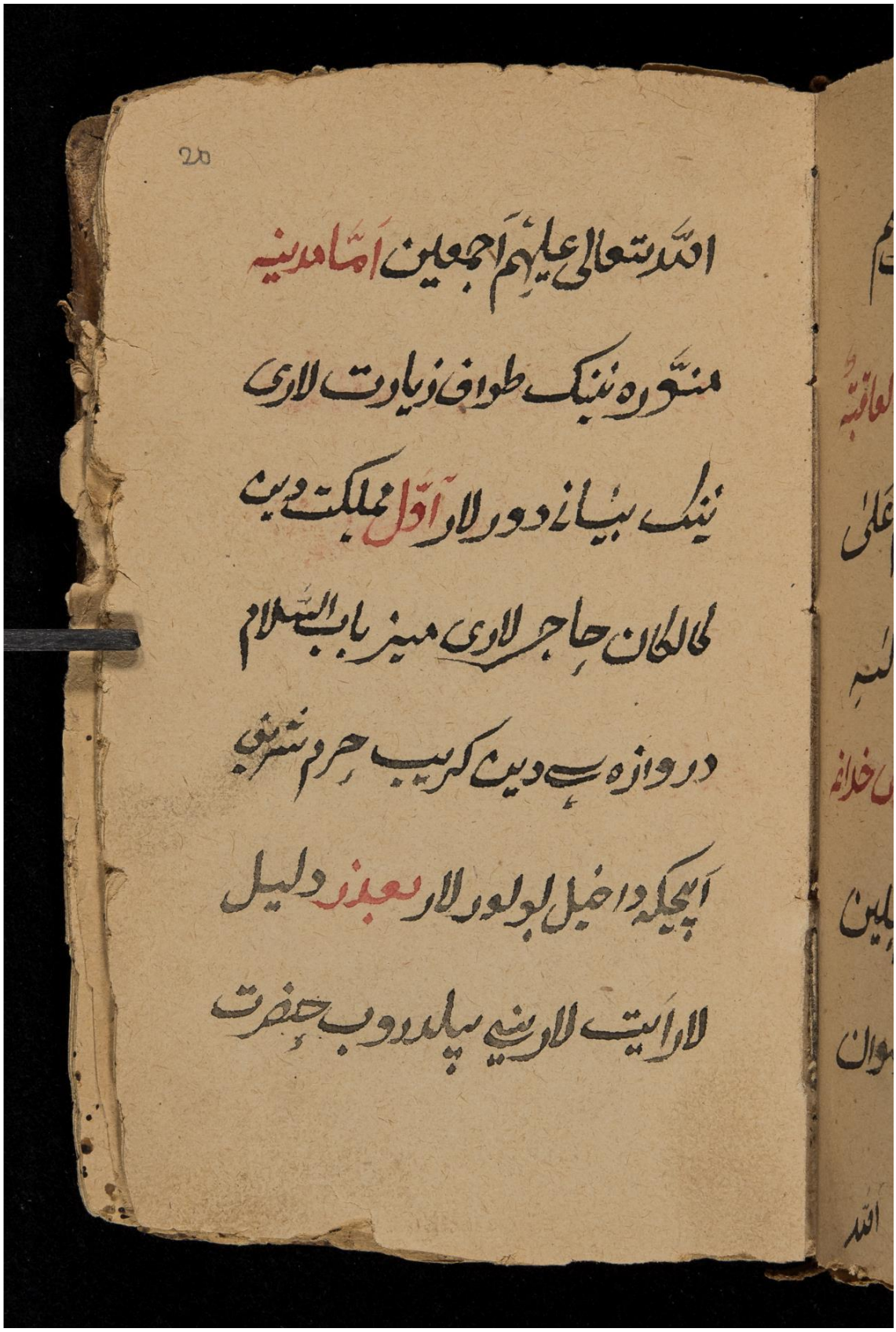
نینک ایچندہ حضرت ابابکری صدیق

رضی اللہ عنہ نینک زیارت لارنیے

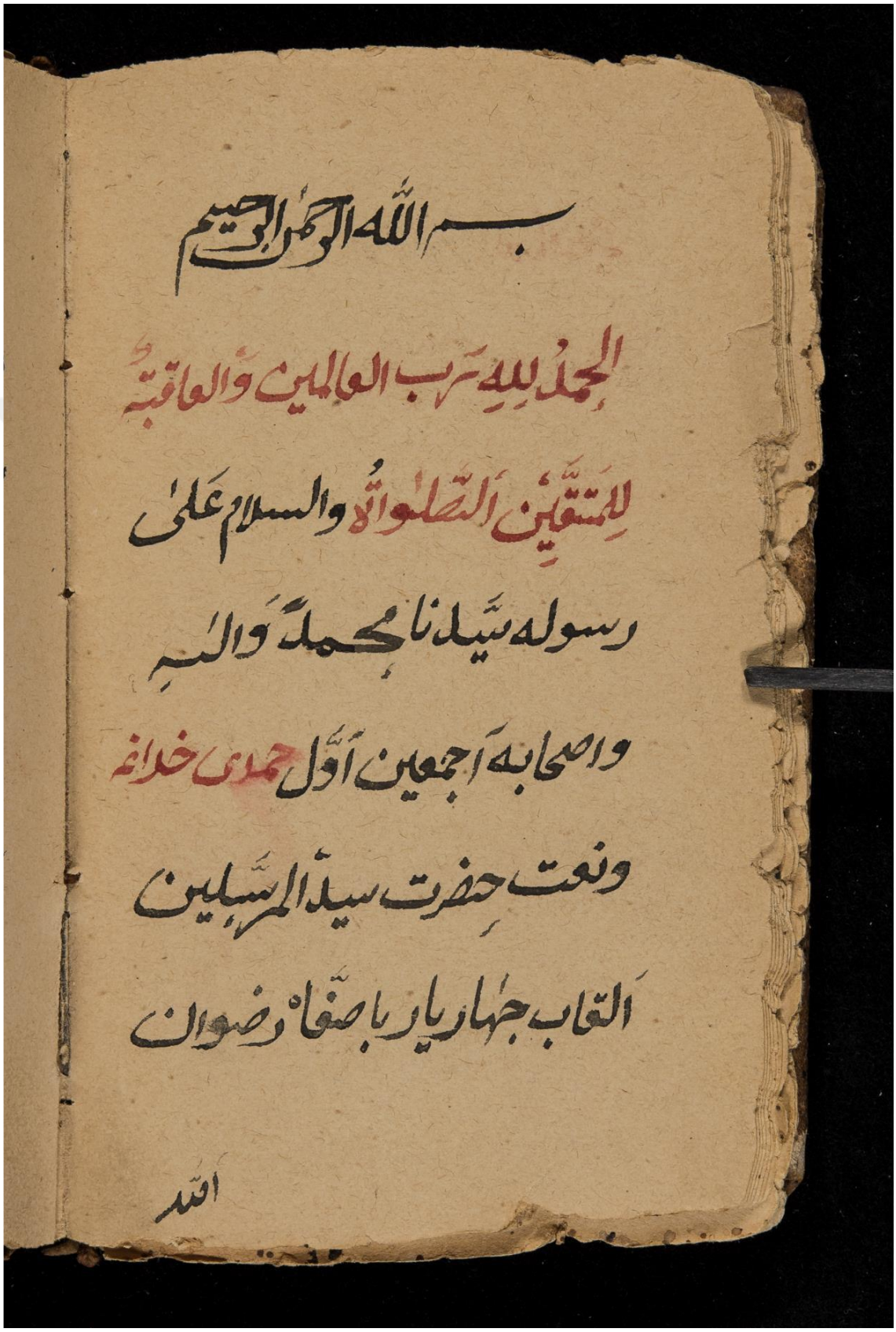
قیلورلار بعدز حضرت عمر رضی اللہ

عنہ

20a

20
اللہ تعالی علیہم اجمعین امّا مدینہ
منوّرہ نینک طواف زیارت لاری
نینک بیانی دور لار اوّل مملکت دیب
کالکان حاجر لاری میز باب السّلام
دروازہ سے دیب کریب حرم شریف
اچکلہ داخل بولور لار بعدہ دلیل
لار ایت لار نی پلدروب حضرت

19b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة

للمتقين الصلوات والسلام على

رسوله سيدنا محمد وآله

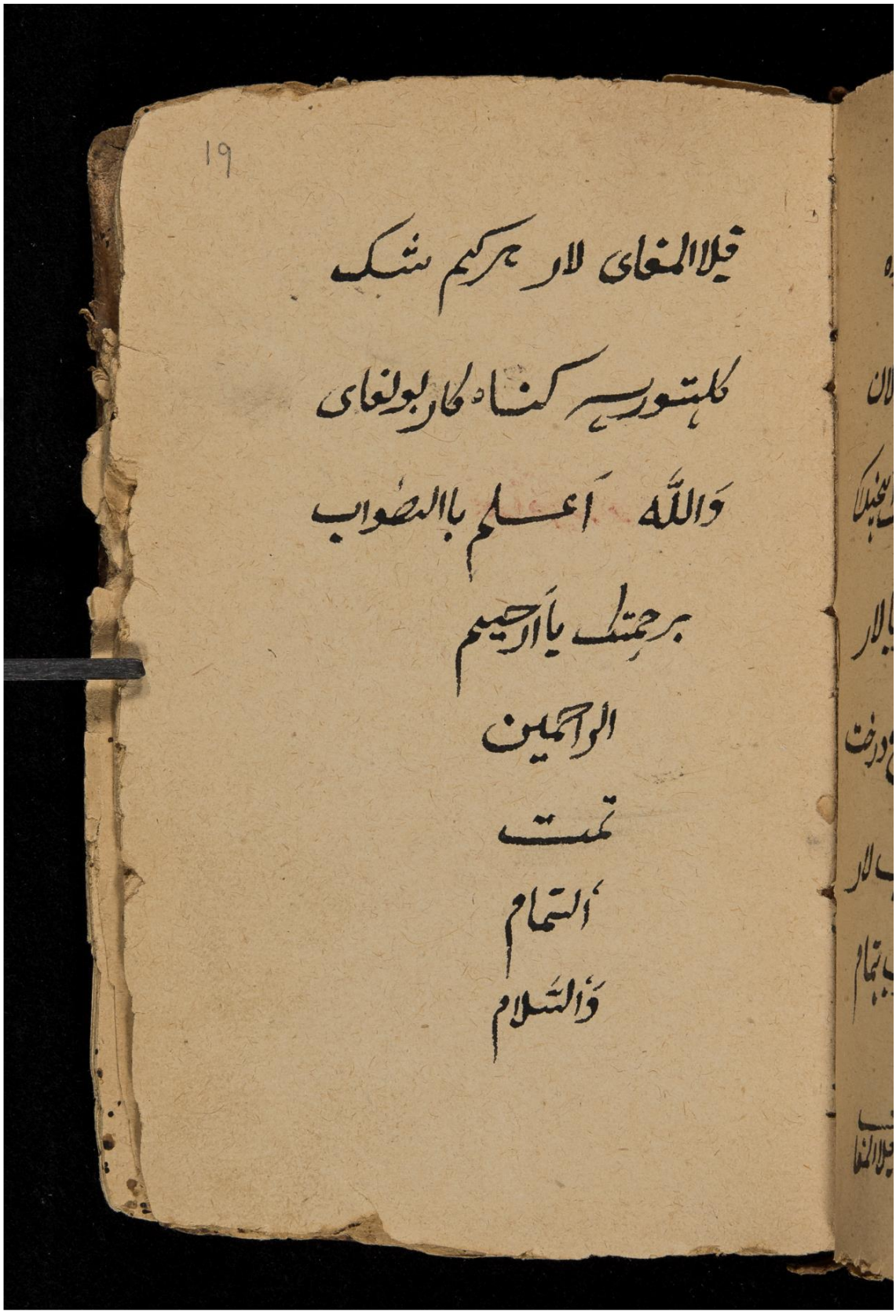
واصحابه اجمعين اول حمدى خدائه

ونعت حضرت سيد المرسلين

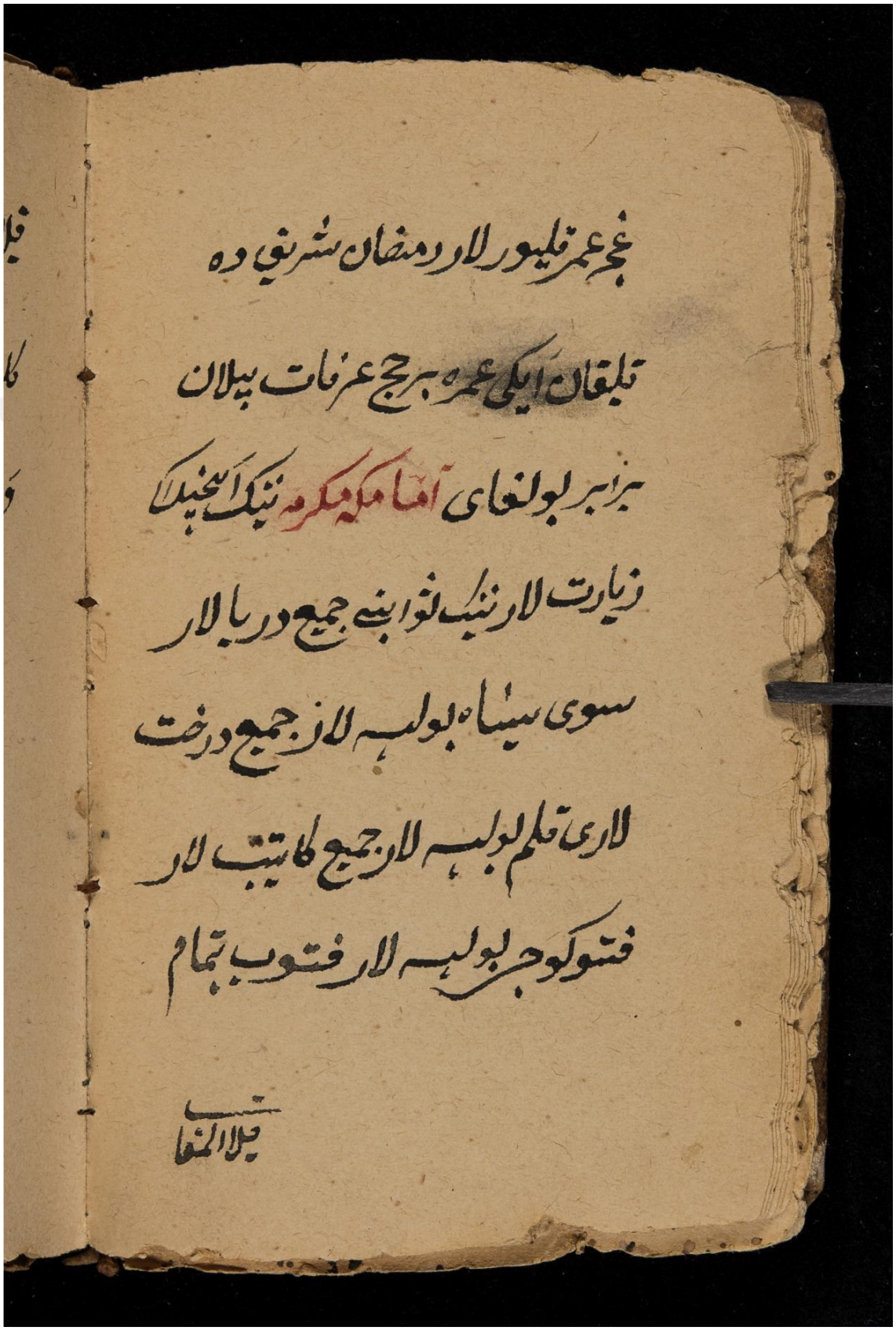
القاب جهار يار باصفا رضوان

الله

19a

19
خیلالمغای لار هرکیم شک
کلهتورسه کناه کار بولغای
واللّٰه اعلم بالصواب
برحمتک یاارحم
الراحمین
تمت
بالتمام
والسلام

18b

غجر عمر تیلیور لار رمضان شریف ده

تیلقان ایکی عمره برجج عرفات بیلان

برابر بولغای آما مکه مکرمه تنبک ایکیدلار

زیارت لار تنبک ثواب بنه جمع دریا لار

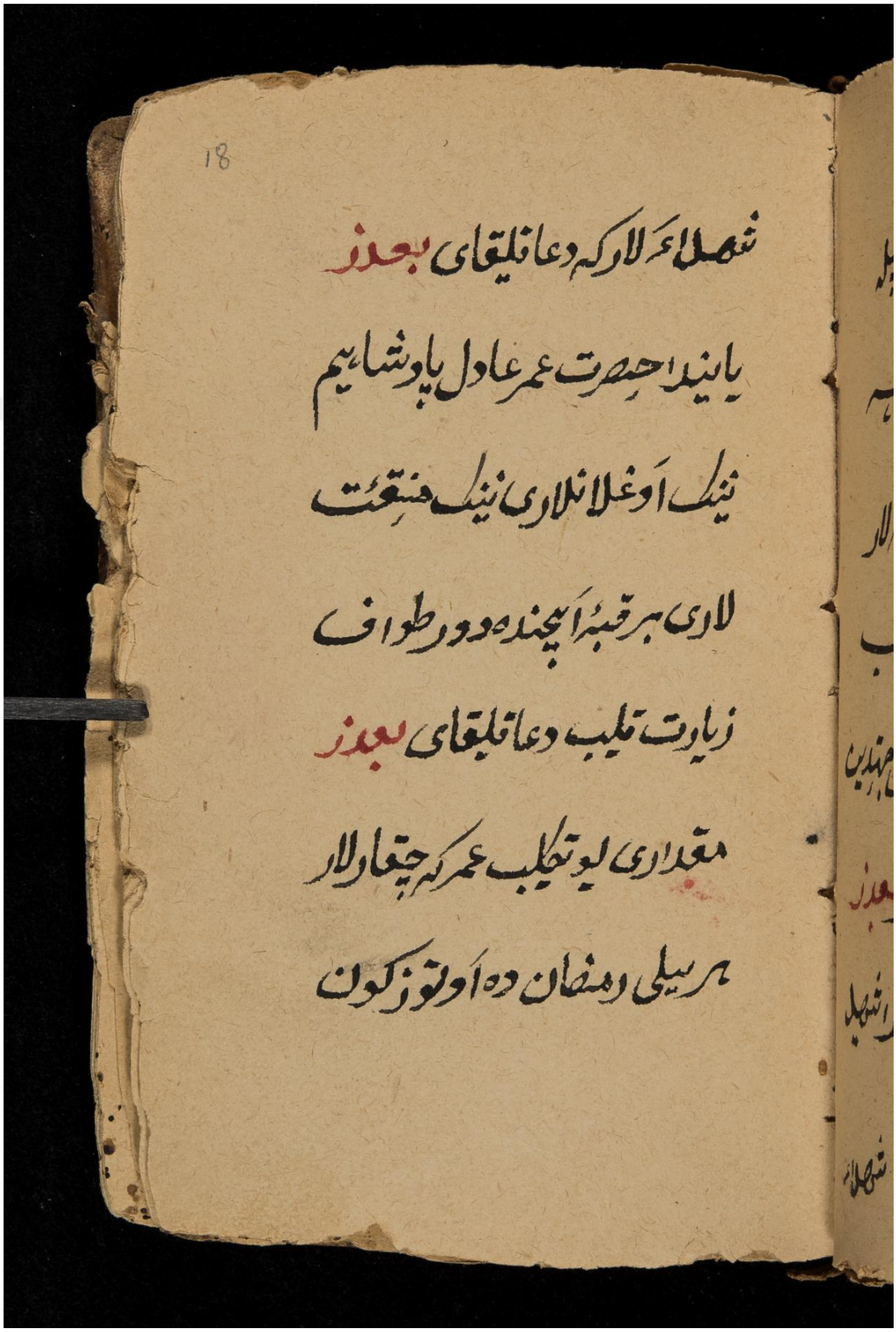
سوی سیاه بولیه لار جمع درخت

لاری قلم بولیه لار جمع کاتب لار

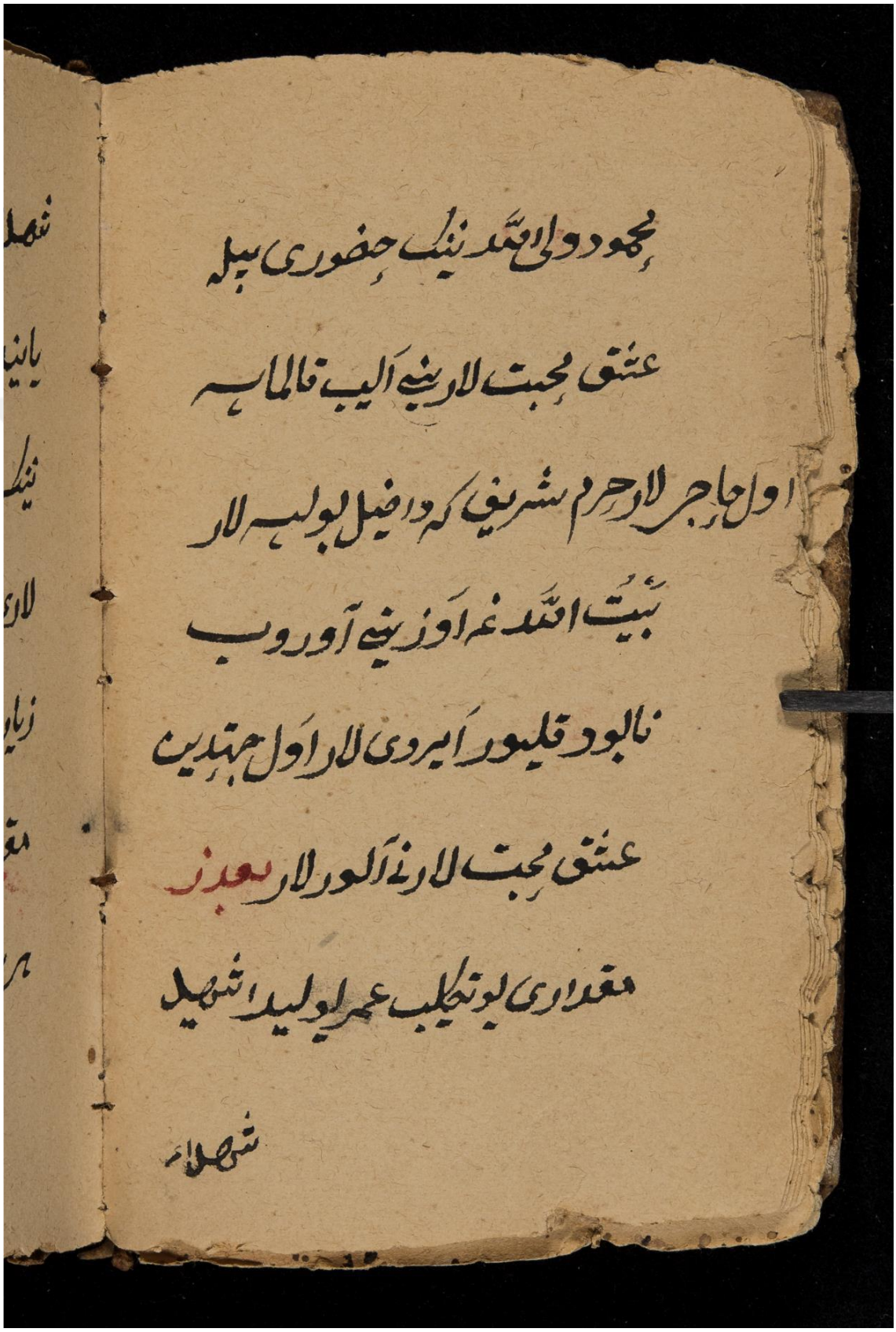
فتوکوجر بولیه لار فتوب تمام

تمت

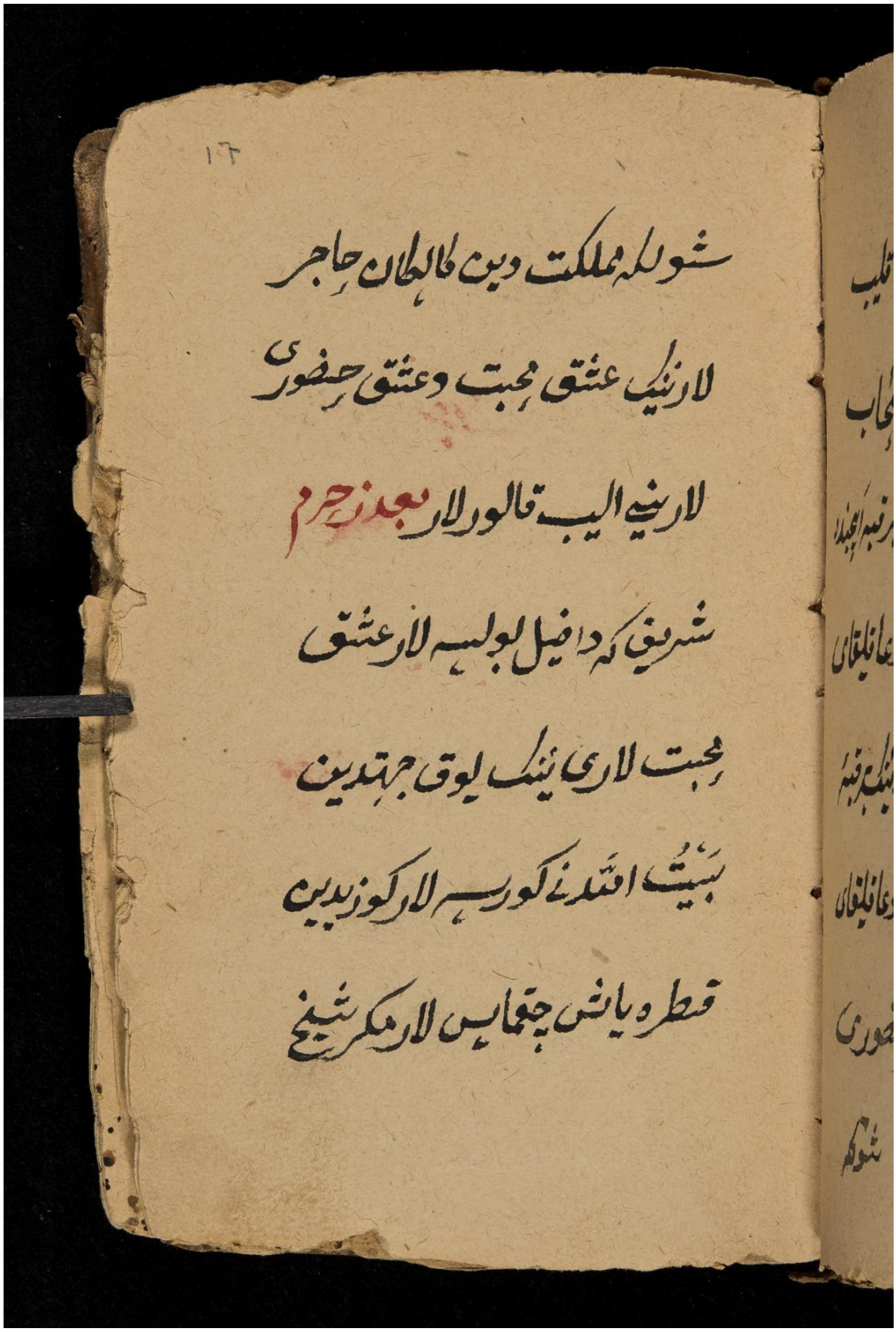
18a

18
شهلاءکلارکه دعا قلیقای بعدز
یاینداحضرت عمر عادل پادشاهیم
ثنک اوغلانلاری ثنک هنقعت
لاری هر قبهٔ ایچنده دور طواف
زیارت قلیب دعا قلیقای بعدز
معداری یوتکلیب عمر که چقارلار
هر یلی رمضان ده اوتوز کون

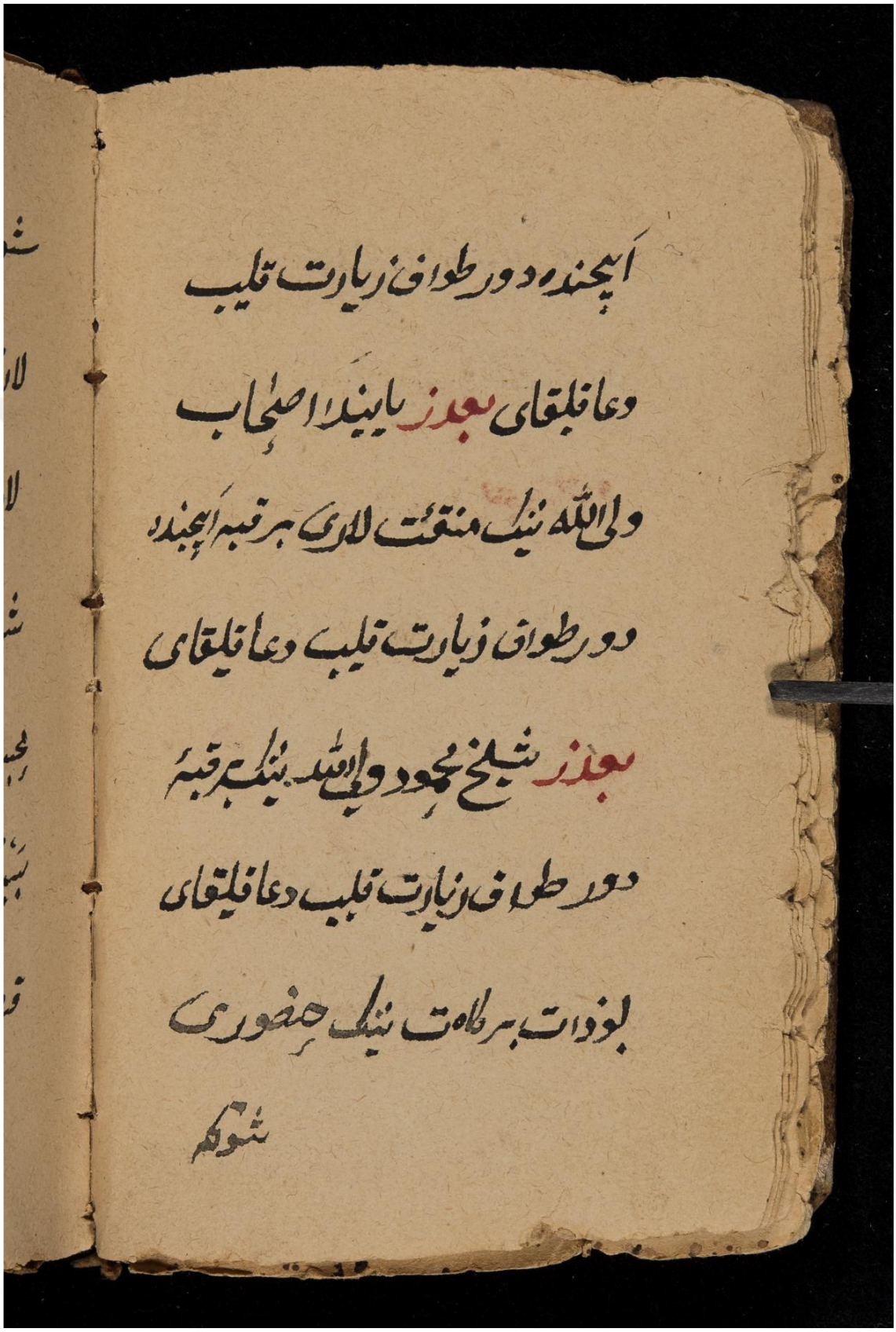
17b

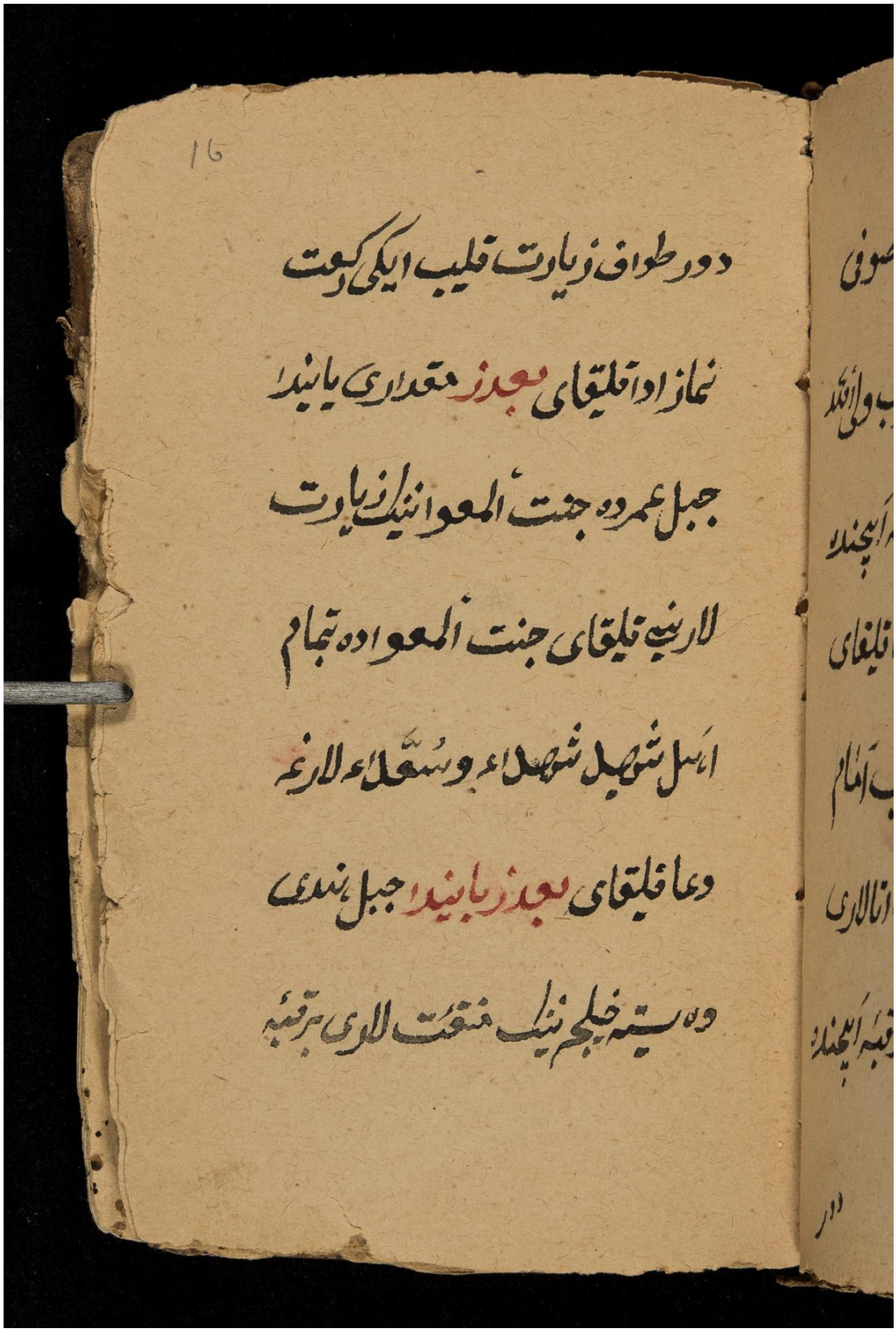
17a

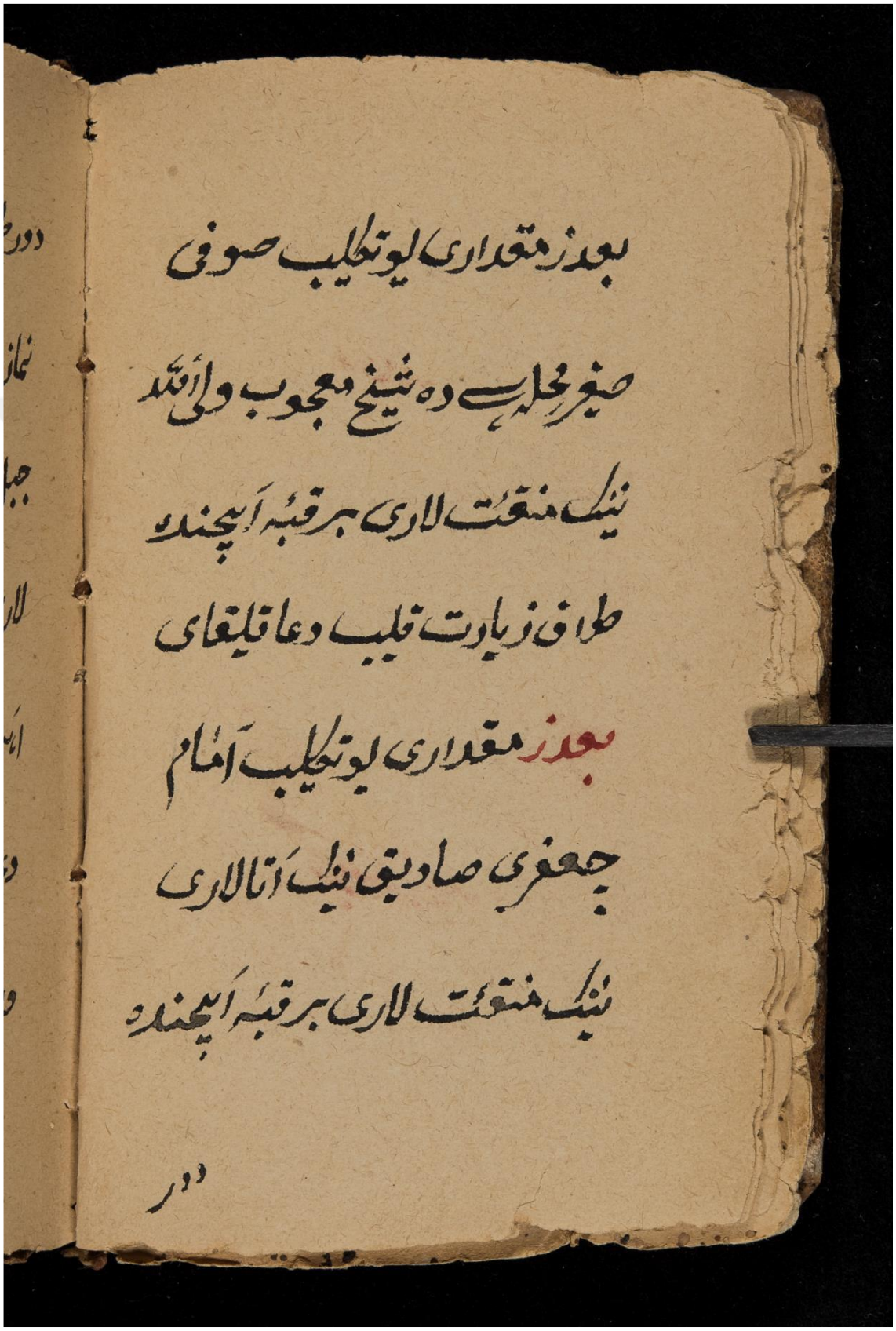
16b

اپچنده دور طواف زیارت تلیب
دعا قلقای بعدز یاپیلر اصحاب
ولی الله نینگ منقبت لاری هر قبه اپچنده
دور طواف زیارت تلیب دعا قلقای
بعدز شیخ محمد ولی الله نینگ هر قبه
دور طواف زیارت تلیب دعا قلقای
بو ذات هر کامت نینگ حضوری
شوکم

16a

15b

بعد ز مقداری یو تکلیب صوفی

صغیر محله ده شیخ معجوب ولی آمند

نیک منعت لاری بر قبه آیچنده

طواف زیارت قلیب دعا قیلغای

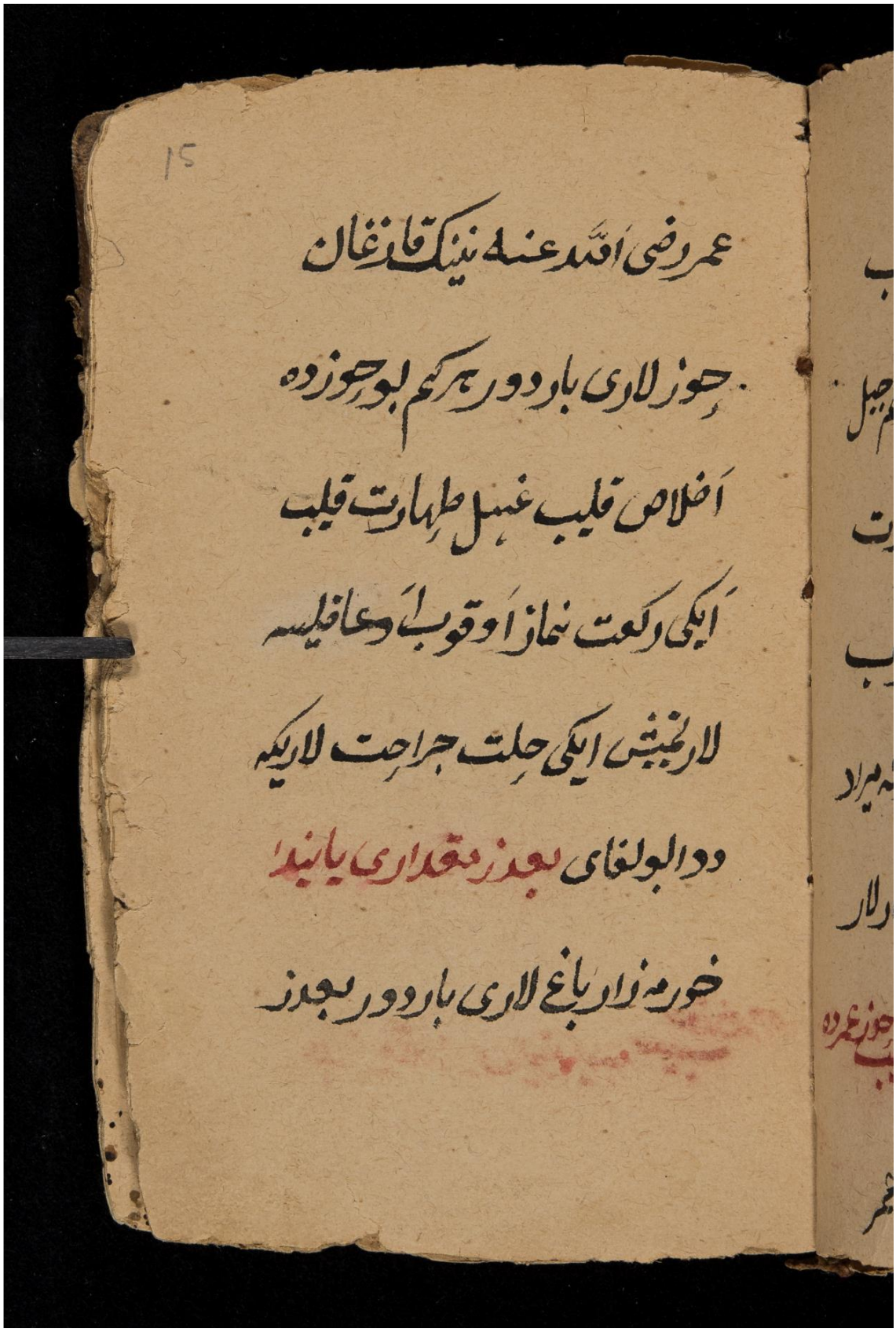
بعد ز مقداری یو تکلیب امام

جعفری صادیق نیک آتالاری

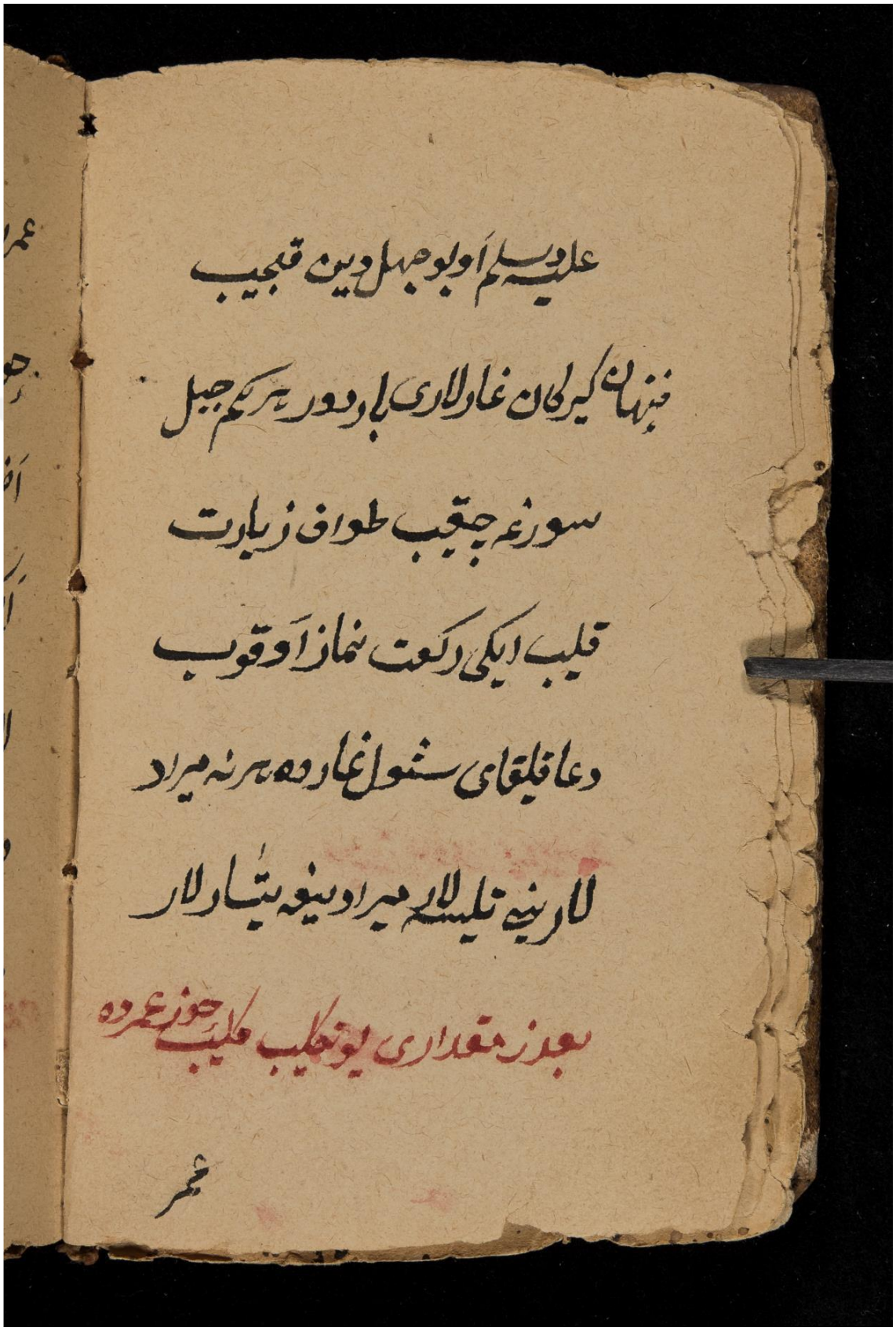
نیک منعت لاری بر قبه آیچنده

دور

15a

14b

علیه وسلم اوبو جهل دین قبیب

خبرلان کیرکان غار لاری بار دور هر یکم جبل

سور نه چقیب طواف زیارت

قیلیب ایکی رکعت نماز اوقوب

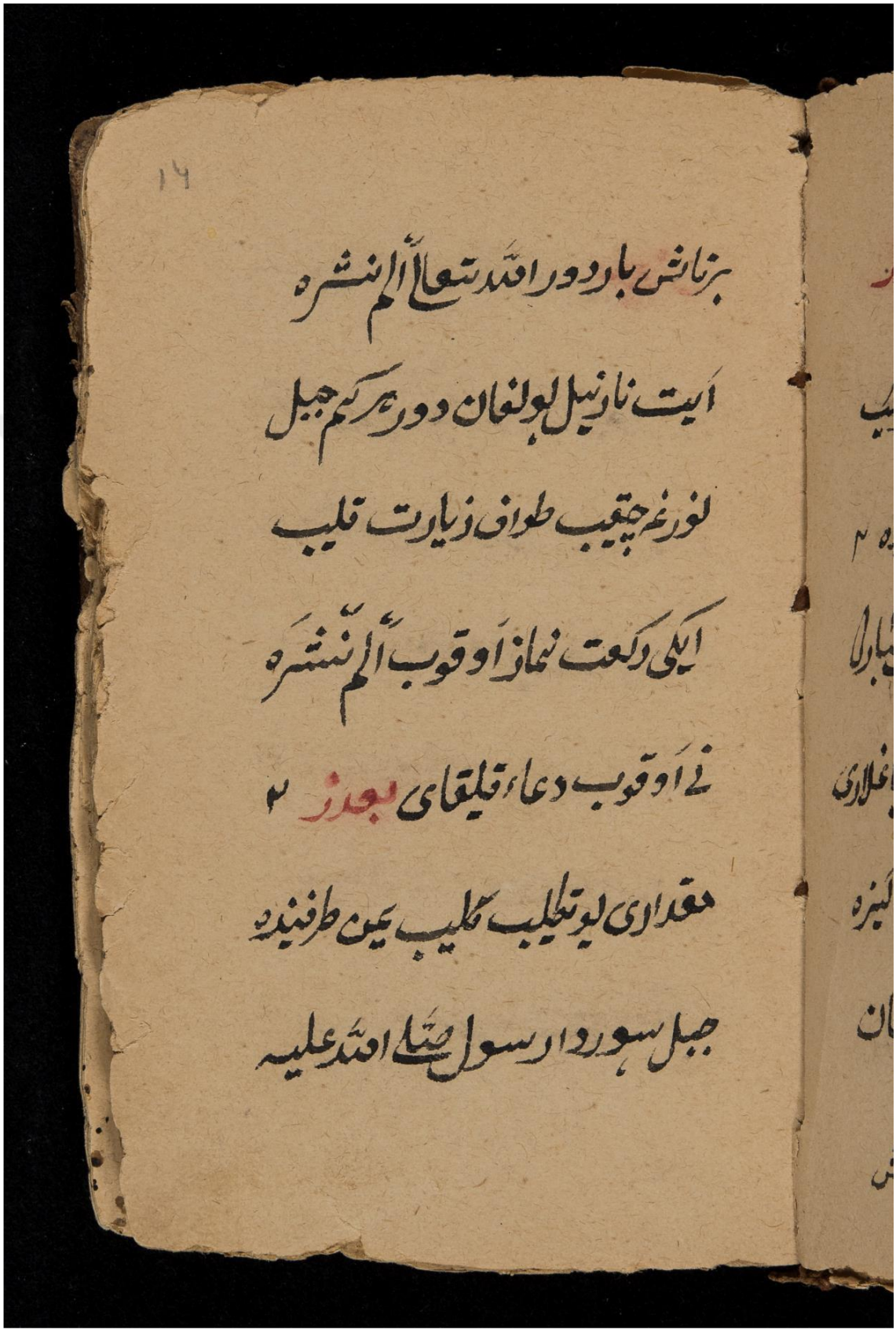
دعا قیلغای سنوک غار ده هر نه میراد

لار نی تیلیلار میراد نی نه بیلار لار

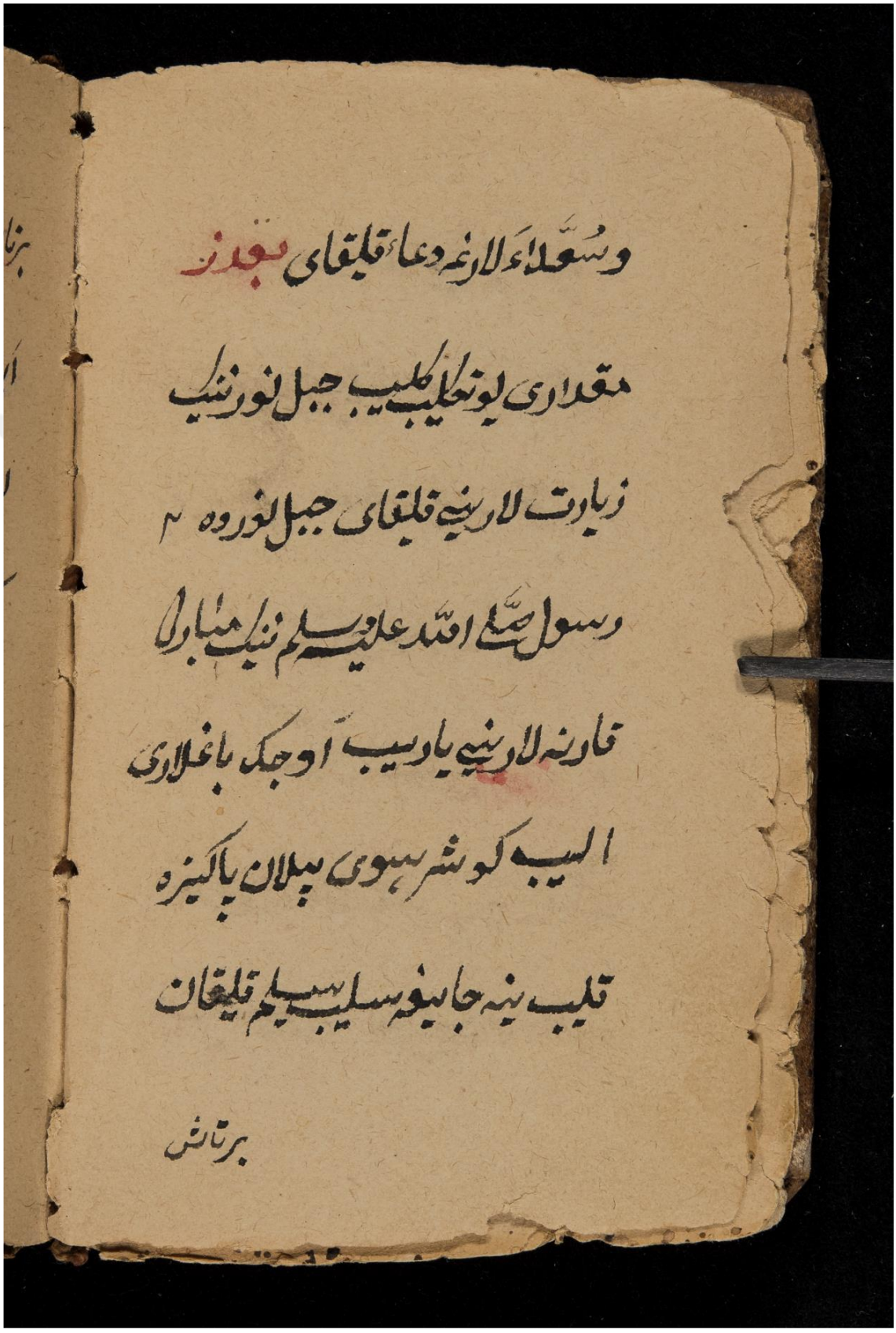
بعد ز مقداری یونکیب کیلیب حوز عمر ده

عمر

14a

١٦
برنانش بار دور اللہ تعالیٰ الم نشرہ
آیت نار نیل لولغان دور ہر کم جبل
لورغہ چقیب طواف زیارت قلیب
ایکی رکعت نماز اوقوب الم نشرہ
نے اوقوب دعا قلیقای بعدہ ٢
مقداری لو تلیب کلیب یمن طرفندہ
جبل سور دار سول صلے اللہ علیہ

13b

وسعداء لارنه دعا قلیقای بعدز

مقداری یونغلیب کلیب جبل نورنیک

زیارت لارنیه قلیقای جبل نوروه ۴

رسول صلی الله علیه وسلم نینک مبارک

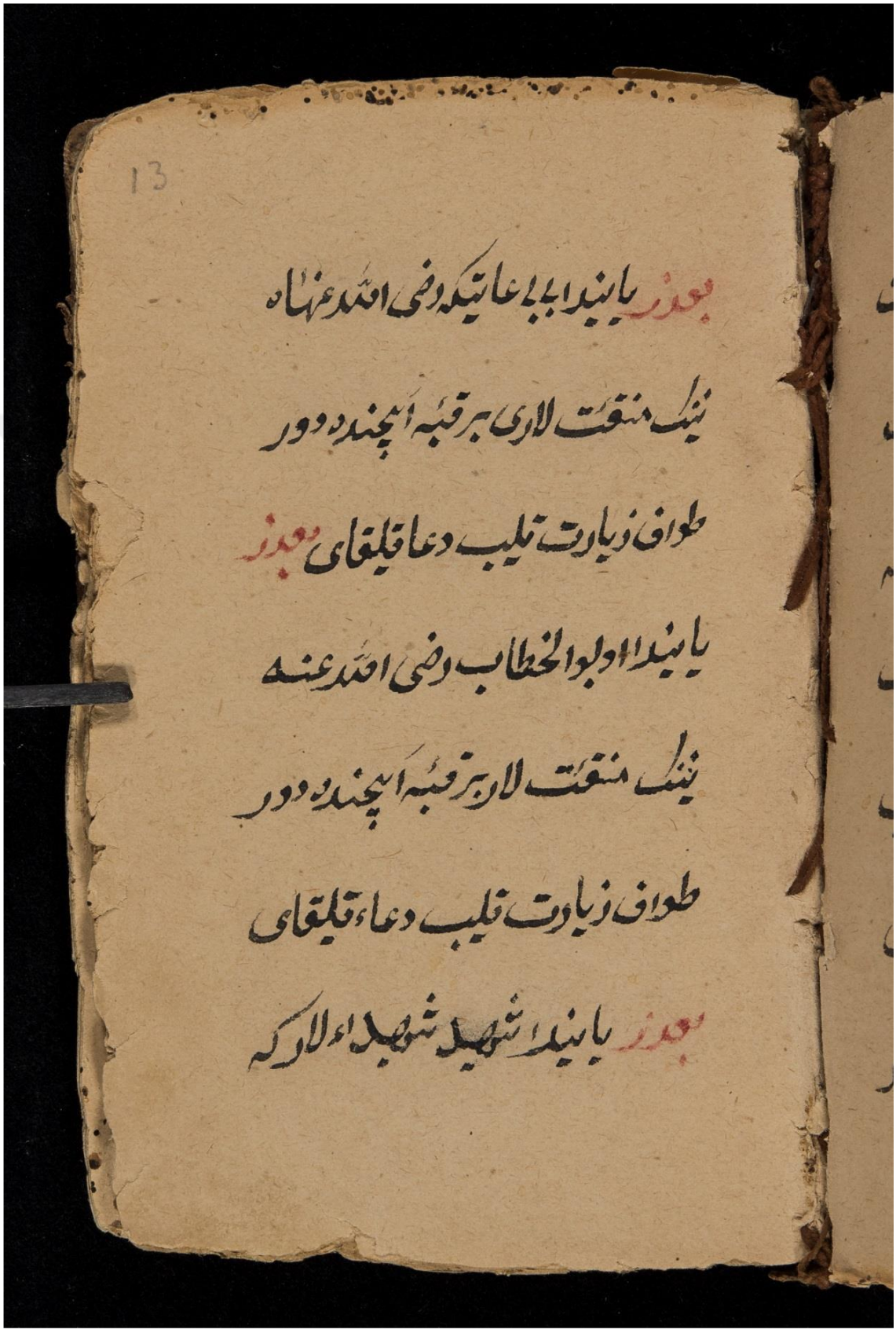
قارنه لارنیه یاد یب اوجک باغلاری

الیب کوشر بهوی پیلان پاکیزه

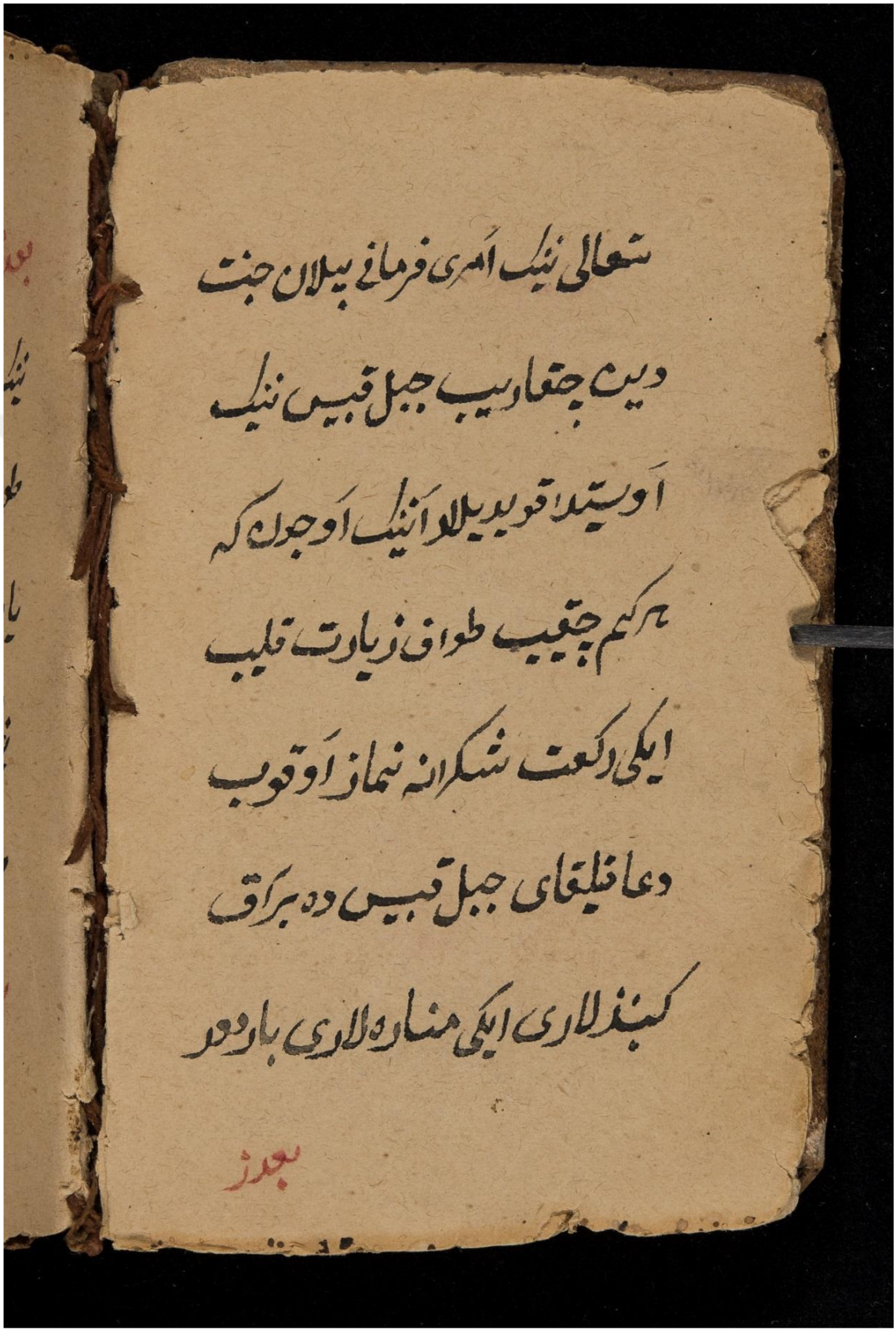
قلیب نیه جایغه سلیب سلیم قلیغان

برتاش

13a

13
بعدہ یابند ابا بکر عاتیکہ رضی اللہ عنہ
نیک منقبت لاری بر قبہ ایچندہ دور
طواف زیارت تلیب دعا تلقای بعدہ
یابند ابو الخطاب رضی اللہ عنہ
نیک منقبت لاری بر قبہ ایچندہ دور
طواف زیارت تلیب دعاء تلقای
بعدہ یابند شہید شہداء لارکہ

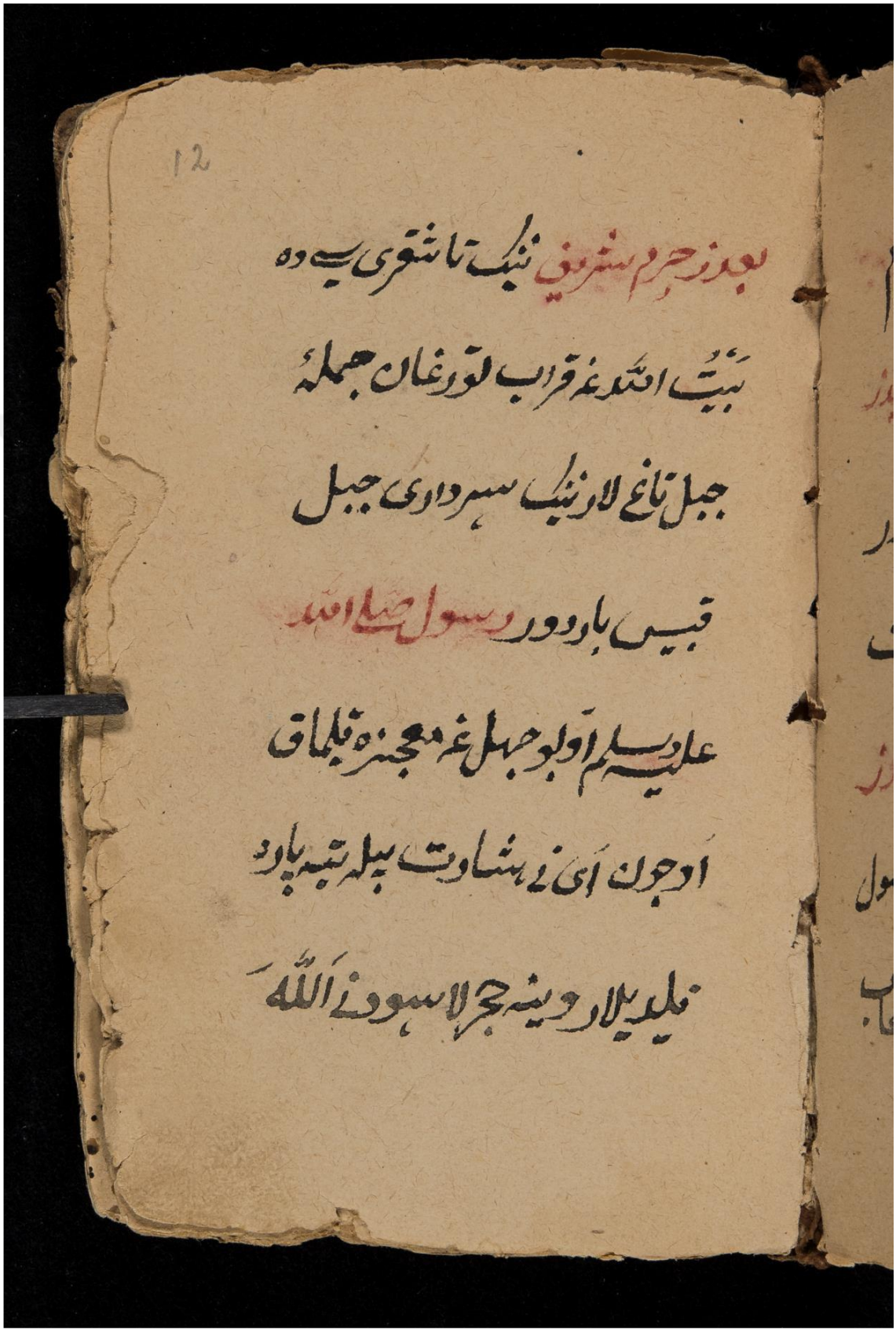
12b

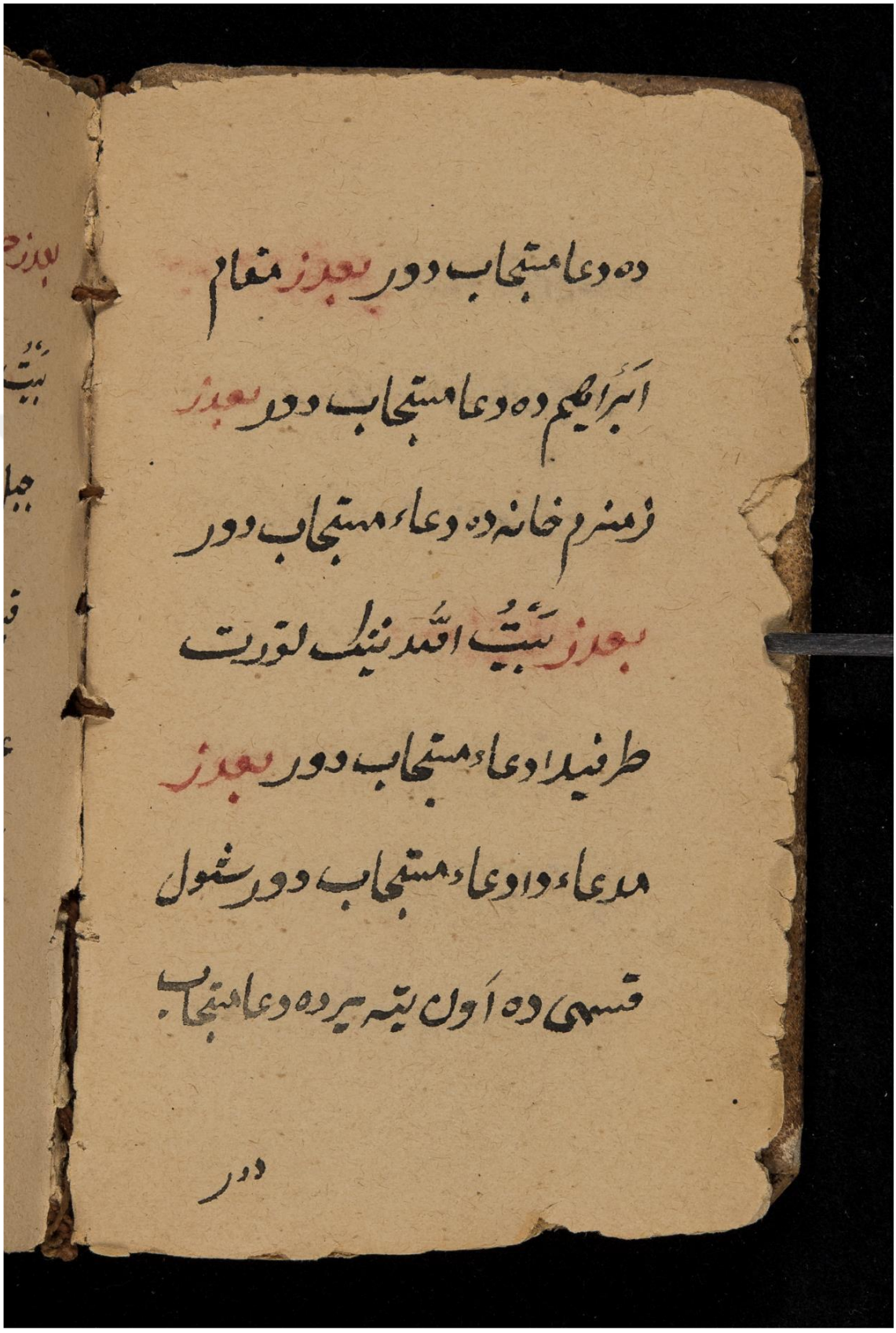
تعالی نینگ امری فرمانی بیلان جنت
دین جتعاریب جبل قبیس نینگ
اوستیدا قویدیلار اینگ اوجون که
هر کیم جتیب طواف زیارت قلیب
ایکی رکعت شکرانه نماز اوقوب
دعا قیلغای جبل قبیس ده براق
کبنذلاری ایکی مناره لاری بار در

بعدز

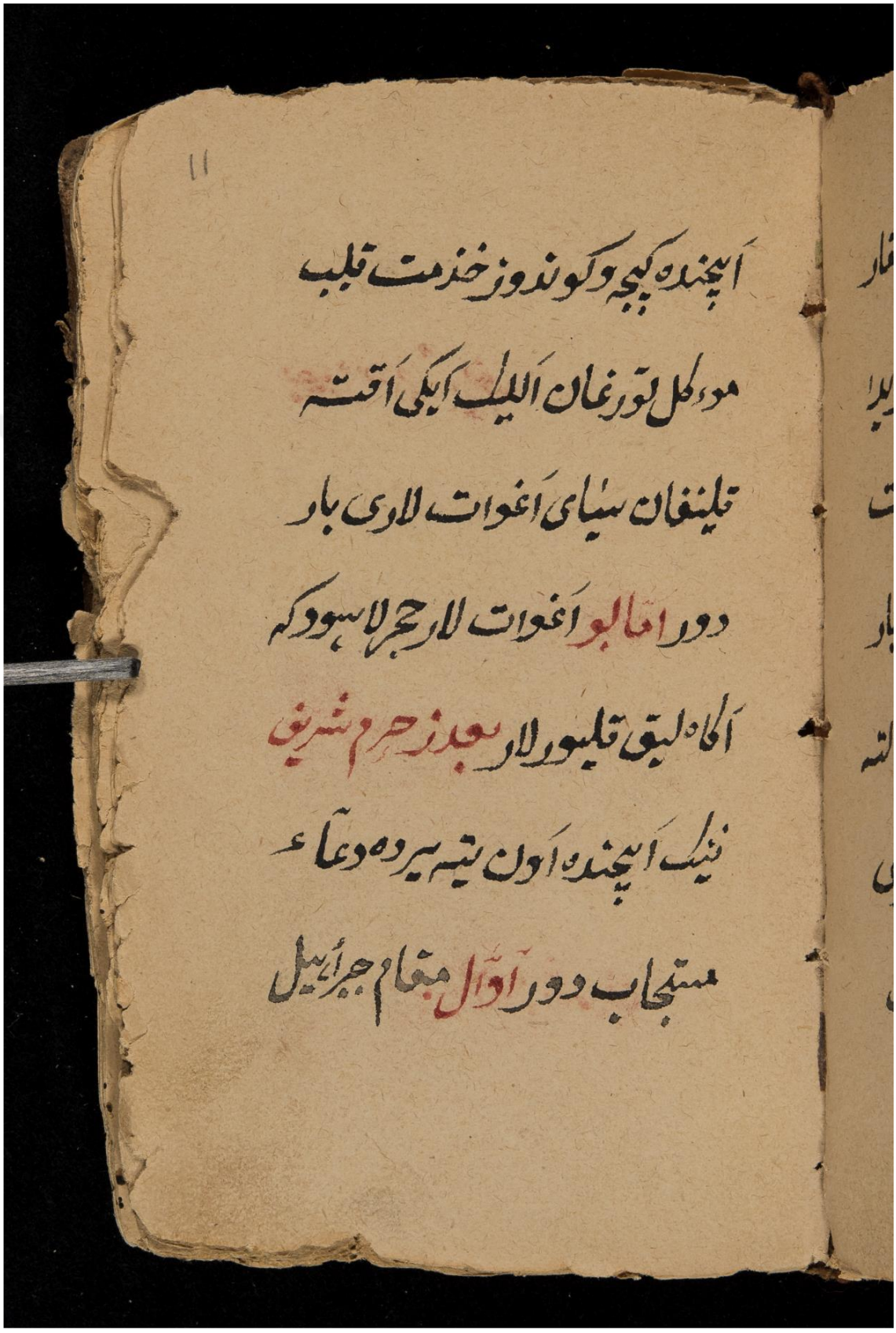
12a

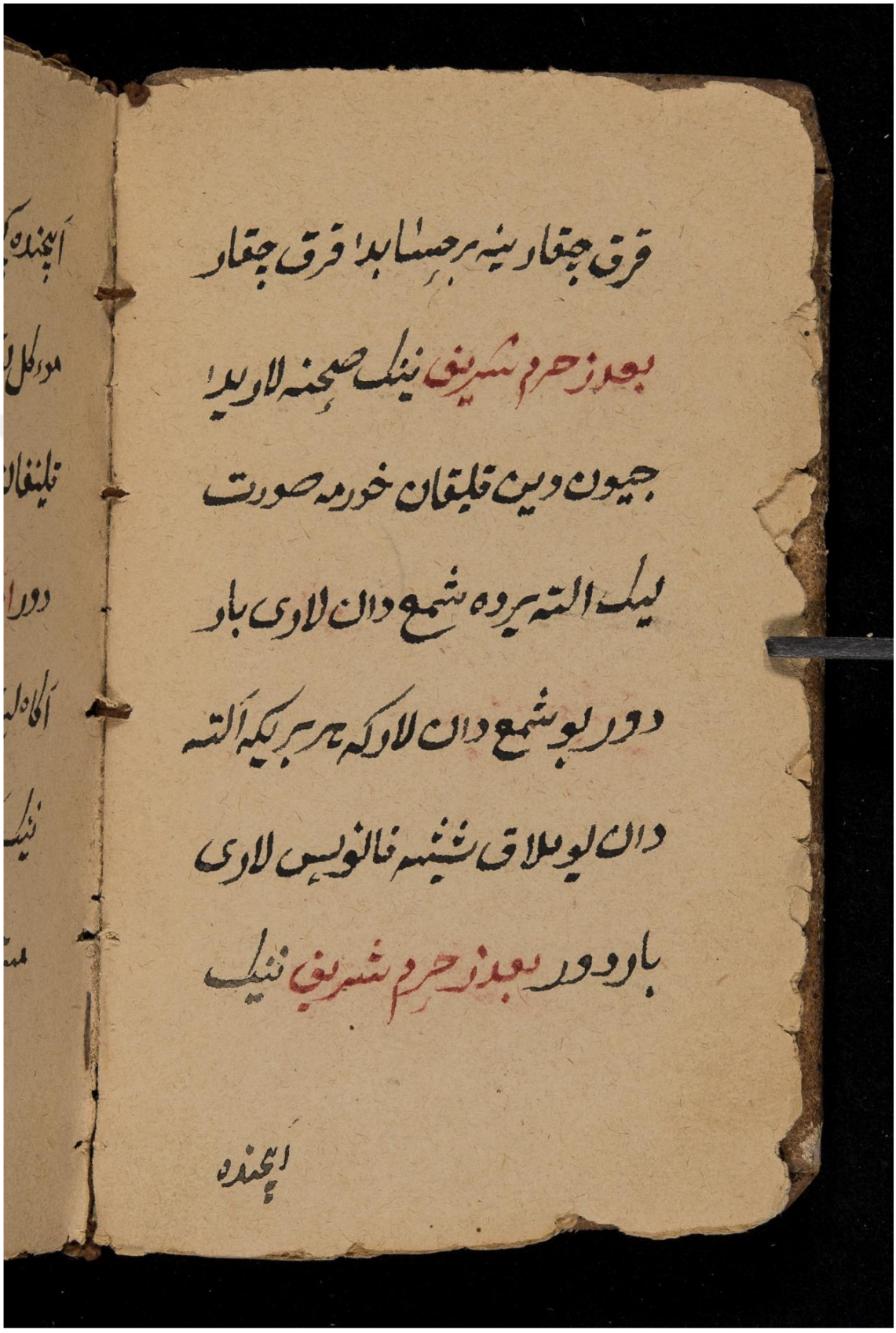
11b

11a

10b

قرق چقار نیه رحسابدا قرق چقار

بعد ز حرم شریف نینک صحنه لاریدا

جیون دین قلیقان خورمه صورت

لیک التنه پرده شمع دان لاری باد

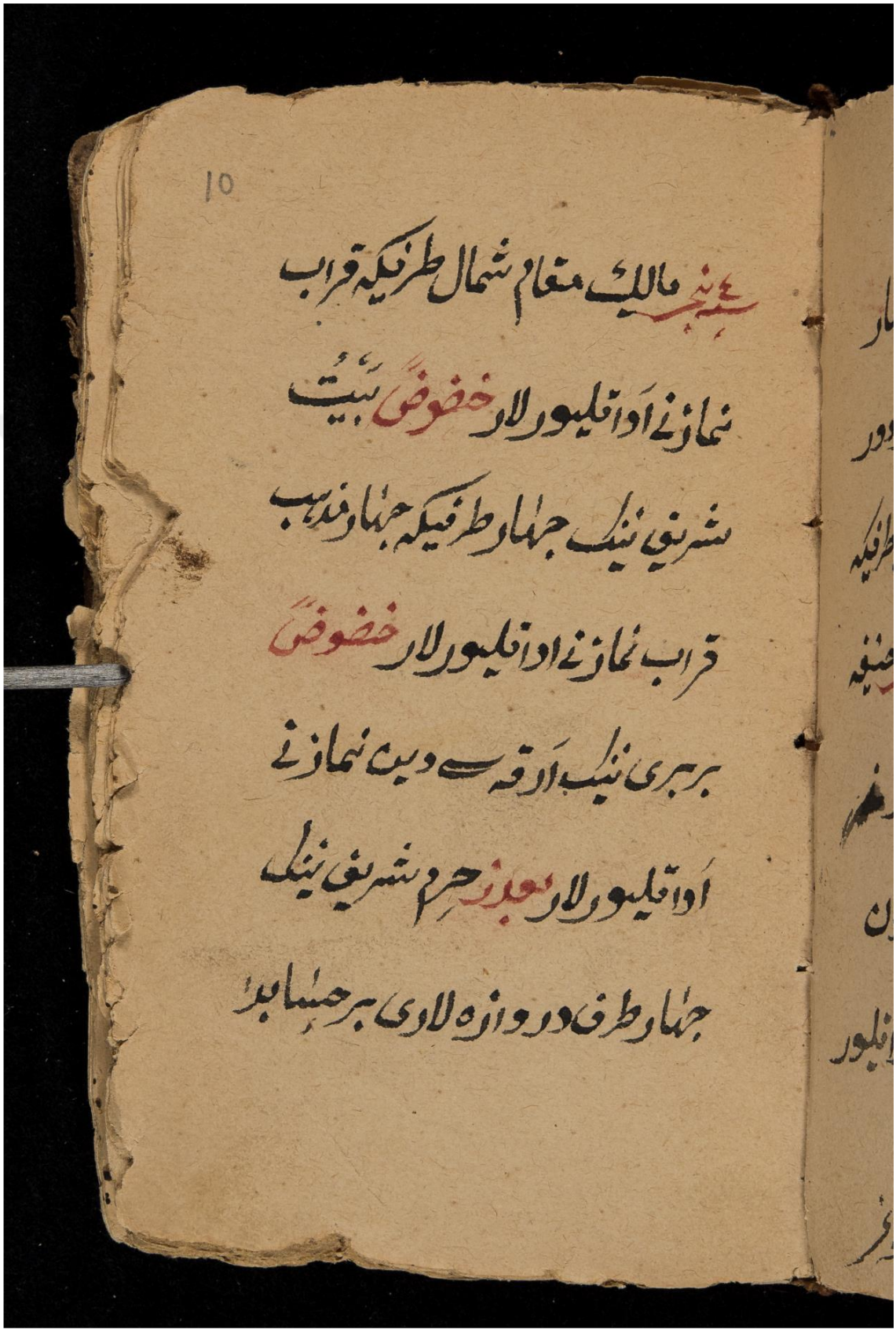
دور یو شمع دان لار که هر بریکه التنه

دان یو ملاق شیشه فانوس لاری

باردور بعد ز حرم شریف نینک

ایچنده

10a

10

سنه بنجی مالیك مقامی شمال طرفیکه قراب

نمازنی اداء ایلیورلار خضوصًا بیت

شریفی نینك جهار طرفیکه جهار مذهب

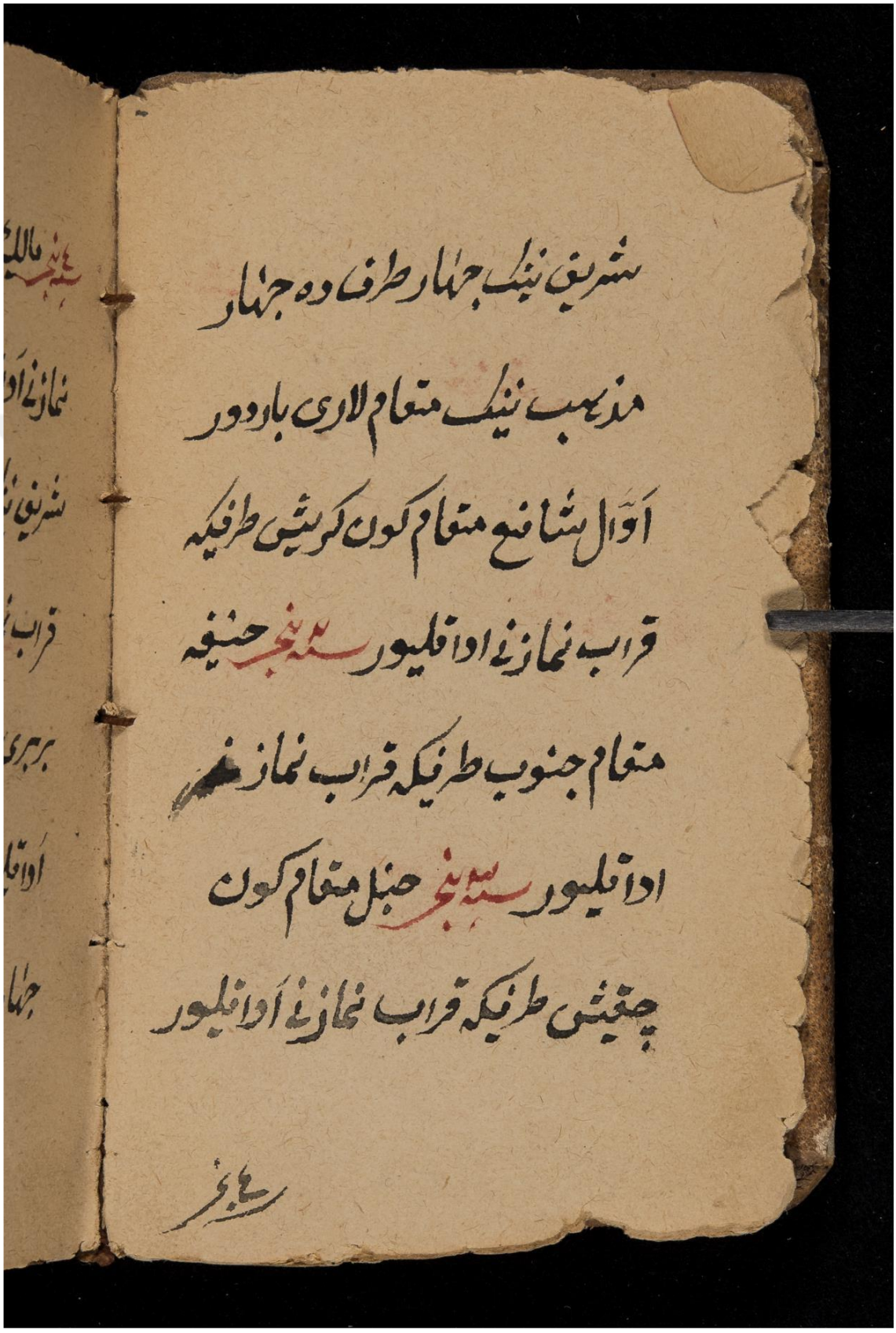
قراب نمازنی اداء ایلیورلار خضوصًا

بربری نینك اوچه سی دین نمازنی

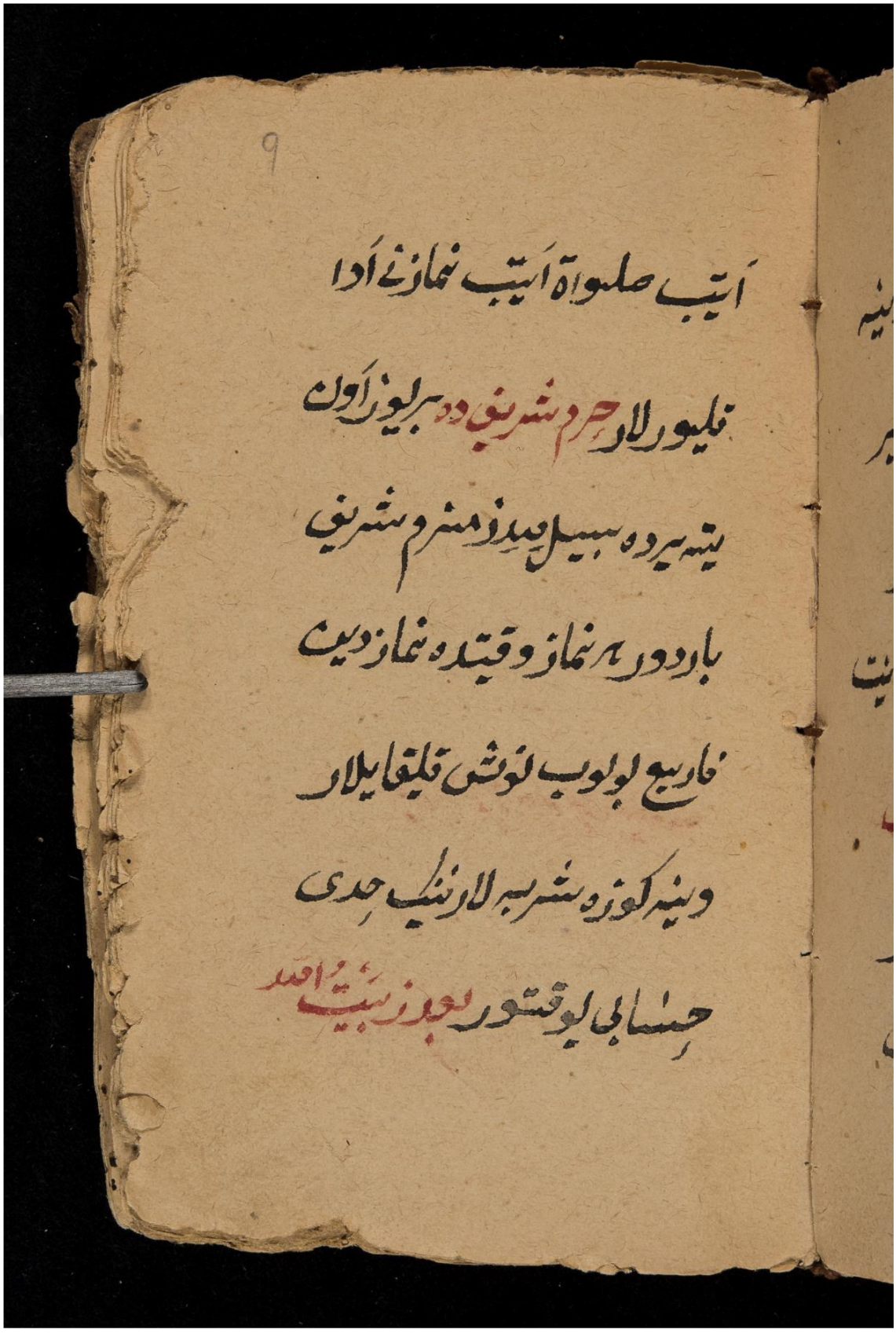
اداء ایلیورلار بعده حرم شریفی نینك

جهار طرف دروازه لاری برحسابدر

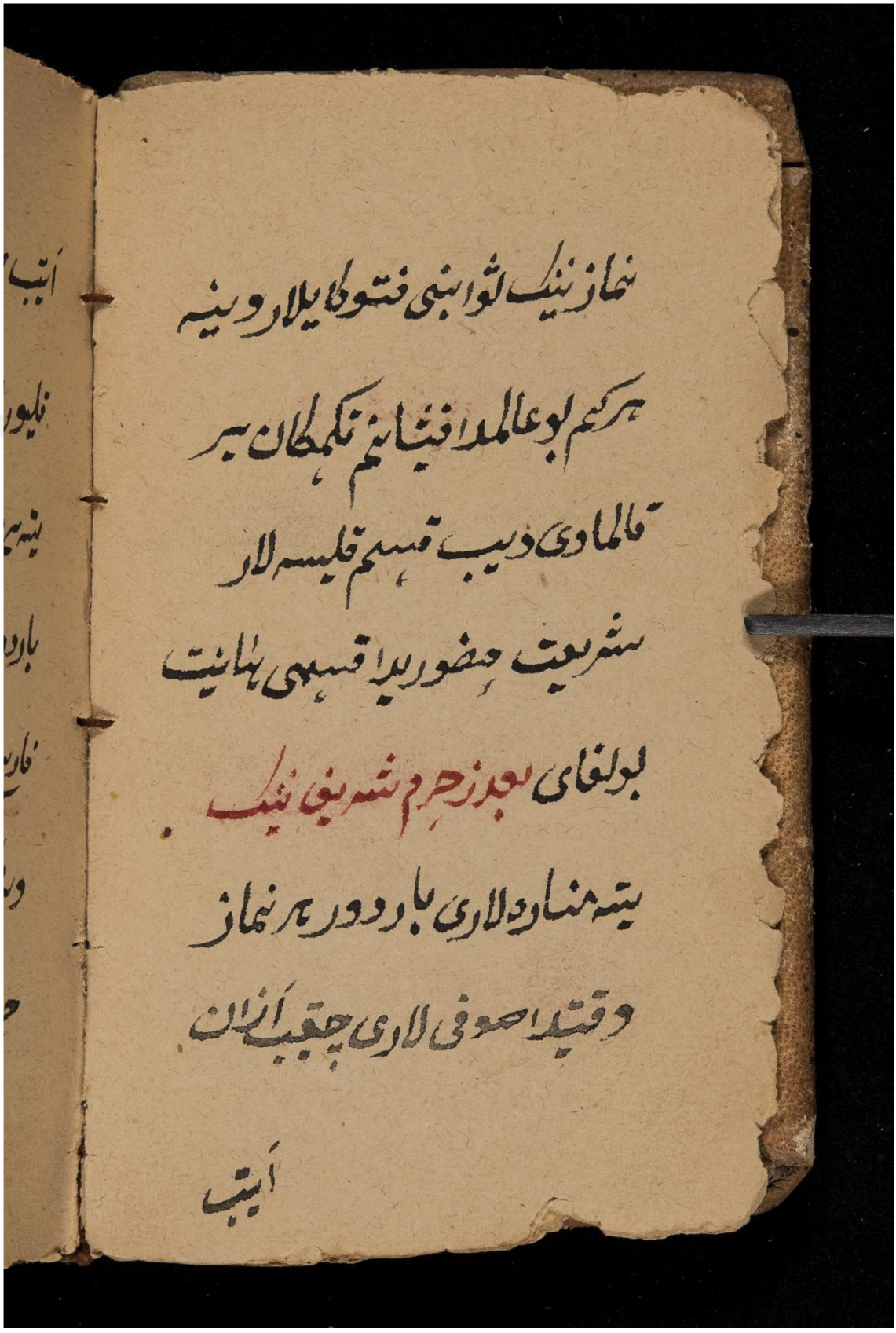
9b

9a

9
آیب صلوٰة آیب نمازنی ادا
قیلورلار حرم شریفده بر یوز اون
یتمیرده سبیل بیدن مسجد حرم شریف
بار در هر نماز و قیلغده نماز دیب
قاریغ بولوب قوشن قیلغایلار
دینه کوزده شربه لار تنک حدی
حسابی یوقتور بعد زیبت احد

8b

نماز نینگ ثوابنی فتوی ایلار دینه

هر کیم بو عالمدا فیثانیم تکمکان بر

قالمادی دیب تسلیم قلیسه لار

شریعت حضوریدا قصهی بهانیت

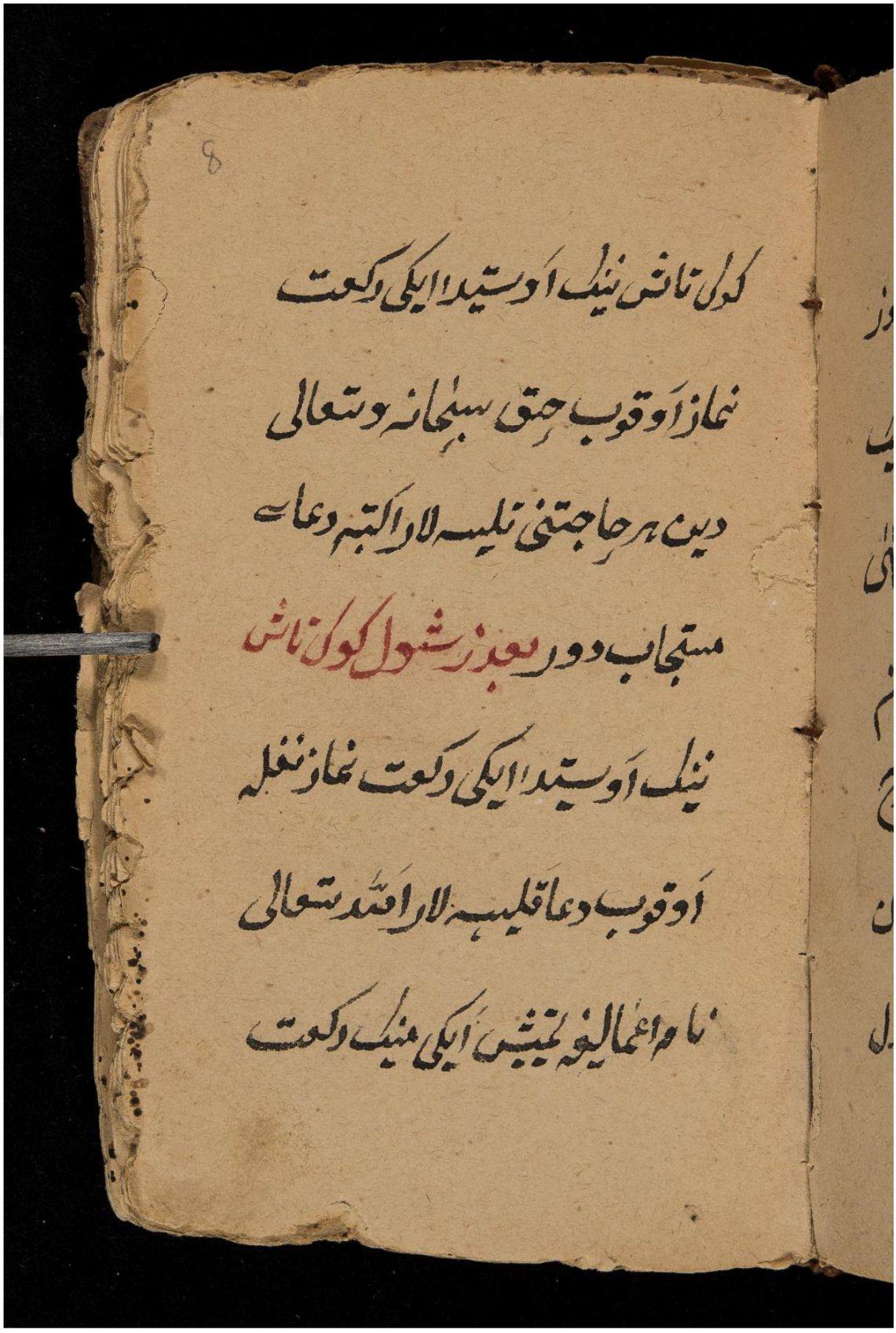
بولغای بعد ز حرم شریف نینگ

بیته منار دلاری بار دور هر نماز

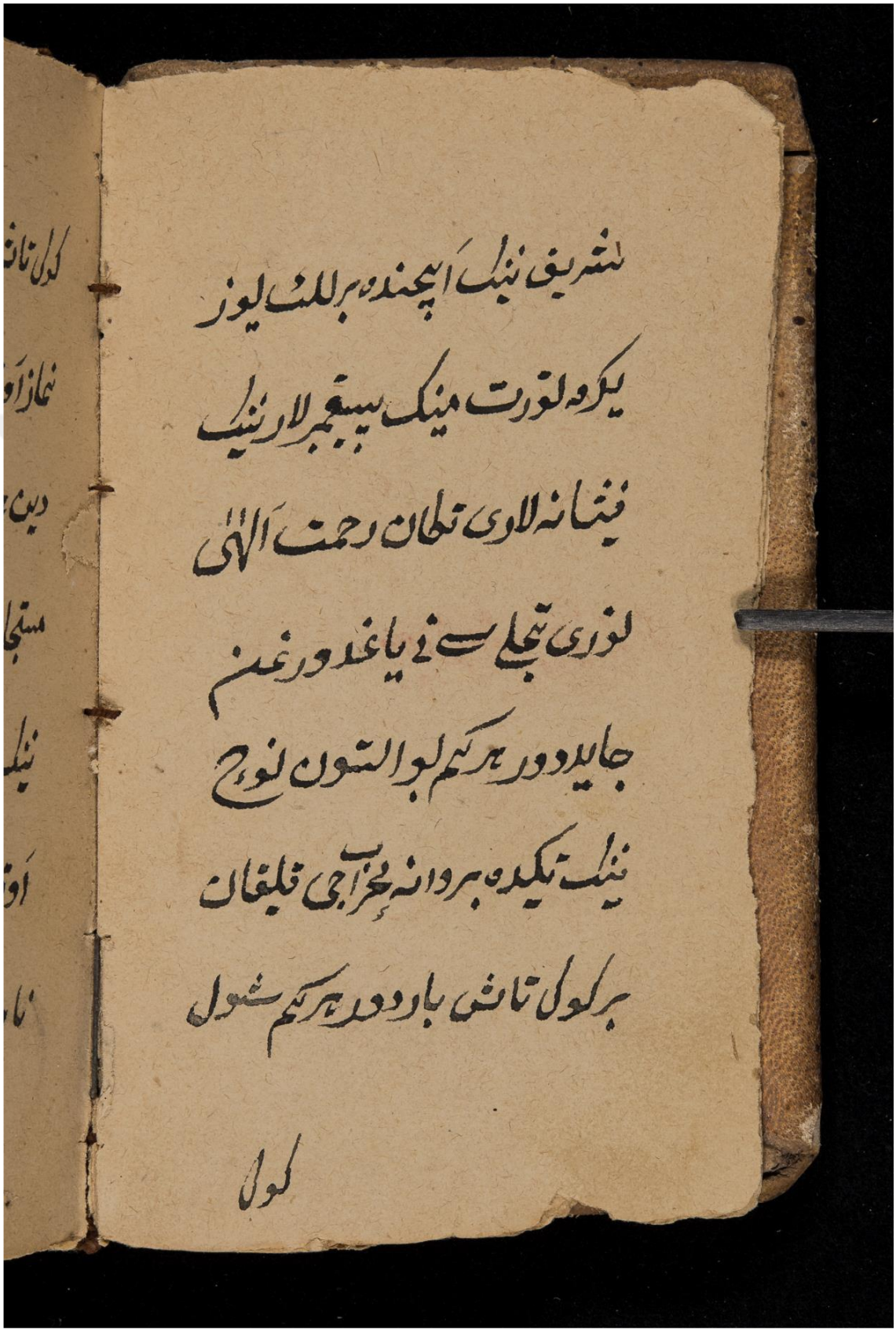
وقتیدا صوفی لاری چقیب آزان

آیتب

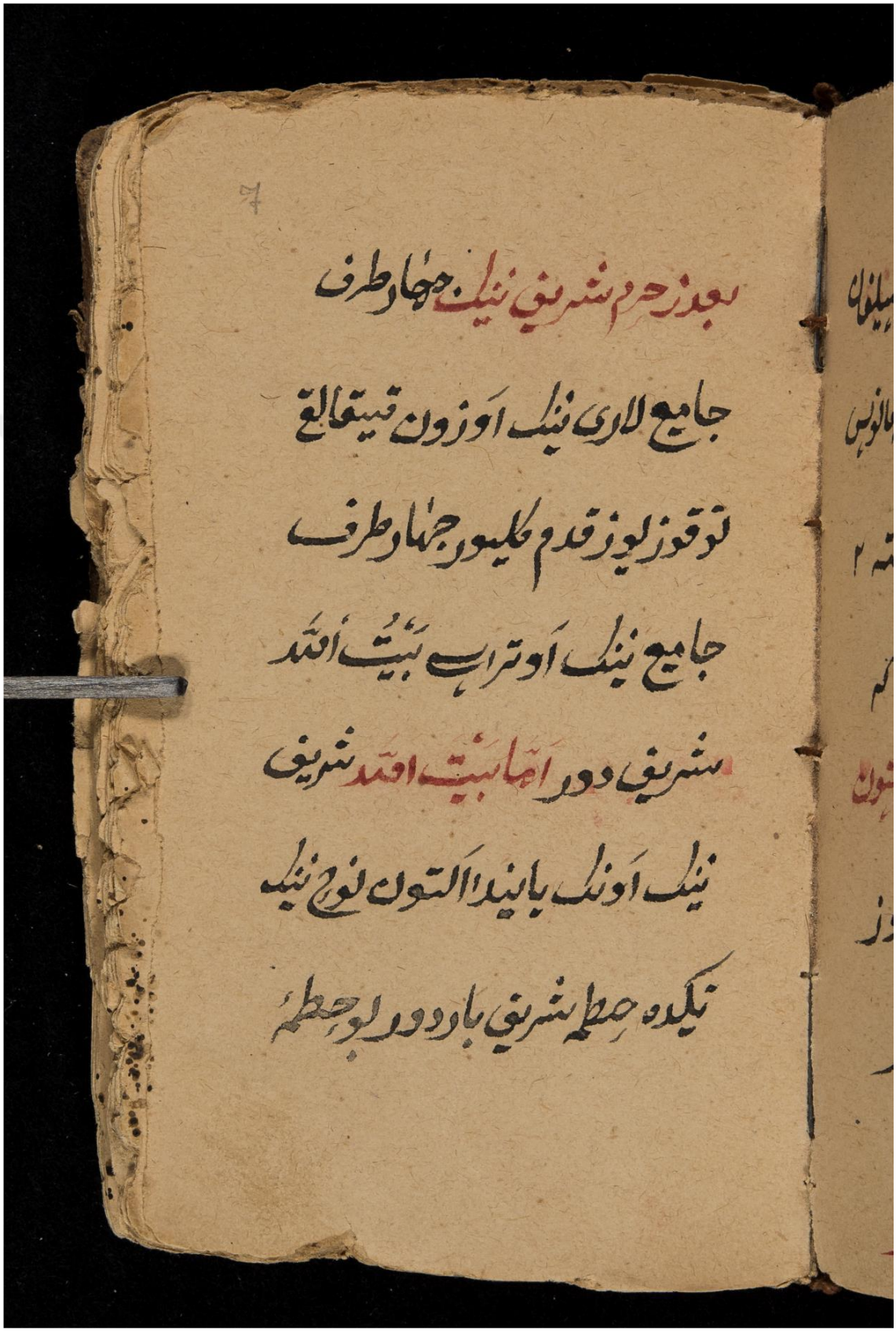
8a

کوئی ناشتہ نیک اوستیدا ایکی رکعت
نماز اوقوب حق سبحانہ وتعالی
دین ہر حاجتنی تلیہ لار اکتبہ دعا سے
مستجاب دور بعد ز شول کوک ناشتہ
نیک اوستیدا ایکی رکعت نماز نفلہ
اوقوب دعا قلیہ لار اللہ تعالی
نام اعمالیغہ تمیش ایکی منیک رکعت

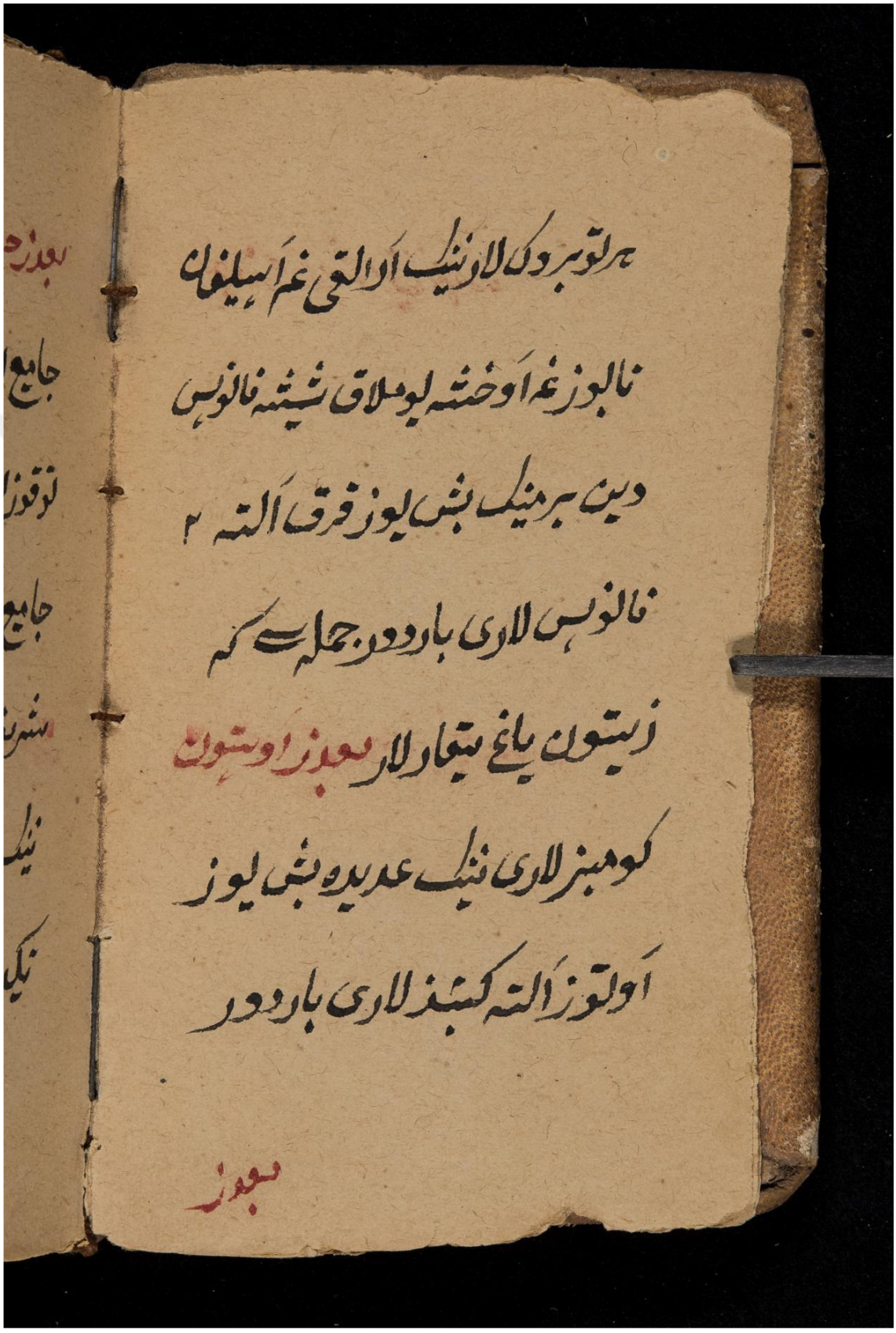
7b

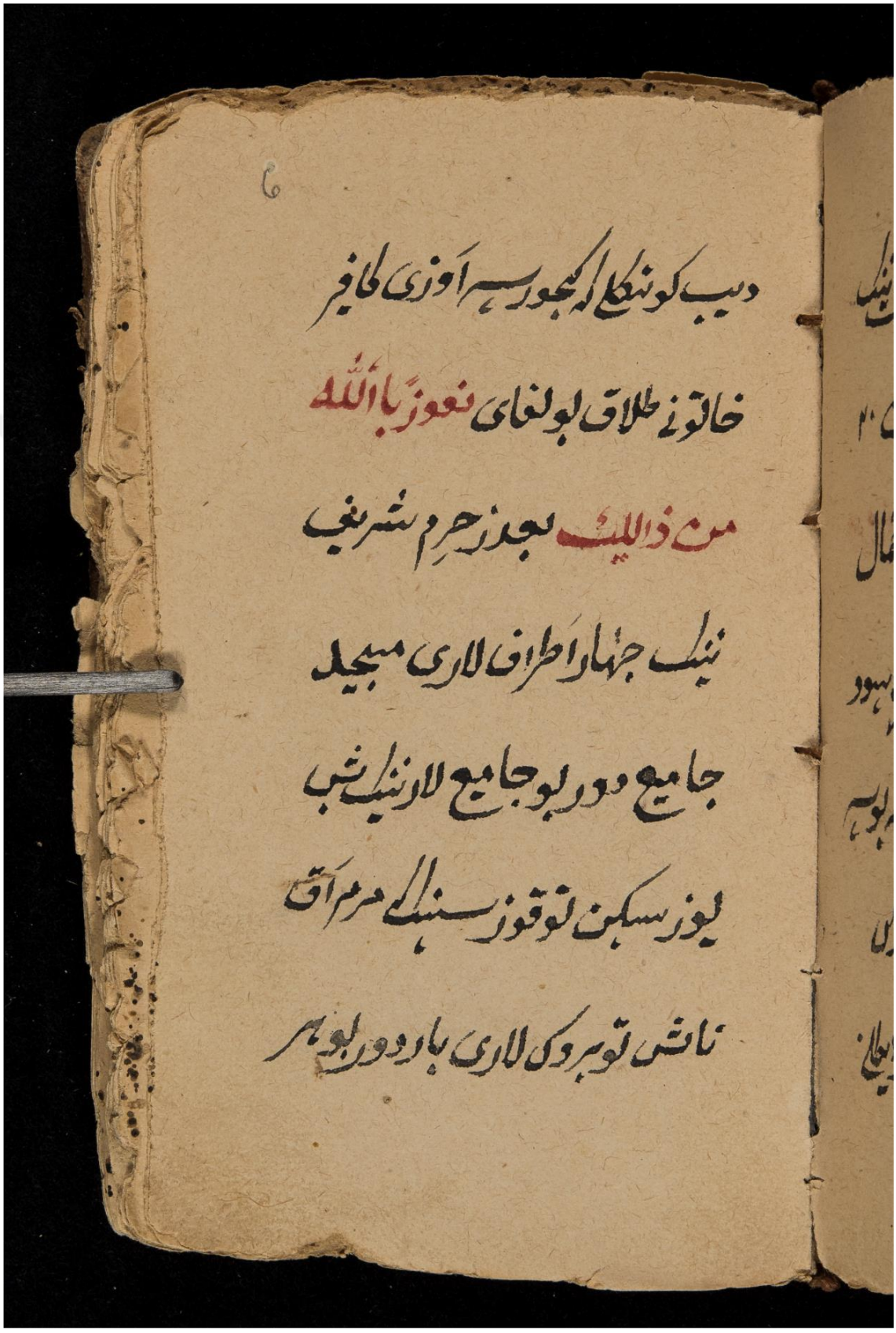
7a

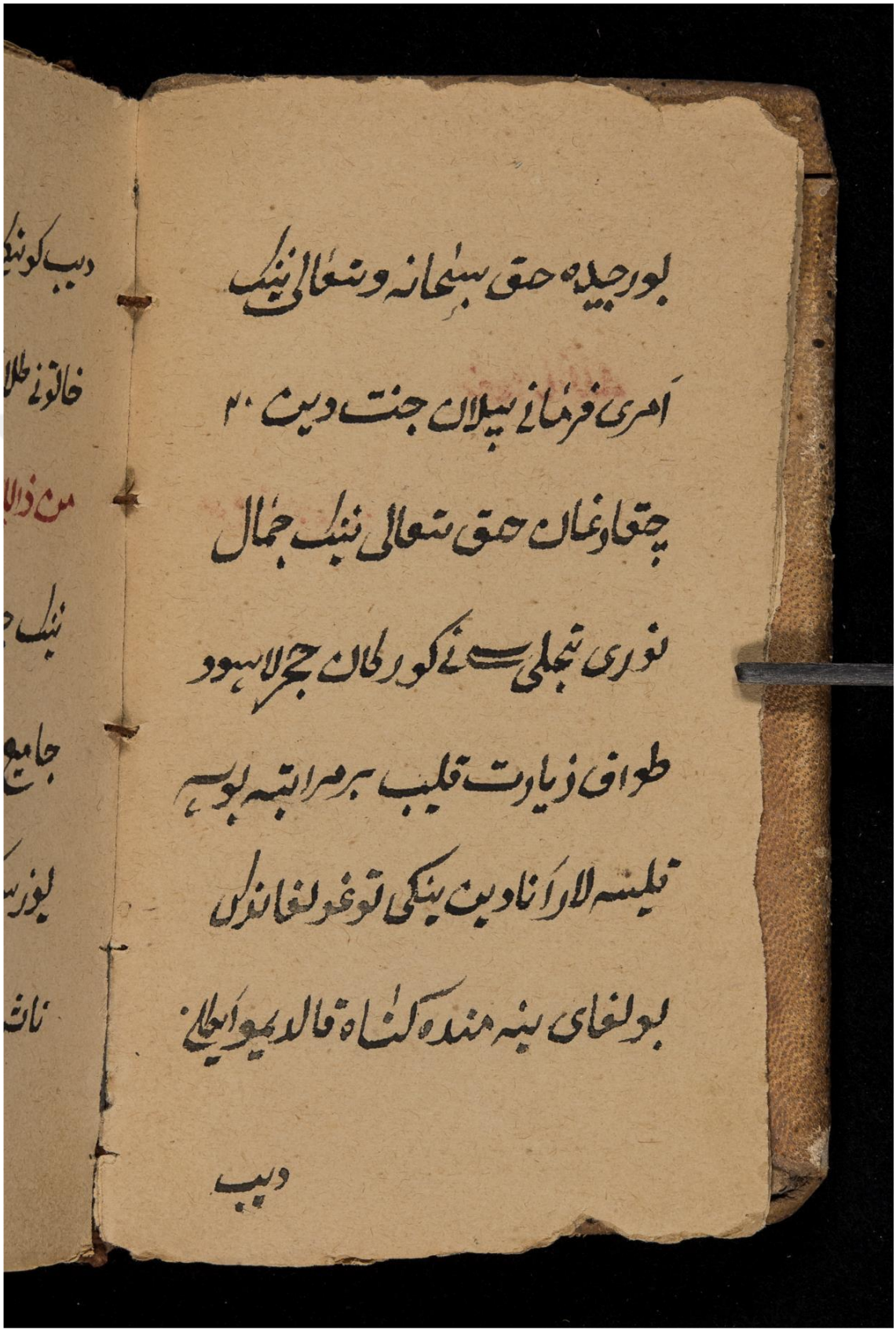
6b

6a

5b

بو رجیده حق سبحانه و تعالی ننك

امری فرمانی بیلان جنت دیمك ۲۰

چتعاوغان حق تعالی ننك جمال

نوری تجلی سنی کورکان حجر لاهود

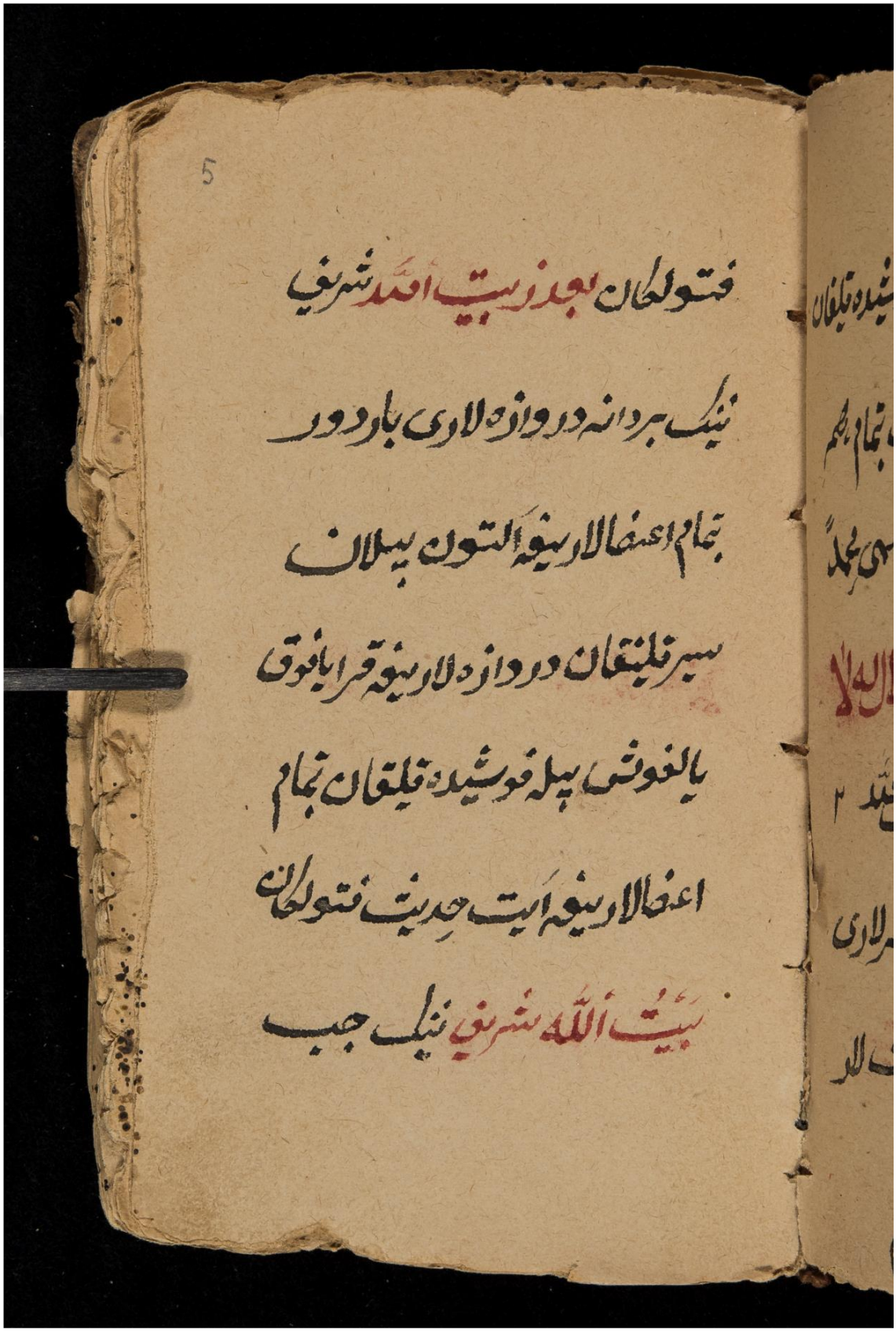
طواف زیارت قلیب برمرا تبه بوسه

قیلسه لار اکا دیمك ننکی توغرلغانلرن

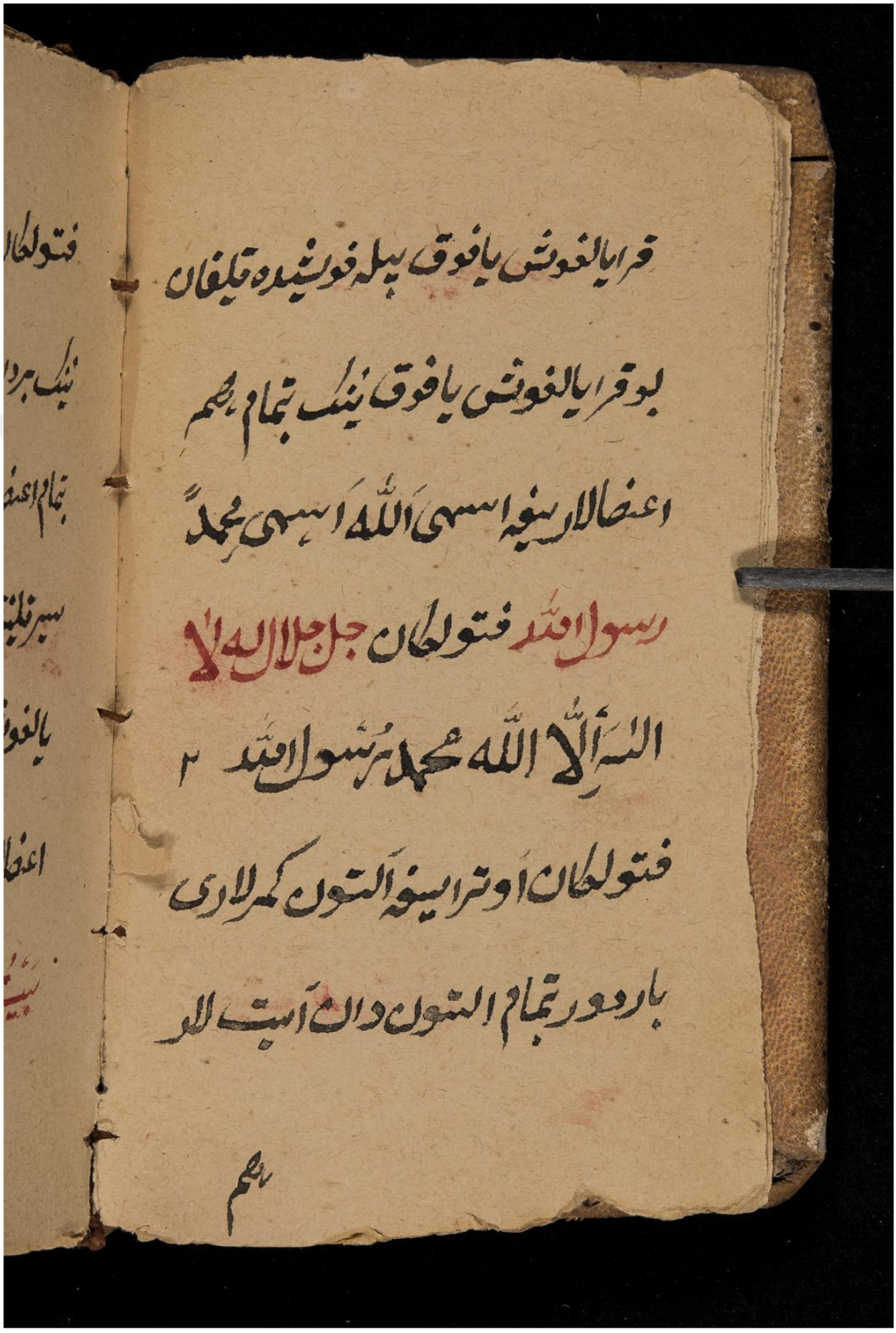
بولغای بنه منده کناه قالدیمو ایلان

دیب

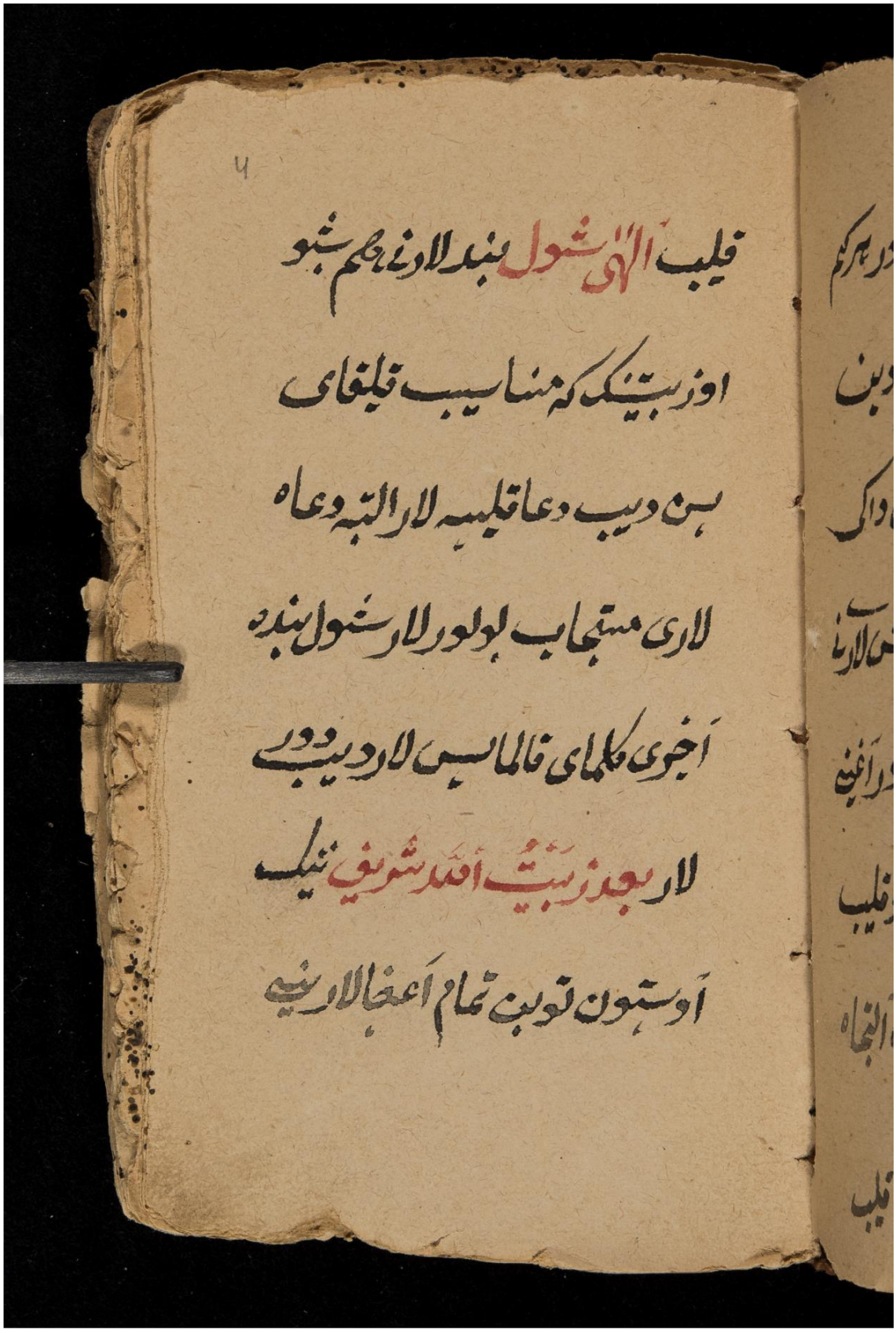
5a

5
فتولخان بعد زیبت الله شریف
نیلک بردانه دروازه لاری بار دور
تمام اعضالاریغه التون پیلان
سیر تلیقان دروازه لاریغه قرایانوق
یالغوش پیله خوشیده تلیقان تمام
اعضالاریغه ایت حدیث فتولخان
بیت الله شریف نیلک جب

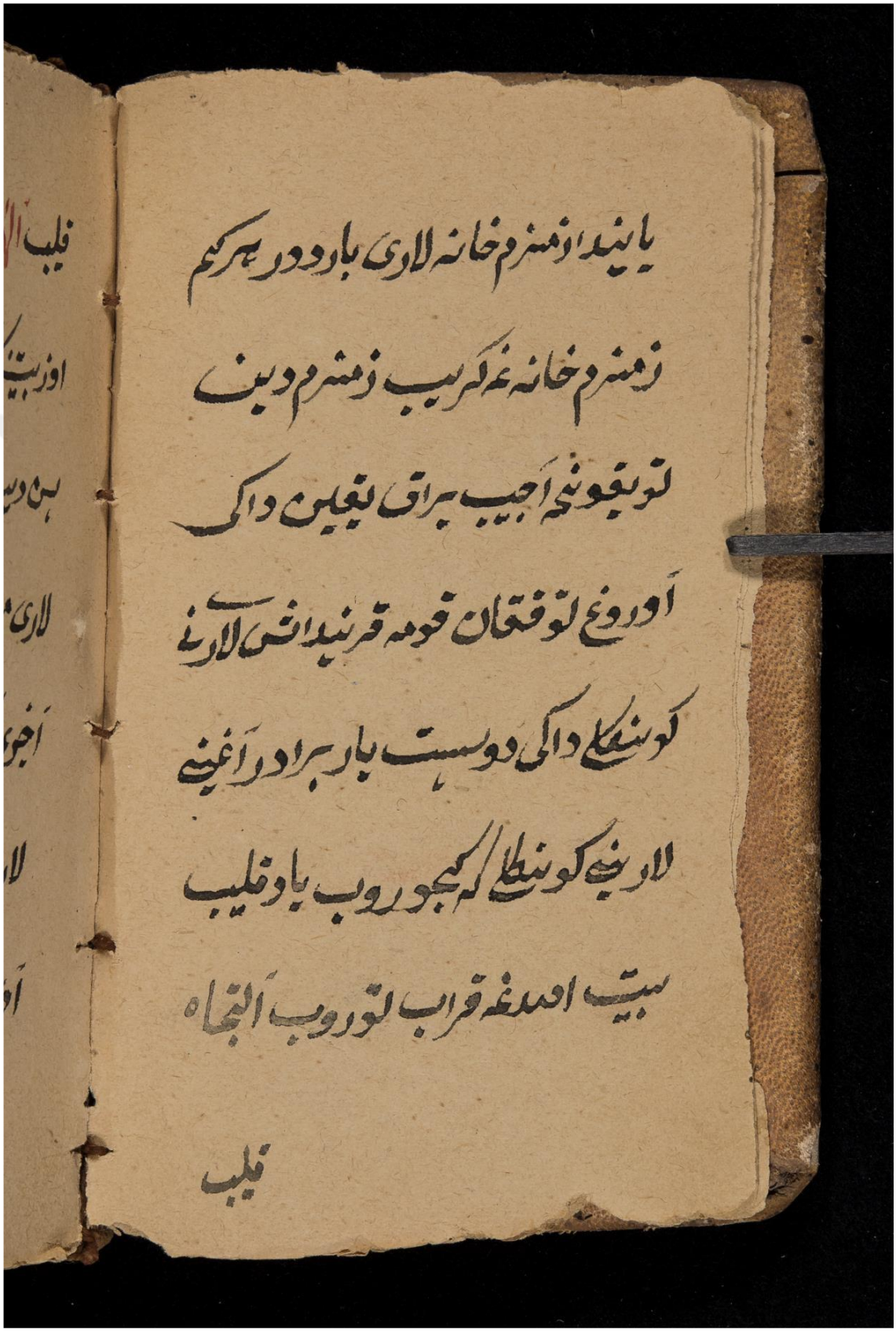
4b

4a

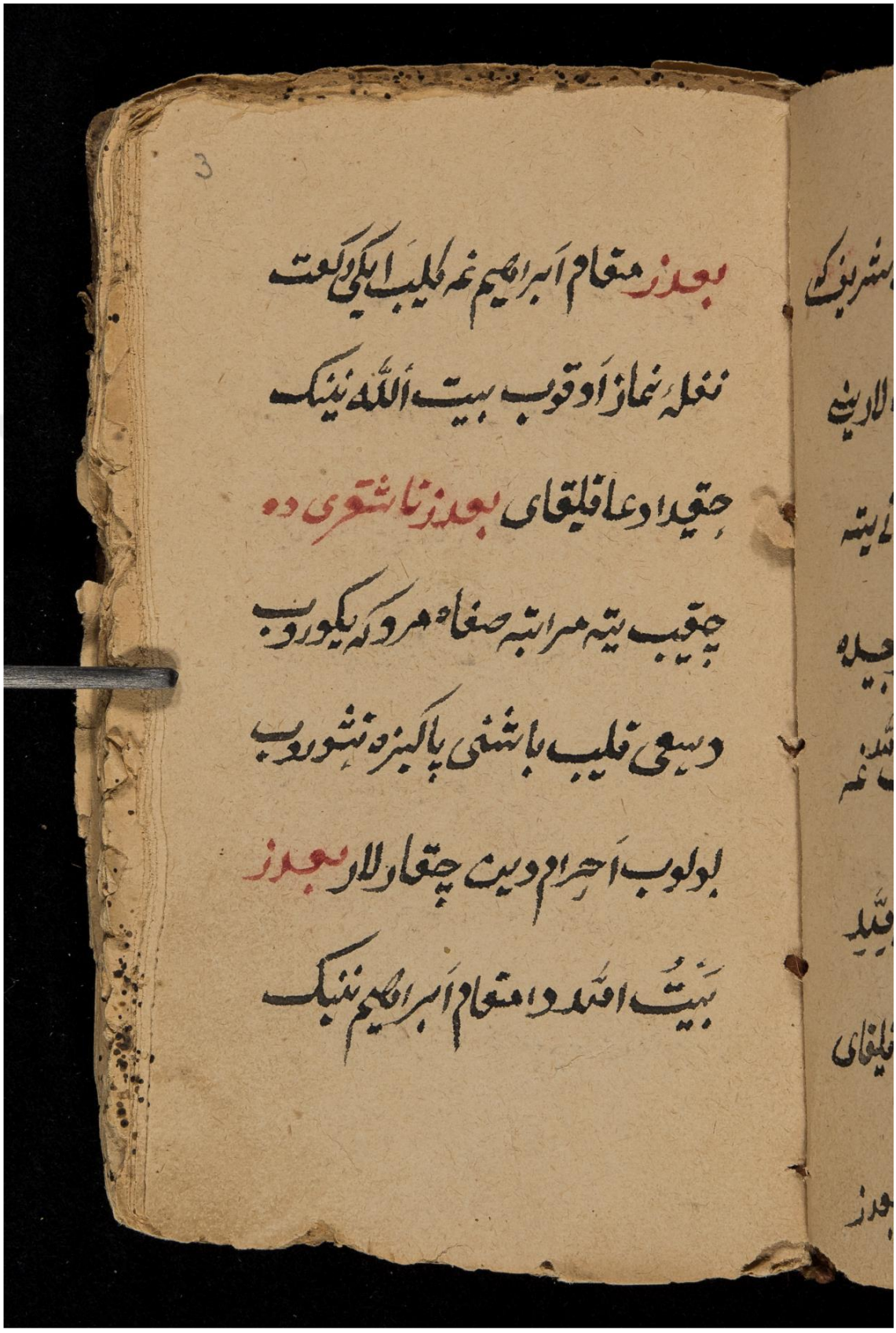

3b

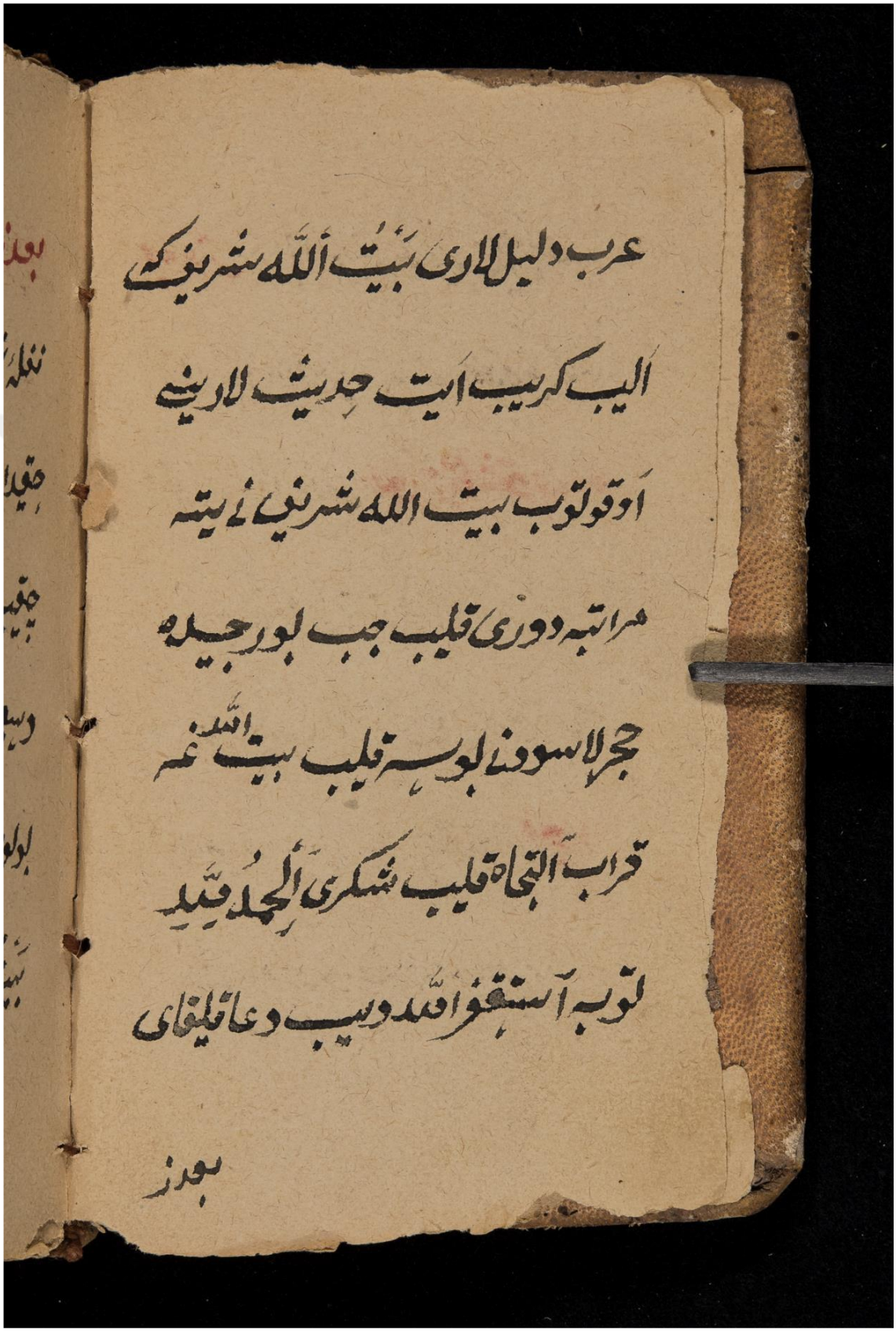

یاینده ازمزم خانه لاری باردو در بهر کیم
زمزم خانه غه کریب زمزم دین
تو بقوشنه اجیب براق یغلین داکی
آدوغ تو فتان خومه قرینداش لارنی
کوشنکلی داکی دوسیت بار برادر آغینه
لارنی کوشنکلی که کیجوروب یاد قلیب
بیت احدغه قراب تورو ب اتجاه

قلیب

3a

2b

عرب دلیل لاری بیت اللہ شریف کہ

الیب کریب ایت حدیث لاربنے

او قولوب بیت اللہ شریفی زیارتہ

مراتبہ دوری قلیب جب بولرجیدہ

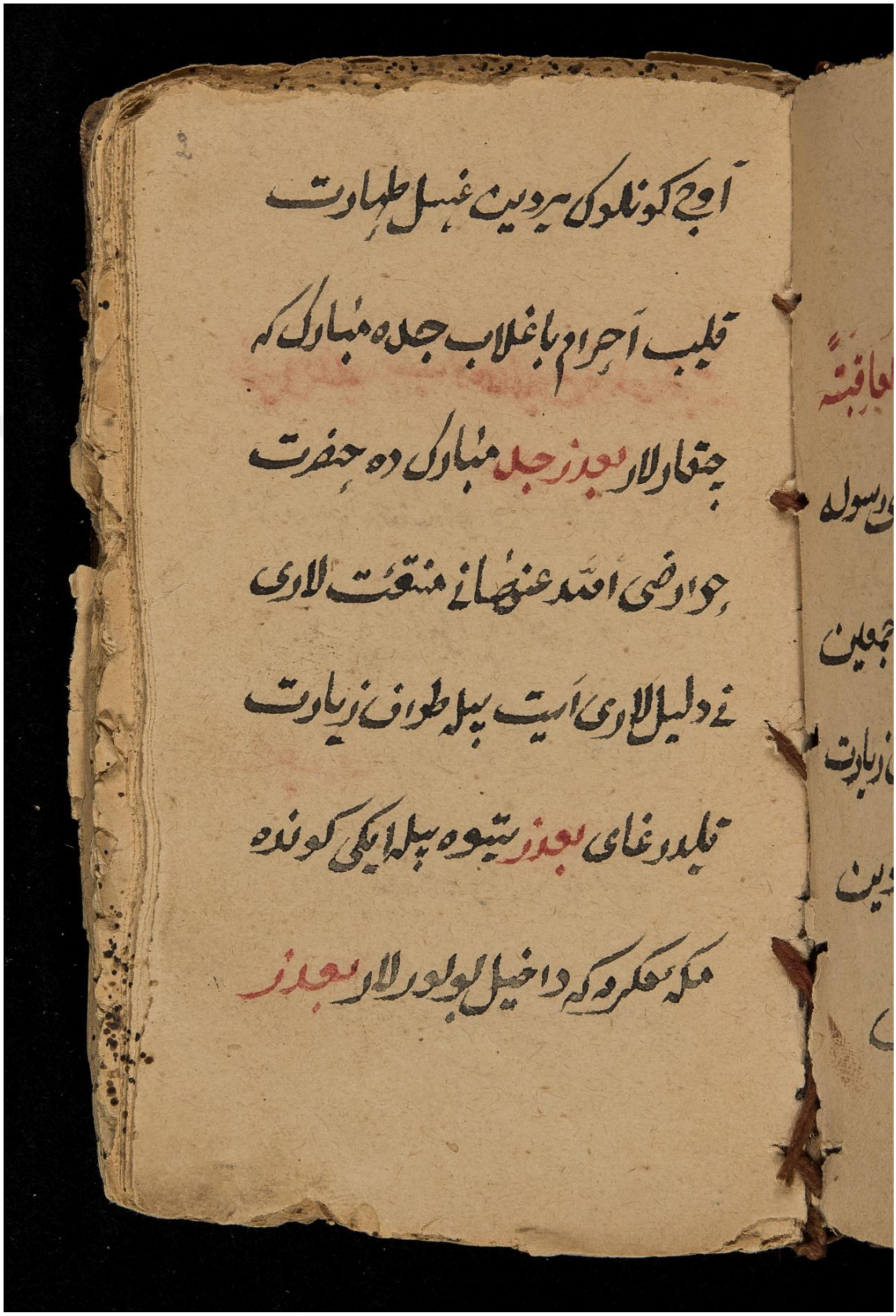
حجر لاسودنی بوسہ قلیب بیت اللہ ثم

قراب التجاہ قلیب شکری الحمد للہ

توبہ استغفر اللہ دیب دعا قیلغای

بعدہ

2a

آوج کونلوک بر دین غسل طہارت

قلیب آحرام باغلاب جدہ مبارک کہ

چقارلار بعدز جدہ مبارک دہ حضرت

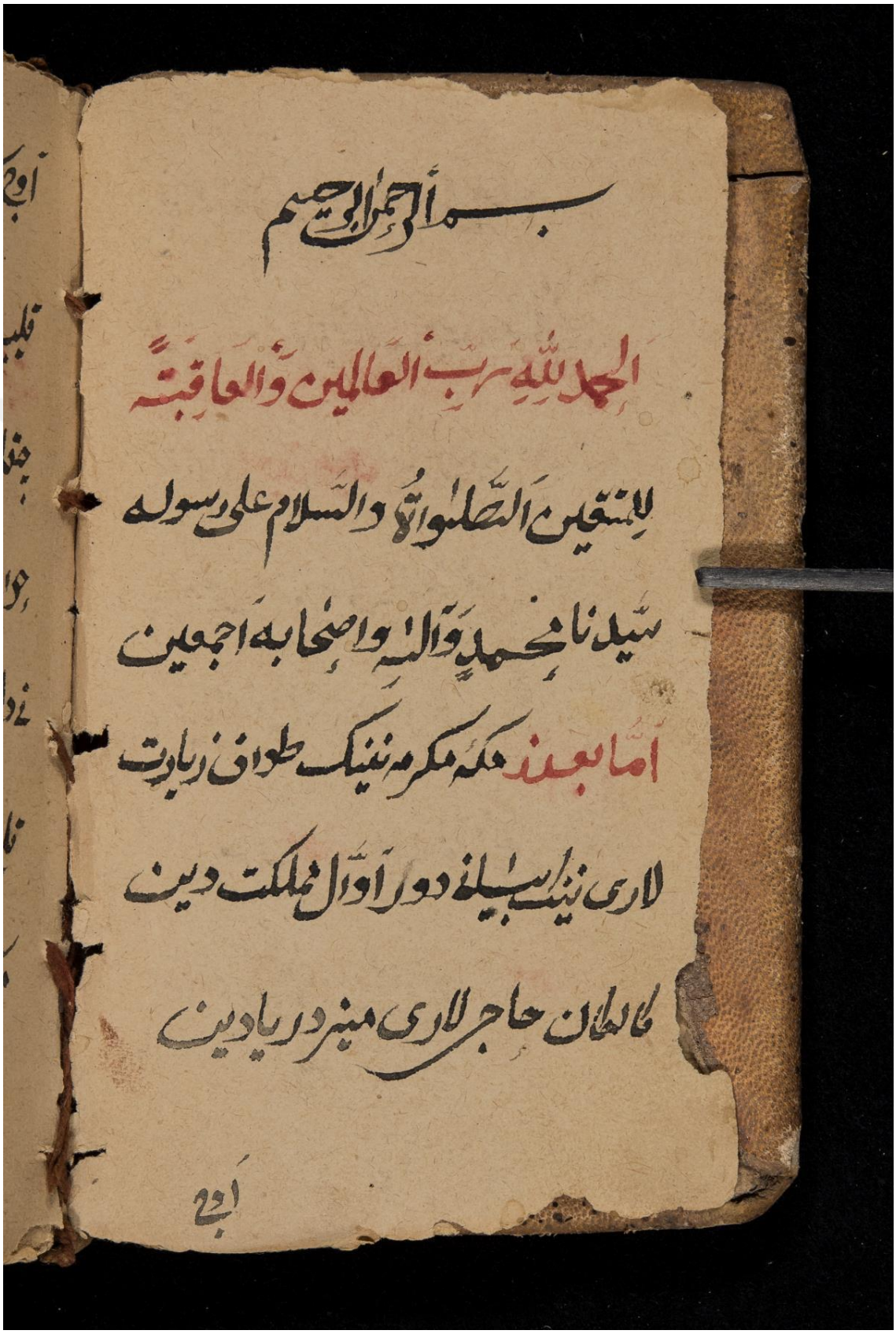
عوارضی امتد عنہا نی منعت لاری

نے دلیل لاری آیت بیلہ طواف زیارت

تلبد غای بعدز ستیوہ بیلہ ایکی کوندہ

مکہ معکرمہ کہ داخیل بولورلار بعدز

1b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة

للمتقين والصلوة والسلام على رسوله

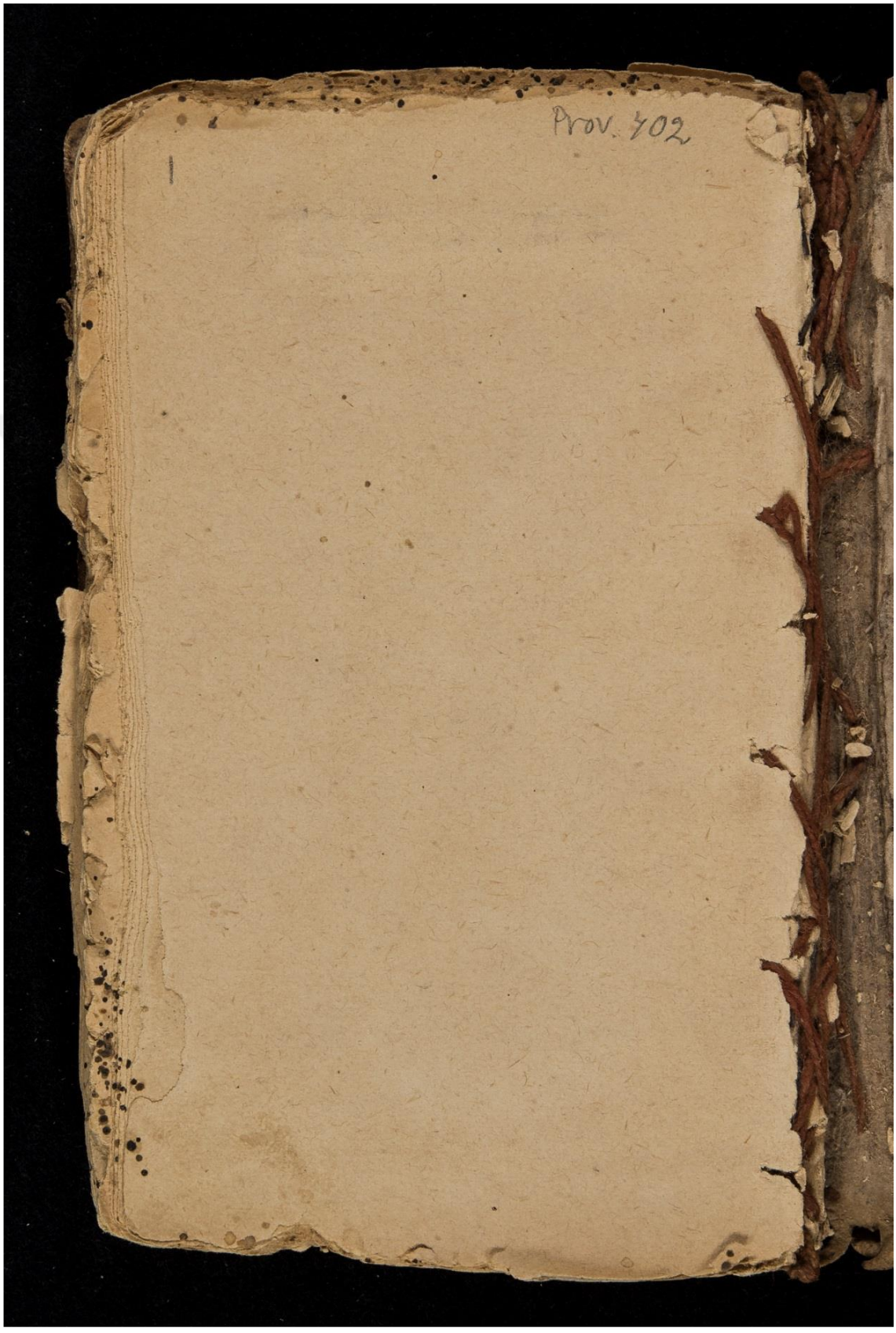
سيدنا محمد وآله واصحابه اجمعين

اما بعد حكه مكرمه نينك طواف زيارت

لاري نينك سبيلنه دور اوّل مملكت دين

كالمان حاجر لاري منبر دريادين

1a

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Hilal KORKMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Ilıca – 11.09.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Olur Anadolu Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi	hilal.g.25.hg@gmail.com
Tarih	2020